

ब्रह्मवैवर्तमहापुराण- विषयानुक्रमकोशः

कुलपतेः डॉ.मण्डनमिश्रस्य प्रस्तावनाया समलङ्कृतः

योजनाप्रवर्तकः सम्पादकश्च

डॉ.आद्याप्रसादमिश्रः

सह-सम्पादकाः

श्रीदिवाकरदीक्षितः, डॉ.प्यारेलालपाण्डेयः

डॉ.मनोजकुमारमिश्रः

सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

वाराणसी

ब्रह्मसंहितामहापुराण - विषयानुक्रमकोशः

सम्पूर्णानन्द-

संस्कृत-

विश्वविद्यालयः

SARASVATĪBHAVANA-ADHYĀYANAMĀLĀ

[Vol. 47]

**BRAHMAVAIVARTA-
MAHĀPURĀṆA-
VIṢAYĀNUKRAMAKOŚAḤ**

[*The Subject Index of Brahmavaivarta Mahāpurāṇa*]

FOREWORD BY

DR. MANDAN MISHRA
VICE-CHANCELLOR

Prepared and Edited by

DR. ĀDYĀ PRASĀDA MIŚRA
*Ex-Director, Research Institute
Sampurnanand Sanskrit University, Varanasi.*

Sub-Editors

**SHRI DIWAKAR DIXIT, DR. PYARELAL PANDEY
DR. MANOJ KUMAR MISHRA**

VARANASI

1998

Research Publication Supervisor —
Director, Research Institute
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi.

Published by —
Dr. Harish Chandra Mani Tripathi
Director, Publication Department
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi-221 002

Available at —
Sales Department
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi-221 002

First Edition : 500 Copies
Price : Rs. 300.00

Printed at —
Tara Printing Works
Kamachha, Varanasi-221 010

सरस्वतीभवन-अध्ययनमाला

[४७]

ब्रह्मवैवर्तमहापुराण- विषयानुक्रमकोशः

कुलपते: डॉ.मण्डनमिश्रस्य प्रस्तावनया समलङ्कृतः

योजनाप्रवर्तकः सम्पादकश्च

डॉ.आद्याप्रसादमिश्रः

पूर्व-निदेशकः, अनुसन्धानसंस्थानस्य
सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालये, वाराणसी

सह-सम्पादकाः

श्रीदिवाकरदीक्षितः, डॉ.प्यारेलालपाण्डेयः

डॉ.मनोजकुमारमिश्रः

वाराणस्याम्

२०५५ तमे वैक्रमाब्दे १९२० तमे शकाब्दे १९९८ तमे ख्रैस्ताब्दे

अनुसन्धानप्रकाशनपर्यवेक्षकः —

निदेशकः, अनुसन्धानसंस्थानस्य
सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालये
वाराणसी ।

□

प्रकाशकः —

डॉ. हरिश्चन्द्रमणित्रिपाठी

निदेशकः, प्रकाशनविभागस्य
सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालये
वाराणसी-२२१ ००२

□

प्राप्तिस्थानम् —

विक्रय-विभागः

सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालयस्य
वाराणसी-२२१ ००२

□

प्रथमं संस्करणम् : ५०० प्रतिरूपाणि

मूल्यम् : ३००.०० रूप्यकाणि

□

मुद्रकः —

तारा प्रिंटिंग वर्क्स

कमच्छा, वाराणसी-२२१ ०१०

प्रस्तावना

“आत्मा पुराणं वेदानाम्” इति वाक्यानुसारं पुराणानि खलु वेदानामात्मत्वेन प्रथितानि। वेदेषु वैदिकसाहित्ये च यानि यानि तत्त्वानि ऋषिभिर्दृष्टचराणि, तेषामुपबृंहणम्, व्याख्यानम्, विश्लेषणञ्च पुराणेषु दृश्यते, निभाल्यते च पुराणेषु वैदिकप्रतीकविद्यानां प्रातिनिध्यम्। सर्वथाऽपौरुषेयेण वेदवाङ्मयेन परिप्लुतानि पुराणान्यप्यपौरुषेयवन्ति भान्ति। जानन्त्येव संस्कृतवाङ्मयविमर्शका विपश्चिदपश्चिमा विद्वांसो यद् वेदेषु बीजरूपेणोप्ता ज्ञानप्ररोहाः पुराणेषु प्रतिफलिता भवन्ति। इदमपि प्रथिततरं यत् पुरा वेद एक एवाऽऽसीत्, तस्य चतुर्धा विभागो व्यासमुनिना कृतः—ऋग्यजुःसामाथर्वरूपेण। य एव मुनिर्वेदानां विभागकर्ताऽस्ति, स एवाष्टादशपुराणानां रचयिताऽपि। अत एतत् स्वाभाविकमेव यद् वेदवाङ्मयस्य ज्ञानबीजानि पुराणवाङ्मयेऽङ्कुररूपेण प्ररोहन्ति स्म। तेषामष्टादशपुराणानां प्रतीकरूपेण परिगणनं लक्ष्यमाणे पद्ये साधु कृतम् —

‘मद्वयं भद्वयं चैव व्रत्रयं वचतुष्टयम् ।

अनापलिङ्गकूस्कानि पुराणानि पृथक् पृथक्’ ॥

(देवीभागवते- १/३/२)

महतो हर्षस्य विषयोऽयं यदस्मिन् विश्वविद्यालये अनुसन्धानसंस्थानद्वारा पुराणानां विषयानुक्रमकोशनिर्माणयोजना प्रचलन्त्यस्ति। **कूर्ममहापुराण-वामनमहापुराणविषयानुक्रमकोशौ** पूर्वं तदानीन्तनानामनुसन्धानसंस्थान-निदेशकानां **डॉ. भागीरथप्रसादत्रिपाठि-‘वागीशशास्त्रि’**-महोदयानां निदेशकत्वे प्राकाश्यं प्राप्तौ। साम्प्रतं **‘ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशं’** विदुषां करकमलयोरुपायनीकुर्वतो मोमुद्यते मे चेतः।

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य प्रतिष्ठापनासमकालमेव विश्वविद्यालय-स्यानुसन्धानसंस्थाने पुराणविषयानुक्रमकोशनिर्माणस्य प्रक्रमो दृष्टिगोचरीभवति। विश्वविद्यालयस्यास्याद्यकुलपतीनां **डॉ. आदित्यनाथझामहोदयानां** प्रेरणया परामर्शेन च सम्मानिताचार्येण **म.म. मथुरानाथदीक्षितेन** संस्कृत-वाङ्मयविश्वकोशयोजना प्रास्तावि तत्समक्षम्। तदानीं **डॉ. झामहोदयैः**

(२)

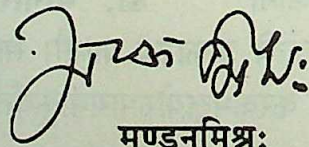
स्वपितृचरणानां स्वनामधन्यानां म. म. डॉ. गङ्गानाथझामहोदया-
नामेतज्जातीयकं पूर्वप्रक्रान्तं कोशकार्यं स्मारं स्मारं तत्स्मृतौ स्वपक्षत आर्थिकी
सहायता प्रायच्छि । तदर्थं कुलपतिभिः डॉ. झामहोदयैरेका समितिरपि सङ्घटिता
तदानीन्तनानामनुसन्धानसञ्चालकानां पण्डितप्रवराणां श्रीमत्क्षेत्रेशचन्द्र-
चट्टोपाध्यायमहाभागानां सभापतित्वे । तेषामेव निदेशकत्वे म. म.
डॉ. मथुरानाथदीक्षितेन 'अत्रिनिर्वचनम्' इत्याख्यं पुस्तकरत्नं सम्पादितम्,
प्रकाशितञ्च विश्वविद्यालयेन।

पूर्वप्रकल्पिते तस्मिन्नेव क्रमे 'कूर्ममहापुराणविषयानुक्रमकोशः',
'वामनमहापुराणविषयानुक्रमकोशश्च' प्राकाश्यं गतौ। अयं तृतीयो
'ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः' तदानीन्तनानुसन्धानसंस्थाननिदेश-
कानां डॉ. आद्याप्रसादमिश्रमहोदयानां निदेशकत्वे प्रकाशयितुं प्रकल्पितः,
विषयगताः शब्दा अपि सङ्कलिताः, वर्णानुक्रमेण समायोजिताश्च। एतन्महत्कार्यं
डॉ. मिश्रमहोदयेनानुसन्धानसंस्थानस्यानुसन्धानाधिकारि-श्रीदिवाकरदीक्षित -
डॉ. प्यारेलालपाण्डेय-डॉ. मनोजकुमारमिश्राणां साहाय्येन समपादि। तदर्थं
प्रकाशनस्यास्य सम्पूर्तिमङ्गलप्रसङ्गे श्रीदिवाकरदीक्षित - डॉ. प्यारेलाल-
पाण्डेय - डॉ. मनोजकुमारमिश्रसहितेभ्यो डॉ. आद्याप्रसादमिश्र-महोदयेभ्यः
स्वकीयं हार्दिकं साधुवादं वितरामि, प्रकाशनविभागस्य निदेशकाय
डॉ. हरिश्चन्द्रमणित्रिपाठिने, ईक्ष्यशोधकाय डॉ. हरिवंशकुमारपाण्डेयाय,
प्रकाशनविभागीयान्यसहयोगिभ्यस्तथा तारायन्त्रालयसञ्चालकाय श्रीरवि-
प्रकाशपण्ड्यामहोदयाय च मङ्गलवादानुपायनीकुर्वन् पुस्तकरत्नमिदं विदुषाम्,
शोधकर्तृणाम्, विमर्शकानाञ्च समक्षं प्रस्तुवन् भवानीजानिं काशीविश्वेश्वरं प्रार्थये
यदियं पुराणविषयानुक्रमकोशयोजना तूर्णं सम्पूर्तिमाप्नुयादिति।

वाराणस्याम्

विजयदशम्याम्,

वि. सं. २०५५

मण्डनमिश्रः

कुलपतिः

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य

सम्पादकीयम्

अनुसन्धानसंस्थानेऽनुसन्धानाधिकारिपदे कार्यं कुर्वाणैः आचार्यश्रीदिवाकरदीक्षित-
डॉ. प्यारेलालपाण्डेय-डॉ. मनोजकुमारमिश्रप्रभृतिभिरस्माकं विश्वविद्यालय-
स्यानुसन्धानाधिकारिभिर्विद्वद्भिर्विरचितो ब्रह्मवैवर्तमहापुराणस्य विषयानुक्रमकोशः
पुराणविषयजिज्ञासूनां विदुषां पुरत उपाहरन् प्रमोदते मे चेतः। इतः पूर्वमत्रत्यैः कार्यरतै-
र्विद्वद्भिर्ग्रथितः “वामनमहापुराणविषयानुक्रमकोशः” प्रकाशितः। आशासे यदस्य
प्रकाशनेन पुराणविषयावगाहने महत् सौकर्यं भविष्यतीति मे द्रढीयान् प्रत्ययः।

‘ब्रह्मवैवर्तमहापुराणम्’ कृष्णकथाप्रधानमेव पुराणमित्यवगम्यते शास्त्रतत्त्व-
विद्भिर्पुराणप्रज्ञैर्विद्वद्भिरैर्यैरिति। भगवतः श्रीकृष्णस्य ब्रह्मत्वविवर्तानां यत्र कात्स्न्येन
वर्णनं स्यात्तदेव ब्रह्मवैवर्तमहापुराणमिति गीयते। उक्तञ्च —

विवृतं यत्र कात्स्न्येन कृष्णेन यत्र शौनक ।

ब्रह्मवैवर्तकं तेन प्रवदन्ति पुराविदः ॥

पुराणेऽस्मिन् अष्टादशसहस्रसंख्यापरमिताः श्लोकाः सन्ति।

तत्र चत्वारः खण्डाः सन्ति। तच्च यथा—ब्रह्मखण्डः, प्रकृतिखण्डः,
गणेशखण्डः, कृष्णजन्मखण्डश्चेति। एषु चतुर्षु खण्डेषु ब्रह्मवैवर्तशब्दार्थस्याधिकः
सम्बन्धो ब्रह्मखण्डेन प्रकृतिखण्डेन च सह परिलक्ष्यते। ब्रह्मवैवर्तस्यार्थस्तु ब्रह्मणो
विवर्तः ब्रह्मविवर्त इति। यतो ब्रह्मण आद्यो विवर्तः प्रकृतिरिति, अतो
ब्रह्मविवर्तशब्दस्यार्थः प्रकृतिरिति धेयम्। ब्रह्मविवर्तस्य (प्रकृतेः) विवर्ताः = परिणामाः
यत्र प्रदर्श्यन्ते तत् पुराणं ब्रह्मवैवर्तम् इति। सारांशतः प्रकृतेर्विभिन्नानां विवर्तानां यत्र
स्यात् प्रतिपादनं तदेव ब्रह्मवैवर्तपुराणम्। अस्य ब्रह्मवैवर्तमहापुराणस्य प्रकृतिखण्डे
दुर्गा-लक्ष्मी-सरस्वती-सावित्री-राधेति पञ्चविवर्तानां तथा चान्येषामपि केषाञ्चिद्
विवर्तानां सुविस्तृतं यथाक्रमं वर्णनमुपलक्ष्यते।

अत्र पञ्चमो विवर्तरूपो राधशब्दो ‘राध्-साध् संसिद्धौ’ इति धातुतो निष्पद्यते।
राधेति प्राणशक्तिर्नाम। प्राणशक्त्यैव इदं विश्वं राद्धम्। अत इयं प्राणशक्तिर्नामा,
प्राणेश्वरः श्रीकृष्णः, उभावेव परस्परमनुस्यूतौ स्तः। भगवतः श्रीकृष्णस्य राधापरनामा
प्राणशक्तिरनेकेषु विवर्तेषु विवर्तिता सती भगवतः संयोगवियोगालिङ्गनादि-
विभिन्नावस्थानां विश्वस्मिन् साधिका भवति।

(ख)

भारतवर्षे प्राचीनकालतः पुराणानां पठनं पारायणं श्रवणञ्च महत्या श्रद्धया अत्यादरेण च प्रवर्तते। भारतीयजनानां हृदयेषु वेद-शास्त्र-ईश्वर-पुनर्जन्म-परलोकादिविषयेषु यो ह्यनादिः सनातनो विश्वासो दृढतमः संस्कारः समग्रा चास्तिकता, तत्सर्वं पुराणानामेव प्रभाव इत्यत्र न कश्चन मनागपि सन्दिहानो भवति। किञ्च वेदार्थज्ञानाय अपि भवति पुराणानामुपयोगः। उच्यते च—

इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् ।

महाभारते इतिहासशब्दस्याभिप्रायो व्याख्यातो विद्यते। तद्यथा—

धर्मार्थकाममोक्षाणामुपदेशसमन्वितम्।

पूर्वहासं कथावृत्तमितिहासं पुरा विदुः॥

पुराणशब्दस्य प्राचीन इति सामान्योऽर्थः। यत्र पुराभूतानां वार्तानां कथानां वा सङ्ग्रहस्तदेव पुराणम्। रूपगोस्वामिना पुरा नयतीति पुराणमिति अर्थानुबन्धिनी निरुक्तिः कृता। वायुपुराणानुसारं यद्धि पूर्वपरम्परां वर्णयति तत्पुराणम्। उक्तञ्च—

पुरा परम्परां वक्ति पुराणं तेन वै स्मृतम्।

(वायुपुराणे- १/२/५३)

सर्वशास्त्रापेक्षया यद्धि प्राचीनतमं तद्धि शास्त्रं पुराणम्— इति मत्स्यपुराणस्याभिप्रायः। सर्वप्रथमं ब्रह्मा पुराणं सस्मारे। यथा चोक्तम्—

पुराणं सर्वशास्त्राणां प्रथमं ब्रह्मणा स्मृतम्।

अनन्तरञ्च वक्त्रेभ्यो वेदास्तस्य विनिर्गताः॥

अनेन प्रतीयते पुराणानि नित्यानीति। परम्परया तेषां पुराणानां स्मरणं चिन्तनं प्रवचनं वा भवति। ये पुराणकर्तारः कथ्यन्ते ते तु सङ्ग्रहकर्तारः सन्ति, न तु निर्मातारः। अपौरुषेयवैदिकवाङ्मये पुराणानामप्युल्लेखः कृतो विद्यते। वेदवत् तान्यपि नित्यानि प्रमाणभूतानि च सन्ति। अथर्ववेदे चोक्तम्—

ऋचः समानि छन्दांसि पुराणं यजुषा सह।

उच्छिज्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रिताः॥

(अथर्ववेदे- ११/७/२४)

अस्यायमाशयो यद् यज्ञोच्छिष्टाद् ऋग्वेदसामवेदादयः छन्दांसि पुराणानि चाविर्भूतानि। अत एव पुराणं पञ्च वेदमिति छान्दोग्योपनिषद्युक्तम्—

(ग)

भगवोऽध्येमि होवाच ऋग्वेदं यजुर्वेदं सामवेदमाथर्वणं

चतुर्थमितिहासपुराणं पञ्चमं वेदानां वेदम्।

बृहदारण्यके उपनिषदित्युक्तं यत्खलु परमात्मनो निःश्वासाच्चत्वारो वेदाः,
इतिहास-पुराणविद्या उपनिषदश्चाविर्भूताः। यथोक्तम् —

एवं वादेऽस्य महतो भूतस्य निःश्वसितमेतद् यद् ऋग्वेदो यजुर्वेदः

सामवेदोऽथर्वाङ्गिरस इतिहासः पुराणं विद्या उपनिषदः।

(बृहदा. उ. २/४/११)

शतपथब्राह्मणस्याप्ययमभिप्रायो यद् वेदादिवत् पुराणानामपि स्वाध्यायः कर्तव्यः।
अनेन तृप्ताः सत्यो देवताः स्वाध्यायकर्त्रे तृप्तिः प्रददति। अपि चोक्तम्—

“एवं विद्वान् वाकोवाक्यमितिहासः पुराणमित्यहरहः स्वाध्यायमधीते त एव तृप्तां
तर्पयन्ति सर्वैः कार्यैः सर्वभागैः”।

वाराणसी

वसन्तपञ्चमी, २०५४ वै.

(१.२.१९९८ खैस्ताब्दः)

डॉ. आद्याप्रसादमिश्रः

निदेशकः

अनुसन्धानसंस्थानस्य

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालये

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

अ

अंगहीनम्	=अस्य व्रतादिकं फलहीनं भवति	४/३/२७
अंगिराः	=अस्य शापेन अग्निः सर्वभक्षो बभूव, शापकारण कथनम्	१८/४/८३
अंशः	=ये भगवदंशाः ते कृष्णदेहान्ते पुनः स्वस्य स्थानं यास्यन्ति	६/४/२५६
	=श्रीकृष्णस्य विष्णुशंकरौ अंशौ	२२/१/२४
अंशकलाः	=एते सूकर-वामन-कल्कि-बौद्ध-कपिल-मीनाः	९/४/१
अंशुमान्	=अयं दिलीपस्य पुत्रः, भगीरथस्य पिता गङ्गा नयनाय तपस्यन् मृतः	१०/२/१४
अः	=कृष्णघटकोऽकारः श्वेतद्वीपनिवासिनो विष्णोर्वाचकः	१३/४/५७
	=कृष्ण इत्यत्र 'अ' दातृवचनः	१११/४/३२
अकारः	=कृष्णघटकोऽकारः प्राप्तिवाचकः	१३/४/६१
	=कृष्णपदेऽयं दातृवचनः	१३/४/६२
	=कृष्णपदान्तर्गतोऽयं दातृवचनः	१३/४/६०
	=कृष्णपदेऽकारोच्चारणेन मृत्युर्नश्यति	१३/४/६८
	=अक्षरेष्वकारः कृष्णः	७३/४/५५
अकीर्तिः	=प्रतिष्ठितनामकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते	३४/३/७६
अक्रूरः	=कंसस्य गणः, भगवत्त्रियः, श्रीकृष्णा- नयनाय गतः सगणमानयामास च मथुराम्	५४/४/६-८
	=अस्य कंसाज्ञया गोकुले कृष्णानयनायास्य- गमनम्, स्वभाग्य प्रशंसनञ्च	६५/४/१-२४
अक्रूरहर्षः	=अस्य कृष्णदर्शनकल्पनया हर्षोत्कर्षः	६५/११/१-३८

अक्षताः	=एषां दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१५
	=यात्रायां सितानामेषां दर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२३
अक्षयवटः	=वृन्दावने रम्यः, अस्य परिमाणादिवर्णनम्	४/४/१४२
	=अयं नर्मदातीरे पौलस्त्यस्य तपः स्थानम्, कार्तवीर्यस्य निकटेऽयम्	३३/३/३२
	=अत्र शिवस्तिष्ठति	३८/४/२८
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१२
अक्षया	=अक्षयतृतीयायां नवम्यां च गङ्गास्नानमनन्त- फलदम्	१०/२/३५
अक्षरः	=एष्वकारः श्रेष्ठः	३/३/२४
अगम्यः	=माता, सपत्नीमाता, श्वश्रूः, भगिनी, गुरुपत्नी, पुत्रपत्नी, सोदरपत्नी, सती, मातृष्वसा, पितृष्वसा, भागिनेयपत्नी, मातुलानी, नवोढा, पितृव्यस्त्री, रजस्वला, पितृमातृप्रसूः एता अष्टादशपरिपाल्याः	७८/४/५१
अगम्यागमनम्	=स्वप्ने इदं भार्या लाभकरः	७७/४/१७
अगम्यागामी	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५१
(चतुर्वर्णस्य)	=अयं रौरवे पतति	७८/४/५१
अगस्त्यः	=अयं समुद्रस्य दर्पर्भङ्गं चकार	५६/४/६१
	=अयं कोटिभिर्शिष्यैः सह द्वारकां गतः	१०४/४/३४
अग्निः	=स्वाहायाः पतिः	१/२/१०१
	=स्वाहा अस्य वामपार्श्वे जाता पत्नी	४/१/१९
	=कामबाणताडितस्य रतिमवलोक्य पतितात् ब्रह्मवीर्यादस्य जन्म	४/१/२३
	=यात्रायां ज्वलदग्निदर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२४
	=अयं मृतस्य शिरोभागे देयः	२८/३/३६
	=यात्रायां ज्वलदग्निदर्शनं शुभम्	३३/३/२७
	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३६
	=अयमंशेन द्रोणाचार्यः	६/४/१८१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३

	=अयमंगिरसः शापेन सर्वभक्षो बभूव	१८/४/८३
	=अयं भृगुशापेन कुपितो लोकान् दग्धमुद्यतः	
	विष्णुकृतेन शक्तिप्रक्षेपेणास्य दर्पभंगः	४९/४/१-७
	=विष्णुदत्तस्य शरपत्रस्य दहनाक्षमत्वादस्य दर्पभंगः	४९/४/१-१७
	=अस्य दर्पः भृगुशापेन नष्टः सर्वभक्षत्व-प्राप्तिश्च	५६/४/४४
	=अयं स्वाहायाः पतिः	५९/४/२१
	=स्वप्ने दृष्टोऽयं धनबुद्धिप्रदः	७७/४/३३
	=अयं ब्रह्मणः वीर्यजः वरुणस्य क्षेत्रज्ञश्च पुत्रः	१३१/४/२८
	=अस्योत्पत्तिकथा	१३१/४/११-३८
	=विष्णुमन्दिरे विष्णुगाथागानपराणां तद्देहजानां कमलाकलानां रुपमोहितस्य ब्रह्मणः वीर्यपति-तस्य समुद्रे त्यागात् तत्र अग्नेरुत्पत्तिः, अयं ब्रह्मणः वीर्यजः क्षेत्रज्ञः पुत्रः शिष्यश्च, विष्णुना दाहिकत्वं वरुणेन निर्वाणं च प्राप्तवान् शिवाज्ञया	१३१/४/११-३३
	=ब्रह्मवीर्यादुत्पन्नो तेन ब्रह्मकामजः पुत्रः	१३१/४/२७-२८
	=वरुणस्य क्षेत्रज्ञत्वात् गौणः पुत्रः	१३१/४/२८
	=विष्णोः दाहिकां शक्तिं प्राप्य अयं सर्वदग्धः, वरुणात् विद्यां जग्राह, अस्य निर्वापको वरुणः	१३१/४/२९-३३
	=अस्य रेतसा सुवर्णोत्पत्तिः	१३१/४/३७
अग्निचिती	=इयमंशेन सावित्री	६/४/१४३
अग्निज्वाला	=इयं योषितः सोढुं क्षमा न दम्पतीविरहोक्तिः	४०/४/७
अग्निदानमन्त्रः	=चितायां अग्निदानमन्त्रः	२८/३/३३
अग्निपुराणम्	=चतुःशताधिकं पञ्चदशसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१४
अग्रदानी	=विप्रः शूद्रप्रतिग्रहात् ग्रहणे मरणे दान-ग्रहणाच्च बभूव	१०/१/१३३

अङ्कुरः	=अयं जीवशक्तिसमन्वितः वृक्षाधारः आधेयश्च अष्टेः	६/४/२१०
अङ्गः	=भारते प्रदेशः अधुना वंगप्रदेशे	१०५/४/५६
अङ्गणम्	=इदं चन्द्रवेधयुतं कार्यम्	१०३/४/२६
अङ्गिराः	=अयं बह्मणो मुखात् जातः =अस्य वृहस्पतिरुत्थयः, शम्बरश्चेति त्रयः पुत्राः =ब्रह्ममुखात् जातः, अङ्गं मुखं दूरं तेजः, निर्वचनम्	८/१/२५ १०/१/२ ३२/१/८
	=ब्रह्मणोगजः पुत्रः सृष्टिप्रवर्तकेषु षष्ठः	३०/४/३३
	=नीतिवत्सु अयं कृष्णः	७३/४/८२
	=अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३३
अचला	=न चलेति निर्वचनम्	९/२/३२
अजामिलः	=स्त्रीविच्छेदापराधविमर्शनादेव वृषल्यासक्तमेनं भिया न कोऽपि वारयामास	४६/४/५४
अञ्जनम्	=वाणासुरस्य दिव्यास्त्रमिदम् =वाणप्रयुक्तस्यास्त्रस्य नाम, अस्य मार्गत्याग एव रक्षणोपायः	१२०/४/२६ १२०/४/२६
अञ्जनचोरः	=अयं शुको भवति	८५/४/११७
अट्टालिकाकारः	=कुलटायां शूद्रायां चित्रकाराज्जातः, पतितो जारदोषतः अस्मात्, कुम्भकारयोषिति कोटकस्य जन्म	१०/१/९६
अणिमा	=सिद्धिषु प्रथमा द्र० लघिमा	६/१/१८
अणुः	=अयं परमाणुद्वयेनोत्पद्यते, अस्मात् त्रसरेणुरुत्पद्यते	९६/४/४९
अण्डम्	=आदिनार्या उत्पन्नम्, काले सहसा द्विधाभूत्, तस्मात् महाविराडजायत	३/२/१-४
अतललोकः	=सप्तपातालेषु प्रथमः, द्र० वितलम्	७/१/६३
अतिथिः	=अस्य भोजनात् पूर्वं भोजने कुम्भीपाके व्रजेन्नरः	२५/४/४७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

५

	=अस्य पूजामाहात्म्यम्	८/३/३३-३५
	=अयं यस्य गृहात् भग्नाशः गच्छति तस्य पितरः निराशाः भवन्ति	५१/२/७
	=अयमपूजितः पितृन् देवांश्च निराशान् करोति	८४/४/४९
अतिथिवञ्चकः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४४
अतिवैष्णवः	=अस्य लक्षणम्	१/४/४८
अत्याज्या	=उपस्थिता योषित् रागिभिः	३२/४/१०
अत्युच्छ्रितः	=अस्य दमनं श्रुतिसिद्धम्	२४/४/८४
	=अस्य पतनं भवति	१२६/४/५९
अत्युच्छ्रिताः	=एषां जगत्रये कल्याणं नास्ति	२४/४/५६
अत्रिः	=अस्य अनसूया पत्नी	१/२/१३३
	=अयं ब्रह्मणो दक्षिणनेत्रादुत्पन्नः	८/१/२४
	=अस्य नेत्रमलाच्चन्द्रस्य जन्म	९/१/२
	=औ-विष्णौ त्रिः-भक्तिः यस्येति निर्वचनम्	२२/१/१५
	=ब्रह्मणो गजः पुत्रः सृष्टिप्रवर्तकेषु प्रथमः	३०/४/३३
	=अयं ब्रह्मणः पुत्रः, चन्द्रस्य पिता	५८/२/४
	=अस्य त्रिकोटिः शिष्याः	१०४/४/३५
अदितिः	=इयं प्रकृतेः कला देवमाता च	१/२/१३०
	=इयमंशेन देवकी	६/४/१८३
	=इयं देवमाता, वामनस्य च माता, इयं पृथ्विः, इयं देवकी	७/४/९९
	=इयं कद्रूशापेन देवकीरूपेणोत्पन्ना, महेन्द्रस्य जननी	९/४/३६-३९
	=दक्षस्य कन्या, कश्यपस्य पत्नी, इयं देवमाता	९/१/१६
	=इयं षोडशसतीषु षष्ठी	४५/४/९
	=अनया भोजनान्ते शौचक्रियानिर्देशः	४५/४/३१
अदितिपुत्राः	=इन्द्रः, द्वादशादित्याः उपेन्द्रः सुराश्च	९/१/१९
अदीक्षितः	=अस्य गतिर्नास्ति	५९/४/१४९

	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४६
	=अयं वंखरो भवति	८५/४/१२१
अदृश्यः	=चन्द्रः भाद्रसितसितचतुर्थ्यामदृश्यो भवति	७९/४/६१
अदृष्टऋतवः	=एताः मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हन्ति अनुगमने पतिं न प्राप्नुवन्ति	२८/३/११
अधमः	=अयं पुरुषः परस्त्रीरतः	३५/४/९१
अधमाकृत्या	=दुष्टा, जारसेविका, पतिकलहकारिणी	८४/४/३१-४१
अधरः	=अत्र त्रिमोरागः शोभादः	५३/४/२१
अधर्मः	=अस्य पत्नी मिथ्या	१/२/११६
	=अस्य ब्रह्मणः पृष्ठदेशाज्जन्म	८/१/१०
	=वेदविरुद्धः, लक्षणम्	२४/१/८
	=अस्य लक्षणम्, वेदोक्तविरुद्धत्वम्	७९/४/१७
	=विप्रः अधर्मेण अभद्राणि पश्यति	८६/४/८४
अधर्माशः	=लोभादयोऽहंकारश्चेति पञ्च	७८/४/२६
अधिक्षेपः	=रुक्मिण्युद्वाहे कृष्णस्योपरि रुक्मिकृतम्	१०६/४/१८-२६
अधिस्थः	=चैत्रस्य पुत्रः, सुरथस्य पिता	६१/२/१०१-१०२
अध्यात्मयोगः	=श्रीकृष्णेन राधां प्रति उक्तः	६/४/२०७-२२१
अनन्तः	=अस्य तुष्टिः पत्नी	१/२/१०६
	=अयं शेषः, देवकीगर्भादाकृष्य रोहिण्यां जातः, संकर्षण इति नामान्तरम्	६/४/१४१
	=कृष्णस्य नाम	७/४/५४
	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः प्रथमः, द्र० वासुकिः	९/१/३९
अनन्ता	=अनन्तरूपत्वादिति निर्वचनम्	९/२/३२
	=अस्यान्तः नास्ति, इति निर्वचनम्	१३/४/८२
	=पाताललक्ष्म्याः पतिः	५९/४/२०
	=नागानामयं कृष्णरूपः	७३/४/६६
	=अयं नागवाहनः	८१/४/६
	=अस्य निर्वचनम्-‘नास्ति अन्तः’ इति	१०४/४/६८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

७

	=अस्य निर्वचनम्-‘नास्त्यन्तः यस्य’	१११/४/२६
अनसूया	=इयं अत्रिपत्नी दुर्वाससः माता, कमलांशा	२५/४/१५
अनरण्यः	=अस्य भृगुपुरोहितः	४१/४/१२२
	=अयं वैष्णवः, शतं पुत्राणां एकस्याः	
	कन्यकायाः पद्मयाश्च पिता	४१/४/१२१-१२५
	=अस्य परम्परावर्णनम्	४१/४/११२-१२२
	=अस्य मनुवंशे जन्म	४१/४/१०३
	=कश्चन नृपः, विप्राय कन्यां दत्त्वा	
	ब्रह्मशापान्मुक्तः	४१/४/९५
	=अयं पद्मायाः पिता, शापभयेन कामातुरं	
	वृद्धं पिपालादं कन्यां दत्तवान्	४१/४/१२६
अनसूया	=इयमपि प्रकृतेः कला, अत्रेः पत्नी	१/२/१३३
अनाग्निचिती	=इयं प्रकृतेः कला	१/२/१३८
	=इयं नग्निचितस्य पुत्री, स्वाहायाः जन्मान्तरे	
	नाम, वाराहे कृष्णपत्नी	४०/२/३१
अनाचारः	=अस्य दर्शनं पापाय भवति	७८४/४६
अनिरुद्धः	=प्रद्युम्नात् मायावत्यां जातः, ब्रह्मणोऽवतारः	६/४/१४०
	=कृष्णस्य पौत्रः, प्रद्युम्नस्य पुत्रः, विधातुरंशः	११४/४/१
	=अस्योषया विवाहप्रसंगः	११४/४/१-९४
	=शिवेनास्य शक्तिवर्णनम्	११५/४/१५-२२
	=पार्वतीकोटरी वचनानुसृत्य वाणस्य युद्धाय	
	प्रस्थानम्	११५/४/५२
	=अयं ब्रह्मणोऽवतारः	११७/४/१८
अनिर्वचनीयम्	=राधिकायाः आश्रमम्, अस्य पण्डितैर्न	
	निरूपितं व्याख्यानम्	४/४/१५८
अनिर्वचनीयः	=अयं भगवान्	१८/४/४०
अनुद्वाही	=द्विजः राजहंसो भवति	८५/४/१७५
अनृतम्	=अस्मात्परं पातकं नास्ति	६२/४/२१, ९३/४/७७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=इदं निम्नलिखितेषु स्थितिसु वक्तव्यम्-स्त्रीषु, नर्मविवाहेषु, वृत्यर्थे, प्राणसंकटे, गवामर्थे- ब्राह्मणार्थे च	९८/४/३९
अन्तर्धानम्	=राधाप्रतारणाय कृष्णस्य	५२/४/४
अन्तर्यामी	=देहे कृष्णः अनेन रूपेण तिष्ठति	९४/४/११३
अन्नम्	=अस्य चतुर्वर्णेषु दाने फलतारतम्यं कथनम्	२१/४/७९-८५
	=विष्णोरनिवेदितम्, विष्ठातुल्यम्	२१/४/६०
	=इदं उदक्यायाः अवीरायाः पुंश्चल्याश्च अभक्ष्यम्, शूद्रान्नं, तच्छूद्रान्नम्, याजकान्नं चाभक्ष्यम् वृषलीयेतरमन्नञ्च	२७/१/४१-४२
	=वार्धुषिकस्य गणकस्य चेदमभक्ष्यम्, अग्रदानि द्विजस्य चिकित्सकस्य चेदमभक्ष्यम्	२७/१/४२
	=विष्णोरनिवेदितमिदं विष्ठावदभक्ष्यम्	२७/१/६
	=इदं द्विस्विन्नम् (भुजिया) भोजने निवेदने च न प्रशस्तम्	२७/१/१८
	भुक्तशेषमिदं हरेरनिवेद्यम्	२७/१/२५
	=अभक्ष्यान्नपरिगणनम्	३६/२/३४-३८
	=हरेरनिवेदितमिदं विष्ठासमम्	५९/४/७०
	=स्वप्ने दृष्टमिदं कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च करोति	७७/४/१९
	=इदं आशौचातपरेऽहनि शुद्ध्यति	८५/४/३३
	=इदं पर्युषितमभक्ष्यं विप्राय	८५/४/२२
	=रजस्वलान्न-वैश्यान्न-मदिरान्नभोजी ब्राह्मणः विड्भोजी भवति	७५/४/६३
	=बुभुक्षितविप्रायदत्तमिदं धनपुत्रादिफलदम्	७६/४/७५
अन्नदानम्	=अस्यानन्तं फलम्	७६/४/६३
	=दानेषु परतरम्, अत्र पात्र-कालनियमो नास्ति	६४/४/६४-६६
अन्नपूर्णा	=एकादशीमुपोष्य काश्यामस्याः दर्शनेन मुक्तिलाभः	७६/४/२५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

९

अन्नदाता	= (द्र० पितरः)	१०/१/१५३
अन्नप्राशनम्	= अयं संस्कारेष्वन्यतमः	१३/४/८८
अपः	= अस्य निर्वचनम्	२२/१/१७
	= अस्य (कृष्णचरणोदकस्य) भक्षणमभक्षणम्	२५/४/५०
अपस्य वियोगः	= अयं मरणादधिकः कष्टप्रदः	१३/१/३५
अपकीर्तिः	= इयं स्वकर्मणा भवति	३५/४/७७
अपराजिता	= इयं गृहस्य पूर्वे दक्षिणे शुभा	१०३/४/६५
अपान्तरतमा	= अयं ब्रह्मणो गलप्रदेशाज्जातः	८/१/२७
	= अयं ब्रह्मपुत्रः तपसि स्थितः	१२/१/४
अप्सरसः	= इमाः भोगसाराः	३०/४/७३
	= मुख्यानां द्वादशानामासां नामानि	५९/४/१५-१६
अब्दः	= अयं द्वादशमासैर्भवति, अस्य नामानि	
	वैशाखात् चैतान्तः	९६/४/५८
	= अत्र दक्षिणमुत्तरं चायनम्	९६/४/६२
अभक्तः	= एतद्वत् नाश्नाति भगवान्	६/४/५७
	= भक्तेनास्य संगः सर्पवत् परिहरणीयः	१११/४/७-१५
अभक्ता	= इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति अनुगमने पतिं न प्राप्नोति	२८/३/१२
अभक्ष्यम्	= महिषीणां दुग्धं, दधिघृतं स्वस्तिकं, नवनीतकं विप्रैरभक्ष्यम्	८५/४/२०
	= सामान्येनास्य वर्णनम्	८५/४/१-२३
	= भोक्तारं स्पृष्ट्वा परिवेषकः आत्महस्तस्थ- मिदमन्नमभक्ष्यं करोति	८५/४/१३
अभिचारकर्ता	= ब्राह्मणः अन्धतामिस्रे नरके पतति	८५/४/२०१
अभिजित्	= अयं श्रवणनक्षत्रस्य छाया, अनेनाष्टाविंशतिः नक्षत्राणि भवन्ति	९६/४/७३
	= रोहिण्या सह श्रवणाया ईर्ष्या कलहेन अस्योत्पत्तिः	९६/४/७३
अभिमन्युः	= अयं चन्द्रांशः	६/४/१८२-

अभ्यासः	=अयं शीतलकर्मणां जनकः	२१/४/११७
	=अयं संसर्गसाध्यः	४३/४/५५
अभ्युत्थानम्	=आगतं ब्राह्मणं दृष्ट्वा ये पुरुषा इदं न कुर्वन्ति ते ब्रह्मघाती भवन्ति	८५/४/१८२
अमङ्गलम्	=श्रीदाम्नः शापेन राधाकृष्णयोः वर्षशतं यावद् विरहः	६/४/२४२
अमरत्वम्	=सिद्धिषु षोडशी, द्र० सर्वाग्यम्	६/१/२०
अमरावती	=इयं इन्द्रस्य राजधानी, विश्वकर्मणा रचिता	४७/४/८०
अमृतम्	=इदं भक्ष्येषु श्रेष्ठम्	३/३/१६
	=यात्रायां दक्षिणे दृष्टमिदं शुभम्	३३/३/२३
	=इदं भक्ष्यवस्तुषु कृष्णरूपः	७३/४/६२
अम्बरीषः	=सूर्यवंशीयः राजा, येन दुर्वासा पराभवं प्राप्तवान्	२५/४/२७
	=अस्य कथा	२५/४/२७-१५८
	=अस्य गृहे दुर्वाससः दर्पभंगः	५०/४/२
अम्बष्ठः	=वैश्यायां ब्राह्मणाज्जातः वैश्यः	१०/१/१८
अम्बा	=द्र. प्रसूः	१०/१/१३९
अम्बिका	=इयं राधासखी, द्र. सुशीला, मधुमती	४/४/१८४
	=दुर्गायाः नाम, निर्वचनम्	५७/२/२०
	द्र. वैष्णवी	
अयनम्	=वर्षे द्वयम्, दक्षिणमुत्तरं च	९६/४/६२
अयने	=एते द्वे एव	७/२/७१
अयः पात्रम्	=अस्मिन् स्थापितं पयः, गव्यं, सिद्धात्रम्, भ्रष्टात्रम्, मधु, गुडम्, नारिकेलोदकम्, फलम्, मूलम् यत् किञ्चित् तदभक्ष्यम्	८५/४/४-५
अयशः	=अयं कर्मणा घटते	२१/४/११५
अयोध्या	=त्रैतायां रामस्य राजधानी जन्मभूमिश्च	२७/४/१५७
	=सूर्यवंशीयानां राज्ञां राजधानी	३७/३/५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

११

	=अत्र रामनवम्यां रामदर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२७
अयोनिः	=कृष्णस्य नाम	७/४/५४
अयोनिजा	=राधा, तन्माता कलावती	१११/४/६१
	=इयं राधा, अस्याः जन्मप्रकारः	६/४/२२८
अयोनिसंभवा	=और्वकन्या कन्दली, दुर्वाससः पत्नी	२४/४/११
	=इयं सीता	२७/४/१५८
	=राधा दुर्गा तारा सीता सुन्दरी मेना- कलावती च	९/४/१५
अरणिः	=अयं ब्रह्मणः नासिकारन्ध्राज्जातः	८/१/२५
	=अयं ब्रह्मपुत्रः तपसि स्थितः	१२/१/४
अरिः	=अयं हन्ता	१११/४/४४
अरुणः	=अयं विनतायाः पुत्रः, गरुडानुजः, पक्षिजातीनां जनकः	९/१/४५
अरुन्धती	=इयं प्रकृतेः कला, वसिष्ठस्य पत्नी	१/२/१३३
	=इयं पितृणां कन्या	४१/४/३७
	=इयं षोडशसतीषु अष्टमी	४५/४/९
	=इयं शिवविवाहे प्रेरिका	४५/४/३३
अरोगी	=स्वप्नेऽयं रोगिणं दृष्ट्वा रोगी भवति	७७/४/७०
अर्चना	=विप्रार्चना, सर्वदेवार्चनातो प्रशस्ता	२१/४/६२
अर्जुनः	=अयमिन्द्रांशः पाण्डवेषु	६/४/१७९
	=द्र. पार्थः	५६/४/५८
	=कार्तवीर्यार्जुनस्य दर्पभंगः परशुरामेण कृतः	५६/४/५७
	=अयं महेन्द्रपुत्रः, धर्मिष्ठः, फाल्गुनः, विजयः, अस्मै शम्भुः पाशुपतास्त्रं ददौ	११५/४/११२
	=अयं नरर्षिः कृष्णांशः	१२६/६/९५
अर्थी	=अस्य वचनं सदा असत्यं भवति	१०५/४/४१
अर्द्धोदयः	=अत्र स्नानेन गङ्गास्नानफलम्	१०/२/४१
अलकनन्दा	=भूलोकगङ्गायाः नाम	१०/२/१३०

	=मन्दाकिनी एव भूलोकगता, इयं लवणोदेन मिश्रिता	३४/४/२६
अलक्ष्मी	=ब्रह्मणः वामपार्श्वे जाता अतिकमिनी	८/१/१०
अलावुः	=गृहे मङ्गलप्रदा	१०३/४/४१
अवधूताः	=एते कृष्णस्य वरयात्रायां आसन्	१०५/४/८२
अविरोधः	=अयं सर्वमङ्गलमङ्गलप्रदम्	२८/३/३८
अवीरा	=अस्याः दर्शनं पापाय	७८/४/४७
अवीरान्नम्	=इदं सुरातुल्यम्, गोमांसादिकं निषिद्धम्, चतुर्णां वर्णानामभक्ष्यम्	८५/४/२३
अवैष्णवः	=अस्मात् द्विजात्, वैष्णवः चण्डालः श्रेष्ठः	११/१/३९
अव्ययः	=कृष्णस्य नाम	७/४/५४
अशरीरिणी वाक्	=“देवक्या अष्टमो गर्भः, तव मृत्युहेतुः” इति कंसं बोधितवती	७/४/१५
अशीतितमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे भाद्रपदचतुर्थ्या चन्द्रदर्शननिषेधस्य हेतुकथनम्, चन्द्रकृतं गुरुपत्नीधर्षणकथानकम्	८०/४/१-३८
अशुचिः	=पतिभक्तिविहीना स्त्री	५७/४/९
	=यः मातरं पितरं विद्यादातारं मन्त्रदातारं गुरुं च न पुष्पाति स यावज्जीवनमशुचिः	७२/४/१०९
	=मत्स्यमांसं कामतः भुक्त्वा ब्राह्मणः अशुचिर्भवति	७५/४/५३
	=सर्वेषामशुचीनां जलमन्नं च न ग्राह्यम्	८५/४/३३
अशुभं कर्म	=इदमवैदिकम्	२५/२/७
अशुभम्	=कृष्णभक्तानां नास्ति	४५/३/६३
	=वासुदेवभक्तानां नास्ति	७९/४/२६
अशोकः	=अयं शिविरे शुभः	१३/४/५२
अशोकाष्टमी	=अत्र गङ्गास्नानफलम्	१०/२/३७
अश्वः	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१८
	=अस्यास्थि शुभम्	१०३/४/५४

अश्वत्थः	=अयं फलिषु कृष्णरूपः	७३/४/६५
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/६-८
अश्वत्थघाती	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४५
अश्वत्थघ्नः	=अयं ब्रह्महत्याया चतुर्थांशेन पापेन युज्यते, असिपत्रे नरके च पतति	८५/४/८६
अश्वत्थामा	=अयं शङ्करांशः	६/४/१८१
अश्वपतिः	=मद्रदेशस्य राजा, अस्य पत्नी मालती	२३/२/६-७
	=वसिष्ठोपदेशेन सावित्रीं आरामाध	२३/२/८-१३
अश्वमेधः	=अयं कलिवर्ज्यः	११५/४/११२
अश्वापहारी	=अयं लालासूत्रे नरके पतति	८५/४/१२४
अश्विनीकुमारः	=अस्य ब्राह्मणीगमनकारणं वैद्यस्य जन्माध्ययन चरितञ्च	१०/१/१२६-१३१
	=सुतपसः शापेन एषां रुग्णत्वं-यज्ञभागानधि- कारित्वञ्च ससोदरस्य पूज्यत्वं वा	११/१/८
	=अयं चिकित्सासारतन्त्रस्य कर्ता	१६/१/१७
	=अयं सूर्यस्य पुत्रः	११/१/११
	=सूर्यस्तोत्रेण तुष्टस्य सुतपसः वरेण अस्य नीरुजत्वं यज्ञभागत्वञ्च	११/१/२२
अश्विनौ	=इमौ नकुलसहदेवौ	६/४/१८०
	=एतौ उर्वशीशापात् यज्ञभागविवर्जितौ अभवताम्	६२/४/४२
अष्टचत्वारिंशः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे एकदैवोदयं कृत्वा रविरस्तं जगाम, मालिसुमालिनोः शिवभक्तयोः दैत्ययोः प्रभया रात्रिश्च निवृत्तेति क्रुद्धेन सूर्येण तौ हतौ तेन कुपितेन शिवेन सूर्यस्य ब्रह्मणा रक्षणम् इति सूर्यदर्पभंगकथा	४८/४/१-१८
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे राधोपाख्यानम्, राधायाः जन्मप्रकारः, निर्वचनम्, सुदाम्न- शापात् राधायाः गोकुले जन्म	४८/२/१-५५

अष्टत्रिंशः

=अत्राध्याये गणपतिखण्डे सुचन्द्रादिवधः,

लक्ष्मीकवचप्राप्तिः, छलेन विष्णुना

कवचयाचनम्

३८/३/१-८२

=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे लक्ष्म्युपाख्याने

समुद्रमंथनं लक्ष्म्या उत्पत्तिवर्णनम्

३८/२/१-६३

=अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे सतीगर्वः तदप-

हरणम्, हिमालयगृहे पार्वतीजन्म, पार्वत्याः

स्वसौन्दर्याभिमानः, हिमालयस्य अक्षयवट-

समीपे शिवदर्शनाय गमनम्, हिमालयकृतं

शिवस्त्रोत्रम्

३८/४/१-७९

अष्टनवतितमः

=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे कृष्ण-उद्धवयोः

संवादः, कृष्णदर्शनायाश्चास्योद्धवस्य मथुरा-

गमनम्, उद्धवेन कृष्णाय गोकुलवृत्तवर्णनम्,

श्रीकृष्णाः यशोदाराधादिब्रजजनानां स्वप्नेगत्वा

यथोचित समाश्वास्य पुनः मथुरागमनम्

९८/४/१-४४

अष्टपञ्चाशः

=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे दुर्गराधकस्य सुरथस्य

राज्ञः वंशवर्णनम्, बुधजन्म, शुक्रशापेन

चन्द्रस्य कलत्रित्वं क्षयित्वञ्च, परस्त्रीगमने

दोषः, नरकवर्णनञ्च

५८/२/१-१०७

अष्टपञ्चाशत्तमः

=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे, पृथ्वीसावित्री-

गङ्गामनसाराधानां क्रमेण दर्पापहरणम्, एतद्

वृत्तस्य च कथनम्

५८/४/१-१५

अष्टमः

=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे श्रीकृष्णजन्माष्टमी-

व्रतपूजन-पारणविधयः

८/४/१-८६

=कृष्णावतारसमये इन्द्राः सप्तगताः

६/४/३४

=अत्राध्याये गणपतिखण्डे पार्वत्याः वर-

प्राप्तिः, शिवपार्वत्योः रतिविघ्नाय विष्णो

वृद्धब्राह्मणरूपेणागमनं रतिभंगश्च, शय्या-

पतितशिववीर्येण गणेशस्य जन्म

८/३/१-८९

	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे प्रलयवर्णनम्, मधुकैटभ- मेदसा वसुधायाः अन्यच्च महाविराट्रोमकूप- विवरेण वसुधायाः उत्पत्तिः, भूमेः वराहरूपस्य विष्णोः पत्नीत्वं, विष्णुकृतं भूमिस्तोत्रम्, पूजामन्त्राः	८/२/१-६२
	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे ब्रह्मणा सावित्र्यां वेद- शास्त्रकालादीनां सृष्टिः, अस्य पृष्ठतोऽधर्मस्य वामतो दरिद्रायाः, नाभितो विश्वकर्मणः, वसूनां च मनसः कुमाराणां, मुखतः सस्त्रीकस्य मनोः, ललटात् रुद्राणां, पुत्रेभ्यः सृष्टिकरणे प्रवर्तनम् नारदेन विवादः, ब्रह्मशापेन नारदस्य गन्धर्वत्वं, शूद्रत्वं, ब्रह्मपुत्रत्वञ्च, नारदशापेन ब्रह्मणः त्रिषु- कल्पेषु अपूज्यत्वम्	८/१/१-६८
अष्टम् गर्भः	=कृष्णस्य गर्भवासप्रकारः	७/४/३८
अष्टमी	=अस्यां स्त्रीणां कृते तैलमांससेवनं निषिद्धम् =अस्यां नारिकेलफलभक्षणेन बुद्धिनाशः	७५/४/६० २७/१/३३
	=द्र. कुटूः	२७/१/३८
	=अस्याव्रते अस्यामेव पारणा न कार्या	८/४/६७
अष्टविंशः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रासक्रीडाख्यानम्	२८/४/१-१७०
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने यमसावित्रीसंवादे सावित्रीकृता यमस्तुतिः	२८/२/१-१८
अष्टविंशाधिक- शततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे भाण्डीरे नन्दाय कलिदोषकथनम्, राधादीनां गोपीभिः सह अद्भुतरथेन गोलोकयात्रा	१३८/४/१-५३
अष्टषष्टितमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे गृहाय प्रस्थितं कृष्णं प्रति विरहकातराया राधाया वचनानि, कृष्णेन आश्वासनञ्च	६८/४/१-३१
अष्टसप्ततितमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे कृष्णेन नन्दाया- ध्यात्मिकज्ञानकथनम्, सर्वसिद्धिदमन्त्रनिरूपणम्, पापजनकभाद्रचन्द्रादिदर्शननिषेधकथनम्, दर्शने प्रायश्चित्तम्	७८/४/१-६२

१६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

- अष्टसिद्धिः** = आसु प्राकाम्यं श्रेष्ठम् ७३/४/८८
- अष्टादशः** = अत्राध्याये गणेशखण्डे शिवभक्तयोः मालि-
सुमालेः सूर्येण कलहः, तयोः वधश्च, ततः
शिवेन सूर्यवधम्, जीवदानं, सूर्यवधादर्पित-
कश्यपशापेन गणेशस्य शिरच्छेदः १८/३/१-२३
- = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे शंखचूडेन शिवस्य
युद्धम्, तयोः संवादः, शंखचूडस्य वंशानु-
क्रमः, कालस्थितिवर्णनम्, ज्ञातिद्रोहस्य
वर्णनम्, ब्रह्मणा उपवर्हणस्य जीवदानम् १८/२/१-८४
- = अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे मालावतीकृतं महा-
पुरुषस्तोत्रम्, कृष्णेन गन्धर्वाय जीवनदानम् १८/१/१-४९
- = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे विप्रपत्नीमोक्षः,
तत्कृतं कृष्णस्तोत्रम् १८/४/१-१८७
- अष्टादशाधिक-
शततमः** = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे सगणाय शिवाय
मणिभद्रदत्तेन सगणस्य कृष्णस्यागमनसूचनम्,
बाणरक्षायै शिवेन पार्वतीगणेशादीनां
नियोजनम्, उषानिरुद्धयोः कृष्णसमर्पणाय
पार्वत्याः वचनञ्च ११८/४/१-४०
- अष्टावक्रः** = एतत्कृतं स्तोत्रम्, अस्य कृष्णचरणनिकटे
मृत्युः २९/४/५१
- = अयं भगवतः परमोः भक्तः, ब्रह्मणः प्रपौत्रः ३०/४/१११
- = अयं देवलः, रम्भायाः परित्यागात् तस्या
शापेन अष्टावक्रत्वं गतः ३०/४/१०७
- अष्टाविंशः** = अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे ब्रह्म-प्रकृति-जीवस्वरूपक-
थनम्, शिवाज्ञाय नारदस्य बदरिकाश्रमगमनम् २८/१/१-७३
- = अत्राध्याये गणपतिखण्डे पत्युर्नुगमने
रेणुकायाः भृगुणा संवादः, भृगूपदिष्टमार्गेणौर्ध्व-
देहिककृत्यम्, कार्तवीर्यवधप्रतिज्ञा, तस्या पूर्तये
ब्रह्मलोकगमनम्, ब्रह्मणा मन्त्रप्राप्तिः २८/३/१-८२
- = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे श्रीकृष्णेन नन्दाय
दुर्गास्तोत्रराजस्योपदेशः फलश्रवणञ्च ८८/४/१-७५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१७

अष्टिः	=अयमङ्कुराधारः, अपधेयः पृथिव्याः	६/४/२१०
अष्टोत्तरशततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे भीष्मकेण कन्यादानविधिना श्रीकृष्णाय रुक्मिणीप्रदानम्	१०८/४/१-१४
अष्टौ नायिकाः	=एताः चण्डिकाद्याः रुद्रनायिकाः	१२०/४/१६
असत् कविः	=अयं नकुलो भवति	८५/४/१९१
असत्यम्	=भिक्षुलोभिक्रोधिनर्तकवैश्यमद्यर्थिकायस्थानां वचनं सदा असत्यं भवति	१०५/४/४०-४१
असद्वंशप्रसूता	=इयं दुःशीला भवति, अस्याः लक्षणानि	५७/४/१३
असमञ्जः	=अयं सगरात् शैव्यायां जातः, गङ्गानयनाय तपस्यन् मृतः, दिलीपस्य पिता	१०/२/६-१३
असिः	=स्वप्ने दृष्टः धान्यं ददाति	७७/४/२४
असिजीवी	=अयं शूद्रतुल्यः, अस्यान्नं विट्समं भवति	७५/४/६८
असितः	=प्रचेतसः पुत्रः, देवलस्य पिता	३०/४/३७
असितभैरवः	=अष्टभैरवेषु चतुर्थः	५/१/७२
	= (द्र. क्रोधभैरवः)	५/१/७२
	=नवभैरवेषु तृतीयः, अयं बाणस्य सान्नाहिकः, (द्र. रुरुभैरवः)	१२०/४/१३
असिद्धिः	=इयं दुःखवर्द्धिनी	४१/४/१०
असुराः	=एषां सुरैः दर्पभङ्गः कृतः	२६/४/५०
असूर्यपश्या	=इयमेव शुद्धा नारी, स्वच्छन्दचारिणी शूकरीसमा भवति	१८०/४/११७
अस्ताचलः	=अयमष्टसु ब्रह्मनिर्मितेषु पर्वतेषु षष्ठः, (द्र. सुवेलः)	७/१/३
अस्थि	=कुक्कुटशृगालमार्जारणामियमशुभम्, भेटक- शूकराणां शुभप्रदम्	१०३/४/५६
	=अश्वानां गजानामियं शुभम्, नर-वानर-गो- गर्दभानामशुभम्	१०३/४/५५
अस्थिमाला	=सतीदेहास्थीनि शिवस्याङ्गभूषणम्	४/४/२७

	=शम्भोः इयं सत्याः अस्थना निर्मिता	३८/४/१३
अहंकारः	=अस्य महतो जन्म, अस्मात् पञ्चतन्मात्राः जाताः	३/१/५
	=अयं सर्वेषां पापानां बीजममङ्गलप्रदञ्च	३५/४/४
	=अयं अधर्माशः	७८/४/२६
अहंकारी	=अयं कर्णहीनो भवति	८५/४/१२२
अहल्या	=इयमपि प्रकृतेः कला, गौतमस्य स्त्री	१/२/१३३
	=इयं षोडशसतीषु दशमी	४५/४/९
	=तरुणाय कन्या देया इति मेनां प्रति अस्योक्तिः	४५/४/३४
	=इयं गौतमस्य पत्नी, अस्याः स्वरूपवर्णनम्, इयमिन्द्रेण छलेन भुक्ता	४७/४/२४
	=एनां गौतमशापः, शापेन स्मात्त्व प्राप्तिः, श्रीरामचरणस्पर्शेन शापमुक्तिः	४७/४/३३-४४
	=अस्याः शापमोचन कथा	६२/४/५-११
अहिंसकः	=एषु जन्तुषु कृपैवोचिता	८५/४/८५
आ		
आकाशः	=अयं व्यापकानां श्रेष्ठः	३/३/१३
आकूतिः	=इयं रुचेः पत्नी	९/१/६
	=इयं मनोः शतरूपायां जाता कन्या	९/१/४
आकूतिः	=इयं रक्ताधिके मातृतुल्या, रेतस्याधिक्ये पितृतुल्या भवति	३६/२/१३१
आख्यानम्	=चन्द्रसूर्यकलङ्काख्यानस्य श्रवणेन सर्व- पातकनाशः	७९/४/७
आगरी	=करणात् राजपुत्र्यां जातः	१०/१/११०
आचारहीनः	=अयं यवनो भवति	८५/४/१२१
आचारहीनम्	=इदं षट् चक्रेषु विशुद्धम्	११०/४/१०
	=इदं नारीणां दुर्बोधम्	११०/४/११
आज्यम्	=यात्रायामस्य दर्शनेन मङ्गलप्रदम्	१६/३/२३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१९

	=गव्येषु इदं कृष्णरूपम्	७३/४/६२
आत्मजः	=द्र. जन्यः	१०/१/१४५
आत्मजा	=द्र. जन्या	१०/१/१४६
आत्मदर्शनम्	=इन्द्राय दुर्वाससोक्तम्	३६/२/६४-१६३
आत्मनिन्दा	=इयं यशसे	४१/४/७
आत्मा	=बिनादेहेन अयमदृश्यः, अनेन बिना शरीरं न भवति	६/४/२१५
	=अयं नित्यः	६/४/२२१
	=धर्मोऽस्यांशः, अयं कृष्णः	७८/४/२९
	=साक्षी, ईश्वरः, निर्लिप्तः, अस्य प्रतिबिम्बो जीवः	७३/४/४७
	=इन्द्रियाणि तदधिष्ठातारश्च देवा अस्य परिचारकाः	९४/४/१११
	=अयं सृष्टिविधौ द्विधा भूतः, तत्र दक्षिणार्द्धः पुमान् वामार्द्धश्च प्रकृतिः	१/२/९
आदित्यः	=अस्य शनियमौ पुत्रौ, यमुना च कन्या	९/१/२१
	=अयमदितेः पुत्रः, एते द्वादशकायव्यूहेन तिष्ठन्ति	१२५/४/२७
	=कश्यपाददित्यां जाताः, एते द्वादशः	९/१/१९
आधारः	=एतद् व्यतिरेकेण नाधेयः	६/४/२०८
आधेयः	=आधारव्यतिरेकेण न भवति	६/४/२०८
आध्यात्मिकम्	=राधाविरहात् पूर्वं तस्यै कृष्णोपदिष्टम्	६७/४/४०-६०
	=द्र. परमाध्यात्मिकम्	७८/४/१२
	=कृष्णेन राधायै उपदिष्टम्	१२६/४/८२-१०१
आध्यात्मिकाः	=एभिः वर्णितमीश्वरस्वरूपम्	१९/४/१५७
आनकदुन्दुभिः	=वसुदेवस्य नामान्तरम्, अस्य निर्वचनम्, अयं कृष्णस्य पिता	७/४/६

आप्ताः	=एषु साध्वी पत्नी श्रेष्ठा	३/३/८
आमन्त्रणपत्रिका	=द्र. मङ्गलपत्रिका	९९/४/९
आमलकम्	=स्वप्ने दृष्टं धनाय भवति	७७/४/३४
आमलकी	=इयं शिविरे शुभा	१०३/४/५३
आमिषम्	=ब्राह्मणेन न भोक्तव्यम्	८३/४/५४
आम्रः	=स्वप्ने फलितो पुष्पितो वा दृष्टः धनलाभाय भवति	७७/४/३३
	=अस्य वृक्षः पूर्वे सम्पत्तिप्रदः	१०३/४/३५
आयुः	=एनं रविर्हरति	९६/४/२४
आयुर्वृद्धिः	=स्वप्ने विप्रः रथस्थं यदि स्वर्गं प्रदर्शयेत्तदा आयुर्वृद्धिः	७७/४/६७
आरुणिः	=ब्रह्मपुत्रः, अस्य निर्वचनम्	२२/१/१०
आरौहणम्	=स्वप्ने गवां, कुञ्जराणां, हयानां, प्रासादानां, शैलानां, वृक्षाणामिदं धनदम्	७७/४/१४-१५
आयुर्वेदः	=अयं पञ्चमो वेदः, भास्करः प्रथमो श्रोता ततः विस्तारः	१६/१/९-१२
आर्दकम्	=इदं शिविरे शुभम्	१०३/४/५२
	=इदं गुडेन सह अभक्ष्यम्	८५/४/८
	=इदं रविवासरेऽभक्ष्यम्	८५/४/२२
आशा	=इयं परमं दुःखम्	९०/४/५७
आशीः	=शिवविवाहे देवीनां आशिषः	४५/४/१२-१६
	=स्वप्ने विप्रौ विप्रसमूहं वां नत्वास्याः लाभे राजत्वं कवित्वं वा प्राप्नोति	७७/४/६५
	=इयं दूर्वया शुक्लपुष्पेण च देया	१०१/४/१७
	=शुक्लपुष्पेण दूर्वया च देयम्	१०१/४/१७
आशौचम्	=अस्य परदिने जलमन्त्रं च शुचिर्भवति	८५/४/३३
आश्लेषणम्	=इदं स्वागताङ्गम्	१२४/४/४१
आश्रमः	=एषु गृहस्थः श्रेष्ठः	७३/४/८५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२१

	=कृष्णः एषु ब्राह्मणः	७३/४/५७
आश्रमाः	=वृन्दावने पार्षदगोपादीनामेषां सन्निवेश- कथनम्	४/४/१२६-१४१
आश्रमहीनः	=अनेन मन्त्रग्रहणे दुःखम्	८३/४/४८
आश्विनौ	=एतौ वैद्येषु श्रेष्ठौ	७३/४/९
आषाढपूर्णिमा	=अत्र रामेश्वरदर्शनेन मोक्षः	७६/४/३८
आसुरिः	=ब्रह्मणोंगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु एकादशः	३०/४/३३
आस्तीकः	=एकः मुनिः, नागेश्वर्याः पुत्रः, जरत्कारोः पुत्रः =मनसा देव्यां जरत्कारोः जातः पुत्रः, अस्य नाम स्मरणेन सर्पभयनाशः	१/२/७२ ९/१/४३
	=अस्य जन्मवृत्तान्तः	४६/२/५८-९४
	=अयं मनसादेवीस्तोत्रस्य कर्ता	५१/४/५२
	=अस्य त्रिकोटिशिष्याः	१०४/४/४१
आस्था	=तीर्थे, कान्ते, देवे, गुरौ, मन्त्रे, औषधे आस्थानुसारेण सिद्धिर्भवति	३९/४/३१-३२
आहवनीयाग्निः	=स्वाहायामग्नेः तृतीयः पुत्रः	४०/२/३८
आहुकः	=अयं यदुवंशीयः, देवकस्य पिता	७/४/७
आह्निकम्	=शिवेन नारदायोपदिष्टम् =ब्राह्मणानां विप्राणाञ्चेदम् =नन्दाय कृष्णोपदिष्टम्, मोक्षदम्	२६/१/५-१०२ २६/१/१-१०२ ७४/४/२६
इ		
इक्षुः	=अयं सप्तसमुद्रेषु द्वितीयः द्र. सुरा, अस्य परिमाणम्	७/१/५
	=अस्य वृक्षः शुभः	१०३/४/५१
इक्षुदण्डम्	=स्वप्नेऽस्य लाभे श्रीप्राप्तिः	७७/४/५४
इज्या	=यागधास्नादिति निर्वचनम्	९/२/२६
इन्दुः	=सुखदानां श्रेष्ठः	३/३/११
इन्द्रः	=अस्य पत्नी शची	१/२/१३२

=अयं देवेषु श्रेष्ठः	३/३/२७
=अयं कृष्णावतारसमये अष्टमः	६/४/३४
=अयमंशेन अर्जुनः	६/४/१७९
=अस्य एकमन्वन्तरमायुः	७/२/७४
=अयं शच्याः पतिः, जयन्तस्य पिता, कश्यपस्य पुत्रः	९/१/१९-२०
=कश्यपाददित्यां जातः, जयन्तस्य पिता	९/१/१९-२०
=अयं ब्रह्मणः प्रपौत्रः	२१/३/८
=परस्त्रीलम्पटः, भ्रष्टश्रीः, ब्रह्मणोपदिष्टेन नारायणमन्त्रकवचस्तोत्रेण पुष्करे तुष्टस्य हरेः वरेण पुनः संपत्तिलाभः	२१/३/१-२०
=भाद्रशुक्लद्वादश्यामस्य पूजाविधिः	२७/२/९६
=दुर्वाससा दत्तस्य विष्णुनैवेद्यस्य हस्तिमस्तके त्यागात् कुपितेन दुर्वाससा प्राप्तभ्रष्टश्रीकत्व शापः	३६/२/१५-२९
=अस्य दर्पभंगवर्णनम्, गुरोः शापस्तत्कारणम्	४७/४/५
=दर्पादयं प्रकृतिशापप्रयुक्तं गुरुशापं प्राप्तवान्	४७/४/७-१५
=अहत्यासंभोगवर्णनम्, सहस्रयोनित्व प्राप्तिकथा	४७/४/२२-३५
=ब्रह्महत्याया पीडितोऽयं मानसकमलसूत्रे आत्मानं जुगोप	४७/४/५६
=गुरोरपमानजेनाधर्मेणास्य ब्रह्महत्यादोषः	५९/४/६
=अस्य दर्पभञ्जनम्	६०/४/५४
=अस्य ऐश्वर्यप्रयुक्तद्रर्पभञ्जनम्	६०/४/५९, ५९/४/१
=अस्यामृतत्वप्रयुक्तो दर्पः, कृष्णेन बलिद्वारा अस्य दर्पनाशः, अस्य कथा	६१/४/१-४
=अस्य पुनः दर्पः, तत् दुर्वाससा हतः	६१/४/५-६

	=अस्य दर्पेणाहल्यायां प्रवृत्तिः, गौतमेन सहस्रभगशापेन अस्य तदर्पः हतः	६१/४/७-१०
	=गौतमपत्नीगमनेन गौतमशापेन च सहस्र-भगत्वम्	६१/४/१-५७
	=चतुर्दशसु इन्द्रेषु अयं कृष्णः स्वयम्	७३/४/५६
	=अस्य दर्पभंगेन गृहत्यागाभिलाषः गुरुप्रबोधनेन पुनः अयं राज्यभारं प्राप्तः	४७/४/१५१-१६०
	=अस्य दर्पभंगकथा, नन्दयज्ञे कृष्णेन अस्य दर्शनम्	४७/४/१६०
इन्द्राः	=एषां संख्या नास्ति	४७/४/१०३
	=एते असंख्याताः	४७/४/१०४
	=एकसप्ततिः युगमस्यायुः	४७/४/१०५
	=अष्टशताधिकदशलक्ष-इन्द्रपाते ब्रह्मणः पातः, अस्य कालः विष्णोः निमेषात्मकः	१२५/४/१७
	=एते चतुर्दशः तेषु पञ्चेन्द्राः, इन्द्रपाते ब्रह्मणः पातः, अस्य कालः विष्णोः निमेषात्मकः	१२५/४/१७
	=एते चतुर्दशः	१२५/४/२७
इन्द्रचापः	=स्वप्ने दृष्टः प्रतिष्ठां ददाति	७७/४/७२
इन्द्रधनुः	=यात्राकाले दृष्टं शुभम्	३३/३/२०
इन्द्रनीलमणिः	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३४
इन्द्रमणिः	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२१
इन्द्रयागस्थलम्	=इदं वृन्दावने द्रष्टव्यम्	९८/४/१८
इन्द्रसावर्णिः	=अयं मनुः, सुरेन्द्राय राज्यं दत्त्वा वनं गतः	४१/४/११३-११४
	=अयं चतुर्दशो मनुः	४१/४/१११
इन्द्रियम्	=एषु मनः श्रेष्ठम्	३/३/२६
इष्टदेवी	=षोडशमातृषु चतुर्दशी (द्र. षोडशमातरः)	५९/४/५७
इष्टसिद्धिः	=इयं मुदे भवति	४१/४/१०

ई

ईशः	=अयं शङ्करः, श्रीकृष्णांशः	९/४/१०
	=अयं सर्वेषां जनकः	२१/४/११७
	=अस्य महत्त्ववर्णनम्	२१/४/११७-१२२
	=अस्य त्रिविधामूर्तिः-ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः	४१/४/६४
	=ऐश्वर्यदानात् इति निर्वचनम्	४२/२/२५
	=अयं सर्वदेहे प्रविष्टोऽपि निर्लिप्तः	७८/४/३०
ईशानः	=अस्य पत्नी सम्पत्तिः	१/२/१०७
	=श्रीकृष्णः, अयं दिक्कपालानामधीश्वरः	५/१/७४
	=कृष्णः दिगीशेषु ईशानः	७३/४/५६
	=अयं वृषभवाहनः	८१/४/६
ईशाना	=इयं दुर्गा, ईशानः सर्वसिद्ध्यर्थे, आशब्दः दात्रर्थे निर्वचनम् द्र. विष्णुमाया	५७/२/१०,
ईशाधिष्ठातृदेवता	=इयं प्रकृतिः	३/१/७३
ईशित्वम्	=सिद्धिषु षष्ठी, द्र. वशित्वम्	६/१/१८
ईश्वरः	=सर्वेषां ब्रह्माण्डानामेकैव =कामसहायेन बिना नायं जेयः	७/२/८१ ३१/४/५५
ईश्वरी	=आसु लक्ष्मी श्रेष्ठा	१३३/४/४०

उ

उग्रसेनः	=कंसस्य पिता	७२/४/९५
	=अस्य राज्यप्रशंसा, अयं अजय्यः	१०४/४/६६
	=अस्य राज्याभिषेकवर्णनम्	१०४/४/८५-९९
	=अयं वसुभ्यः, शङ्करं बिना रुद्रेभ्यः, आदित्येभ्यः, महेन्द्राच्च अजेयः	१०४/४/६९-७०
उचण्डा	=अष्टौ रुद्रनायिकासु प्रथमा (द्र. प्रचण्डा)	१२०/४/१६
उच्चैःश्रवा	=ब्रह्मस्वापहारी जन्मशतं भवति	७५/४/३५

उच्चैश्रवसकम्	=अस्य मासं दुग्धादिकं च चतुर्णां वर्णानामभक्ष्यम्	८५/४/२१
उच्छिष्टम्	=अत्र घृतं न भोज्यम्	२७/१/२२
उत्थः	=अयं अङ्गिरसः पुत्रः, बृहस्पतेः शम्बरस्य च भ्राता	१०/१/२
	=अस्य सहस्रं शिष्याः	१०४/४/४३
उत्तमः	=उत्तमपुरुषस्य लक्षणम्	३३/४/३
	=विष्णुचरणरतः	३५/४/९१
उत्तमा कृत्या	=इयं पतिभक्ता	८४/४/२९
उत्तमा गतिः	=शङ्करेण वसुदेवाय कथिता	१२५/४/११-३३
उत्तमो मनुः	=स्वारोचिषोऽनन्तरमयं मनुः	४१/४/१६
उत्तरायणम्	=अत्र कोणार्के सूर्यदर्शनेन मुक्तिः =माघतः आषाढान्तम्	७६/४/४२ ९६/४/६२
उत्तानपादः	=मनोः शतरूपायां जातः पुत्रः	९/१/५
	=अयं ध्रुवस्य पिता	९/१/५
	=स्वायम्भुवस्य मनोः पुत्रः, ध्रुवस्य पिता	५०/२/७
	=स्वायम्भुवमनोः पुत्रः, ध्रुवस्य पिता	८६/४/४
उत्कलः	=ध्रुवस्य पुत्रः, सुमन्तस्य पिता	५०/२/११
उत्पलम्	=स्वप्ने दृष्टं धनं ददाति	७७/४/३४
उदयः	=अयमष्टसु ब्रह्मनिर्मितेषु पर्वतेषु पञ्चमः द्र. अस्ताचलः	७/१/३
उदासीनः	=अस्मात् मन्रो न ग्राह्यः, ग्रहणे धनहानिः	८३/४/५३
उद्धवः	=अस्य गोकुले कृष्णेन प्रेषणम्	९१/४/१-१४
	=गोकुलेऽस्य सत्कारवर्णनम्	९२/४/१२-३०
	=अयं क्षत्रियः	९३/४/७
	=राधोद्धवसंवादः	९५/४/१-३७
	=अयं कृष्णात् ज्ञानं प्राप्तवान्	११३/४/४९

	=यादवेषु उद्धवः कृष्ण एव	८३/४/९०
उद्योगः	=अस्य पत्नी क्रिया	१/२/११५
उद्वाहः	=अत्र कन्यायाः ज्ञातयः जामात्रे त्रैलोक्यमोहिनी नवसंगमयोग्या योषितगणः ददति	७/४/१०-१५
	=कलौ मन्त्रपूतो न भविष्यति	९०/४/३५
उन्मत्तभैरवः	=बाणस्य सान्नाहिकेषु प्रथमः (द्र. संहारभैरवः)	१२०/४/१३
उपचाराः	=षोडशोपचाराणां नामानि यथा-आसनं, वसनं, पाद्यं, मधुपर्कं, अर्घ्यं, आचमनीयम्, स्नानीयम्, शयनम् गन्धम्, पुष्पम्, ताम्बूलम्, अनुलेपनम्, धूपं, दीपं, भूषणञ्च	८/४/१२-१३
उपनयनम्	=कृष्णस्योपनयनवर्णनम्, तत्र गणेशादिदेव- पूजनम्,	९९/४/७-५८
	=अत्र देवैः कृता कृष्णस्तुतिः	१००/४/१-३४
उपद्वीपाः	=एते सप्त	७/१/६
	=अष्टादशः	५३/२/१०
उपपत्तिः	=अयं जारः, दुष्टायाः सम्भोक्ता	१०/१/१६६
उपपुराणम्	=अस्य लक्षणं पुराणलक्षणतुल्यम्	१३३/४/७
उपपुराणानि	=अष्टादशः, तेषां नामानि पञ्चकं पाञ्चरात्रम्, वासिष्ठं, नारदीयं, कापिलं, गौतमीयकं सनत्कुमारीयम् संहिता पञ्चकम् भारतं रामायणञ्चेति अष्टादशः	१३३/४/२२-२६
उपमन्युः	=अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/४५
उपवर्हणः	=ब्रह्मणाशप्तोनारदः गन्धर्वयोनौ गतः	८/१/४१-४५
	=अयं शंकरवरेण जातः, नारदस्य शापा- वतारः, वसिष्ठेनास्य नामकरणं नामार्थ- कथनं, निर्वचनञ्च	१२/१/७-४५
	=अयं गन्धर्वपुंगवः पञ्चाशत्कामिनीपतिः, ब्रह्मणः शापात् दासीपुत्रत्वम्, ततः वैष्णवोच्छिष्ट- भोजनात् नारदत्वम्	१३/४/२४४-२४७

	=ब्रह्मसभायां रम्भां दृष्ट्वा स्वलितः ब्रह्म- शापेन शूद्रत्वं ततः तपसा ब्रह्मपुत्रत्वप्राप्ति- वरप्राप्तिश्च	१३/१/१-११
	=अस्य जन्मकथा, चरितम्, नारदशापकथा, उपवर्हणशापकथा पुनः नारदत्वप्राप्तिकथा, अस्य पत्नी मालावती	१३/१/१ तः १६/१/८८
	=ब्रह्मशापात् मृतस्यास्य पुनः मालावती शापवशात् जीवनम्	१७/१/१-७२
	=अयं ब्रह्मशापेन शूद्रायां ब्रह्मवीर्येण जातः	२०/१/७
	=द्र. नारदः	१३०/४/३
उपवासः	=अत्र सकृद् हविष्यान्नभक्षणे विष्णोर्नैवेद्यभक्षणे वा न प्रत्यवायः	२७/१/१३
	=भक्तस्योपवासे भगवान् न भुङ्क्ते	२५/४/१४८
	=कृष्णजन्माष्टमी, रामनवमी, शिवरात्रिव्रते वा असमर्थेन हविष्यान्नभोजनं कर्तव्यम्	८५/४/१७१
	=हविष्यान्नभोजनेऽसमर्थः ब्राह्मणभोजनेन पातकात् रक्षितो भवति	८५/४/१७२
उपहाराः	=एते षोडश यथा-आसनम्, पाद्यम्, अर्घ्यम्, स्नानीयम्, अनुलेपनम्, धूपम्, दीपम्, नैवेद्यम्, ताम्बूलम्, जलम्, वस्त्रम्, भूषणम्, पुष्पम्, गन्धम्, आचमनीयकम्, तल्पम्	१०/२/१०९-११०
उपायः	=अनेन कार्याणि सिद्ध्यन्ति	४/४/३१
उपासकः	=कृष्णमन्त्रोपासकः असंख्यब्रह्मणां पातेऽपि न पतति गोलोकात्	७४/४/१९
उपेन्द्रः	=कश्यपाददित्यां जातः, अयं वामनः	९/१/१९
	=अस्य पृथ्वी पत्नी, मंगलः पुत्रः	९/१/२१
उमा	=बालकस्य रोदनेऽयं शब्दः	९/३/१७
उर्वशी	=इयं अप्सरासु श्रेष्ठा	५९/४/१५

	=अस्या शापेन अश्विनौ यज्ञभागविवर्जिता- वभूताम्	६२/४/४२
	=अप्सरस्सु कृष्णरूपा	७३/४/७०
उर्वरितम्	=अवशिष्टस्य संज्ञा	५०/२/२०
उषा	=इयमपि प्रकृतेः कला, बाणस्य पुत्री	१/२/१४०
	=सावित्र्यां ब्रह्मणो जाता	८/१/५
	=इयं तिलोत्तमा, दुर्वाससः शापेन बाणपुत्री अनिरुद्धस्य पत्नी	२३/४/१५०
	=अस्याः स्वप्ने दर्शनवर्णनम्	११४/४/१-१४
	=इयं बाणकन्या	११४/४/४३

ऊ

ऊनचत्वारिंशः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे दुर्गाकवच, कार्तवीर्य- परशुरामयुद्धस्य वर्णनम्	३९/३/१-२३
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे शिवसौन्दर्य- वर्णनम्, नारीणां मनोविकारवर्णनम्, पार्वत्याः सौन्दर्यवर्णनम्, पार्वत्या शिवपूजनवर्णनम् नारायणतुल्यपुत्रप्राप्तिकरः वरः, कामवाहः, रतिविलापः देवोपदेशेन रत्या कामदेहभस्मर- क्षणम्, पार्वत्याः सौन्दर्यगर्वनाशकथनम्	३९/४/१-६५
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे लक्ष्म्युपाख्याने ध्यानम्, स्तोत्रम् पूजाविधिवर्णनम्	३९/२/१-८७
ऊनत्रिंश	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे वदरीवने नारदनारायणयोः संवादः, तत्र कृष्णमाहात्म्यवर्णनम्, प्रकृतिमहिमा- वर्णनञ्च	२९/१/१-१६
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने यमसावित्रीसंवादे अशुभकर्मफलानि, तेषां भोगस्थानानां नरकानां च नामानि	२९/२/१-२७

- =अत्राध्याये गणेशखण्डे परशुरामस्य शिवलोक-
गमनमार्गवर्णनम्, शिवलोकवर्णनम्, परशुराम-
कृता शिवस्तुतिः २९/३/१-५१
- =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे अष्टावक्रस्य मुनेः
मोक्षोपाख्यानम्, कृष्णपार्श्वे मृत्युः २९/४/१-५३
- ऊनत्रिंशदधिक-
शततमः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे, कृष्णेन गोकुल-
जनाश्वासनम्, भाण्डीरे देवैः कृता कृष्णस्तुतिः,
यादवानां नाशः, पाण्डवमोक्षः, कलिभयाद्बुद्धीः
पुण्यनदीः प्रति सामवचनम्, श्रीकृष्णस्य
गोलोकगमनम् १२९/४/१-१११
- ऊननवतितमः** =अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे श्रीकृष्णकृतानन्द-
प्रार्थना, ब्रजवासिभिः सह गोलोकप्राप्तिकरं
वरदानं च ८९/४/१-१९
- ऊनपञ्चाशः** =अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे राधोपाख्याने राधासुदाम्नीः
शापः, सुदाम्नः शंखचूडत्वम्, राधाया वृषभानु-
जात्वम् शतवार्षिको विरहश्च ४९/२/१-७१
- ऊनपञ्चाशत्तमः** =अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे भृगुशापात् रुष्टेन
सूर्येण जगद्गन्धुमुद्यतेन ब्राह्मणरूपेण इरिणा
सान्त्वनं दर्पभंगश्च ४९/४/१-२३
- ऊनविंशः** =अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे शिवकवचस्य, महा-
पुरुषस्तोत्रपूजाविधेश्च वर्णनम्, कृष्णमन्त्रः १९/१/१-८०
=वसिष्ठोपदिष्टं कृष्णकवचम्, ब्रह्मणरावणयो-
पदिष्टः शिवमन्त्रः १९/१/१-७९
=बाणोपदिष्टं शिवकवचं शिवस्तोत्रञ्च १९/१/१-७९
=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे शङ्खचूडेन देवानां
युद्धम् १९/२/१-७५
=अत्राध्याये गणेशखण्डे सूर्यव्रतस्य रोगहरत्वम्,
सूर्यपूजाविधिः, मन्त्रं कवचञ्च, गुरुणोपदिष्टं
स्तोत्रं ब्रह्मणाकृतम् १९/३/१-४८

- =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे कालिनागपरिचयः, तस्य
कृष्णकृतं दमनं रक्षणं रमणके प्रेषणं च, गरुडेन
वैरम्, सौभरिशापेन यमुनाहदस्य गरुडेन रक्षा,
दावाग्निभक्षणञ्च १९/४/१-१८७
- ऊनाविंशत्या** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे पार्वतीवचनस्य
धिकशततमः शिवेनानुमोदनम्, बलेरागमनम्, तस्य शिवेन
प्रशंसनम्, बलिकृतं शिवस्तोत्रम्, शिवेन
अभयदानम्, स्तोत्रस्य गुरुपरम्पराकथनं
फलकथनञ्च ११९/४/१-७५
- ऊनषष्टिः** =अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे ताराया अन्वेषणाय
बृहस्पतेः प्रयासः ५९/२/१-८५
- ऊनषष्टितमः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे इन्द्रगर्वाप-
हरणम्, तत्र गुरुकोपः राज्यभ्रंशः, नहुषस्य
इन्द्रपदलाभः, अस्य शचीं प्रति कामः, नहु-
षाय शच्युक्तं धर्माचरणम्, शच्याः गुरुशरण-
प्राप्तिः, शचीकृतं गुरुस्तोत्रम् ५९/४/१-१७६
- ऊनसप्ततितमः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे राधाकृष्णयोः क्रीडा-
वर्णनम्, राधां वक्षसि कृत्वा सुप्तस्य कृष्णस्य
प्रबोधाय ब्रह्मादीनामागमनम्, ब्रह्मकृता कृष्ण-
स्तुतिः, ब्रजगमन-प्रार्थना च, राधाया विरहा-
वस्थावर्णनम्, राधाकृष्णयोःक्रीडा, रत्नमाला-
कृष्णयोः आलापाः, कृष्णस्य ब्रजगमनम् ६९/४/१-९०
- ऊनाशीतितमः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे जमदग्निशापेन
सूर्यस्य राहुग्रस्तत्वं पापदृश्यत्वञ्च, सूर्य-
शापेन जमदग्न्यस्य क्षत्रपराभवश्च, ब्रह्मणा
अवधिनिर्धारणम् ७९/४/१-६२
- ऊर्वी** =हरेः ऊरौ जातेति निर्वचनम् ९/२/३०
- ऊषा** =इयं बाणकन्या, स्वप्नेऽनिरुद्धेन संगता ११४/४/३४
=अस्या अनिरुद्धेन विवाहप्रसंगवर्णनम् ११४/४/१-९४

ऋ

ऋकारः	=कृष्णघटकः ऋकारः अनन्तवाचकः	१३/४/५६
	=कृष्णपदे ऋकारेण यमकिंकराः पलायन्ते	१३/४/६८
ऋणग्रस्तः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४९
ऋतवः	=एताः षडेव	७/२/७०
ऋतुः	=सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/५
	=मासद्वयेनास्योत्पत्तिः, अस्मात् वत्सरः	९६/४/५५
	=एते च वसन्तग्रीष्मवर्षाशरद्धेमन्तशीतकाश्च	९६/४/५६
	=आसु माधवः श्रेष्ठः	३/३/०
ऋषयः	=पुण्यकव्रते आगतानामेषां नामानि	६/३/१४-२०
	=एषां नामानि, अत्र पाणिनेः कात्यायनस्य च नाम	८६/४/४-११
ऋषिः	=नारायणः	१२६/४/९०
ऋष्यशृङ्गः	=अस्य सार्द्धं त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३६

ए

एकः	=एकदन्ते प्रधानार्थे	४४/३/८८
एकचत्वारिंशः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे स्वधोपाख्यानम्, इयं ब्रह्मणः मानसी पुत्री, पितृणां पत्नी, स्वधायाः ध्यानम् मन्त्रः पूजाविधिः, निर्वचनम्	४१/२/१-४८
	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे प्रतिज्ञापूरणानन्तरं परशुरामस्य शिवदर्शनाय कैलासगमनम्	४१/३/१-३५
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे देवप्रार्थना, शिवेन हिमवतो गृहे ब्राह्मणरूपेणागत्य निन्दनम्, वसिष्ठादिभिः हिमालयगृहे शिवस्वरूपख्यापनम्, अनरण्यवृत्तान्तप्रसंगेन सृष्टिक्रममन्वन्तरादि-वर्णनम्	४१/४/१-१४५
एकतारम्	=ईदृशगगनदर्शने नेत्रश्रोत्रयोः रोगागमः	७५/४/२२-२३
	=अस्य दर्शने सप्तधा नारदजपः, प्रायश्चित्तम्	७५/४/२३

- एकत्रिंशः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे ब्रह्मणः अपूज्यत्व-
शापकारणकथनम्, सुचन्द्रवृत्तम्, मोहिनी-
विरहवर्णनम्, मोहिनीव्रतम्, कामदेवस्तोत्रम् ३१/४/१-७९
- =अत्राध्याये गणेशखण्डे शिवेन परशुरामोपदिष्टं
श्रीकृष्णकवचस्य वर्णनम् ३१/३/१-७६
- =अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्यानम्, यम-
सावित्री-संवादे नरकानां वर्णनम्, हरिसेवया
अशुभकर्मफलनाशः ३१/२/१-६१
- एकदन्तः** =रामस्य परशुना दन्तभङ्गात् गणेशस्य
एकदन्तत्वम् (द्र. गणेशः) ६/३/९६
- =अयं गणेशस्य नाम, नामकरणकारणकथनम् २४/३/५
- =गणेशस्य नामकरणम् ४४/३/८३
- =गणेशनामाष्टकम् ४४/३/८६
- =अत्र एकः प्रधानार्थे, दन्त शब्दः बलवाचकः,
बलस्यप्रधानत्वाद् सर्वस्मात् एकदन्तम् इति
निर्वचनम् ४४/३/८८
- एकनवतितमः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे देवकीवसुदेवयोः
नन्देन संवादः, व्रजनिवासिनानुपदेष्टुमुद्धव-
प्रेषणञ्च ९१/४/१-१४
- एकपञ्चाशः** =अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे क्षयकर्मणां
तत्फलानां च ऋषिभिः कथनम् ५१/२/१-७५
- एकपञ्चाशत्तमः** =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे धन्वन्तरेः दर्पस्य
मनसादेव्या भंगः ५१/४/१-७२
- एकवर्णः** =कलावन्ते चतुर्वर्णाः एतद्रूपेण स्थास्यन्ति ९७/४/३४
- =कलौ एकैव वर्णो भविष्यति १२८/४/३०
- एकविंशः** =अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे-कलावतीवृत्तान्तः, नारद-
नाम्नः निर्वचनानि, काश्यपनारदस्य जन्मकथा,
कृष्णस्य ध्यानस्तोत्रकवचवर्णनम्, नारदशापान्तः २१/१/१-५७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३३

=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे विष्णुना छलेन तुलस्याः

पातिव्रतभंगस्य वर्णनम्, शापः, तुलस्या वृक्षत्वं

तन्माहात्म्यं च, इयं गण्डकी नदीरूपेण अव-

तरितः, अस्याः केशाः तुलसी तरवः

२१/२/१-१०५

=अत्राध्याये गणपतिखण्डे इन्द्रस्य नारायण-

साधनाजन्यप्रसादेन सम्पत्तिलाभः

२१/३/१-२०

=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे इन्द्रयागभंगम्,

यागस्वरूपवर्णनम्, गोवर्धनपदस्य निर्वचनम्,

व्रजजनानामिन्द्रकोपेनोद्धारः, इन्द्रादि कृताः

कृष्णस्तुतयः, कृष्णषडक्षरो मन्त्रस्य कथनम् २१/४/१-२३३

एकविंशत्यधिक- =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे सुधर्मायां स्थिताय

शततमः

कृष्णाय शृगालवसुदेवस्य युद्धाह्वानम्, कृष्णस्या

क्रमणम्, शृगालेन कृष्णस्य संवादः शृगालेन स्वस्य

पूर्वजन्मकथनम्, शृगालेन श्रीकृष्णस्य समरः,

कृष्णेन शृगालस्य वधः, पुनः शृगालस्य समुद्र-

रूपेण बैकुण्ठे सप्तमद्वारपालत्व प्राप्तिः

१२१/४/१-५२

एकषष्टितमः

=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे तारान्वेषणाय ब्रह्मणः

शुक्रगृहे गमनम्, ताराप्राप्तिः, बुधात् चित्रायां

चैत्रस्य तस्मात् अश्वरथस्य जन्म

६१/२/१-१०८

=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे बलिद्वारा इन्द्रस्य

दर्पभंगः, अहल्योपहासादिकथनपूर्वकं इन्द्रस्य

दर्पहरणवृत्तकथनम्

६१/४/१-५७

एकसप्ततितमः

=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे श्रीकृष्णस्य

मथुरायात्रायां मङ्गलवर्णनम्

७१/४/१-२३

एकादशः

=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे सुतपसः तपः तेन वरे-

याचनम्, पितृणां मानसीकन्यायाः विवाहः,

सुतपसः पत्न्यां अश्विभ्यां वैद्यस्य जन्म,

उभयोः शापः, तस्य निवृत्तिश्च सूर्येण

ब्राह्मणस्तुतिः ब्राह्मणमहिमा वर्णनम्

११/१/१-४५

	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे, गङ्गारूपमोहित श्रीकृष्णस्य राधोपालम्भः तत्रस्थानां श्रीकृष्ण- प्रेयसीनां दशावर्णनम्, गङ्गायाः राधाभयेन श्रीकृष्णपादे विलीनत्वम्	११/२/१-१४२
	=अत्राध्याये गणेशखण्डे गणेशदर्शनागत- शनैश्चरस्य अधोमुखत्वमवलोक्य पार्वत्या कारणविषये उक्तिप्रयुक्तिश्च	११/३/१-३४
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे, तृणावर्तवधः, तज्जन्मान्तरवृत्तकथनम्	११/४/१-३५
	=हरेः पापतनाशकानि नामानि- राम-नारायण-अनन्त-मुकुन्द-मधुसूदन-कृष्ण- केशव-कंसारि-हरिः, वैकुण्ठ-वामन इति	१११/४/१७
एकादशाक्षरो	=कृष्णस्यायं ब्रह्मणा पूर्वं कुमाराय दत्तं तेन अंगिरसे अयं गुरवे	२१/४/१९७
एकादशी	=इयं तिथिः पुण्यप्रदा	३/३/७
	=इयं तिथिः पुण्यप्रदासु तिथिसु प्रथमा	३/३/७
	=अस्याः व्रतम् द्विजेनावश्यं कर्तव्यम्	२६/४/५४
	=अस्या व्रतमाहात्म्यम्	२७/१/१४
	=अत्र अत्रं विष्णुमूत्रसमम्, तस्य भक्षणे दोष- कथनम्	२७/१/६
	=अस्मिन् व्रते असमर्थः फलं मूलं जलं च पिबेत् इति	२७/१/१२
	=अस्य व्रतनैव बैकुण्ठलाभः	२७/२/९४-९५
	=अत्र शिम्बीभक्षणेन पुत्रनाशः	२७/१/३४
	=इयं तिथिषु कृष्णरूपा	७३/४/६१
	=अस्य व्रतेन पापनिवृत्तिः	७५/४/५५
	=अस्यां भोजने पापभोजनम्, बालवृद्धातुराणां कृते अयं नियमो नास्ति	७५/४/५६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३५

	= इमं व्रतं कृत्वा प्रभाते द्वादश्यां काश्यामन्नपूर्णा- दर्शनेन मुक्तिलाभः	७६/४/२५
	= अनया विहीनः ब्राह्मणः पतितो भवति	२५/४/१६८
	= इयं व्रतेषु श्रेष्ठा	८८/४/५७
	= व्रतेषु अस्याः श्रेष्ठता	१३३/४/३६
	= इदं व्रतानां श्रेष्ठव्रतम्	२६/४/१-२१
	= अत्र चतुर्णां वर्णानामधिकारः	२६/४/२२
एकादशीव्रतम्	= गृहस्थैः शुक्लपक्षस्येदं पोष्या	२६/४/३८
	= शयनीबोधिनीमध्ये गृहस्थेन कृष्णैकादशी कर्तव्या	२६/४/३९
	= अस्य विधिः, पूजनं पारणाकथनम्	२६/४/१-९३
एकादश- धिकशततमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे राधया यशोदायै भक्ति-ज्ञानोपदेशः, श्रीकृष्णस्येकादशनाम्नां निर्वचनम्, राधानाम निर्वचनञ्च	१११/४/१-६३
	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रामकृष्णयोरुप- नयनसंस्कारविधानानन्तरं सर्वेषां स्वगृहगमनम्	१०१/४/१-४२
एकानंशा	= इयं प्रकृतेः कला, इयं दुर्गा, श्रीकृष्णस्य भगिनी	१/२/१४१
	= यशोदायां पार्वत्यांशेन जाता, कंसेन वधान्मुक्ता वसुदेवपुत्री पार्वत्यंशसम्भवा दुर्वाससः पत्नी	७/४/१२८-१३२
	= इयं वसुदेवसुता, हरेः भगिनी, पार्वत्यंशसंभवा, चिरञ्जीविनी सुशीला	२४/४/८१
	= दुर्वाससः पत्नी, वसुदेवस्य पुत्री, द्वारकायां दुर्वाससे दत्ता	११२/४/४३
	= इयं पार्वत्याः अंशरूपा	११३/४/९
एकाशीतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे देवासुरयोः तारा- प्रसङ्गेन युद्धोद्योगः, तारामोक्षणम्, चन्द्रस्य ताराशापेन क्षयित्वं भाद्रे दर्शननिषेधश्च	८१/४/१-६७
	ऐ	
ऐक्यम्	= राधाकृष्णयोः इदं धावल्यदुग्धयोः दाहानलयोः भूगन्धयोः जलशैत्ययोरिवास्ति	६/४/२१८

३६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

ऐक्षवम्	=इदं ताम्रपत्रस्थं सुरातुल्यम्	२७/१/२३
ऐरावतः	=अयं नागः, कद्रो अष्टमो पुत्रः द्र. महापद्म	९/१/३९
	=अयं हस्तिषु श्रेष्ठः	३/३/१८
	=अयं गजेन्द्रेषु कृष्णरूपः	७३/४/६९
	=इन्द्रवाहनमयम्	८१/४/५
ऐश्वर्यम्	=एषु महाज्ञानं श्रेष्ठम्	७३/४/८६
ऐश्वर्याधिष्ठातृदेवी	=इयं लक्ष्मीः	३/१/६६
ॐकारः	=अस्योच्चारणे विप्रादन्योनाधिकृतः अन्यस्मा- दग्रहणे धनहानिः	८३/४/५२-५३
ओ		
औषधिः	=एषु दूर्वा श्रेष्ठा	७३/४/८३
औ		
और्वः	=ब्रह्मणः ऊरुद्भवः पुत्रः निर्वचनम्	२४/४/५
	=कन्दली, अस्य जानूद्भवा कन्या	२४/४/६
	=अयं कन्यायाः मृत्युं ज्ञात्वा दुर्वाससे पराभव- शापो दत्तवान्	२५/४/१-१९
औषधिः	=एषु रसायनं श्रेष्ठम्	७३/४/९०
क		
कंस	=अयं देवक्याः वंशजभ्राता	७/४/१४
	=अयम्, शरीरिणी वाक् श्रवणेन भयाक्रान्तः, तेन देवक्याः वधे प्रवृत्तः, वसुदेवेन शान्त्वनम्	७/४/१५-३२
	=अयं पूतनायाः भ्राता	१०/४/८-९
		६४/४/२०
	=अशरीरिणीवाक् एनं हन्तुः नाम स्पष्टतया निर्देशयामास	१०/४/१-७
	=अयं चन्द्रवंशीयः राजा	१४/४/१८
	=अनेन दुःस्वप्ननिवेदनम्, सत्यकोऽस्य पुरोहितः	६३/४/१-२९
	=अस्यं शत्रुः केवलं कृष्णः	६४/४/२३

	=कृष्णानयनमस्वीकुर्वतो वसुदेवस्य अनेन वधप्रयासः, उग्रसेनेन रक्षा च	६४/४/४२-४४
	=अस्य वधः, कृष्णपादाब्जे प्रकाशपुंजरूपेण प्रवेशश्च	७२/४/९४
	=पातकः, विघ्नः, रोगः, शोकः, दानवः एते अस्य शब्दस्य अर्थाः	१११/४/४४
कंसारिः	=अस्यायं निर्वचनम्	१११/४/४४
किंसुक	=अयं गृहे मंगलप्रदः	१०३/४/४१
कः	=कृष्णपदघटकः, ककारः ब्रह्मवाचकः	१३/४/५६
ककारः	=कृष्णपदे ककारोच्चारणेन यमकिंकराः वेपन्ते	१३/४/६७
कचः	=अयं बृहस्पतेः पुत्रः, अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/४५
कच्छपः	=अयं शेषाधारः आधेयश्च वायोः	६/४/२११
	=अयं वाय्वाधारः अस्याधारश्च शेषः	७३/४/१३
	=सनत्कुमारेण समुद्रतटे दृष्टः, अयं राघवेण निःसारितः आसीत्	८७/४/४७-४८
कज्जलम्	=इदं भार्याः नेत्रयोः भूषणम्	५३/४/२०
कटुभाषिणी	=इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति अनुगमने पतिं न प्राप्नोति	२८/३/१२
कटूक्तिः	=इयं स्त्रियाः पुण्यं नाशयति	२४/४/४१
कण्वशाखा	=अत्र पिण्डादिदाने पुत्राणामिव शिष्यस्याप्यधिकारः कथितः	६०/४/४
	=सामवेदे अस्य पुण्यकाण्डे स्वप्नाध्यायः	७७/४/२-३
कतिका	=इयं केशसम्मार्जनी (कंधी) इति भाषायाम्	४५/४/१६
कदम्बः	=अयं शिविरे शुभः	१०३/४/५२
कदम्बमाला	=इयं राधासखी, द्र. सुशीला, कुन्ती	४/४/१८२
	=इयं कदम्बवने लक्ष्मीः	५६/४/८३
	=इयं राधासखी	१२६/४/२६
कदलीवनम्	=वृन्दावने स्थितमिदम्, अत्र सदा राधा तिष्ठति	११०/४/१७

कदली	(द्र. कन्दली)	२४/४/८६
कद्रुः	=इयं प्रकृतेः कला	१/२/१३०
	=इयं तपसा रोहिणीत्वं गता, इयं सर्वमाता	९/४/१८
	=अदित्याः शापेन रोहिणीरूपेणास्याः जन्म	९/४/३५
	=इयं अनन्तादि नागानां माता	९/१/३८-४१
कन्दली	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१३
	=कटूक्तिभाषणात् पत्युः दुर्वाससः शापेनेयं भस्मसादभूत्	२४/४/५५
	=इयं पृथिव्यां कदलीत्वं गता	२४/४/८३
	=इयं धरणीतले कदली इति नाम्ना प्रसिद्धः	२४/४/८६
	=और्वस्य जानूद्भवा कन्या, इयं दुर्वाससं पतिं चकार	२४/४/६-११
कन्या	=भगिन्यपि एतत्समा,	७/४/३३
	=ब्रह्मकन्यायाः पितृधर्षणजन्यक्लेशेन देहत्यागः, विष्णुना पुनरुज्जीवनम्	३५/४/७४
	=अस्याः पुत्रः, दौहित्रः	१०/३/१५७
	द्र. जन्या	१०/१/१४६
	=अस्याः संभोगः नीचकर्मः	३५/४/५२
	=ऋतुरात्रिषु अयुग्माहे सोमबुधशुक्रशनिवारेसु गर्भाधाने कन्यागर्भः,	३६/२/१३२
	=अस्याः दानं दशवापीसमा फलप्रदा	४०/४/११६
	=इयं अनुरूपाय वराय देया अन्यथा नरके वासः	४१/४/५०
	=एनां स्वप्ने विप्रः यस्मै ददाति सः धनाढ्या भवति	७७/४/६८
	=स्वप्ने दृष्टा इयं कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च करोति	७७/४/१९
	=इयं सुपात्राय देया शुद्रतुल्यब्राह्मणाय तद्वंशजाय च न देया	८३/४/६७

कन्याधात्री	=विद्वेषिणे कन्यादाता	४१/४/६०
कन्यादानम्	=कर्मरताय ब्राह्मणाय दत्तं दशवापीसमाफल- प्रदा, शठाय दत्तमेकवापीसमफलाप्रदा वैश्य- पुत्राय दानेन अर्धवापीसमफलप्रदा, शूद्रापुत्राय दानेन दाता नरकं व्रजति, वैष्णवाय विप्राय दानेन विंशद्वापीसमफलप्रदा भवति	४०/४/११६-१२५
	=अस्य प्रकारः कथितः	४४/४/१५६
कन्यादानप्रकारः	=कृष्णेन रुक्मिणीविवाहवर्णनम्	१०८/१-१४
कन्याविक्रयी	=अयं सर्वेभ्योऽधिकः पातकी	८३/४/६५
	=अयं लोमसप्रवर्षाणि नरके वसति अस्य पुत्रः पुरोहितश्चापि कुम्भीपाके याति	८३/४/६६
	=अयं तमिस्त्रे पतति	८५/४/१९४
कन्यासंस्कारः	=पार्वत्याः विवाहात्पूर्वं विवाहदिने च पर्वतस्त्रीभिः क्रियमाणानि मङ्गलसमालम्भानि	४४/४/११-१४
कपटः	=एष मिथ्यायाः भ्राता	१/२/११८
कपिलः	=अस्य पत्नी धृतिः	१/२/१०८
	=अयं सिद्धेषु श्रेष्ठः	३/३/१२
	=देवहूत्यां कर्दमाज्जातः, अयं स्वयं भगवान्	९/१/६
	=अयं ब्रह्मणोद्भूजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु दशमः	३०/४/३३
	=अयं सिद्धिषु कृष्णरूपः	७३/४/६७
	=अस्य पंचकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/४२
	=अयं सिद्धेषु श्रेष्ठः	१३३/४/३८
कपिला	=जमदग्निप्रार्थनया अस्या देहात् त्रिकोटिराज- पुत्रादीनां जन्म	२४/३/६२
	=जमदाग्न्यस्य गौः, यत्कृते कार्तवीर्येण वैरं वृद्धम्, इयं कृष्णेन गोलौके ब्रह्मणो दत्ता, तेन च भृगवे तस्मात् इयं जमदग्न्यस्य पैतृकं धनम्	२४/३/४३-४५
कपोतः	=गोणीहर्ता इमां योनिमापद्यते	८५/४/१९०

कमलम्	=क्षुद्रविराजः नाभितोऽस्य जन्म तत्र ब्रह्मणः उत्पत्तिः	८४/४/९६
	=इयं नारायणाय कृष्णः ददौ, राधांशत्वादनपत्या	२/२/६०
कमला	=अस्याऽङ्गात् कोटिमितानां दासीनां जन्म	२/२/६१
	=इयं राधासखी, द्र. सुशीला, दुर्गा	४/४/१८४
	=इयं लक्ष्मी, अस्यै कृष्णद्वारा भीष्मकगृहे जन्मादेशः	६/४/१२०
	=इयमंशेन द्रौपदी,	६/४/१८४
	=इयं राधासखी	१२६/४/२७
कमलाकान्तः	=बैकुण्ठे चतुर्भुजस्य कृष्णस्य नामान्तरम्	९/४/१४
करणः	=विशः, शूद्रयां जातः, अयं शंकरः शूद्रः	१०/१/१८
करणम्	=एते बवादयः एकादशः	९६/४/८१-८२
	=सावित्र्यां ब्रह्मणो जातम्	८/१/६
करमाला	=अनामिकामध्यदेशात् वामक्रमेण तर्जनी- मूलान्तम्	२३/२/१८-१९
करथः	=सर्वधरस्य निदानग्रन्थस्य कर्ता	१६/१/२१
कर्कटी	=इयं शिविरे मङ्गलप्रदा	१०३/४/४१
	=अस्याः मांसमभक्ष्यम्	८५/४/२१६
कर्कोटः	=अयं सर्पसेनानायकेषु तृतीयः	५१/४/९
कर्कोटकः	=अयं नागः, कद्रोः पंचम पुत्रः द्र. तक्षकः	९/१/३९
कर्णः	=अयं सूर्याशः	६/४/१८०
	=अत्राभूषणमुचितम्	५३/४/३१
कर्णज्वाला	=दम्पतीविरहोक्तिः	४०/४/६
कर्णविधः	=म्लेच्छा आवद्धकर्णाः भवन्ति	१०/१/१२०
कर्त्तरिः		
(कोडः)	=कैवर्तात् कोच्यां जातः	१०/१/१०४
कर्दमः	=अयं देवहूत्याः पतिः, कपिलस्य पिता	९/१/६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

४१

	=अयं देवहूत्याः पतिः	५९/४/२४
	=अयं ब्रह्मणश्छायाया जातः	८/१/२६
	=अस्य पत्नी देवहूतिः	१/२/१३४
	=अयं छायावाचकः, ब्रह्मणश्छायाया जातः निर्वचनम्	२२/१/५
कर्पूरः	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२६
कर्पूरम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३६
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१०
	=रौप्यपात्रस्थमभक्ष्यम्	८५/४/१२
कर्म	=इदं समयेऽवश्यं फलति	६/४/२८
	=वेदोक्तकर्मणां कलेः दशसहस्राके गते लोपः	७/२/१३
	=नाभुक्तमयं क्षीयते	१८/४/१०४
	=इदं स्वभावाज्जायते	२१/४/११४
	=अस्य महत्त्वम्	२४/१/१६/३६
	=श्रीकृष्णरूपो भगवान्	२५/२/१२
	=स्वर्गप्राप्तिकरस्य वर्णनम्	२७/२/१-१४५
	=अस्य वर्णनम्, फलभेदवर्णनञ्च	३२/४/३६/६०
	=अत्र स्वर्गप्राप्तिकरकर्मकथनम् कुण्डादि लक्षणञ्च	३२/२/१-३३
	=नाभुक्तमयं क्षीयते	३७/२/१७
	=अयं सत्कर्मतपः साध्यम्	४३/४/५४
	=इदं स्वभावसाध्यम्	४७/२/१२९
	=अस्य महत्त्वम्, अस्य क्षये पुनः तत्तद् योनिषु उत्पत्तिः	४७/४/१२२-१२९
	=ईश्वरार्चनं श्रेष्ठम्	७३/४/८७
	=अस्य फलदाता सूर्यपुत्रो यमः	७९/४/२५
	=आभुक्तं न क्षीयते	८१/४/५५

	=शुभं अशुभं वा मुक्तिबाधकम्, तस्य भोगेनैव शुद्धिमाप्नोति, ततो नृणां मुक्तिर्भवति	८५/४/४०
	=अनेन मोक्षवर्ज्यं सर्वं सुलभम्	८५/४/४१-४६
	=अस्य विपाकवर्णनम्	८५/४/३४/२१२
	=इदं नाभुक्तं क्षीयते	८५/४/३६; १३०/४/८
कर्मकारः	=शूद्रायां विश्वकर्मणा जातः पुत्रः	१०/१/२०
कर्मखण्डनम्	=अस्य हेतुः हरिसेवा, पापिनां कुकर्मफलकथनम्	३१/२/१-६१
कर्मफलम्	=अदक्षिणे यज्ञे फलस्योत्पत्तिरेव न भवति, यज्ञसामग्रीभक्षणं तु वामनाज्ञया बलिः करोति	४२/२/६६-६९
	=यज्ञस्य फलीभूतेन दक्षिणायां जातः पुत्रः	४२/२/४८
कर्मभोगः	=अयं देहत्यागेन न नश्यति	८१/४/५६
कर्मविपाकः	=अस्य कथनम्	२६/२/१४-७२
	=अशुभकर्मफलानि, नरककुण्डनामानि	२९/२/१-२७
	=अस्य धर्मविपाक् इति नामान्तरम्	८५/४/२११
कर्महीना	=पतिभक्तिविहीनास्त्री	५७/४/९
कलङ्कः	=भाद्रसितासितपक्षयोः चतुर्थ्योः चन्द्रदर्शनेन आपतति	१२२/४/९
	=अयं चन्द्रे मृगाकृतिः, तारापहरणजन्य-शापादयं जातः	८१/४/५७
कलत्रवर्जनम्	=इदं कर्म जुगुप्सितम्	११६/४/१३
कलन्दरः	=अयं शंकरजातिः, लेटात् तीवरकन्यायां जातः	१०/१/१०१
कलम्बिका	=दशम्यां भक्षणे गोमांससमा	२१/१/३३
कलविंकः	=अस्मिन् पार्वतीस्कन्दगणेशनन्दिशंकरदर्शनेन जन्मसाफल्यम्	७६/४/४३-४४
	=पार्वतीपरशुरामयोः, तत्र विष्णोः प्राकट्यम्	४४/३/१८-५४
	=वाणानिरुद्धयोः कलहः, अस्य वर्णनम्	११५/४/१-११६
	=अत्र श्रीदाम्नोः शापात् राधा गोपीत्वं राधायाः शापेन श्रीदामाच शङ्खचूडत्वं गतः	२/४/२०-६८

कलहप्रिया	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१३
कलाः	=आसां वर्णनम्, परिचयश्च द्र. स्वाहा	१/२/१००
	=विष्णुशंकरौ बिना अन्ये देवाः कृष्णस्य कलाः	२२/१/२४
	=सर्वाः ग्रामदेव्यः प्रकृतेः कलाः	१/२/१४२
कला	=कृष्णावतारे श्रीगणेशं विहाय सर्वेषां देवानां कलया जन्म	६/४/२६२
	=इयं कृष्ण एव देवेषु, राधा एव नारीषु	६७/४/५०-८२
	=इयं दक्षस्य कन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१२१३
कलानिधिः	=अयं सूर्यः शेषश्च	७८/४/२९
कलावती	=इयमपि प्रकृतेः कला, इयं वृषभानुप्रिया, राधामता	१/२/१३७
	=इयं राधायाः माता, वृषभानोः पत्नी	६/४/२२५
	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१३
	=वृषभानोः पत्नी, राधायाः माता	१३/४/९२
	=इयं पितृणां मानसी-कन्या, सुचन्द्रस्य पत्नी, राधायाः माता	१७/४/२९-३५
	=इयं यज्ञकुण्डसमुद्भवा; भनन्दस्य पुत्री, मालावत्याः कन्या	१७/४/१०७-११३
	=इयं द्रुमिलस्य पत्नी	२०/१/१२
	=इयं गोपिका, द्रुमिलस्य पत्नी	२०/१/२३
	=द्रुमिलेन त्यक्ता मर्तुकामा ब्राह्मणेनेयं रक्षिता, ब्राह्मण गृहे नारदस्य जन्म पालनञ्च	२०/१/५९-६७
	=इयमप्सरासु श्रेष्ठा	५९/४/१५
	=इयं शक्त्या चतुःषष्टिकलान्विता	६९/४/४
	=इयं पितृणां मानसी कन्या	८९/४/१३
	=इयं पितृणां मानसीकन्या, सनत्कुमारशापेन वैश्यस्य दुर्वाससः शिष्यस्य वृषभानस्य पत्नी, राधाया माता, गोलोकवासिनी	९४/४/८७-९९
कलावतीमन्दिरम्	=वृन्दावननगरे कलावत्याः सम्भोगार्थं विशिष्टं मन्दिरम्	१७/४/२५-२६

कलांशाः	=मुनिमन्वादयः सुराः कृष्णस्य कलांशाः	७८/४/२९
	=सर्वाः स्त्रियः देव्याः कलांशाः	१/२/१४३
कलिः	=अस्य अंशेन दुर्योधनस्य उत्पत्तिः	६/४/१८१
	=अस्य दशसहस्राकान्ते लोकस्थितिवर्णनम्	७/२/१-६२
	=अस्य दुष्प्रभाववर्णनम्	१२८/४/१-३५
	=अस्मिन् नारीचरितस्य वर्णनम्	१२८/४/१५-२१
	=अत्र वर्षाणां दशसहस्राणि विष्णुपूजा भविष्यति	१२८/४/२८
कलिङ्गः	=भारते प्रदेशः, अधुना उत्कलनाम्ना प्रसिद्धः	१०५/४/५६
कलियुगम्	=अस्यायुः मानं देववर्षैः १२०० वर्षाणि, मानववर्षैः ४,३२००० वर्षाणि	९६/४/१०४
	=अस्मिन् एकपाद् धर्मः, अत्र मानसं पुण्यं भवति पापं न	९०/४/३९
	=अस्यान्तवर्णनम्	७/२/५३-६३
कलियुगवर्णनम्	=अत्राचारादिव्यवस्थावर्णनम्	९०/४/२४-६४
कलिवर्ज्यम्	=अश्वालम्भः गवालम्भः सन्यासः पलपैतृकम् देवरात् पुत्रोत्पत्तिरिति	११५/४/११२-११३
कल्किः	=अस्यावतारः, कार्यं, अन्तर्धानं, कलि- समाप्तिः, कृतयुगोदयः	७/२/५७-५८
कल्पः	=अयं ब्रह्मणः आयुषा निरूपितः	५/१/९
	=अयं ब्राह्मः पाद्मः वराहश्च त्रयः	८/१/८
	=ब्रह्मणश्चतुर्यामः	१२५/४/२१
कल्पतरुः	=अयं मन्त्रः, क्षत्रियान्तकाय परशुरामाय शिवेन दत्तः	३१/३/५
कल्पपादपः	=अयं वृक्षेषु श्रेष्ठः	३/३/९
कल्पवृक्षः	=अयं कृष्णरूपः	७३/४/७३
	=अयं वृक्षेषु श्रेष्ठः	१३३/४/३७
कल्पवृक्षत्वम्	=सिद्धिषु त्रयोदशी, द्र. स्रष्टृत्वम्	६/१/१९
कल्पाः	=एते ब्राह्मवराहपाद्मभेदेन त्रिविधाः	५/१/५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

४५.

कल्पान्तः	=मार्कण्डेयः सप्तकल्पान्तजीवी	५/१/१०
कल्याणमित्रः	=सुतपसः पुत्रः, पितृणां मानसीकन्यायां जातः	११/१/६
	=अस्य स्मरणमात्रेण वज्रभयं नश्यति	११/१/७
कवचम्	=ब्रह्मप्रोक्तं सरस्वतीकवचम्	४/२/६२-९१
	=योगनिद्रोक्तं कृष्णकवचम्, अस्य फलम्	१२/४/१७-४२
	=अस्य पाठेन ब्रह्मा मधुकैटभभयान्मुक्तः	१२/४/१६
	=गणेशकवचं संसारमोहनाख्यम्	१३/३/७८-९३
	=इदं नारायणेन शनैश्चराय दत्तम्	१३/३/९४
	=इन्द्रेण अहल्याहरणपापशान्तये गुरुणा प्राप्तं सूर्यस्य कवचम्	१९/३/१९-३३
	=इन्द्रकृतं कृष्णस्यायम्	२१/४/१७९-१९८
	=इदं सर्वसम्पत्प्रदं कवचम्, मधुसूदनेन नारदाय दत्तम्	२२/३/५-१७
	=इदं त्रैलोक्यविजयाख्यम् परशुरामेण प्राप्तम्	२८/३/८१
	=इदं कृष्णेन शिवाय दत्तम्	३६/४/४३
	=इदं त्रैलोक्यमङ्गलप्रदं, यां मनसा देवी कण्ठेन विभर्ति	५१/४/२२
	=इदं सुरथेन जप्तम्	६७/२/१-२६
कविः	=एषु शुक्रः श्रेष्ठः	३/३/१९
	=ब्राह्मणोंगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु द्वादशः	३०/४/३३
	=विदुषां प्रहर्ताऽयं मण्डूको भवति	८५/४/१९१
कविता	=इयं यशोदात्री	३/३/१३
	=इयं कर्मणा घटते	२१/४/११५-११६
कश्यपः	=अयमंशेन वसुदेवः	६/४/१८३
	=अयं वसुदेवरूपेण कृष्णस्य पिता	७/४/४
	=अयं वामनस्य पिता, अयं वसुदेवः, अयं सुतपः	७/४/९९
	=अयं मरीचैः मानसपुत्रः	९/१/२

	=अयं त्रयोदशदक्षकन्यानां पतिः	९/१/८
	=अस्य वसुदेवरूपेण जन्म	९/४/४०
	=अयं काश्यपस्य पिता	१०/१/११
	=अयं ब्रह्मणः पुत्रः, दक्षस्य त्रयोदशकन्यानां पतिः, अस्य पत्नी दनोः चत्वारिंशत् पुत्रेषु विप्रचित्तिरन्यतमः पुत्रः	१८/२/३४-३८
	=प्रजेशानामयं कृष्णरूपः	७३/४/६५
	=अस्य लक्षमिताः शिष्याः	१०४/४/३१
कश्यपपत्न्यः	=आसां नामानि पुत्राश्च	९/१/१६-१९
कश्यपवंशः	=अस्य वर्णनम्	९/१/१५-४७
कस्तूरी	=यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२५
	=इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३३
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/११
कांस्यकारः- (ठठेरः)	=शूद्रायां विश्वकर्मणाज्जातः	१०/१/२०
कांस्यपात्रम्	=अत्र नारिकेलोदकं सुरातुल्यम्	२७/१/२३
	=अत्र नारिकेलोदकं सुरातुल्यम्	८५/४/६
काकभक्ष्यम्	=इदं फलमभक्ष्यम्	८५/४/३१
काञ्चनम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
	=अस्य वृक्षः गृहस्य पूर्वे दक्षिणे शुभदः	१०३/४/६५
काञ्चनीपुरी	=सप्तसागरपारे देवक्रीडार्थं ब्रह्मणा निर्मितेऽयंपुरी	८६/४/६९
काञ्ची	=इयं नगरीषु श्रेष्ठा	७३/४/८८
काण्डारः	=द्र. क्रोडः	१०/१/१०४
कातरः	=संग्रामे यो हि एवं व्यवहरति तस्य जन्म निष्फलम्	११५/४/३८
कात्यायनः	=अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/३६
कान्तः	द्र. पतिः	१०/१/१४७

	=अस्य गुणाः	२३/४/५७-६१
	=कुलस्त्रीणां इहलोके परत्र च अयं परो बन्धुः	२४/४/३४
	=पतिव्रतानां एनं प्रति सदा रतिर्भवति	१७/४/८३
कान्तविच्छेदः	=वज्रपातादपि दारुणः	१८/४/९०
कान्ता	द्र. पत्नी	१०/१/१४९
	=परभुक्तेयं भोगाय न भवति, भोगे नरकप्राप्तिः	१८/४/१०५
	=पूर्वजन्मस्येयं अग्रे जन्मनि सा तं बल्लभं प्राप्नोति	४१/४/८१
कापिलम्	=पञ्चरात्रिषु इदं कृष्णः	७३/४/७९
कामः	=अस्य पत्नी रतिः	१/२/११०
	=एष शृङ्गारेण वर्धते	२८/४/१६९
	=अस्य दर्पभङ्गशापः ब्रह्मणा दत्तः	३२/४/५
	=अस्य शिवेन युद्धम्, शिवेनाऽयं भस्मा- सात्कृतः	३९/४/४४-५३
	=भस्मनः अस्य पुनः प्राकट्यम्	४५/४/१७-२५
	=पुनः जीवनप्राप्त्यनन्तरं अस्य सुरतवर्णनम्	४६/४/१-१८
	=अयं रत्याः पतिः	५९/४/२२
	=घृताचीशापेन अस्य भस्मरूपेण परिणतिः	६२/४/४३
	=अयमधर्माशः	७८/४/२६
	=अस्य रुक्मिण्यां कृष्णाज्जन्म	११२/४/८
	=अयं शम्बरारिः प्रद्युम्नावतारे मायावत्या पतिः	११२/४/९
	=अयं कृष्णपक्षीयः योद्धा	१२०/४/४१
	=मम साध्यं विश्वमिति अस्य दर्पः हरेण हतः	५६/४/५३
कामदेवः	=अयं रुक्मिण्यां कृष्णेन प्रद्युम्ननाम्ना जातः	६/४/१३९
	=अस्य जन्म, तत् कारणम्, ब्रह्मवरेण दुर्निवार्य- वीर्यत्वम्	३५/४/४३
	=ब्रह्मणा वरं प्राप्य अयं पुत्र्या सह रहः स्थितस्य ब्रह्मणोपरि परिशस्त्र परीक्षार्थं प्रयोगं कृतवान्	३५/४/४५
	=ब्रह्मणः पुत्री रतिः अस्य पत्नी	३५/४/१०१
	=कामिषु अयं कृष्णः	७३/४/७५

४८.

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

कामदेवालयम्	=स्त्रीणां स्तन-अधरः-श्रोणिश्च	३५/४/८६-८७
कामदुष्टा	=इयं पितृपाके दैवपाके पूजायां च नाधिकारिणी	४७/४/४०
कामधेनुः	=सुरभेः लोमकूपात् लक्षकोटिधेनूनामुत्पत्तिः	४७/२/११
	=आसु सुरभिः श्रेष्ठा	७३/४/६३
कामरूपः	=चैत्रमासस्य चतुर्दश्यां भद्रकालीदर्शनेन मुक्तिर्भवति	७३/४/२६
कामसागरः	=अत्र प्राणत्यागे कामसिद्धिः	६८/४/१६
कामस्तोत्रम्	=मोहिन्याकृतम्	३१/४/६६-७८
कामिनी	=वीर्यसन्तत्योराधारः, इयं प्रकृतेः कला	६/४/२४
	=एनामुपेतां त्यक्त्वा कालसूत्रनामके नरके ब्रजति	२४/४/२७
कामी	=हृत्तमानसोऽयं मृत्युं न गणयति	५९/४/१११
	=अयं स्तुतिपूर्व वक्ति	१०५/४/४२
कामुकी	=अस्याः स्वरूपम्	१४/४/३७
	=इयं शृङ्गारलीलानिपुणा भवति	६९/४/५
कामोदः	=इयं रागिनीषु श्रेष्ठा	७३/४/९१
कायव्यूहः	=अयं सूर्यस्य द्वादशः, इन्द्रस्य चतुर्दशः, वसूनां अष्टरुद्राणां एकादशः	१२५/४/२७-२८
कायस्थः	=अयं क्रूरजातिः, कृपाहीनः, अयं शतेषु कदाचित् कश्चित् सज्जनो भवति, अयं सदा अविश्वसनीयः, स्वर्णकारेण तुल्यः	८५/४/१३६-१३९
	=अयं सदा असत्यं वक्ति	१०५/४/४
कारण्डः	=यात्रायां दृष्टोऽयं शुभदः	३३/३/१९
कारबिल्वः	=अयं गृहे सर्वत्र शुभदः	१०३/४/४२
कार्तवीर्यः	=अयं चन्द्रवंशीयः, दत्तात्रेयस्य शिष्यः	३५/३/५४
	=अस्मात् शिवेन कवचभिक्षां गृहीत्वा परशुरामाय प्रदानम्, परशुरामेण युद्धे अस्य वधः, अस्य मनसि शोचनाद्वयम्	
	१. परशुरामेण पुरा युद्धादर्शनम्,	
	२. ब्राह्मण हस्तेन वधः	४०/३/३०-४२
कार्तवीर्यार्जुनः	(द्र. अर्जुनः)	५६/४/५७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

४९

	=अयं हर्यशः, क्षत्रियः, अनेन जमदग्नेः पराजयो मृतिश्च	७९/४/५६
कार्तिकः	=मासः, अत्र तुलसीदानमहत्त्वम्	२७/२/५७-५८
	=अयं शिवस्य गणः	११६/४/४५
कार्तिकम्	=वातिङ्गण (कर्लिगण) फलं, अस्मिन् मासे गोमांससदृशं कथितम्	२७/१/२६
कार्तिकपूर्णिमा	=अस्यां राधाप्रतिमापूजनेन मुक्तिलाभो भवति	७६/४/२०
	=अस्यां कृष्णदर्शनं पूजनञ्च मुक्तिप्रदम्	६/४/३६
कार्तिकशुक्लाष्टमी	=अस्य हिङ्गुलायां दुर्गाप्रतिमायाः दर्शनेन जन्मखण्डनं कथितम्	७६/४/२१
कार्तिकी	=आसां पूर्णिमायां शेषाज्ञया नागाः गुरुडार्चनं कुर्वन्ति, कालीयेन तत्र कृतम्	१९/४/११३
कार्तिकीपूर्णिमा	=तुलस्याः जन्मदिनम्	२२/२/३४
कार्तिकेयः	=अयं देवसेनाया षष्ठी प्रकीर्तिता, अयं तस्याः देव्याः पतिः	१/२/८१
	=अयं पार्वतीपुत्रः, मात्रा सह कृष्णावतारोपक्रमे गोलोकं प्राप्तवान्	२/४/११६
	=देवसेना महाषष्ठी चास्य प्रिये	८/१/७
	=अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/१०
	=स्वर्णखानदीतटे शरादस्य जन्म कृत्तिकाभिः पालनात् तासां पुत्र इति तत्सम्बन्धान्नम	१४/३/३०
	=अस्य दर्शनफलम् (द्र. पार्वती)	७६/४/४३-४४
कालः	=अस्य सन्ध्या रात्रिः दिनञ्चैति तिस्रः पत्न्यः	१/२/१२४
	=अयं कृष्णांशः, अस्य प्रेरणया कृष्णस्य स्त्रीपुरुषेण द्विधरूपधारणम्, (स्त्रीरूपा-वामभागांशा दक्षिणांशः पुमान्)	२/२/२८-२९
	=अस्य लोकभेदेन भेदः वर्णितः	६/४/३३
	=अस्य संख्यावर्णनम्	७/२/८०
	=अयं ब्रह्मणः पुत्रः	८/१/९

	=अस्य प्रावत्यवर्णनम्	१८/२/५०-६६
	=अस्य परिभाषा	३६/२/१६८-१८०
	=जयपराजयोः कालभेदः कारणम्	४०/३/३३
	=अयं कलयतां भगवत्स्वरूपेण स्थितः	७३/४/५५
	=अस्य प्रावत्यवर्णनम्	९०/४/७०-७३; १०१/४/२८-३०
	=शिवस्य नामान्तरम्	३८/४/३०
कालकालः	=एनं हरिः जानाति, वेदः जानाति	९६/४/१७
कालगतिः	=इदं दिवानिशं भ्रमति	६/४/३५
कालचक्रम्	=अयं नवभैरवेषु षष्ठः, वाणस्य सान्नाहिकः	
कालभैरवः	(द्र. प्रचण्डभैरवः)	१२०/४/१४
	=अष्टभैरवेषु तृतीयः, (द्र. असितभैरवः)	५/१/७२
	=अयं कृष्णेन छलेन हतः	१०५/४/४३
कालपवनः	=नरकमिदम्, उपेतां कामिनीं त्यक्त्वा नरः	
कालसूत्रम्	इमं प्राप्नोति	२४/४/२७
	द्र. निद्रा	१/२/१२३
कालाग्निः	=एकादशरुद्रेषु अयं संहर्ता, सर्वेषामेव विश्वाना-	
कालाग्निरुद्रः	मयं तामसः कथितः	८/१/१९
	=अयं संहर्ता, शङ्करांशश्च	२२/१/२३
	=अयं रुद्रेषु कृष्णरूपः	७३/४/७८
	=अयं रुद्रस्य सान्नाहिकः	१२०/४/१५
	=इयं राधासखी, द्र. सुशीला, कमला	४/४/१८४
कालिका	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१३
	=इयमप्सरस्सु श्रेष्ठा	५९/४/१६
	=स्वप्ने दृष्टेयं प्रतिष्ठां ददाति	७७/४/७२
	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३८
	=इयं यमुनांशेन भूमाववतीर्णा, इयं सूर्यकन्यका	६/४/१४२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

५१

कालिन्दी	द्र. यमुना	९/१/२१
	=कृष्णस्य पत्नी दशपुत्राणां एकस्याः कन्यकायाश्च माता	११२/४/३३-३५
	=यमुनायां यत्र कालियः वसति तस्य हृदस्यायं नाम	१९/४/३९
कालिन्दीहृदः	=अयं कृष्णपादचिह्नेन चिह्नितः येन गरुडः एनं नमति	१९/४/४१
कालियः	=अयं कृष्णेन जामातृत्वेन नागपत्न्यश्च नागेशिं कन्यात्वेन वृताः	१९/४/४०-४१
	=अयं सर्पः, यमुना निवासी, कृष्णेन निगृहीतः	१९/४/१०
	=सुरसा अस्य पत्नी	१९/४/१५
	=गरुडपूजात्यागात् पराजितः यमुना हृदं प्राप्तः यत्र सौभरिशापेन गरुडस्य भयं नास्ति	१९/४/११४
	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः तृतीयः, द्र. धनञ्जय	९/१/३९
	=सर्पसेनानायकेषु द्वितीयः	५१/४/९
कालियदमनम्	=श्रीकृष्णेन कृतम्	१९/४/१-१६९
काली	=इयं दुर्गायाः अर्धांशरूपा, अस्याः परिचयं कथितम्, इयं प्रकृते प्रधानांशरूपा	१/२/९१-९६
	द्र. वसुन्धरा	
कालीकवचम्	=इयं नारायणेन त्रिपुरजये शिवाय दत्तम्, तेन दुर्वाससे तेन सुचन्द्रभ्येति क्रमः	३७/३/७-९
	=कवचपाठः	३७/३/१०-२४
काव्यम्	=एषु पुराणं श्रेष्ठम्	३/३/१९
	=प्राचीनात् नव्यवर्णनं प्रशस्तम्	९/४/७
काशिका	=अत्र मणिकर्णिकातीर्थम्, तत्र नारायणक्षेत्रम् यत्र विनापि मन्त्रेण मुक्तिः	७८/४/३९-४१
काशिराजः	=अयं चिकित्साकौमुदीग्रन्थस्य कर्ता	१६/१/१६
काशी	=इयं पुरीषु श्रेष्ठा	३/३/११

	=तीर्थानां कलौ नाशेऽपि इयं स्थास्यति	७/२/११
	=इयं पुरीषु मूर्धन्या	८५/४/२०७
	=इयं पुरीषु श्रेष्ठा	७३/४/८८; १३३/४/३५
	=एकादशीव्रतं कृत्वा अत्रान्नपूर्णादर्शनेन मुक्तिर्भवति	७६/४/२५
	=अत्र शिवरात्रौ विश्वनाथदर्शनं मोक्षदम्	७६/४/२२
काश्यपः	=अयं कश्यपस्य पुत्रः	१०/१/११
काश्यपी	=कश्यपस्येयत्वमिति निर्वचनम्	९/२/२७
काष्ठम्	=गृहे वर्ज्यकाष्ठनामानि, यथा-शाल्मलिः, तिल्लिङ्गिः, हिन्तालः, निम्बः, सिन्धुवारः, धतूरः, वटः, एरण्डः	१०३/४/७१-७३
काष्ठा	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१३
	=पंचक्षणैः काष्ठा भवति	९६/४/५१
किशोरचरितम्	=कृष्णस्येदम्	५३/४/५४
कीर्तिः	=इयं प्रकृतेः कला, सुकर्मणः पत्नी (द्र. क्रिया)	१/२/११४
कुङ्कुमम्	=अनेन युतं पुष्पं देवाय देयम्	८/४/३२
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/११
	=यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२१
	=इदं भूमौ न स्थापनीयम्	४/४/३२
कुक्कुटः	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१५
कुक्कुटघ्नः	=चतुर्वर्णः वर्षशतं रौरवे वसति	८५/४/७४
कुक्कुटी	=स्वप्ने दृष्टा भार्या ददाति	७७/४/२७
कुञ्जरः	=मांसचोरः इमां योनिं प्राप्नोति	८५/४/१९०
कुटिलः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४३
कुण्डिनम्	=भीष्मकस्य राजधानी	६/४/१२१; १०५/४/७६
कुत्सितं कर्म	=अनेन व्याधिः, विभिन्न योनौ जन्मश्च प्राप्नोति	८५/४/४७
कुन्ती	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

५३

	=इयं राधासखी, द्र. सुशीला, जाह्नवी	४/४/१८२
	=इयं चतुर्णां पत्नी	११५/४/७१
कुन्दः	=अयं गृहस्य पूर्वे दक्षिणे च शुभः	१०३/४/६४
कुन्ददती	=इयं कुन्दवने लक्ष्मीः	५६/४/८२
कुबेरः	=अस्य लोपामुद्रा आहूतिश्च द्वे पत्न्यौ	१/२/१३५
	=अयं यक्षेषु श्रेष्ठः	३/३/२२
	=कृष्णस्य गुह्यदेशात् अस्य जन्म, अस्य वामपार्श्वतः तत्पत्न्याः जन्म	५/१/६१-६२
	=कृष्णस्य गुह्यदेशात् अस्य जन्म, अयं धनेशः गुह्यकेश्वरश्च	५/१/६१
	=अस्य वामपार्श्वतः कन्या उत्पन्ना या अस्य पत्नी	५/१/६१
	द्र. धनेश्वरः, अस्य पुनर्जन्मकथा	१०/१/४-१०
	=अयं कृष्णस्यान्नप्राशने त्रिमुहूर्तं स्वर्गवृष्टिं चकार	१३/४/१७७
	=अयं मेना, शापेन रूपहीनः	६२/४/४२
	=धनिषु अयं कृष्णः	७३/४/५६
कुब्जा	=इयं मथुरायां कृष्णस्य प्रवेशकाले अतीव जरठा आसीत्, कृष्णदर्शनेन इयं सुन्दरीयुवती चाभूत्	७२/४/१५
	=इयं शूर्पणखा तपसा कुब्जा भूत्वा कृष्णं प्राप्तवती	७२/४/५७
	=अस्याः कृष्णेन सम्भोगवर्णनम्, इयं गोलोके गोपीषु चन्द्रमुखी अभूत्	७२/४/६०-६८
	=इयं शूर्पणखा, रावणस्य भगिनी, श्रीकृष्णस्य प्राप्तिः तस्याः तपसः फलम्	११५/४/९५
	=इयं क्षत्रियकामिनी	१२६/४/७२
कुभाण्डः	=अयं वाणसेनापतिः (द्र. कूपकर्णः)	१२०/४/१२
	=अयं वाणसेनापतेः सुभद्रस्य भ्राता	११६/४/३२
कुमारः	=अयं योगिनां श्रेष्ठः	३/३/१८

	=अयं शिशुवाचकः	२२/१/३०
	=अयं वैष्णवेषु कृष्णरूपः	७३/४/५९
	=अस्मै स्वात्मानं कृष्णः दक्षिणारूपेण दत्तवान्	११३/४/४६
कुमाराः	=एते ब्रह्मणः मानसाः पुत्राः, एषां नामानि	८/१/१२
कुमारी	=अष्टवर्षीया दाने दुर्गादानफलम्	७६/४/५४
	=यस्य स्वप्ने अष्टवर्षा रत्नाभूषणभूषिता इयं तुष्टा स कविर्भवति	७७/४/५८
	=ब्राह्मणकुमार्याः पूजनं प्रकृतिपूजनसमम्	१/२/१४५
	=रत्नभूषणभूषितेयं स्वप्ने यस्मै पुस्तकं ददाति स कवीन्द्रः, यं पाठयति सोऽप्रतिमपण्डिताः भवति	७७/४/५९-६७
कुमारीस्तोत्रम्	(द्र. कृष्णस्तोत्रम्)	२७/४/१००-११४
कुम्भः	=यात्रायां वामे दृष्टः शुभः	१६/३/२६
कुम्भकर्णः	=अयं हिरण्याक्षः, जननान्तरे रामेण हतः, अयमेव दन्तवक्त्रः	५६/४/४८-४९
	=अयं रावणानुजः, वैश्रवणः, विभीषणाग्रजः	१०/१/१०
कुम्भकारः	=शूद्रायां विश्वकर्मणो जातः	१०/१/२०
कुम्भसम्भवः	=अयं द्वैधनिर्णयतन्त्रस्य कर्ता	
कुंभीरः	=ब्रह्मस्वापहारी पञ्चजन्मसु भवति	७५/४/३३
कुम्भीपाकः	=अस्य स्वरूपवर्णनम्	१०/१/५४-५५
	=अयं नरकः, रहोपस्थितां कान्तां यः त्यजति स इमं प्राप्नोति	३०/४/७७
	=अयं नरकः, पतितर्जिका स्त्री अत्र पतति	७५/४/४४
कुयोगी	=अयं हरिं न पश्यति	२१/१/५२
कुरुपाण्डवयुद्धम्	=अस्य प्रेरकः कृष्णः	११३/४/३७
कुलटा	=इयं नारी, अस्याः लक्षणम्	२३/१/२५
	=अस्याः चरितं कथितम्	२३/४/२४-४३
	=इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति अनुगमने पतिं न प्राप्नोति	२८/३/११

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

५५

	=आसु कदाचिदपि विश्वासो न कर्तव्यः	७५/४/२
	=इयं मोक्षमार्गार्गला, माया, असाध्वी, नाशवीजानि	७५/४/२-३
	=अस्या निन्दनम्	८४/४/१०-१३
कुलम्	=मतिः इममनुसरति	१/४/४२
	=पौत्रः, प्रपौत्रः, तत्पुत्राद्याः कुलजाः वंश्याः कीर्तितः	१०/१/१५६
	=प्रपौत्रस्य पुत्राद्याः	१०/१/१५६
कुलस्त्री	=इयं स्वस्वामिनं त्यक्त्वा कामतः परपुरुषगामिनी दुष्यति	३३/४/५६
कुलीनः	=अयं परस्त्रियं न पृच्छति	१६/२/७९
कुल्याः	=एताः दधिदुग्धघृतगुडतैलमधुनवनीत- तक्रशर्करोदकभेदेनानेकाः	१३/४/१५२- १५४
कुविन्दकः	=अयं शूद्रायां विश्वकर्मणो जातः	१०/१/२०
कुविन्दः	=मथुरां प्रविश्याक्रूरं विसर्ज्य नन्दवलकृष्णानां अस्य गृहे रात्रिवासः	७२/४/५१
कुशः	=अयं तृणेषु श्रेष्ठः	३/३/२३
	=अयं द्वीपेषु तृतीयः, द्र. प्लक्षः	७/१/७
	=अयं रामस्य पुत्रः	६२/४/९८
	=अयं तृणेषु श्रेष्ठः	७३/४/८३
कुशध्वजः	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	१०६/४/१४
	=अयं हसंध्वजस्य पुत्रः, सूर्यशापात् दारिद्र्यं गतः, तपसा महालक्ष्मीवरणे राज्यं प्राप, मालावती अस्य पत्नी	१४/२/१-३
	=अयं वेदवत्याः पिता	१४/२/५१
	=कश्चन राजा, अस्य तुलसी वेदवती द्वे कन्यके	७/४/२०६-२०७
	=अयं वेदवत्याः पिता या जन्मान्तरे सीता- रूपेणावतीर्णा	२७/४/१४६

कुशमूलम्	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१४
	=इयं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३४
कुशलम्	=शुभाशिषां इदं श्रेष्ठम्	८३/४/८५
कुशबीजम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
कुहूः	=अयं पूर्णेन्दुसक्रान्तौ चतुर्दश्यष्टमीषु प्रशस्तम्	२७/१/३८
कूदरः	=अयं ब्राह्मण्यां ऋषिवीर्येण ऋतोः प्रथमवासरे जातः, कुत्सितश्चोदरे जातः निर्वचनम्	१०/१/११५
	=अयं कोटकसंसर्गादिधमः	१०/१/११६
कूपकर्णः	=अयं वाणसेनापतिः (द्र. निकुम्भः)	१२०/४/१२
कूर्मः	=अयं विराट्	९/४/१३
	=अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/१७
	=एनं मरुत् धत्ते, अयं शेषं विभर्ति	२१/४/११९
कूर्मपुराणम्	=अत्र सप्तदशसहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१९
कूष्माण्डम्	=इदं प्रतिपत्सु अभक्ष्यम्, इदं अर्थनाशकरम्	२७/१/२९
कूष्माण्डघातिका	=इयं नारी रोगिणी दरिद्रा च भवति	७५/४/७६
कूष्माण्डाः	=एषां कृष्णागुह्यदेशाज्जन्म	५/१/६३
	=एते शिवगणाः	११५/४/१२
कृतघ्नः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४३
	=अयमतिपापी कुम्भीपाके पतति यातना च भुङ्क्ते	८५/४/९०
	=ब्रह्महत्याया चतुर्गुणं पापजम् अस्य प्रायश्चित्तं नास्ति	५१/२/३३
	=एते षोडशविधाः, एषां लक्षणादीनि	५१/२/३५-४४
	=एषां विवेचनम्	५१/२/३५-७५
		५२/२/१-५२
कृतमाला	=भारते नदी, यत्र नारदेन शिवः संगतः	१३०/४/४७
कृतयुगम्	=अत्राचारस्थित्योर्वर्णनम्	९०/४/१-२२
	=अस्यायुः मानम्-	
	दिव्यवर्षैः ४८०० वर्षाणि	
	नरवर्षैः १७२८००० वर्षाणि	९६/४/९८-९९

	=अस्य आरम्भवर्णनम्	७/२/६३-६८
कृत्तिकाः	=एताः ज्ञानवत्यः योगिन्यः प्रकृतेः कलाः	१५/३/३६
	=एताः षट् सावित्र्यां ब्रह्मणो जाताः	८/१/६
कृत्या	=दुर्वाससः कोपजनितायाः स्वरूपं उत्पत्तिश्च	५०/४/६-१०
	=ब्रह्मकोपेन निर्मिता स्त्री, इयं त्रिविधा उत्तममध्यमाधम भेदात्	८४/४/२६
कृत्यापुरुषः	=दुर्वाससः कोपात्, तस्य जटातोऽस्य जन्म, अम्बरीषं हन्तुमुद्यतस्य अस्य चक्रेण नाशः	२५/४/५४
कृत्रिमम्	=विश्वं त्रिभुवनम्	५५/४/७
कृमिः	=ब्रह्मस्वापहरणे कृमियोनिप्राप्तिः	७५/४/३१
कृषधातुः	=अयं कर्मनिर्मूलवचनः कृष्णपदान्तर्गतः	१३/४/५९
कृषिः	=कृष्णपदे धातुः निर्वाणवचनः	१३/४/६१
	=कृष्णपदे 'कृष्' शब्दः निश्चेष्टवचनः	१३/४/६०
कृषिकोष्ठः	=अत्र पार्वतीस्कन्दगणेशशिवनन्दिदर्शनेन जन्मसाफल्यम्	७६/४/४३-४४
कृष्	=अयं उत्कृष्टार्थकः	१११/४/३२
	=अयं परमानन्दार्थद्योतकः	१११/४/३३
	=अयं कोटिजन्मार्जितं पापं-क्लेशं इत्ययोः द्योतकः	१११/४/३४
कृष्णाः	=नारदस्य नारायणं प्रति अस्यावतारलीलादि- विषयाः प्रश्नाः, अयं परिपूर्णतमः ब्रह्म	१/४/४-६५
	=अस्मै राधया मनुष्ययोनिप्राप्तिकरः शापो दत्तः	३/४/६२
	=अयं ब्रह्मणा प्रार्थितः महीतलं गतः, श्रीदामाशप्तेन गोपीरूपया राधया विहारार्थं गोकुले गोपत्वं गतः	२/४/१७-१९
	=अस्य गोपवेषेण गोकुलागमनकारणकथनम्	२/४/३-१९
	=इदमक्षरद्वयं ब्रह्म	४/४/६
	=अस्य निःश्वासात् वायोर्जन्म	४/१/२१
	=अस्य वामपार्श्वतः राधा जाता	१५/१/२५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

=अनेन निरूपितं कोऽपि निवारितुं न शक्यते	६/४/२५८
=अत्र लीनस्य नारायणांशस्य पुनः लक्ष्मी- सरस्वतीभ्यां बैकुण्ठगमनम्-अस्य गोप- गोपीराधया च सह गोलोकयात्रा	६/४/२५५
=अयं षोडशसहस्रराजकन्यानां पतिः	६/४/२४६
=श्रीदामशापजन्येन कर्मभोगेनास्य मथुरागमनम्, तत्र च भारावतरणादि जन्मप्रयोजनकथनम्	६/४/२४३
=अयं राधायाः प्राणाधिकः प्रियः	६/४/२३९
=अयं देवक्याः हृद्पद्मकोशे स्थितः, न गर्भे, इति वर्णनम्	७/४/४५
=अस्य गर्भवासप्रकारः जन्मकालादि कथनम्	७/४/३८-१०३
=अस्य जन्मप्रकारः	७/४/७२-७५
=अस्य प्रादुर्भावप्रकारवर्णनम्	७/४/७४-७९
=अस्य अष्टम्यामष्टमे मुहूर्ते मीनलग्ने जयन्ती- योगे जन्म	७८/४/६४-६५
=अयं पार्वत्यांशसमुद्भवाः बालिकायाः एकानंशायाः भ्राता	७/४/१३०
=अयं वैकुण्ठे गोकुले च परिपूर्णतमः	९/४/१३
=अयं वैकुण्ठे कमलाकान्तः चतुर्भुजः, गोलोके राधाकान्तः द्विभुजः	९/४/१४
=अयं तृणावर्तमोक्षदाता	११/४/१-३५
=अनेन शकटभङ्गो कृतः	१२/४/६
=अयं परिपूर्णतमः ब्रह्म	१३/४/५६
=अस्य प्रतिवर्णमर्थः	१३/४/५६
=सर्वबीजत्वादयं कृष्ण इति	१३/४/५९
=अस्य शब्दस्य वर्णानामर्थवर्णितः	१३/४/६०
=अस्मिन् शब्दे प्रयुक्तस्य धातुप्रत्ययार्थयो कथनम्, अस्य निर्वचनम्	१३/४/५६-६२

=अस्य नामस्मरणं भगवतः कोटिनाम- जपसदृशम्	१३/४/६२-६३
=अत्र ककारः कैवल्यदः, ऋकारः दास्यदः, षकारः भक्तिदः, नकारः सहवासदः, विसर्गः सारूप्यदः	१३/४/६५-६७
=अस्मात् संकर्षणः वयसा वर्षाधिकः	१३/४/२३८
=अन्नप्राशनदिने गर्गेणास्य नामकरणम्	१३/४/१८२
=अस्यान्नप्राशनं माधवशुक्लचतुर्दश्यां- गुरुवासरे रेवत्यां मीनलग्ने, वणिजकरणे शुभयोगे बभूव	१३/४/१३९-१४२
=अस्य गर्गोक्तानि त्रिंशन्नामानि	१३/४/७४-७९
=अस्य नामस्मरात् नामस्मरणभीरवो नश्यन्ति	१३/४/६९
=अस्य वृन्दावनगमनम्	१६/४/१४९-१७८
=मायामुत्पाद्यराधाकृष्णसन्निधिगमनम्, तया विवाहो विहारश्च	१५/४/१-४०
=राधया रहितोऽप्ययं राधया सहितः	१५/४/६२-६३
=कालियो नागोऽस्य जामाता; नागपत्न्यः कन्या	१९/४/४०-४१
=अयं शैलदेवरूपेण प्रकटी भूत्वा नन्ददत्तं नैवेद्यं जग्राह	२१/४/१३४
=अनेन कृतं शिवप्रशंसनम्	३६/४/७०-११७
=अयं सुदर्शनः शम्भुश्च, अयं तेजसा तयोः द्वयोः समाः	३६/४/११६
=अयमेव शिवं जेतुं प्रभवति,	३६/४/१०७
=शिवोऽस्य प्राणप्रियः	३६/४/१०८
=ब्रह्म अस्य मनः,	३६/४/५८
=शिवः अस्य ज्ञानम्,	३६/४/५८
=दुर्गा अस्य बुद्धिः	३६/४/५८
=शक्तिः अस्य प्रकृतिकला	३६/४/५८-५९
=अयं प्रकृतिः, पुरुषः, परात्परः	३६/४/६७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

=सर्वेषां बीजरूपः निराश्रयश्चायम्	३६/४/६५
=अयं सिसृक्षुः प्रकृतिं निर्ममे, अयं प्रकृत्यां वीर्याधानं चकार	४१/४/६८
=राधया बिनाऽयमदृश्यः	६/४/२१९
=अयं कंसभयाच्छलेन राधासंगत्यै गोकुलं गतः	६/४/२२९
=अस्य जन्मोपक्रमः	६/४/१-२३८
=अस्य वामे सरस्वती, दक्षिणे कमला, पुरः देवताः पार्वती च, परितः गोपाः गोप्यः, वक्षासि राधा स्थिता	६/४/१८७-१८८ ६/४/२११-२१२
=अयं वायोराधारः आधेयश्च, राधा अस्याधारः	६/४/१७१
=जाम्बवती रूपायाः पार्वत्याः अयं पतिः	
=अयं पृथिव्यां अवतरितः, देवेभ्यः अंशेन भूलोकेऽवतारणादेशः कृतः	६/४/६१-६२ ६/४/६४
=अयं नन्दव्रजे बालरूपेण राधां गृहीतः	
=अयं सर्वजीवेषु स्थितः, अयं स्तवेन प्रत्यक्षो भवति	६/४/२७
=अस्याज्ञया शिवः संहर्ता तेन हरः सृष्टिहेतुः, तेन विश्वसृज्, धर्मस्य पाता, रक्षणादीश्वरः, अस्यैश्वर्यवर्णनम्	६/४/२६-४८
=अयं भक्तानां प्राणः, भक्ता अस्य प्राणाः, अयं भक्तान् ध्यायति भक्ताश्चैनं ध्यायन्ति	६/४/५२
=अयं गोलोकनाथः, निर्गुणः, प्रकृतेः परः (द्र. रासेश्वरः)	८/१/२१ ५३/४/२
=अयं धनुर्मखे कंसेन निमन्त्रितः गोकुलात् मथुरां गतः	५४/४/६
=अस्य प्रिया प्रियतमाश्च तेषां वर्णनम्, भक्ताः अस्य प्राणाधिका प्रियाः सन्ति	५०/४/१८
=अयं राधया सार्धं माध्वीकं पपौ	५३/४/४९
=अस्य कैशोरात्परं चरितकथनम्	५४/४/८-३०

- = अस्य शतवर्षात् परं जाते सुदाम्नः शापमोक्षणे
चतुर्दशाब्दं राधया सह पुनः पुण्यं वृन्दावन-
गमनं तत्र रासक्रीडा, एकदशाब्दं नन्दगृहे
वासः, अनन्तरमब्दशतं मथुरायां द्वारकायां
वासः, १२५ वर्षं गोलोकवासः ५४/४/२०-२३
- = अस्य महाविष्णुदर्पहारकः संहारभैरवावतारः ५६/४/४-५
- = ब्रह्मांडौघदर्शनेन ब्रह्मणो दर्पहरणमनेन कृतम् ५६/४/१०
- = अस्य वाहनं गरुडः ५६/४/१६
- = अयं कलांशेन देवेषु तिष्ठति ६७/४/६७
- = शङ्करोऽस्य प्राणः ६८/४/९
- = राधाशापेन अस्य कलङ्कप्राप्तिः, ब्रह्म-
कोपानलेन पुत्रपौत्र नाशः शापश्च ६८/४/२३
- = कृतमहेशधनुर्भगे एनं योगी देवरूपे, राजानः
राजेन्द्ररूपे, पिता-माता दुग्धमुखं स्तनान्धं
बालमिव, कामिन्यः कोटिकन्दर्पलीलालावण्य-
धारिणं पुरुषमिव, कंसः कालपुरुषमिव,
मल्लाः मृत्युप्रदमिव, यादवः प्राणतुल्यं ददृशुः ७२/४/८५-९०
- = अयं पत्राणां तुलसी, पुष्पाणां पारिजातः,
तीर्थानां पुष्करः, वैष्णवानां कुमारः गणेशः,
सेनापतिनां स्कन्दः, धनुष्मतां लक्ष्मणः एवं
प्रभृतीति वर्णनानि ७३/४/५६-९८
- = अयं देवतासु गोलोके द्विभुजः, बैकुण्ठे
चतुर्भुजः, अयं शिवलोके शिवः, ब्रह्मलोके
ब्रह्मा, तेजास्विनां सूर्यः, पवित्राणां वह्निः,
द्रवेषु जलम्, इन्द्रियाणां मनः, शीघ्रगामिनां
वायुः, दण्डकर्तृणां यमः, कलयतां कालः,
अक्षराणां अकारः, साम्रां साम, इन्द्रः, धनिनां
कुबेरः, दिगीशानां ईशानः, व्यापकानां नभः,
जीवेषु सर्वान्तरात्मा, आश्रमेषु ब्राह्मणः,
धनानाममूल्यरत्नं, तैजसानां सुवर्णः, मणीनां
कौस्तुभः, अर्च्यानां शालग्रामः ७३/४/५२-५८

=अस्य विभूतयः	७३/४/५४-१०३
=अस्य पूजने पञ्चगोपानां पार्षदानां, लक्ष्मी- सरस्वती-दुर्गा-राधा-गङ्गा-वसुन्धरा देवीनां गुरु-तुलसी-शंभु-कार्तिकेय-विनायक-नव- ग्रह-दिक्पालानां च पूजा कार्या तेषां नामानि	७५/४/११-१५
=अयं सर्वकारणकारणम्	७३/४/९३-९५
=अयं साक्षी, आत्मा, सर्वजीवेषु निर्लिप्तः	७३/४/४६
=संसारेऽस्य स्थितौ सर्वे तिष्ठन्ति निर्गते गच्छन्ति	७८/४/२३
=अस्य नन्देन संवादः	७८/४/४-११
=अयं संसारे आत्मा, सर्वेशः, सर्वज्ञानरूपाः	७८/४/२२
=अयं निर्गुणः, अयमात्मा	७८/४/२७
=यदाऽयंप्रकृतौ विसति तत्रायं सगुणः	७८/४/२८
=अयं ब्रह्म, एनं दुर्गा, गणेशः, गुरुः, सरस्वती च स्तौति	८६/४/३८-६६
=अस्य स्वरूपावलोकनम्	८७/४/१-८२
=अयमेकादशाब्दं गोकुले अवसत्	९१/४/८
=अस्य स्वरूपवर्णनम्	९७/४/२२-२५
=कौथुमशाखायामस्य नामसहस्रकं वर्णितम्	९७/४/२७
=अस्य स्वरूपवर्णनम्	९७/४/२१-२५
=सांदीपनिः एनं गायत्रीमन्त्रं दत्तवान्	१०१/४/१५
=अस्य विद्याभ्यासार्थं सांदीपनिगुरुगृहगमनम्	१०२/४/१३२
=गुरुपत्तिकृतं कृष्णास्तोत्रम्	१०२/४/१७-२२
=अध्ययनात् परं मथुरामागत्य द्वारकानिर्माणाय विश्वकर्मणः निरीक्षणकर्मणि गरुडं नियोज्य सुदर्शनेन सह प्रस्थानम्	१०३/४/१-११
=अयं रुक्मिण्याः योग्यः पतिः इति शतानन्दस्योपदेशः	१०५/४/१९-३३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

६३

=अत्र अस्योपरि रुक्मिण्याः अधिक्षेपाः	१०५/४/४३-४४
=अस्य नाम्नः महिमा	१११/४/३६-४२
=अस्य निर्वचनम् (द्र. कृष्)	१११/४/३२
=अस्य नाम्नः एकावृत्तिः दिव्यानां सहस्रनाम- तुल्यम्	१११/४/३५
=प्राणिषु अयमात्मा, अनेन बिना सर्वे शवाः	११२/४/५४
=अयं कुत्रचित् अंशेन, कुत्रचित् कलया तिष्ठति परिपूर्णस्तु गोलोके, अंशेन रुक्मिणी गृहे, अन्यसां गृहे कलया तिष्ठति	११२/४/५३-६०
=अयं नरकस्य मुरस्य च हन्ता तत्पालितानां शताधिकषोडशसहस्रकन्यकानां पतिः	११२/४/३५-३६
=अयं कालिकी सत्यभामा सत्या नाग्नचित्ती, जाम्बवती लक्ष्मणा च सप्तानां रमणीनां पाणिग्रहणं चकार	११२/४/३३-३४
=अयं स्वयं ब्राह्मणः तेन जगत्पूज्यः	११३/४/१८
=अयं स्वयं ब्राह्मणः, अस्योच्छिष्टभोजनं कार्यम्	११३/४/१८
=अयं स्वयं परिपूर्णतमः ब्रह्म	११५/४/२४
=अस्य पूर्णब्रह्मत्वप्रतिपादनम्	११७/४/१-२०
=अस्य स्वरूपवर्णनम्, अस्य सर्वदेवात्मकत्व- वर्णनम्	११९/४/४३-६०
=अयं रसिकेश्वरः	१२४/४/५०
=अयं सर्वेशः मूलरूपः	१२५/४/३०
=अयं सर्वेशः	१२५/४/३०
=अयं लक्ष्म्याः सरस्वत्याश्च पतिः	१२६/४/८८
=राधाकृताध्यात्मिकप्रश्नानां अनेन कृत- मुत्तरम्	१२६/४/८२-१००
=अयं सिद्धाश्रमात् अंशेन द्वारकां गतः, अंशेन च तत्र गोपैः मिलितः	१२६/४/१-७

- =अयं जात्या जगतां स्वामी, व्यक्तः, कार्य-
कारणरूपः, सर्वप्राणिषु व्यक्ताः, पुष्करे
सारथ्यर्थे नरेण प्रार्थितः १२६/४/८३-९५
- =अयं सुरेषु श्रेष्ठः १३३/४/३७
- =अस्य शिवः प्रियतमः, अयमेव नन्दीश्वरः,
अस्य मनः ब्रह्मा, अस्य ज्ञानं महेश्वरः,
अस्य बुद्धिः दुर्गा, अस्य वाक् सरस्वती,
अस्य कल्याणाधिदेवो गणेशः, अस्य धर्मः
परमार्थः, भक्तो वह्निः, राधाप्राणः १३६/४/५८-६१
- =राधाशापेन अस्य मनुष्यत्वप्राप्तिः गोकुले
वासश्च, राधाशापेन मानुषीं योनिं प्राप्त्वा
गोलोकाद् पृथिव्यां अवतरणम् ३/४/६२
- =अस्य चतुर्विंशतिः नामानि ३/१/४५-४६
- =अयं द्विधाभूतः, द्विभुजः, चतुर्भुजश्च ३५/२/११
- =अयं द्विभुजः राधापतिः, चतुर्भुजः लक्ष्मीपतिः ३५/२/१२
- =अयं शिवसंगीतसंमुग्धः द्रवत्वं गतः, अस्य
राधया सह पुनः अविर्भावकथा, अयं द्रव-
रूपेण गङ्गा १०/२/१४५-१७८
- =अस्य मन्त्रप्रशंसा, शिवेन कृतं वैष्णवप्रशंसा ६०/२/२३-३६
- =अयं दैवात् परः १६/३/४
- =अस्य स्वरूपकथनम् २८/१/३७-७३
- =निर्वचनम् २८/१/६६-६८
- =अयं साकारः, अस्य साकाररूपस्य वर्णनम्,
निर्वचनम्, अयं आदौ एकः इति वर्णितम् २/२/१२-२७
- =अस्य द्विधा स्वरूपस्य वर्णनम्, दक्षिणाद्धो
द्विभुजः वामाद्धिश्च चतुर्भुजः २/२/५७
- =अयं सुरेषु श्रेष्ठः १०१/१/१६
- =अयं परिपूर्णतमः ब्रह्म १७/१/६५
- =स्वप्ने दृष्टं गोहस्तिवाजिद्विजदेववर्जमशुभम् ७७/४/३७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

६५

कृष्णकवचम्	= वसिष्ठोपदिष्टमिदम्	१९/१/२१-३८
कृष्णकिंकराः	= स्मृत्युक्तिश्रवणोद्योगात् गोलोकात् इमे धावन्ति	१३/४/६९-७०
कृष्णखण्डम्	= ब्रह्मवैवर्तपुराणे चतुर्थकम्	
	अत्राध्यायाः १३३, श्लोकाः ११०६५	१/४/४
कृष्णगौः	= अस्या दाने गजदानतुल्यं फलं लभते	७६/४/६०
कृष्णगृहम्	= अस्य वर्णनम्	४/४/१४३-१५५
कृष्णचरितम्	= अस्य श्रवणं मङ्गलप्रदम्	९/४/५६
	= इदं वैष्णवानां जीवनम्	९५/४/५३
	= अस्य श्रवणेन वृक्षार्जुनमोक्षः	१४/४/१-५४
कृष्णजन्मखण्डम्	= ब्रह्मवैवर्तपुराणे तत्र श्रीदामराधाकलहवर्णनम्, कृष्णजन्मराधाजन्म तयोः गोकुले क्रीडनम्, मथुरावेशनम्, कंसवधः, द्वारकागमनम्, शिशुपालवधः, स्वर्गरोहणम्, नारदविवाहः, अग्निसुवर्णयोरुत्पत्तिकथनम्	१३२/४/४४-९०
	= ब्रह्मवैवर्तस्यास्मिन् खण्डे प्रतिपाद्यकथनम्	१/१/५४-५५
	= अस्य पाठफलानि	१३३/४/४२-५६
	= अस्य पाठदक्षिणाविधिश्च	१३३/४/५७-६८
	= अस्मिन् श्रीदाम्नः राधायाश्च शापवर्णनम्, शापनिवृत्तिः, श्रीकृष्णस्य गोलोकगमनम्	१३२/४/४४-९०
कृष्णजन्माष्टमी	= अस्य व्रतेन पापनिवृत्तिः	७५/४/५५
	= अस्मिन् व्रते भोजने पापः, बालवृद्धातुराणां कृतेऽयं नियमो नास्ति	७५/४/५७
	= अस्मिन् व्रते भोजनशीलो मानवः पापं भुङ्क्ते	८५/४/१७०
	= तुलस्याः अन्वर्थं नाम	२२/२/२५
कृष्णजन्माष्टमीव्रतम्	= अस्य फलम्	२७/२/७३-७४
कृष्णजीवनी	(द्र. वृन्दा)	
कृष्णदास्यम्	= अस्य महिम्नः वर्णनम्	९७/४/२०
कृष्णद्वैपायनः	= अयं हरेरवतारः, पराशरस्य पुत्रः, शुकस्य पिता	१०/१/३

कृष्णपक्षः	= अयं प्रतिपदमारभ्यामावस्यान्तः भवति	९६/४/६५
कृष्णपत्न्यः	= एताः षोडशसहस्रसंख्याकाः	५४/४/१६
	= एताः षोडशसहस्रमिताः	१०३/४/२३
	= प्रत्येकं दशपुत्रान् एकां कन्यकां च जनयामासुः	११२/४/३५
कृष्णपादः	= अस्य स्वप्ने जपेन पापमुक्तिः	११३/४/१२
कृष्णप्राणाधिका	= राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२२६
कृष्णप्रिया	= राधाया नाम, निर्वचनम्	१७/४/२२७
	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला, सती	४/४/१८५
	= इयं भाण्डीरे लक्ष्मीः	५६/४/८१
कृष्णप्रेयसी	= आसु राधा श्रेष्ठा	१३३/४/४०
कृष्णभृत्याः	= एते पञ्चाशत् कोटिमिताः	४/४/१३१
कृष्णमन्त्रः	= उपवर्हणाय वसिष्ठोपदिष्टः	१९/१/११-१८
	= अस्य ग्रहणे कालशुद्धिरनावश्यकी	१३०/४/५१
	= पञ्च लक्षात्मकमस्य पुरश्चरणम्	१३०/४/५२
	= अस्य ध्यानम्	१३०/४/५३-५८
कृष्णयात्रा	= रात्रेः तृतीयप्रहरे शुभयोगे अमृतसिद्धियोगे गोकुलात् मथुरायां प्रति अस्या मुहूर्तः	७१/४/२-३
कृष्णराधा	= एवमुच्चारकः मातृघाती भवति	५२/४/४०
	= कृष्णवामांगसम्भूता राधाया नाम, निर्वचनम्	१७/४/२२९
कृष्णसारः	= अस्य मृगस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१६
	= यात्रायां दृष्टः शुभः	१६/३/२८
कृष्णस्वरूपिणी	= राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२२८
कृष्णा	= राधाया नाम, निर्वचनम्	१७/४/२३१
	= द्रौपद्या कृष्णानामकरणे बीजम् वैष्णवी कृष्णभक्ताद्रौपद्याः इदं नामकरणम्	११६/४/२४
कृष्णावतारः	= ब्रह्मणः तपसा तुष्टेन देवेन ब्रह्मणे स्वरूप- दर्शनार्थमयं जातः	९६/४/३७-४१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

६७

केतकी	= इदं गृहस्य पूर्वे दक्षिणे शुभा	१०३/४/६४
केदारः	= अयं स्वायम्भुवस्य मनोः पौत्रस्य ध्रुवस्य पौत्रः, नन्दसावर्णेः पुत्रः, वृन्दायाः पिता	८६/४/५
	= अस्य सभायां पञ्चलक्षं राजेन्द्राणामुपस्थितिः	८६/४/१९
	= अस्य यज्ञकुण्डात् लक्ष्म्यं शभूता कन्या जाता, यस्याः तपोभूमिः वृन्दावनम्	८६/४/२१-२४
	= अयं सत्ययुगे सप्तद्वीपपतिः राजा, अस्य चरितम्	१७/४/१९०
	= एतन्नामकं तीर्थम्	१७/४/१९७
	= अयं वृन्दायाः पिता	१७/४/१९८
	= अयं नन्दसावर्णेः पुत्रः, वृन्दायाः पिता अस्य ऐश्वर्यवर्णनम्	८६/४/५-१७
केदारकन्या	= अस्याः शापेन स्त्रीषु कुलटात्वम्	८४/४/२४
केशः	= स्वप्ने अस्य पतनं पीडासूचकम्	८२/४/३०
केशवः	= अस्य निर्वचनम्	१११/४/४३
	= के जले सर्वदेहस्थेऽपि शेते इति निर्वचनम्	१११/४/४३
केशसंस्कारः	= शिवकृत केशसंस्कारः, योगिनः समताद्योतकः	३६/४/९९
केशी	= अयं दैत्येश्वरः, कृष्णेन हतः (द्र. सुपार्श्वकः)	१६/४/२०-२४ १६/४/७२
कैकेयी	= भरतस्य जननी, दशरथस्य पत्नी	६२/४/४
	= इयमपि प्रकृते कला	१/२/१३७
कैटभः	= अस्य मेदसा ब्रह्मा पृथ्वीं निर्मितवान्	७/१/१
कैलासः	= अत्र वटमूले गङ्गातटे शिवस्तिष्ठति	४/४/४०
	= अयं अष्टसु प्रधानपर्वतेषु द्वितीयः (द्र. मलयः)	७/१/३
	= अत्र अक्षयवटः	१६/३/३१
	= अत्र शिवः वसति	४१/४/६५
	= अस्य वर्णनम्	४१/३/३-३५
कैवर्तः	= अयं क्षत्रियात् वैश्यकन्यायां जातः	१०/१/१११

कोंचः	= अयं तीवरेण मांसच्छेद्यां जातः	१०/१/१०४
कोटकः	= अयं अट्टालिकाकारात् कुम्भकारयोषिति जातः, सद्यः पतितः, गृहकारकः	१०/१/९७
कोटरी	= इयं शिवगणभूता	११५/४/१३
	= इयं वाणस्य माता	११५/४/४३
कोटिः	= गोपानां संख्या	६/४/२७१
कोटिहोमः	= कृष्णकृतः अयं यज्ञः	११३/४/५१
कोडः	(द्र. कर्तारः) कांडार इति पाठान्तरम्	१०/१/१०४
कोणार्कः	= अत्र याज्ञवल्क्यः सूर्यमुपास्य तस्माद् वेदं वेदाङ्गं च अपठत्	५/२/३
	= अत्र उत्तरायणे सूर्यदर्शनेन मुक्तिः	७६/४/४२
कोदाली	= (द्र. कोयाली)	१०/१/११२
कोषः	= रुद्रजन्मनि धातुरयम्	२२/१/२७
कोपाली	= अयं रजक्यां तीवराज्जातः	१०/१/११२
	= कोरालीति पाठान्तरम्	१०/१/११२
कोलः	= अयं संकरजातिः, अयं लेटात् तीवरकन्यायां जातः	१०/१/१०१
कोला	= इयं सुरथस्य राजधानी	६२/२/३
कोशापहारकः	= अयं चाषपक्षी भवति	८५/४/१००
कौथुमशाखा	= अस्मिन् मनसा देव्याः ध्यानमुक्तम्	५१/४/५१
कौथुमीशाखा	= अत्र वैष्णवानां धर्म, वर्णितमस्ति, वैष्णवानां कृते सुकर्मविचारो नास्ति इत्यत्र लिखितम्	५९/४/१२८
कौमारी	= इयं रुद्रस्याष्टशक्तिषु षष्ठी (द्र. नारसिंही)	१२०/४/१९
कौशल्य	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३७
	= इयं रामस्य माता	६२/४/३
कौशिकी	= इयं नदी, अत्र शृङ्गीऋषेः आश्रमः, अत्र परीक्षितः शप्तः	४६/२/१०४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

६९

क्रतुः	=अयं ब्रह्मपुत्रः, क्रतुसंघकरणात्, निर्वचनम्	२२/१/७
	=अस्य भार्या क्रिया, बालखिल्यास्तनयाः	१०/१/१
	=ब्रह्मणोंगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु सप्तमः	३/४/३३
	=अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/३४
	=अयं ब्रह्मणः वामनेत्रात् जातः	८/१/२४
	=वाप्याः निर्माणं अनेन शताधिकफलप्रदा काथितम्	९३/४/७६
क्रिया	=इयं प्रकृतेः कला, इयं उद्योगस्य पत्नी (द्र. मिथ्या)	१/२/११५
	=इयं क्रतोः पत्नी, बालखिल्यानां जननी	१०/१/१
क्रीडा	=गोपीभिः कृष्णस्येयम्	५२/४/२६-३२
क्रोधः	=अयमधर्माशः कथितः	७८/४/२६
क्रोधभैरवः	=अष्टभैरवेषु पञ्चमोऽयम् (द्र. भीषणभैरवः)	५/१/७२
	=अयं नवभैरवेषु अष्टमः, वाणस्य सान्नाहिकः (द्र. भैरवः)	१२०/४/१४
क्रोधी	=अस्य वचनमसत्यं भवति	१०५/४/४०
क्रौञ्चः	=अयं द्वीपेषु पञ्चमः (द्र. न्यग्रोधः)	७/१/७
क्रौञ्ची	=स्वप्ने दृष्टा भार्या ददाति	७७/४/७७
क्षणः	=त्रिनिमेषेणास्योत्पत्तिः अस्मात् काष्ठा	९६/४/५१
क्षणम्	=सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/५
क्षत्रियः	=अस्य स्वायम्भुवो मनुः बीजपुरुषः	८/१/१५
	=अस्य धर्मः द्विजार्चनम्, नारायणार्चनम्, राज्यपालम्, रणनिर्भयता, नित्यदानम्, रक्षणम्, प्रजापालनञ्च	८३/४/६९-७४
	=अस्य कामतः वधेन अकामतः ब्राह्मण- हन्तुमिव पापं भवति, अकामतस्तु तदर्धम्	८५/४/५२
	=अयं शिबिरान्तिके स्थाप्यः	१०३/४/६८-६९

क्षत्रियघ्नः	= रणात् विनाऽयं ब्राह्मणः क्षत्रियो वा वर्षसहस्रात्मकं तप्तशूले नरके पतति तत्र विहितस्य यातनावर्णनम्	८५/४/६६-६७
क्षत्रियाः	= एते सूर्याच्चन्द्रात् मनोश्च प्रवराः, अन्ये क्षत्रिय-जातयः ब्रह्मणो बाहुदेशाज्जाताः	१०/१/१५
	= एते दारुणाः भवन्ति, एभिः विरोधो न कर्त्तव्यः	२८/३/३९
क्षमा	= इयं प्रकृतेः कला, यमस्य पत्नी (द्र. रतिः)	१/२/१०९
	= इयं दक्षकन्या, धर्मस्य पत्नी, सहिष्णोः माता	९/१/१०
	= इयं कृष्णप्रिया गोपी, राधाभयेन पृथ्वीं गता कृष्णश्च अनया सह गतः, सखीनां वचनात् लज्जया कृष्णवर्णोऽभूत्	११/२/७१-७९
	= मुनेः क्षमा शापतोऽधिका विनाशकः	५७/४/२४
क्षमादानम्	= कृष्णकृतं नन्दात्	८९/४/१-८
क्षितिः	= इयं वराहरूपस्य विष्णोः पत्नी	८/२/२३
	= मंगलस्येऽयं माता	८/२/२४
	= क्षपात् इति निर्वचनम्	९/२/३१
क्षीरम्	= हस्ताद्धस्तगृहीतं न भक्ष्यम्	८५/४/११
क्षीरसरोवरम्	= सुरभेः दोहनभाण्डात् पयसः विस्त्रंसनेन अस्य गोलोके जन्म	४७/२/९
क्षीरसागरः	= अत्र विष्णुस्तिष्ठति	४१/४/६५
क्षीरोदः	= अस्मात् चन्द्रस्य जन्म	९/१/२
क्षुत्	= इयं प्रकृतेः कला, लोभस्य भार्या (द्र. पिपासा)	१/२/१२५
क्षुद्रजन्तुः	= हिंसकानां वधे कार्षापणदानं प्रायश्चित्तम् अहिंसकानां वधे दशकर्षापणदानम् प्रायश्चित्तम्	७/४/२१-२२
क्षुद्रजन्तुघ्नः	= एषां वधेन तत्तद् योनिप्राप्तिवर्णनम्	८५/४/८४
क्षुद्रविराट्	= प्रतिविश्वं भिन्नः, अयमेव ब्रह्मविष्णुशिव-रूपेणाऽवस्थितः	३/२/६१
	= अयं श्रीकृष्णांशः	७/२/८४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

७१

	=राधायां जातस्य डिम्भस्येयं संज्ञा, अस्य नाभितः कमलं जज्ञे	८४/४/९५
क्षेत्रपालः	=अस्य कृष्णनासिकातो जन्म	५/१/७५
क्षेत्रम्	=ब्रह्मणाननम् श्रेष्ठम्	३/३/१२
	=पक्वसस्यान्वितस्यास्य दर्शनेन पुण्यलाभः	१०६/४/१७
क्षोणी	=लये क्षीणेति निर्वचनम्	९/२/३१
क्षौरम्	=अमायां कृत्तिकायां च न कर्तव्यम्	२७/१/४४
	=इदं कृत्वा तर्पणं न कार्यम्	२७/१/४५

ख

खङ्गः	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३३
खञ्जनः	=यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	१६/३/२७, ३३/३/१९
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/५-८
खट्वाङ्गभैरवः	=अष्टभैरवेषु अष्टमः (द्र. रुरूभैरवः)	५/१/७२
खर्जूरकाननम्	=वृन्दावन-मथुरागामिनि मार्गस्य वामपार्श्वेऽयं काननम्	९८/४/१
खर्जूरः	=अयं शिविरे निषिद्धः	१०३/४/४९
खर्जूरी	=इयं गृहस्य सर्वत्र मङ्गलप्रदा	१०३/४/४१
खर्वः	=अयं भारतस्यान्यतमो प्रदेशः	१०५/४/५७
खलः	=अनेन सह मिलनं शोकदम्	७५/४/२८
खातम्	=अस्य संस्थापनं कृत्वा विप्रः जन्मनः फलं प्राप्नोति	७६/४/४९

ग

गः	=गणेशघटकः ज्ञानार्थे	४४/३/८७
गगनम्	=इदं एकतारं न पश्येत्, अन्यथा नेत्रश्रोत्रयोः रोगप्रसंगः, अस्य दर्शने सप्तधा नारद इति कथनेन निवारणम्	७५/४/२३
गङ्गा	=इयं नदीषु श्रेष्ठा	३/३/५

=इयं राधासखी (द्र. सुशीला, अम्बिका)	४/४/१८४
=अस्याः सरस्वत्याः शापेन भागीरथीत्वम्, नारायणांशस्य समुद्रस्य पत्नीत्वम्, नारायण- कलांशस्य शन्तनोः पत्नीत्वम्	६/२/५३
=इयं अंशेन भागीरथी, इयं त्रिभुवनं पूतं कर्तुं नारायणगृहे तिष्ठति	६/२/८६
=इयमंशेन तुलसी लक्ष्मणा च	६/४/१४२
=अत्र मौषलस्नानेन सामान्यस्नानात् दशगुणं फलम्, त्रिंशद्गुणं रविसंक्रमस्नाने, अमायां च दक्षिणायने द्विगुणम्, उत्तरायणे दशगुणम्, आषाढीतः कार्तिकीं यावत् पूर्णिमायां स्नाने- नान्तफलम्, एवमक्षयायां माघशुक्लसप्तमी भीमाष्टमी च महापुण्या इति वर्णितमस्ति	१०/२/३२-३९
=असमञ्जः प्रभृति भगीरथान्तिकैः भूपैराराधिता सगरपुत्राणां तारणाय इयं भुवमवतीर्णा अस्याः महिमा	१०/२/२३
=रुद्ररूपलवणसमुद्रः अस्याः पतिः	१०/२/६४
=कलेः पञ्चसहस्राकं भारते अस्या स्थितिः	१०/२/६७
=सहस्राणां पापिनां शवस्पर्शेन यत्पापं तस्य विष्णुमन्त्रोपासकदर्शनेन नाशः	१०/२/७३
=अस्याः भगीरथकृतं ध्यानम्	१०/२/९२-१०७
=इयं राधाङ्गद्रवसम्भूता, इयं कृष्णाङ्गद्रवसंभूता	१०/२/११४
=कार्तिकीपूर्णिमायां अस्योत्पत्तिः	१०/२/११६
=इयं पाताले भोगवती इति नाम्ना विख्याता	१०/२/१२९
=इयं क्षितावलकनन्दा इति ख्यापिता	१०/२/१३
=इयं सत्ययुगे दुग्धवर्णा, त्रेतायां इन्दुसन्निभा, द्वापरे चन्दनाभा, कलौ जलप्रभा, स्वर्गे सदा क्षीराभा	१०/२/१३०-१३१
=इयं तीर्थेषु श्रेष्ठा	११/१/१६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

७३

= अस्याः विष्णुपादे प्रवेशकारणं कथितम्	११/२/८०-८३
= गङ्गार्थब्रह्मादीनां गोलोके कृष्णसमीपे गमनम्, राधासान्त्वनम्, गङ्गाया भगवच्चरणात् प्राकट्यं ब्रह्मकमण्डलौ शिवजटाभारे स्थितिश्च	११/८४-१४२
= अनया कृष्णस्य विवाहकथा	१२/२/१-१८
= अस्या निर्वचनम्	१२/२/२०
= गामागतेति निर्वचनम्	३४/४/२१
= अस्यां पादौ निवेश्य मुखे जलदानेन नरः मुक्तिं लभते	३४/४/२९
= अस्या महिमा अत्र वर्णितमस्ति	३४/४/२३-३३
= अस्याः कलौ पञ्चसहस्राकं भारते वासः	३४/४/३९
= अस्यां स्नात्वा मोहिनीशापात् ब्रह्मणो मुक्तिः	३५/४/२
= इयं बैकुण्ठे लक्ष्मी	५६/४/७९
= अस्या निर्वाणप्रदायकत्वं गर्वः, तस्य जगतां पतिः जह्नुना जहार	५८/४/३
= एतत्तुल्यं तीर्थं नास्ति	६२/४/२१
= इयं सरित्सु कृष्णरूपा	७३/४/६३
= इयं नदीषु श्रेष्ठा	८८/४/५५
= इयं प्रकृतेः प्रधानांशरूपा, अस्याः परिचयः (द्र. तुलसी)	१/२/६१-६५
= कलौ पञ्चसहस्रवर्षाणि इयं स्थास्यति	१२८/४/२८
= अस्य कृष्णकृतः पवित्रीकरणप्रकारोपदेशः	१२९/४/४९-६०
= इयं सरिच्छ्रेष्ठा	१३३/४/३४
गङ्गाजलम् = अस्मात् शालग्रामजलं दशगुणं फलदम्, नित्यपानेन जीवन्मुक्तिः	८३/४/२३
गङ्गाद्वारम् = हरिद्वारस्य नामान्तरम्, अत्रैव परीक्षितेन भागवतस्य श्रवणं कृतम्	४६/२/१०५

७४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

गङ्गापुत्रः	= अयं लेटात् तीवरकन्यायां जातः	१०/१/१०७
गङ्गामृत्तिका	= अस्या दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१४
गङ्गोपाख्यानम्	= इयं प्रकृतिखण्डे १०-१२ अध्यायेषु वर्णितम्	१०/२/१-१७८, ११/२/१-१४२, १२/२/१-२३
गजः	= इन्द्रगजः, दुर्वाससा दत्तस्य नारायणाल्लब्धस्य पुष्पस्य गजमस्तके इन्द्रेण निक्षेपात् इन्द्रस्य लक्ष्मीहानिः, गजस्य गणेशमस्तकत्वप्राप्तिः	२०/३/३३-६५
	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१८
	= अस्य स्वप्ने दर्शने कुटुम्बधनयोः लाभः	७७/४/१९
	= अस्यास्थिशुभम्	१०३/४/५४
गजदानम्	= अनेन गजलोमवर्षं यावत् स्वर्गे वासः	७६/४/५९
गजवक्त्रम्	= दुर्वाससा दत्तस्य विष्णुप्रसादस्य पुष्पस्य मूर्ध्निधारणात् नाम	४४/३/९३
गजाननः	= शनिदृष्ट्याशिरश्छेदे गजवक्त्रेण योजनात् एतन्नामकरणम्, निर्वचनम् (द्र. एकदन्तः)	६/३/९५
गजापहारी	= अयं विट्कुण्डनरके पतति	८५/४/१२५
गजेन्द्रः	= यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२४
	= अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/४-८
	= अस्य दानेन गजेन्द्रलोमचतर्गुणवर्षं यावत् स्वर्गे वासः	७६/४/५९
गणकः	= वेतनग्रहणात् ज्योतिर्गणनाच्च विप्रस्य इयं संज्ञा कथितः	१०/१/१३२
	= अस्यान्नमभक्ष्यम्	२७/१/४२
	= इमं शिविरान्तिके स्थाप्यम्	१०३/४/६८
गणकाः	= अयं ज्योतिषिकानां संज्ञा	९/४/७२
गणपतिः	= अस्य पत्नी पुष्टिः	१/२/१०५

गणपतिखण्डम् = ब्रह्मवैवर्तपुराणस्येदं १-४६ अध्यायेषु
(तृतीयं खण्डम्).

= अस्य श्रवणेन पुत्रलाभः ४६/३/४१-५०

= ब्रह्मवैवर्तपुराणस्यास्मिन् खण्डे, शिव-
पार्वतीक्रीडा, स्कन्दोत्पत्तिः, गणेशोत्पत्तिः,
जमदग्निकार्तवीर्ययुद्धम्, परशुरामस्य
क्षत्रियान्तकरणप्रतिज्ञा, गणेशपरशुरामयुद्धे
गणेशस्यैकदन्तत्वप्राप्तिः, शङ्करात् शस्त्रप्राप्तिः
ततः क्षत्रियाणां विनाशः वर्णितमस्ति १३२/४/२२-४३

= अत्र शिवपार्वती क्रीडावर्णनम्, स्कन्दोत्पत्तिः,
पुण्यकव्रतम्, गणेशोत्पत्तिः तस्य पूजनं,
कार्तवीर्यवधः, गणेशदन्तभंगः पार्वतीशापः
वर्णितम् १३२/४/२२-४३

= इदं ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य तृतीयखण्डम्

अत्राध्यायाः षट्चत्वारिंशत् १/४/२

गणेशः

= अयं कृष्णावतारोपक्रमे गोलोकं प्राप्तः ६/४/११६

= कृष्णावतारे अयं कलयापि नावतीर्णः, अन्ये
कलांशेनावतीर्णाः ६/४/२६२

= अस्य श्रीकृष्णवरेणाग्रपूजालाभः ६/३/९८

= गणानामीश इति निर्वचनम् (द्र. विघ्ननिघ्नः) ६/३/९२

= अस्य जन्मकथा, अयं पुण्यकव्रतफलरूपः,
कृष्णावतारः, शिवपार्वत्योः रतिक्रीडायां विघ्ने
जाते शय्यायां वीर्यपातेनास्य तत्रैव प्राकट्यम् ८/३/१-८९

= अस्य जन्मोत्सवे देवाशीर्वचांसि, विष्णुः
शिवेन तुल्यं ज्ञानं, परमायुः बालः, पराक्रमः
सर्वद्वीश्वररूपं शुभाशिषम्, ब्रह्मा-
अग्रपूज्यत्वम्, पार्वती मृत्युञ्जयत्वम् १०/३/१-४०

= शनेः दृष्टमात्रेण शिरच्छेदः अस्य कथा १२/३/६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

=अस्य शनिदृष्ट्या शिरच्छेदः, शिरसः गोलोके गमनम्, पुष्पभद्रानदीतीरे सुरतश्रमात् उदकशिरसं शयानस्य गजेन्द्रमस्तकच्छेदनम्, तत्पत्तिप्रार्थनया तज्जीवनम् गणेशजीवनञ्च विष्णुना प्रदत्तम्	१२/३/१-२३
=अस्य शिरः पातेन रुष्टायाः पार्वत्याः शापेन शनेः खञ्जत्वम्, पार्वत्याः तुष्टत्वे ग्रहाधिपत्व प्राप्तिश्च, सूर्यशापेनास्याङ्गहीनत्वम्	१२/३/४८-५९
=अस्य सर्वसिद्धिदानि अष्टौ नामानि	१३/३/५-६
=इदं सर्वसिद्धिप्रदम्	१३/३/५-६
=विष्णोः अग्रपूजावरेण अस्याग्रपूजनम्	१३/३/१-३९
=नारायणकृतं गणेशस्तोत्रम्	१३/३/४०-५८
=पुष्टिः अस्य पत्नी, अस्य विवाहः	१७/३/२०
=कश्यपशापेन अस्य शिरश्छेदः, तस्य कथा	१८/३/१-३३
=अस्य गजमस्तकत्व प्राप्तिकारणकथनम् अयं इन्द्रगजस्य शिरः	२०/३/१-६२
=अस्य रामस्य पर्शुना एकदन्तनाशः	४३/३/१-४२
=अत्र गः ज्ञानार्थकः, णः मोक्षवाचकः, तयोरी शोऽयम्, निर्वचनम्, नामाष्टकेऽयं प्रथमः	४४/३/८७
=दारास्ते असाध्वी भविता, तुलस्याः शापः इति अस्य शापेन गणेशपूजायां तुलस्याः त्यागः	४६/३/२८-३१
=पुष्टिरस्य पत्नी	५९/४/२१
गणेशनामाष्टकम् =इदं सर्वसिद्धिप्रदम्	१३/३/५-६
=अस्य निर्वचनानि	४४/३/८५-९८
=अयं विघ्नविनाशाय पूज्यः	७५/४/१५
=अयं सिद्धानां श्रेष्ठः	८८/४/५७
=कृष्णस्योपनयने अस्यपूजाप्रकारवर्णनम्	४/३९-५८

=सिद्धाश्रमे वैशाखपूर्णिमायां अस्य पूजाविधिः	
ध्यानञ्च	१२३/४/१२-१३
=अस्य षोडशाक्षरो मन्त्रः वर्णितः	१२३/४/५५
=अयं बुद्धिरूपायाः गौर्याः पुत्रः	१२३/४/२४
=अस्य वर्णनम्	१२३/४/२५-३०
=अस्य शुभेक्षणे पूजकः अनन्तफलभाग् भवति	१२४/४/२९
=रैवते पर्वते कृष्णेन पूजितोऽयम्, अस्य पूजने	
प्रयुक्तभोगसामग्रीणां वर्णनम्	११३/४/५३
=अयं योगीन्द्रेषु श्रेष्ठः	१३३/४/३७
गणेशपूजा =इयं ११३ अध्यायान्ते वर्णितम्	११३/४/४५-६०
गणेशपूजनाख्यम् =राधाकृष्णयोः शापान्ते सिद्धाश्रमे सर्वप्रथमं	
गणेश-गौरी पूजनम्	१२३/४/१-१११
गणेश्वरः =अयं कल्याणाधिदेवकृष्णस्य हर्षरूपः	३६/४/६०
=अयं योगीन्द्रेषु कृष्णरूपः	७३/४/५९
=अस्य कृषिकोष्ठादौ दर्शनफलम् (द्र. पार्वती)	७६/४/४३-४
गण्डकः =यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१८
=ब्रह्मस्वापहरणे सप्तजन्मानि अस्य योनिप्राप्तिः	७५/४/३२
=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१४
गण्डकखण्डः =अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३३
गण्डकी =तुलसीदेव्याः देहेन अस्याः जन्म	२१/२/३२
गन्धः =यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२८
=अस्य दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१९
गन्धमादनः =अयं पर्वतः, अयं धराद्रोणयोः तपस्थानम्	९/४/१८-१९
=अयमष्टसु ब्रह्मनिर्मितेषु पर्वतेषु अष्टमः	७/१/३
(द्र. पर्वत)	
गन्धर्वाः =एषु चित्ररथः श्रेष्ठः	३/३/१९,
	७३/४/६७

७८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

गन्धवाहः	=अयं गन्धर्वराजः, अस्य वसुदेवः, सुहोत्रः, सुदर्शनः, सुपार्श्वकः इति चत्वारः पुत्राः ते च दुर्वाससः शिष्याः	१६/४/३४-३८
गरुडः	=पक्षिषु श्रेष्ठः =विनतायाः पुत्रः वैनतेय इति मातृसम्बन्धा- न्नाम, अयम् अरुणस्याग्रजः भ्राता, अयं पक्षिजातीनां जनकः	३/३/१८ ९/१/४५
	=अयं धन्वन्तरिश्च शम्भोः शिष्यौ	५१/४/२४
	=अयं कृष्णवाहनः, अनेन शेषदर्पभङ्गः कृतः	५६/४/१५-१७
	=अस्य शिववृषभनिःश्वासेन दर्पभङ्गः	५६/४/४२
	=अयं पक्षिषु कृष्णरूपः	७३/४/६५
गरुडपुराणम्	=अत्र ऊनविंशतिसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/२०
गरुडास्त्रम्	=नागास्त्रस्य शामाक शामकम्	१२०/४/३४
गर्गः	=अयं यदुकुलाचार्यः, अस्य वसुना सह सम्बन्धः =अनेन कृतः कृष्णबलयोः परिचयः =अस्य कृष्णस्य अन्नप्राशनाय नामकरणाय च गोकुले गमनम् =अस्य वर्णनम् =अत्र अनेन वसुदेवपुरोहितरूपेण स्व- परिचयः दत्तः =अस्य स्वरूपवर्णनम्, अयं यादवानां पुरोहितः =अयं यदुकुलपुरोहितः, अस्य लक्षं शिष्याः	७/४/८ १३/४/४५-८७ १३/४/४७ १३/४/१-३६ १३/४/४१ ९९/४/२ १०४/४/३७
गर्तः	=अत्र पुरीषत्यागो न कर्तव्यः	७५/४/७३
गर्दभः	=ब्रह्मस्वापहारी सप्तजन्मसु इयं योनिं प्राप्नोति =अस्य मांसमभक्ष्यम्	७५/४/३४ ८५/४/१४
गर्भः	=देवक्याः सप्तमो गर्भः, मायया रोहिणीजठरे प्रविष्टः	७/४/३७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

७९

	=अस्य पोषणवर्धनक्रमवर्णनम्	३६/२/१३६-१४१
गर्भघ्नः	=अयं शुनीमुखे नरके पतति तत्रत्य यातना- क्रमस्य वर्णनम्	८५/४/६१
गर्भधात्री	=षोडशमातृषु त्रयोदशी (द्र. इष्टदेवी)	५९/४/५७
गर्भवासः	=राधाकृष्णौ अयोनिसंभवौ, तयोः अत्र स्थितिः नास्ति	६/४/२२८
	=बुधसोमयुक्तेन जयन्तीव्रतेन अस्य स्थिति भवितुमर्हति इति सन्देहात्मकः	४/८/६१-६३
गर्भिणी	=इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति अनुकरणे पतिं न प्राप्नोति	२९/३/११
गर्वः	=शिवः मम वशगः इति गिरिजायाः गर्वः	३८/४/१९-२७
गलः	=ग्रीवायां शालग्रामधारणं वैष्णवानामुचितम्	४१/४/१३
गलितव्याधिसंयुता	=इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति, अनुगमने पतिं न प्राप्नोति	२८/३/११-१२
गल्लकः	=अयं भारतदेशस्य प्रदेशेष्वन्यतमः	१०५/४/५७
गवां माता	=इयं सुरभिः	९/१/१७
गवालम्भः	=अयं कलिवर्ज्यः	११५/४/११२
गव्यम्	=इदं अयस्पात्रेण न पेयम्	८५/४/४
	=इदं ताम्रपात्रस्थं घृतं विना मद्यतुल्यम्	८५/४/६
	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
गान्धारी	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६
गायत्री	=छन्दःसु श्रेष्ठा	३/३/२२
	=इयं राधासखी, द्र. सुशीला, सुमुखी	४/४/१८३
	=इयं छन्दःसु कृष्णरूपा	७३/४/६९
	=अस्याः पूजासमयः	२३/२/४२-४४
	=अस्याः पूजाविधिः	२३/३/५१-७३
	=अस्याः ध्यानम्	२३/३/४७-५१

	=अस्याः स्तोत्रम्	२३/२/७८-८७
गार्हपत्यम्	=स्वाहायां अग्नेः द्वितीयः पुत्रः	४०/२/३८
गालवः	=अस्य सहस्रं शिष्याः	१०४/४/३८
गावः	=एताः नारायणांशाः	२/४/९६
गीतपीयूषम्	=गोलोके गोपीभिः गीयमानम्	४/४/१७४-१७८
गुडः	=अयं अयः पात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/४
	=मधुना मिश्रः आर्द्रकयुतो वा अयमभक्ष्यम्	८५/४/८
	=अयं मधुमिश्रोऽभक्ष्यः	८५/४/८
	=हस्ताद्धस्तगृहीतोऽयमभक्ष्यः	८५/४/११
गुरुः	=एषु जननी श्रेष्ठा	३/३/८
	=अनेन पितुः लक्षगुणैः मातुः सहस्रगुणैरधिकः	१०/१/४७
	=पुत्रस्य गुरुः भ्रातेव पोष्यः	१०/१/१५९
	=श्वसुरः, भ्रातृणां गुरुः च गुरुतुल्यः	१०/१/१६१
	=कन्याया गुरुः मातृतुल्यः	१०/१/१६१
	=अस्य प्रशंसा अत्र कृतः	२३/१/३०७
	=कुलस्त्रीणां कान्तः परं गुरुः	२४/४/३४
	=अत्र अस्य प्रशंसा कृतः	२६/१/११-१८
	=अयं धर्मदाता, हरिभक्तिप्रदायकश्च	२८/३/९
	=अस्य निन्दकाः अन्धकूपे नरके चन्द्रदिवाकरौ यावत् पच्यन्ते	३५/४/६४
	=अस्य दोषसहस्राणि क्षन्तव्यानि	३५/४/६२
	=अस्य महत्त्वम्	४०/३/८४-९६
	=भार्याहरणात् अस्य दर्पचूर्णो बभूव	५६/४/४४
	=अयं मातृतः शतगुणाधिकः	५९/४/१४५
	=अस्य निर्वचनम्	५९/४/१४६
	=अस्य भेदा कथितः	५९/४/१४७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकांशः

८१

= अयं विद्या-मन्त्र-ज्ञानदातृभेदेन त्रिविधः, अयं संसारसागरतारणे निपुणः	५९/४/१५०-१५१
= अयं सर्वतीर्थाश्रयः, अयं सर्वदेवाश्रयः सर्वदेवस्वरूपश्च	५९/४/१५२
= अस्य रुष्टे कोऽपि न रक्षितुं क्षमः	५९/४/१५३
= अस्य महत्त्वम्	५९/४/१५०-१६०
= अस्यापमानेन सर्वनाशः भवति	६०/४/८
= यः शासितुं रक्षितुं च शक्तः इति परिभाषा	६०/४/१०
= स्त्रियः पतिरेव गुरुः	६९/४/६६
= अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/४-८
= वयोहीनः, ज्ञानहीनः, विद्याहीनः, जातिहीनः न कर्तव्यः	८३/४/४२
= मूर्खः, आश्रमहीनः, पिता, सन्यासी, रोगी वंशहीनः, भार्याहीनः, मन्त्रक्षिप्तः, एते मन्त्रग्रहणे वर्जनीयः	८३/४/४५
= अयं दुर्वाससः गुरुपुत्रः, तेनायं शिवस्यापि गुरुपुत्रः	८१/४/२८
= अयं ब्रह्मणः पौत्रः	८१/४/३३
= अयं प्रत्यक्ष ईश्वरः	८३/४/१३
= अयं प्रत्यक्षभोक्ता देवः	८३/४/१४
= अत्र सर्वदेवास्तिष्ठन्ति	८३/४/१५
= अस्मिन् तुष्टे देवास्तुष्यन्ति	८३/४/१६
= अयं सदा सेव्यः, सर्वेभ्यः श्रेष्ठः, अत्र सर्वे देवास्तिष्ठन्ति	८३/४/११-१५
= भक्तिभावेन गुरोरनर्चकः देवलो भवति	८५/४/१८६
= श्रीकृष्णस्य भक्तः गुरुरूपेण ग्राह्यः अन्यथा वैरी	११३/४/२०
गुरुकन्या = इयं भगिनीवत् पोष्या	१०/१/१३९
गुरुद्वेषी = अयं शिरसां कृमिर्भवति	८५/४/११८

गुरुपत्नी	= इयं गुरोः शतगुणैः पूज्या	१०/१/४८
	= अस्याः गमने दोषवर्णनम्	८०/४/३३-३८
	= अस्याः संगमेन ब्रह्महत्यासमं पातकम्	८०/४/११
	= षोडशमातृषु प्रथमा (द्र. राजपत्नी)	५९/४/५५
गुरुभक्तिः	= अस्या त्यागे रौरवनरकस्यभागी	७५/४/४३
गुर्जराटि	= भारतदेशस्य अन्यतमः प्रदेशः, अधुना गुजरात इति	१०५/४/५६
गृहः	= गणेशस्य कनिष्ठः भ्राता	४४/३/९४
गृहाग्रजम्	= गृहस्याग्रजः इति निर्वचनम्	४४/३/९४
गृह्यकगणः	= एषां कृष्णस्य गृह्यदेशाज्जन्म इति निर्वचनम् तेषु प्रधानः कुबेरः	५/१/६१
गृह्यकाः	= कृष्णगृह्यदेशजाताः, गृह्यकान् गृह्यकेशाय कुबेराय दत्ताः	५/१/६६
गृह्यकेश्वरः	= (द्र. कुबेरः)	५/१/६१
गृह्यदेशः	= कृष्णस्य गृह्यदेशतः भूतप्रेतपिशाच कूष्माण्ड-ब्रह्मराक्षसवेतालादीनां जन्म	५/१/६३
गृध्र	= ब्रह्मस्वापहारी कोटिसहस्रवर्षाणि इयं योनिं प्राप्नोति	७५/४/३२
गृहद्वारम्	= एकादशसु राधागृहद्वारेषु दौवारिकाणां नामानि = द्वादशद्वारे गोपाङ्गनाः, त्रयोदशे, चतुर्दशे, पंचदशे च द्वारेषु श्रेष्ठाः गोप्यः, षोडशे च द्वारे त्रयस्त्रिंशत् वयस्यानां निकरः	५/४/१-४२ ५/४/४३-५६
गृहप्रवेशः	= द्वारकायां गृहप्रवेशस्यावसरे समवेताः ऋषयः राजानश्च	१०४/४/४६
	= द्वारकायां गृहप्रवेशविधिः	१०४/४/२४-४६
गृहम्	= इदं चतुरस्रं चन्द्रवेधयुतं शुभम्	१०३/४/६१
	= सूर्यवेधः अभद्रदः	१०३/४/६२
	= इदं षोडशहस्तेभ्यो और्ध्वं न कुर्यात्	१०३/४/६६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

८३

	=अस्य परिवेषवर्णनम्, वास्तुशास्त्रम् अस्य शास्त्रम्	१०३/४/३४-८१
	=इदं चतुरस्र गृहीणां धननाशकारकं भवति	१०३/४/५८
गृहलक्ष्मीः	=इयं प्रतिगृहं लक्ष्मीः	५६/४/८३
गृहस्थः	=अयं आश्रमेषु श्रेष्ठः	७३/४/८५
	=कर्मकाले पितरः, अतिथिकाले देवाः, एनं आयान्ति, क्षुधितोऽतिथिः सायाह्ने प्रयत्नेन समायाति	८४/४/१०४
गृहस्थाः	=गृहकर्मसु रताः एतत्संज्ञकाः	३५/४/९६
गृहाणि	=स्वप्ने दृष्टानि सौधरत्नगृहाणि जपधनतीर्थ-स्थानप्रदानं करोति	७७/४/४७
गृहिणः	=वैष्णवेतराणां कृष्णौकादशीव्रतत्यागे दोषाभावः	२६/४/३८
गृही	=अयमाश्रमेषु प्रधानः, अस्य प्रशंसा	२३/१/८-१२
	=अनेनोपस्थिता स्त्री ग्राह्या न तु तपस्विना, अस्याः त्यागेऽयं दोषभाग् भवति	३०/४/८८
गेहम्	=अनाथविप्राय दत्तमयं स्वर्गफलदम्	७६/४/७४
गोकामुखः	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः, सर्पजातिष्वन्यतमः (द्र. विरूपः)	९/१/४१
	=अयं पुरीषतरोः पुत्रः, वृद्धश्रवसः पिता	४१/४/११६
गोकुलम्	=अत्र कृष्णागमनप्रयोजनकथनम्	२/४/३
गोक्षः	=अयं नागः, कद्रोः अष्टादशः पुत्रः (द्र. गोकामुखः)	९/१/४१
गोक्षीरम्	=स्वप्ने दृष्टोऽयं अर्थं करोति	७७/४/२१
गोगमनम्	=यात्रायां गवां शान्तं गमनदर्शनं शुभम्	३३/३/२७
गोघ्नः	=अयं ब्राह्मणः गोलोमसमवर्षं यावत् दन्दशूकनरके पतति	८५/४/४८
	=अयं शूद्रः तदर्थं पापं भुङ्क्ते	८५/४/५३
	=अयं ब्राह्मणः गोलोमसमवर्षं यावत् गौर्भवति, ब्राह्मणघ्नः चतुर्गुणवर्षं विट्क्रिमिर्भवति	८५/४/५७
	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४३

गोणीहर्ता	= अयं कपोतो भवति	८५/४/१९०
गोताडनम्	= इदं ब्रह्महत्यासमम्	२१/४/९५-९६
गोदानम्	= अस्य महत्त्वं कथितम्	२७/२/१०२-१०५
गोदावरी	= अश्विनीकुमारेण बलात् ब्राह्मण्यां, कृतः वीर्याधानम् सद्यः पुत्रं प्रसूय पत्या परित्यक्ता नदी बभूव	१०/१/१२६-१३०
गोधा	= अस्या मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१६
गोधूलिः	= यात्रायां दृष्टा शुभा = अस्य दर्शनेन पुण्यम्	३३/३/२६ ७६/४/१७
गोपकन्यकाः	= राधाङ्गलोमकूपेभ्यः आसां जन्म, पुंसः शापेन अनपत्यत्वम्, सर्वाः राधातुल्याः = एताः पञ्चशतकोटिमिताः = आसां राधायाः रूपकूपेभ्यः जन्म = एताः त्रिशप्तकोटिमिताः, कृष्णानुरागिण्यः = इयं षष्टिकोट्यः राधासख्यः	४/४/१२८ ५/१/४० ६/४/२३२ ५३/४/४०
गोपगणः	= कृष्णस्य लोमकूपादेशां जन्म एते त्रिंशत् कोटिमिता	५/१/४२
गोपदचिह्नम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२६
गोपवेषः	= कृष्णस्य गोपवेषधारणकारणकथनम्	२/४/३
गोपाः	= गोलोकनाथस्य रोमकूपादेशां जन्म = एते कृष्णेन सह क्रीडार्थमवतीर्णाः, गोपकोट्यः, अन्ये गोकुल एव स्थिताः = एते कोटिसंख्याकाः = एते कृष्णलोमकूपजाः = पूजने श्रीदामादिः पञ्चप्रशस्ताः तेषां नामानि = राधायाः कलाभूताः, अतः कृष्णप्रियाः	२/२/६२-६३ ६/४/२३५ ६/४/२७१ ३६/४/६२ ७५/४/११ ३६/४/६२
गोपाङ्गनाः	= राधायाः कलाभूताः, अतः कृष्णप्रियाः	३६/४/६२
गोपालाः	= एते द्वादशः	२७/४/६०
गोपिकाः	= ब्रह्मस्वापहारी सप्तजन्मानि भवति = एताः रासमण्डलस्य सारभूताः	७५/४/३४ ९८/४/२२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

८५

	=आभिः कृतं पार्वतीपूजनं स्तुतिश्च वर्णितम्	२७/४/१-१६
गोपिकागणः	=इमे लक्षकोटिमिताः, राधायाः लोमकूपादासां जन्म	५/१/४१
गोपिकापतिः	=अस्य कृष्णदक्षिणांगात् जन्म	२/२/८४
गोपुरीषम्	=यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/३६
गोमयम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
	=अस्य भूमौ स्थापनेन स्थापकस्याधः पतनम्	७५/४/७८
	=अस्य भूमौ स्थापकः खर्वो भवति	७५/४/८०
	=अस्य दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१७
गोमांसः	=सलवणदुग्धभोजनमनेन तुल्यम्	८५/४/७
गोमार्गः	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२७
गोमूत्रम्	=अस्य दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१७
	=अस्य भूमौ स्थापकः पंगुर्भवति	७५/४/८०
	=अस्य भूमौ स्थापनेन स्थापकस्याधः पतनम्	७५/४/७८
	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
	=यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२६
गोरोचनम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३६
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१०
	=स्वप्ने अस्य लाभं श्रीप्राप्तिकरः	७७/४/५४
गोलोकः	=बैकुण्ठात् पञ्चाशत्योजनात् परं अयं लोकः	३/२/१०
	=अत्र पूर्वं देवास्ततो भगवानवतीर्णः	४/४/७१
	=अस्य वर्णनम्	४/४/७३-७५
	=अत्र सृष्टिं कृत्वा कृष्णः रासमण्डले विश्राम्यति	५/१/१८
	=अत्र कृष्णावतारोपक्रमे शिवधर्माभिर्नन्तब्रह्मणा च सह देवानां समाजः उपस्थितः	६/४/११७
	=अयं ब्रह्माण्डात् परः, अतः नित्यः	७/१/२०

	=अयं बैकुण्ठात् परः, अत्र राधया सह कृष्णः वसति	१७/१/६३
	=शिवलोकात् पञ्चाशत् कोटियोजनः ऊर्ध्वम्	२९/३/४
	=अयं लोकानां कृष्ण एव	७३/४/७६
	=अयं बैकुण्ठादपि पञ्चाशत् कोटियोजनात् परः	७३/४/१६
	=अस्य वर्णनम्	७३/४/१७-४७
	=बैकुण्ठस्यापि ऊर्ध्वभागे स्थितः, वायुना- धर्यमाणः अस्य वर्णनम्, अत्राक्षयो वटः विरजानदी च, राधाक्रीडास्थानमिदम्	८४/४/१०७-१३६
	=कृष्णस्य द्विभुजं रूपमत्र तिष्ठति	८६/४/४३
	=कृष्णस्य गोलोके गमनप्रकारवर्णनम्, तत्र च सर्वेषां गोप-गोपीनां समवस्थानम्, कृष्ण- नन्दसंवादे कलेः वर्णनम्	१२८/४/१-५३
गोलोकनाथः	=अत्र सपरिकरस्य कृष्णस्य गमनवर्णनम्	१२८/४/३७-५२
गोलोकम्	=ज्योतिरुपरि इदं लोकम्, अस्य परिमाणं कथितम् =अस्य देवैः दर्शनं कृतम्	२/१/६ ४/४/११-८९
गोलोकवासिनी	=अस्य लोम्नां विवरेण असंख्यगोपानां जन्म	२/२/६२-६३
गोलोकारोहणम्	=इयं राधा, अयोनिजा मूलप्रकृतिः	१३/४/९४
गोवत्सबालकहरणम्	=अस्य वर्णनम्	१२९/४/१-१११
गोवधः	=इदं ब्रह्मणा कृतम्	२०/४/१-५९
गोवर्धनः	=अयं कामतः करणेन प्रायश्चित्तम् =गाः वर्धयति इति निर्वचनम्	५१/२/२५-२८ २१/४/८७
गोशाला	=अयं पर्वतः, वृन्दावने दर्शनीयः	९८/४/१८
गोष्ठगोस्पदम्	=इदं यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२७
गोष्ठम्	=इयं यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२७
गोहरणम्	=अस्य दर्शनेन पुण्यम् =ब्रह्मणा यत्र गावो हताः तत्स्थलमुद्धवेन दृष्टम्	७६/४/१७ ९८/४/१८

गौः	= एषु सुरभिः श्रेष्ठा	३/३/२३
	= अस्वैकस्य वधः शतं सच्छूद्रवधसदृशः	७/४/२६
	= अस्व माता सुरभिः	९/१/४५
	= अस्वै तृणदानफलं अत्र वर्णितमस्ति	२१/४/९१
	= इयं पशुषु श्रेष्ठः	७८/४/९२
	= अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/४-८
	= सामान्यगोदाने धेनुदानात् अर्धफलं लभते	७६/४/६१
	= कृष्णाया अस्याः दाने गजदानफलं भवति	७६/४/६०
	= कलौ अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१७
गौतमः	= अस्य पत्नी अहल्या	१/२/१३३
	= अयं प्रचेतसः मनसो जातः	९/१/२
	= अयं सावर्णेः पिता	१०/१/११
	= रोहिण्यासक्तं चन्द्रं विरतं कृत्वा अयं स्त्रीविच्छेदं प्राप	४६/४/४८
	= अयं अहल्यायां मैथुनासक्तं इन्द्रमहल्यां च शशाप (द्र. शापः)	४७/४/२२-४४
गौरमुखः	= अस्य लक्षमिता शिष्याः	१०४/४/३२
	= अस्य सहस्रं शिष्याः	१०४/४/४५
	= दुर्गायाः नाम, गौरः तस्यात्मनः, इयं शक्तिः निर्वचनम् (द्र. पार्वती)	५७/२/२२-२३
गौरी	= इयं राधासखी, (द्र. सुशीला, सर्वमङ्गला)	४/४/१८३
	= कृष्णोपनयने नारीभिरस्याः पूजनक्रमवर्णनम्	१००/४/१-९
	= इयं बुद्धिरूपा, गणेशश्च ध्यानरूपः	१२३/४/२४
	= वसिष्ठोद्भाविता	२७/४/१६६
गौरीलोकः	= अयं शिवलोकस्य वामतः स्थितम्	२९/३/३
गौरीव्रतकथा	= अस्या वर्णनं फलं इतिहासश्च, वेदवत्या कृतं अस्याः व्रतकथायाः वर्णनम्	२७/४/१४६-१६८
गौरीव्रतम्	= गोपीभिः कृतं व्रतम्, अस्य विधिरत्र वर्णितम्	२७/४/१२२-१४३

८८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

ग्रन्थापहारी	= अयं मूर्खो भवति	८५/४/१२४
ग्रामः	= अस्य मध्ये सूत्रधारः तैलकारः स्वर्णकारश्च न स्थापयेत्	१०३/४/६७
ग्रामदेवताः	= एताः ग्रामे भवन्ति	६८/४/४
	= दुर्गा एवेयम्	६/१/६१
	= इयं दुर्गा	११३/४/५१
ग्रामदेवाः	= एते सार्धद्विसहस्राब्दं भूमौ तिष्ठन्ति	९०/४/३३
ग्रामदेवी	= इयं शिवगणभूता	११५/४/१३
ग्रामयायी	= अस्यान्नं न भुञ्जीत	७५/४/६५-६६
(पुरोहितः)	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४५
ग्रहणम्	= अत्र गङ्गास्नानं महामहावारुणीस्नानाद्दशगुणं फलदम् (द्र. राहुग्रस्तः)	१०/२/४०, ७८/४/५६
ग्रहाः	= ग्रहाश्रयं ज्योतिश्चक्रम्	७३/४/१५
ग्रीष्म	= ज्येष्ठाषाढयोः संज्ञा	९६/४/६०

घ

घटकः	= अस्य वचनं स्तुत्यात्मकं भवति	१०५/४/४२
घण्टिका	= इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३५
घण्टेश्वरः	= अयं वामनपुत्रस्य मङ्गलस्य पत्न्यां मेधायां जातः पुत्रः	९/१/३४
घाटिका	= भ्रमणशीलानां दैवज्ञानाम् इयं वृत्तिः,	४१/४/१८
घृतम्	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१७
	= इदं ताम्रपात्रस्थमपि शुद्धं भवति	८५/४/६
	= इदं मधुमिश्रमभक्ष्यम्	८५/४/८
	= इदं हस्ताद्धस्तागृहीतम् न भक्ष्यम्	८५/४/११
	= महिषस्येदं विप्रैरभक्ष्यम्	८५/४/२०
	= अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७८
	= अस्य भूमौ स्थापकः खञ्जो भवति	७५/४/८०
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/८

	= इदं स्वप्ने भुक्तं राज्यं करोति	७७/४/२२
	= इदमुच्छिष्टे अस्य भोजनं गोमांसभक्षणतुल्यम्	२७/१/२२
	= यात्रायां दक्षिणे दृष्टमयं शुभम्	३३/३/२३
घृतपक्वम्	= गव्येषु इदं श्रेष्ठम्	३/३/१६
घृतप्रदीपः	= शूद्रसंस्कृतमिदं ब्राह्मणैरभक्ष्यम्	८५/४/३२
घृताची	=(द्र. लोहप्रदीपः)	७६/४/६८
	= विश्वकर्मशापेन मदनाख्य गोपस्य पत्नी भूत्वा नवपुत्रान् जनयामास	१०/१/६०-६५
	= ततः मुक्तिं गता	१०/१/६६-९१
	= इदमप्सरस्सु श्रेष्ठा	५९/४/१५
	= अस्या शापेन कामः भस्मतां गतः	६२/४/४३
घोटकः	= ब्रह्मस्वापहारी सप्तजन्मपर्यन्तमियं योनिं प्राप्नोति	७५/४/३३
च		
चकोरः	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१९
चक्रम्	= भगवतोऽस्त्रम्, अस्य 'सुदर्शनम्' इति संज्ञा, इदं षोडशारक्षम्, इदं भक्तरक्षकम्	६/४/५४
चक्रवाकः	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१८
चक्षुषी	= देहे इमे चन्द्रसूर्यौ	९४/४/११०
चटकः	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१९
चणकः	= अस्य वृक्षः मंगलप्रदः	१०३/४/५०
चण्डः	= अयं शिवगणः	१०५/४/१२
चण्डकपालिका	= इयं अष्टरुद्रनायिकासु अष्टमी (द्र. रुद्रनायिका)	१२०/४/१६
चण्डनायिका	= इयं अष्टरुद्रनायिकासु चतुर्थी (द्र. चण्डेश्वरी)	१२०/४/१६
चण्डालः	= अयं अवैष्णवाद्विजादपि श्रेष्ठः	११/१/३९
	= ब्राह्मण्यां शूद्रेण जातः अधमः	१०/१/१०२
चण्डिका	= इयं अष्टरुद्रनायिकासु तृतीया (द्र. चण्ड- नायिका)	२०/४/१६

चण्डी	= अस्य निर्वचनम्	४४/२/३
	= इयं दुर्गायां विद्यते	४४/२/४
	= इयं अष्टरुद्रनायिकासु सप्तमी द्र. चण्ड- कपालिका	१२०/४/१६
चण्डेश्वरी	= इयं अष्टरुद्रनायिकासु पञ्चमी (द्र. चामुण्डा)	१२०/४/१६
चतुरधिकशततमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे द्वारकादर्शनाय देवानामागमनम्, द्वारका वर्णनम्, कृष्णेच्छया यादवानां अन्येषां च देवर्षिमुनिसिद्धादीनां द्वारकायां वटनिकटे उपस्थितिः, तेषां द्वारकायां प्रवेशः, उग्रसेनस्य राज्याभिषेकश्च	१०४/४/१-९९
चतुरशीतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे गृहस्थधर्मस्य, गृहिणीधर्मस्य, पुत्रधर्मस्य, शिष्यधर्मस्य, कन्याधर्मस्य, स्त्रीत्रैविध्यम्, भक्त त्रैविध्यम्, ब्रह्माण्डरचनाख्यानम्	८४/४/१-१३६
चतुर्थः	= श्रीकृष्णस्य निःश्वासवायुना सार्धं जल- स्योत्पत्तिः, ततः वरुणस्य जन्म, तस्य वामाङ्गात् वरुणानी जाता, श्रीकृष्णस्य रेतसा महाविष्णोः जन्म, श्रीकृष्णकर्णमलात् मधुकैटभयोरुत्पत्तिः, तेषां वधस्याख्यानम्	४/१/१-२९
	= अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे, श्रीकृष्णनासाग्रतः सावित्र्युत्पत्तिः, तत्कृतकृष्णस्तुतिः, श्रीकृष्ण- मनसा कामोत्पत्तिः, तस्य वामाङ्गात् रत्युत्पत्तिः, रतिदर्शनेन क्षुब्धात् ब्रह्मणः वीर्यात् अग्नेरुत्पत्तिः, तस्य वामाङ्गात् स्वाहायाः जन्मस्याख्यानम्	४/१/१-१४
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे देवीनां नामानि, त्रसां क्रमेण पूज्यपूजकत्वं वर्णनम् तत्र सरस्वती पूजाक्रमः, कृष्णेन चालितः वसन्तपञ्चमी जन्मतिथिः, सरस्वती कवचम्	४/२/१-९१
	= अत्राध्याये गणपतिखण्डे पुण्यकव्रतविधानम्	४/३/१-८२

	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे, पाप- भारपीडितायाः धरायाः ब्रह्मसमीपे, तयोः शिवसमीपे, तेषां विष्णुसमीपे गमनम् गोलोकवर्णनञ्च	४/४/१-१८०
चतुर्थी	=अस्यां मूलकभक्षणेन धननाशनम् =अस्यां तिथौ आर्द्रायां चन्द्रदर्शनं न कर्तव्य- मन्यथा चन्द्रः तारापहरणजन्यं कलङ्कं ददाति कलङ्कस्य प्रायश्चित्तकथनम्	२७/१/३० ७८/४/५९
	=भाद्रसितासितस्य अस्यां तिथौ चन्द्रदर्शन- निषेधः द्र. भाद्रशुक्लचतुर्थी	१२२/४/३
चतुर्दशः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे कुशध्वजस्य पुत्र्याः वेदवत्याः स्पर्शे रावणाय विनाशशापः, इयं जन्मान्तरे सीता, तस्याः स्पर्शे रावणकुलनाशः, सीताच्छयया द्रौपद्यवतारः रामचरितस्याख्यानम्	१४/२/१-६५
	=अत्राध्याये गणेशखण्डे कार्तिकेयोत्पत्तिवार्ता, देवसाक्षिणां निर्देशेन शिवदूतानां प्रस्थानम्	१४/३/१-३९
	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे उपवर्हणस्य समीपे देवानामागमनम्, ब्राह्मणरूपेण विष्णुना मालावत्याः आलापः, विष्णुप्रशंसा	१४/१/१-६६
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे यमलार्जुन- भंजनम्, नलकूबरमोक्षः, वृक्षत्वकारण- कथनञ्च	१४/४/१-५४
चतुर्दशगोपालाः	=द्वादशगोपालेन सहितौ बलकृष्णौ	२७/४/६१
चतुर्दशाधिक- शततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे ऊषाहरणा- ख्यानम्, शिवगणेशयोः संवादः, कृष्णस्य शोणितपुरप्रस्थानम्	११४/४/१-९
चतुर्दशी	=अस्यां तिथौ स्त्रीतैलमांससेवनं निषिद्धम् =अत्र माषभक्षणं पापकरम् =द्र. कुहूः =ज्येष्ठशुक्लस्य अस्यां तिथौ सावित्रीपूजा- विधिकथनम्	७५/४/६० २७/१/३५ २७/१/३८ २७/२/९९-१००

चतुर्नवतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे मूर्च्छितां राधां प्रति उद्धवस्य तत्सखीनां च विलपनम्, माधव्या कृष्णरूपवर्णनम्, उद्धवेन गोपी-प्रशंसनम्, राधामात्रा कलावत्या स्वपूर्वजन्म-वृत्तकथनम्, उद्धवकृता राधाप्रार्थना	९४/४/१-१८
चतुर्भुजः	= बैकुण्ठे कृष्णस्य स्वरूपम्	८६/४/४३
चतुर्मुखः	= अयमस्य ब्रह्माण्डस्य ब्रह्मा	३३/४/६३
चतुर्युगम्	= अस्य मानम्-नरवर्षैः ४२२०००० वर्षाणि	९६/४/१०५-१०६
चतुर्वर्णः	= अगम्यागमने पातकी भवति (द्र. अगम्याः)	७८/४/५१
चतुर्विंशः	= अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे ब्रह्मणा गृहस्थधर्मस्य वैदिकत्ववर्णनम्, कृष्णमन्त्रग्रहणाय ब्रह्मणः आज्ञया नारदस्य शिवलोकगमनम्	२४/१/१-१८
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने सावित्र्याः जन्म, तस्याः सत्यवता साकं विवाहः, सत्यवतोऽपमृत्युः, मृत्युना (यमेन) सावित्र्याः संवादारम्भः	२४/२/१-७७
	= अत्राध्याये गणेशखण्डे परशुरामगणेशयोर्युद्धे गणेशस्यैकदन्तत्वम्, युद्धकारणप्रस्तावे जमदग्न्यस्य ग्राग्रहणे प्रवृत्तेन कार्तवीर्येण सह युद्धारम्भः, कपिलाया अवयेभ्यः राजपुत्र-म्लेच्छानामुत्पत्तिश्च	२४/३/१-६६
	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे दुर्वास-सोपाख्यानम्, अस्य कोपेन पत्न्याः कन्दल्याः नाशकथा, एकानंशा दुर्वाससः पत्नी कन्दल्युत्पत्तिकथा, धेनुकवधः	२४/४/१-९०
चतुर्विंशत्याधिक- शततमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे पूजनतुष्टस्य गणेशस्य राधाप्रशंसावचनानि, सिद्धाश्रमस्थेन दूतेन देवान् प्रति गणेशपूजनविधानकथनम्,	

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

९३

सर्वजनैर्गणेशस्य पूजनम्, पार्वतीवरेण-
 राधाशापनिवृत्तिः, पार्वत्याज्ञया सखिभिः
 सुवेषकरणम्, कृष्णेन राधायाः पूर्ववृत्तस्य
 कथनम्, ब्रह्मेशशेषादिकृतराधास्तोत्रम् १२४/४/१-१११

चतुश्चत्वारिंशः = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे मङ्गलचण्डयो-
 पाख्यानम्, मनुवंशस्य सप्तद्वीपाधिपतेः
 मंगलेन पूजनान्नाम, मङ्गलचण्डिकाया
 ध्यानम्, स्तुतिः, मन्त्रः, पूजाविधिश्च ४४/२/१-४१

= अत्राध्याये गणपतिखण्डे स्कन्धसाक्ष्ये
 पार्वतीकोपस्य शिवेन सान्त्वनम्, परशुरामकृतं
 गणेशनामाष्टके तेषां निर्वचनञ्च ४४/३/१-९८

= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे अरुन्धती-
 वशिष्ठानुरोधेन हिमालयेन प्रसन्नतया शिवाय
 कन्यादानम्, यौतुकदानं, स्तुतिश्च ४४/४/१-७१

चतुष्पादः = एषां माता सरमा ९/१/१८

चतुःसप्ततितमः = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे नन्दाय कृष्णेन
 ज्ञानोपदेशः ७४/४/१२६

चतुस्त्रिंशः = अत्राध्याये गणेशखण्डे रामस्य कार्तवीर्यं
 प्रति दूतप्रेषणम्, कार्तवीर्यस्याशुभस्वप्न-
 दर्शनञ्च ३४/३/१-८१

= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे पुष्करतीर्थं
 गङ्गाजन्माख्यानम् ३४/४/१-४५

= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने
 सावित्र्यै वरदानम्, सत्यवतः जीवनम्,
 सावित्र्यै अखण्डसौभाग्यदानम् ३४/२/१-९९

चतुःपञ्चाशः = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सुतपः सुयज्ञसंवादे
 गोलोकस्य, विश्वस्य, कालमानस्य
 चतुर्दशभानूनां सप्तचिरजीविनां प्रलयस्य,

	प्रलये आलोकस्थितेः विप्रपादोदकमहिम्नः वर्णनम्, राधामन्त्रोपदेशः, गोलोकदर्शनेऽधि- कारिणः तत्र विष्णुस्वरूपम्	५४/२/१-१८०
चतुःपञ्चाशत्तमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे मथुरागमनात् परं गोलोकगमनान्तं कृष्णचरितसूची	५४/४/१-३०
चतुःशालम्	= राधागृहम्, अस्य वर्णनम्	५४/६७-८३
चतुःषष्टितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे पुरोहितवचनात् कंसस्य धनुर्यागे प्रवृत्तिः, श्रीकृष्णा- नयनायाक्रूरप्रेषणम्, निमन्त्रितानां मथुरागमनम् = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सुरथराज्ञा कृतायाः देवीपूजायाः पद्धतिः, ध्यानम्, पूजा- विधिवलिविधिश्च	६४/४/१-५८ ६४/२/१-१०६
चत्वारिंशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे स्वाहोपाख्यानम्, स्वाहा-अग्नेर्दाहात्मिका शक्तिः, अनाग्रिचिती इति नग्नजितस्य पुत्रीत्वे नाम, वराहे कृष्णस्य पत्नी, अस्यामग्नेः पुत्राः, स्वाहायाः ध्यानमन्त्र-पूजाप्रकारश्च = अत्राध्याये गणेशखण्डे, कार्तवीर्यवधः, त्रिसप्तकृत्वः क्षत्रियवधप्रतिज्ञापालनञ्च = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे पार्वत्याः तपः वर्णनम्, शङ्करस्य भिक्षुकवेशेन हिमालयगृहे गमनम्, गुरोः शिवनिन्दापराङ्मुखत्वम्, निन्दने दोषाः	४०/२/१-५५ ४०/३/१-१०४ ४०/४/१-१५३
चन्दनम्	= इदं भूमौ न स्थाप्यम् = यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलम् = यात्रायां दृष्टमिदं शुभम् = वनकाष्ठेषु इदं श्रेष्ठम् = अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः = स्वप्ने द्विजेन लब्धमिदं श्रियं ददाति	४/४/३३ १६/३/२५ ३३/३/२८ ७३/४/९२ ७६/४/११ ७७/४/५३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

९५

	=स्वप्नान्ते दृष्टमिदं धनं ददाति	७७/४/३१
	=इदं काष्ठानां श्रेष्ठम्	८८/४/५६
चन्दनवनम्	=इदं राधाकृष्णाक्रीडावनम्	५३/४/७
	=इदं वृन्दावने, गोपिकाः अत्र कृष्णसंगमेच्छया रासार्थं तिष्ठन्ति	५२/४/२६
चन्दना	=इयं राधासखी	१२६/४/२३
चन्द्रः	=अस्य पत्नी रोहिणी	१/२/१३२
	=अयमंशेनाभिमन्युः	६/४/१८२
	=अस्य अत्रेः नेत्रकमलात् क्षीरसागराच्च जन्म	९/१/२
	=अयं सप्तविंशतिदक्षकन्यानां पतिः	९/१/८
	=अस्य पत्नीनां सप्तविंशतिनक्षत्ररूपाणां नामानि	९/१/४८-५२
	=अस्य रोहिणी अधिकप्रिया	९/१/५२
	=अस्य यं रोहिणीवंशगतः अन्याभिः पत्नीभिः प्रोत्साहितने दक्षेण शप्तः यक्षग्रस्तो बभूव	९/१/५५
	=अर्धक्षीणः शंकरशरणं गतः, तद्वरेण शिवशिरस्थितिः, अमरत्वं निर्भयत्वं च	९/१/५७-५८
	=हरिः चन्द्रं द्विधाचक्रे, एकं नीरोगं शिवशेखरे दत्तवान्, अवरं यक्षग्रस्तं पक्षे पूर्णं, पक्षे क्षतं कृत्वा दक्षाय दत्तवान् ततः प्रभृति पत्नीषु समदर्शित्वम्	९/१/९४-९९
	=अस्य क्षयित्वकथा, शिवशिरस्थान- वासप्राप्तिकथा च	९/१/५३-९९
	=अयं सौन्दर्यदर्पेण गुरुपत्नीं जहार, क्षयशापेन दर्पभंगः	५६/४/३५-३६
	=अयं अत्रेः पुत्रः, बुधस्य पिता, राजसूर्यं कृत्वा द्विराज्ञत्वं प्राप	५८/२/४
	=अस्य गुरुपत्नीगमनप्रयुक्तदोषस्य शुक्लेण निवारणम्	५८/२/६-१०६
	=तारकाहरणात्, अस्य कलङ्कः, अस्य कथा	६१/४/११

=अयं तारां अपहृत्य शुक्रं शरणं गतः	६१/२/३१
=अयं अस्तकालेन दर्शनीयः	७५/४/२४
=शुक्लपक्षस्यास्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/११
=स्वप्ने दृष्टः व्याधिभयं करोति	७७/४/२६
=भाद्रचतुर्थ्यामस्याकामतो दर्शने मन्त्रपूतजल- पानेन शुद्धता तत्र मन्त्रः	७८/४/६०
=अयं भाद्रमासे उभयोः पक्षयोरदृश्यः, कृष्णशापेन राहुग्रस्तत्वम्, तस्य कलङ्कित्वं नष्टरूपत्वञ्च	७९/४/६१-६२
=ताराशापेन अस्य राहुग्रस्तत्वं, घनग्रस्तत्वं, पापदृश्यत्वं, कलङ्कित्वं, यक्षग्रस्तत्वञ्च	८०/४/१६-१७
=अस्य मदिरापानेन मत्ततावर्णनम्	८०/४/२७
=अस्य भाद्रचतुर्थ्या पापदृश्यत्वम्	८१/४/५४
=ताराशापेन अस्य यक्षग्रस्तता	८१/४/५२
=अस्य अत्रिपुत्रत्वप्राप्तिकथा	८१/४/५०
=अस्य शिवेन द्विखण्डकरणम्, एकेन चन्द्र- शेखरत्वमपरेण मृत्वा अत्रिनेत्रजलजातेन निष्पापत्व प्राप्तिः	८१/४/४७-५०
=अस्य तारप्रत्यर्पणानन्तरं शिवेन क्षीरोदे स्थापनं, निष्पापकरणम्, योगेन द्विखण्डकरणं च, तत्रार्द्धेन चन्द्रशेखरत्वम्, द्वितीयार्धं लज्जया देहं तत्याज, तेन क्षीरोदतटे अत्रे- नेत्रजलेन पुनः निष्पापस्योत्पत्तिः	८१/४/४६-५१
=अयं शुक्रस्य शरणं गतः, स च ताराहरण- कुपितात् देवसंघात् रक्षाभारो गृहीतः	८१/४/३१-३२
=ताराशापेनास्य दर्शनेन कलङ्कप्राप्तिः कृष्णवरेण भाद्रचतुर्थ्यैरेव कलङ्कित्वम्, अत्र चन्द्रदर्शने जाते कृष्णस्य कलङ्कित्वम्, स्यमन्तकोपाख्यानम्	१२२/४/५-११

	=भाद्रचतुर्थ्योः अस्य दर्शनेन कलङ्कप्राप्ति- वारणाय मन्त्रजपं कृत्वा जलं पिबेत्, कामतो दर्शने कलङ्कप्राप्तिः ध्रुवा	१२२/४/२७
चन्द्रकान्ता	=राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२३६
चन्द्रभागा	=इयं नदी अस्यास्तटे शंखचूडेन शिवस्य युद्धम्	१७/२/२७-३० ७६/४/३७
चन्द्रभानः	=अस्याः समीपे माध्यां राधाकृष्णदर्शनेन मुक्तिः	२७/४/६०
चन्द्रभानुः	=अयं द्वादशगोपालेषु अष्टमः	५/४/९
चन्द्रमण्डलम्	=अयं राधायाः द्वितीयद्वारदौवारिकः	३३/३/२४
चन्द्रमुखी	=यात्रायां दृष्टमिदं शुभम् =इयं राधासखी, द्र. सुशीला, सावित्री =इयं कुब्जा, कृष्णेन भुक्ता गोलोके गोपीत्वं गता	४/४/१८३ ७२/४/६८ १०३/४/२६
चन्द्रवेधः	=गृहाङ्गणाचन्द्रविद्धं कार्यम्	१०३/४/६१
चन्द्रशेखरः	=अस्य गृहे प्राशस्त्यम् =पुंसो वामपार्श्वतः अस्योत्पत्तिः, स्वरूपवर्णनम्	३/१/१९-२३
चन्द्रसूर्यौ	=इमौ देहे चक्षुषी	९४/४/११०
चन्द्रा	=इयं चन्दनवने लक्ष्मीः	५६/४/८१
चन्द्राणी	=इयं रुद्रस्याष्टशक्तिष्वन्यतमा (द्रव वैष्णवी)	१२०/४/१८
चन्द्रावली	=राधायाः नाम निर्वचनम्	१७/४/२३५
चमरी	=यात्रायां दृष्टेयं शुभा =यात्रायां दृष्टा शुभा =अस्या कलौ मांसमभक्ष्यम्	१६/३/२८ ३३/३/१८ ८५/४/१७
चम्पकः	=अस्य वृक्षः गृहे सर्वत्र शुभप्रदः	१०३/४/४०
चम्पकवनम्	=इदं राधा कृष्णक्रीडावनम्	५३/४/९
चम्पा	=इयं राधासखी, (द्र. सुशीला, पर्णा) =इयं राधासखी	४/४/१८४ १२६/४/२५

चम्पकवनम्	= इदं राधाकृष्णक्रीडावनम्	५३/४/९
चम्पा	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला, पर्णा	४४/१८४
	= इयं राधासखी	१२६/४/२५
	= इयमप्सरस्सु श्रेष्ठा	५९/४/१६
चरितम्	= योषितामिदं दुर्ज्ञेयम्	२३/४/७६
चर्मकारः	= तीवरेण चाण्डाल्यां जातः	१०/१/१०३
चाक्षुषः	= अयं रैवात्परं मनुः	४१/४/१०७
चाण्डाली	= अस्या दर्शनं पापाय	७८/४/४८
	= रजस्वला प्रथमे दिने चाण्डाली संज्ञको भवति	५९/४/११२
चातकः	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१९
चातुर्मास्याम्	= पूर्णिमायां गङ्गास्नानं अनन्तपुण्यदं भवति	१०/२/३४
चातुर्वर्ण्यम्	= जमदग्नि प्रार्थनया कपिलाया अवयवेभ्यः राजपुत्राणां म्लेच्छानां चोत्पत्तिः	२४/३/६३-६४
चामरम्	= यात्रायां दृष्टं श्वेतचामरं शुभम्	३३/३/२२
चामुण्डा	= इयं अष्टरुद्रनायिकासु षष्ठी (द्र. चण्डी)	१२०/४/१६
चाषः	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१७
चाषः(नीलकण्ठः)	= अयं पक्षिविशेषः, अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/५-८
चिकित्साकौमुदी	= काशिराजकृतः ग्रन्थः	१६/१/१६
चिकित्सातत्त्व-		
विज्ञानम्	= धन्वन्तरि कृतः ग्रन्थविशेषः	१६/१/१५
चिकित्सादर्पणः	= दिवोदासरचितः चिकित्साग्रन्थः उपवर्हणस्य स्थायै रचितः	१६/१/१६
चित्ररथः	= अयं गन्धर्वानां कृष्णः	१६/१/१६
चिकित्साशास्त्रम्	= इयं षोडशविधम्	७३/४/६७
चिकित्सासार-		
तन्त्रम्	= अश्विनिकुमारकृतः ग्रन्थः	१६/१/२२
चित्रकारः	= ब्रह्मशापात् पतितः वर्णसंकरः, अयं अयाज्यः	१०/१/२१
	= चित्रव्यतिक्रमणकरणात् ब्रह्मशापेन पतितो बभूव	१०/१/९४

चित्रपुत्तलिका	= अयं शब्दः भाषायां पुतरी इति	४५/४/४३
चित्रलेखा	= इयं प्रकृतेः कला	१/२/४०
	= ऊषाया वाणकन्यायाः सखी	११४/४/६०
चित्रवस्त्रापहारी	= अयं त्रिजन्मसु मयूरो भवति	८५/४/१७५
चित्र	= इयं कुबेरात् घृताच्यां जाता बुधस्य पत्नी, चैत्रस्य माता	६१/२/९३-९५
चिरजीविनः	= रामः, हनूमान्, बलिः, व्यासः, अश्वत्थामा, विभीषणः, कृपः, जाम्बवान् च	९६/४/३५
चिरजीवी	= स्वप्नेः यः मृतः दृष्टो भवति, स चिरजीवी भवति	७७/४/७०
चुञ्चुकः	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१६
चुम्बनम्	= इदं षट्प्रकारकम्	१४/४/३३
	= मङ्गलकर्मणि अस्य विधिः	१०१/४/२५
	= इदं स्वागताङ्गम्	१२४/४/४१
चूतम्	= इदं फलेषु श्रेष्ठम्	३/३/१०
चूर्णम्	= हस्ताद्धस्तगृहीतं न भक्ष्यम्	८५/४/११
चेतना	= इयं पद्मा देहाधिदेवता	७८/४/२३
चैत्रः	= अयं बुधस्य पुत्रः, सुरथस्य पिता	५८/२/५
	= अयं बुधात् चित्रायां जातः	६१/२/९५
	= अयं अधिरथस्य पिता	६१/२/१०२
	= अस्य चतुर्दश्यां कामरूपेषु भद्रकालीदर्शनेन मुक्तिलाभः	७६/४/२६
चौर	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४९
	= वस्त्र-गव्य, रौप्य-मुक्ता शूद्रद्रव्यापहारकः वर्षाणां शतकं बको भवति मूत्रकुण्डे च पतति	८५/४/९७
च्यवनः	= अयं भृगोः पुत्रः शुक्रस्याग्रजः	१०/१/१
	= अयं जीवदानस्य रचयिता	१६/१/१९

छ

छत्रं	= ब्रह्मणो ब्राह्मणी वापि यस्य मस्तके इमं ददाति स राजा भवति	७७/४/५५
छत्रम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२२
	= स्वप्ने दृष्टं कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिञ्च करोति	७७/४/१९
	= स्वप्ने लब्धमिदं धान्यं ददाति	७७/४/२४
छलम्	= कृष्णः कंसभयेन छलं कृत्वा गोकुले राधानिकटे गमिष्यति	६/४/२२९
छागः	= अयज्ञे हतोऽयं वर्षपर्यन्तं मानवो भवति	८५/४/१२७
छागचोरः	= अयं पूयकुण्डनामके नरके पतति	८५/४/१२६
छागलः	= ब्रह्मस्वापहारी भवति	७५/४/३६
छागहन्ता	= अयज्ञे छागहत्यघा पूयकुण्डनामके नरके पतति	८५/४/१२६
छात्रासीता	= अस्याः उत्पत्तिकथा, रावणेन अस्या हरणम्, पुनः अग्नौ प्रवेशः, शिववरेण तपसा द्रौपदी भूत्वा पञ्चपतिप्राप्तिकथा	११६/४/१०-२०
छिन्ननासा	= अस्याः दर्शनं पापाय	७८/४/४७

ज

जगत्	= ब्रह्मादि तृणान्तं प्राकृतिकं नश्वरञ्च	७/२/८५
	= विष्णुमायासमुद्भवमिदम्	३३/४/७६
जगद्गौरी	= मनसा देव्याः नाम (द्र. शैवी)	४५/२/८
जगन्नाथ	= अयं मनोयायी	६/४/२७६
	= कलौ एनं रथस्थं दृष्ट्वा नरः मुक्तो भवति	७६/४/३४
जगद्योनिः	= कृष्णस्य नाम	७/४/५४
जटा	= शिवस्य तपःकालिकी जटा, पार्वत्या सह विवाहेऽपि विवेकसूचिका	३६/४/९८
जनकः	= अस्य स्वभावो जन्ये (पुत्रे) तिष्ठति	१/४/४१
	= द्र. जन्मदाता	११/१/१३९
	= अयं रत्नमालायाः पतिः, सीतायाः पिता	१७/४/३५

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	१०१
	= अयं वैद्यसन्देहभञ्जनस्य रचयिता	१६/१/१९
	= जन्मदानत्वादिति निर्वचनम्	४०/३/८४
	= राजर्षिषु अयं कृष्णरूपः	७३/४/६७
जननी	= द्र. प्रसूः	१०/१/१३९
	= इयं गुरुषु श्रेष्ठा	३/३/८
जनयित्री	= द्र. प्रसूः	१०/१/१३९
जनलोकः	= सप्तलोकेषु पञ्चमः (द्र. तपोलोकः)	७/१/१०
जन्तुः	= अयं कर्मणा जायते म्रियते च	७४/४/९
जन्म	= प्रथमप्रहरेऽल्पायुषः जन्मः, द्वितीये प्रहरे मध्यायुषः जन्मः, तृतीये दीर्घायुषः जन्मः, चतुर्थे चिरजीविनः जन्मः	३६/२/१३४
जन्मखण्डनम्	= मुक्तिप्रदायकानि कर्माणि	७६/४/२०-३८
जन्मदाता	= अयं पितृषु श्रेष्ठः, अस्मात् शतगुणा माता =(द्र. पितरः)	५९/४/१४४ १०/१/१५३
	= अयं पिता, तातः, जनकः, एभिः पदै- र्व्यपदिश्यते	१०/१/१३९
जन्माष्टमी	= अस्याः मुख्यकालः अत्र वर्णितः	८/४/५१
	= अत्र सप्तमीसहिता अष्टमी व्रते त्याज्या	८/४/५५
	= इयं भाद्रकृष्णाष्टमी	८/४/६
	= अत्र अर्धरात्रौ मीनलग्ने रोहिणीनक्षत्रे कृष्णजन्म	७/४/६३-६५
	= अस्य व्रतविधिः, फलं च कथितम्	८/४/१-८६
	= अस्मिन् बुधेन्दुना रोहिण्या च युता उदयकाले स्थिता अष्टमी दुर्लभा	८/४/६३
	= इयं शुद्धा, आस्याः परिभाषा, अत्र भोजननिषेधः	८/४/७३-७६
	= अस्यामन्नभोजननिषेधः, दोषश्च वर्णितः	२७/१/११
	= अस्यामसमर्थः फलं मूलं जलं पिबेत्	२७/१/१२
	= अत्र विन्दुमाधवदर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२३

१०२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

जन्य	= जनकस्य स्वभावोऽत्र तिष्ठति	१/४/४१
	= पुंसिजन्ये एते शब्दाः प्रयुज्यन्ते-सूनुः तनयः, पुत्रः, दायादः, आत्मजः, धन- भाग, वीर्यजः	१०/१/१४५-१४६
जन्या	= इयं दुहिता, कन्या, आत्मजा चेति	१०/१/१४६
जपः	= अयं स्वर्गसाधनरूपेण कथितः	७/४/२८
	= अयं शयनेऽपि कार्यः	८५/४/९
जपकर्ता	= अत्र कृष्णनामजप्तुः प्रशंसा	१११/४/३९
जपप्रकारः	= गायत्रीमन्त्रजपप्रकारः वर्णितः	२३/२/१८
जमदग्निः	= अस्याख्यानम्	२४/३/१-६६
	= विष्णोरंशेन कार्तवीर्येण क्षत्रियेणास्य पराभवं मृतिश्च	७९/४/५६-५९
	= अस्य सूर्येण कलहः, उभयोः परस्परं शापकथा	७९/४/८-६०
	= सूर्यशापेनास्य क्षत्रियेण पराभवः मरणं च	७९/४/३९-४०
जम्बू	= अस्य वृक्षः पूर्वे बन्धुप्रदः, दक्षिणे मित्रदः, अन्यत्र शुभदः धनपुत्रशुभप्रदश्च	१०३/४/३८
	= अयं द्वीपेषु प्रथमः द्र. शाकः	७/१/७
जम्बीरः	= (द्र. विल्वः) पूर्वे प्रजाप्रदः, दक्षिणे धनदः, सर्वत्र सम्पद् प्रदश्च	१०३/४/३६
जयः	= अत्र कालः कारणम्	४०/३/३३
	= ब्रह्मशापेनास्य दर्पभङ्गः, अयं हिरण्य- कशिपुर्नरसिंहेन हतः	५६/४/४६-४७
	= अयं विष्णुपार्षदः, कुमारशापात् शिशु- पालत्वं गतः	११५/४/१०१
जयन्तः	= अयमिन्द्रस्य शच्यां पुत्रः	९/१/२०
जयन्ती	= कृष्टजन्माष्टम्यामयं योगः	७/४/६५
	= इयं बुधेन सोमेन वा समायुक्ता मुक्तिदा	८/४/६१
	= अस्य निर्वचनम्	८/४/५२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१०३

जया	= इयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जता	८/१/६
जयागारम्	= इदं सूतिकागृहम् (द्र. सूतिकागारम्)	९/४/५७
जरत्कारुः	= अयं नागेश्वर्याः नागमातुः पतिः	१/२/७८
	= नारायणकुलोद्भवः, ऋषिः, मनसादेव्याः पतिः, आस्तीकस्य पिता	९/१/४३
	= तपसा जीर्णकलेवरत्वात् कृष्णेन मनसादेव्याः इयं संज्ञाकृता	४५/२/५
	= अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/४१
जरा	= मृत्योः दौहित्री, रोगाख्यैः भ्रातृभिः भूतले भ्रमति	१६/१/३४
	= अस्या निवर्तनोपायाः, वसन्ते भ्रमणम्-वह्निसेवा, वालासेवनम्, शीतोदकस्नायी निदाघेऽनिलसेवनम्, प्रावृषि उष्णोदकस्नानम्	१६/१/४६-५२
	= यं अकाले आक्रमति तेषां वर्णनम्	१६/१/४६-५२
	= इयं प्रकृते कला, कालस्य पुत्री, मृत्योः भगिनी, ज्वरस्य पत्नी	१/२/१२७
जराविनाशनम्	= चक्षुर्जलम्, व्यायामः, पादा-धस्तैलमर्दनम्, कर्णयोस्तैलम्, मूर्ध्नितैलम्, एते व्याधि-विनाशकानि	१६/१/३६
जरासंधः	= अयमुपायेन कृष्णेन हतः	११३/४/२५
जलम्	= कृष्णस्य सुरतश्रमेण अस्योत्पत्तिः, अस्य वरुणोऽधिदेवः	२/२/४६
	= अस्य कृष्णस्य विपुषः जन्म, अस्याधिष्ठाता वरुणः	४/१/१५-१८
	= अयं समुद्रेषु सप्तमः, अस्य परिमाणम्, द्र. लवणः	७/१/५
	= इदं विष्णोरनिवेदितं मूत्रसमम्,	२१/४/६०; २७/१/६
	= द्विजैः वामहस्तेन पात्रमुत्थायेदं न पेयम्, इदं सुरातुल्यं भवति	२७/१/२४

	= पीतशेषमिदं गोमांसतुल्यम्	२७/१/२५
	= इदं शस्यानां मत्स्यानां च बलम्	३५/३/९८
	= हरेरनिवेदितमिदं मूत्रतुल्यम्	५९/४/७०
	= इदं निश्चलम्, अत्रस्था च वसुधा	७३/४/१४
	= इदं द्रवेषु कृष्णरूपम्	७३/४/५४
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७३/४/९
	= इदं पीतशेषं न पेयम्	८५/४/९
	= इदं पर्युषितमभक्ष्यं विप्रैः	८५/४/२२
	= एकहस्तोद्धृतमिदं सर्वेषामभक्ष्यम्	८५/४/२८
	= इदं आशौचात् परेऽहनि शुद्ध्यति	८५/४/३३
	= इदं गृहस्थेशाने पूर्वे, पश्चिमे, उत्तरे शुभम्	१०३/४/५७
जलघटी	= अस्या निर्माणप्रकारः वर्णितः	९६/४/५२
जलक्रीडा	= कृष्णेन गोपिभिः सह कृता	२८/४/८०-११३
जलस्थः	= अत्र सूर्यचन्द्रयोर्दर्शनं शोककारणम्	७५/४/२५
जलार्णवः	= अयं समुद्रेषु कृष्णरूपः	७३/४/७०
जलौका	= ब्रह्मस्वापहारी इमं योनिं प्राप्नोति ध्रुवम्	७५/४/३७
	= स्वप्ने दृष्टेऽयं धनपुत्रविजयप्रतिष्ठाप्रदा	७७/४/२९
	= अस्याः मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१६
जहुः	= एकः ऋषिः, अस्य जानुभ्यां गङ्गा निःसृता इति	३४/४/२१
	= अनेन गङ्गायाः निर्वाणदात्वगर्वोहतः	५८/४/३
जागरणम्	= व्रतेऽस्य विधिः	२६/४/८७
	= जन्माष्टमीव्रतेऽस्य विधिः, फलं च वर्णितः	८/४/५४
जाजलिः	= 'वेदाङ्गसार' चिकित्साग्रन्थस्य कर्ता	१६/१/२०
जातिस्मरः	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य माता स्मृतिः	९/१/११
जातिहीनः	= अस्मात् मन्त्रग्रहणे क्षयः	८३/४/४७
जाबालः	= अयं तन्त्रसारचिकित्साग्रन्थस्य कर्ता	१६/१/२०

जामदग्न्य	=अयं क्षत्रियेण पराभूतः सन् मृत्युं प्राप्स्यति	७९/४/४०
जामाता	=अयं दुहितुः पतिः	१०/१/१४७
जाम्बवती	=इयं प्रकृतेः कला	१/२/१३८
	=इयमंशेन दुर्गा, इयं शंकराज्ञया पार्वती बभूव	६/४/१४६
	=इयं जन्मान्तरे पार्वती, अस्या जन्मकारणम्, विष्णुं पतीत्वकरणं च	६/४/१४८-१७२
	=इयं कृष्णपत्नी (द्र. कृष्णपत्न्यः)	११२/४/३४-३५
	=इयं दुर्गाशा	११५/४/१०९
	=इयं जाम्बवतः पुत्री कृष्णस्य पत्नी	१२२/४/२९
जाम्बवान्	=अयं हिमालस्यावतारः, रामस्य वरेण चिरजीवी,	६/४/१७४-१७५
जाया	=(द्र. पत्नी)	१०/१/१४९
जारः	=अयं उपपत्तिः, अयं स्वामीतुल्यो मन्तव्यः	१०/१/१६६
जारम्	=स्वामिनो वलवत्तरमेनं नारी वाच्छति	५९/४/२६
जारजः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४९
जाह्नवी	=इयं राधासखी (द्र. सुशीला स्वयं प्रभा)	४/४/१८२
	=निर्वचनम्, इयं जह्नुकन्या च	३४/४/२२
	=इयं षोडशसतीषु चतुर्थी	४५/४/८
जिह्वलः	=अयं पुण्डरीकस्य पुत्रः, शृङ्गिणः पुत्रः	४१/४/११७
जिह्वा	=अस्यां वसति संरस्वती	९४/४/११०
जीवः	=अङ्कुरेऽयं प्रतिष्ठितः	६/४/२१०
	=भक्ष्यात् पश्चात् विधात्रा इमं विनिर्मितम्	२१/४/११३
	=अयमात्मनः प्रतिबिम्बः	२५/२/१४
	=अस्य स्वरूपवर्णनम्	२८/१/१५
	=अयं कृष्णस्य प्रतिबिम्बः	३६/४/६६
	=अत्र ईश्वरस्यात्मनः प्रतिबिम्बः	७३/४/४७
	=देहेऽयं कर्मफलभोक्ता रूपेण कथितः	९४/४/१०९
	=अयं स्वात्मनः प्रतिबिम्बः	११९/४/३६

१०६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

जीवदानम्	= च्यवनरचितोऽयं ग्रन्थः	१६/१/१९
जीवनम्	= इदं कृष्णाय समर्पितं सफलम्	९७/४/१०-१५
जीवन्मृताधिकः	= यः विद्वान् ज्ञानपूर्वकं वेदविरुद्धं कर्म करोति स एतत्संज्ञकः	२५/४/१११
जृम्भणम्	= हरस्येदं कृष्णेन सह युद्धे	६/४/२४७
जैमिनिः	= अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/४३
जोला	= अयं म्लेच्छात् कुविन्दकन्यायां जातः	१०/१/१२१

ज्ञ

ज्ञातयः	= भ्रातृपुत्रस्य पुत्राः एतत्संज्ञकाः	१०/१/१५८
	= पितामहादूर्ध्वं सगोत्रा इति संज्ञकाः	१०/१/१४०
ज्ञातिद्रोहः	= अयं ब्रह्महत्यादि पापेभ्यो महान्	१८/२/४४
	= देवैकृतस्य अस्य शंखचूडेन वर्णनम्	१८/२/६७-७६
ज्ञानम्	= अस्य बुद्धिः मेधास्मृतिश्चेति तिस्रो भार्याः	१/२/१२०
	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य माता मतिः	९/१/११
	= अयं विपत्तिं बिना कदाचिद् भवति	२३/४/१४२
	= इमं प्राप्त्यर्थं शिवः पूज्यः	७५/४/१६
	= इदमाध्यात्मिकम्, अस्य वर्णनम्	७८/४/१२
	= इदं परमाध्यात्मिकं ज्ञानिनामपि दुर्लभम्, इदं नन्दाय कृष्णेनोपदिष्टम्, ज्योतिश्चक्रम्	७८/४/१४
	= इदं ग्रहाश्रयम्	७३/४/१५
	= इदं विषयात्मकं पञ्चमम्	११०/४/६
	= इदं योगात्मकं सिद्धानां साध्यम्	११०/४/११
	= इदं सिध्यात्मकं तृतीयम्	११०/४/१३
	= इदं मोक्षात्मकं चतुर्थम्	११०/४/१३
	= यद् भक्त्यात्मकं तत् राधा यशोदायै कथायां चकार	११०/४/१-३९
	= इदं भक्त्यात्मकं श्रेष्ठम्, इदं पञ्चविधम्, कृष्णेन यशोदायै उपदिष्टम्	११०/४/६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१०७

	=कृष्णोक्तमाध्यात्मिकज्ञानम् यं श्रुत्वा हालि- कोऽपि पण्डितो भवति	१२६/४/८२
ज्ञानदानम्	=अस्य तपोजपव्रतादिना प्राशस्त्यम्	१/४/२१
	=अस्य वैकुण्ठवासफलम्	७६/४/६२
ज्ञानसिन्धुः	=अयं आहुकस्य पुत्रः	७/४/७
ज्ञानहीनः	=अस्मात् मन्त्रग्रहणे मन्त्रग्रहणार्थी मूढो भवति	८३/४/४७
ज्ञानार्णवः	=अयं यमराजकृतः ग्रन्थः	१६/१/१८
ज्ञानी	=एषु महादेवः श्रेष्ठः	१३३/४/३७
ज्वरः	=अस्य मृत्युजराचेति द्वे पत्न्यौ	१/२/१२७
	=सर्वरोगाणां जनकः, शिवभक्तः, भीमः, त्रिपाद, त्रिशिरा, षड्भुजः, नवलोचनः, अयं मन्दाग्नेः पुत्रः	१६/१/२७-२९
	=अयं चतुर्विधः-वातजः, पित्तजः, कफजः, त्रिदोषजश्च	१६/१/३०
	=अयं व्याधिषु कृष्णः	७३/४/८४
	=कालाग्निरुद्रस्य कोपेनास्य जन्म, अयं माहेश्वरो ज्वरः, अस्य वैष्णवज्वरेण पराजयः	१२०/४/५२
ड		
डमः	=लेटात् चण्डालकन्यायां जातः, एवं हड्डिरपि	१०/१/१०५
डाकिनी	=अस्याः कृष्णनासिकातो जन्म	५/१/७५
डिण्डी	=अयं कंसस्य सचिवः	२१/४/१३३
डिम्बः	=आपातालात् ब्रह्मलोकं यावत् एकः डिम्बः, इदमेव ब्रह्माण्डम्	५३/२/३७
	=अस्य कृष्णेच्छया जन्म	५३/२/४२
डिम्भः	=कृष्णेन प्रकृत्यां वीर्याधानेनास्य जन्म, अस्मात् महाविराट्	४१/४/६९
	=अयं जले पतितः अमृतांगुष्ठपीयूषं पपौ, अयं क्षुद्रः विराट्, अस्य नाभितः कमलोत्पत्तिः	८४/४/९५

१०८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

=कृष्णेन शृङ्गारान्ते प्रकृत्यां वीर्याधानं कृतं
तेनास्योत्पत्तिः, अयं जले विराड्भूत् ८४/४/८६-८७

ण

णः = गणेशे णः निर्वाणवाचकः ४४/३/८७
ण् = अयं सद्भक्तिवाचकः (द्र. अ.) १११/४/३२
= अयं परमानन्दस्य दास्यकर्मवचनः १११/४/३३
= अयं कृष्णघटकः, अयं निर्वाणे वर्तते १११/४/३४

द

दंशः = अस्य मांसमभक्ष्यम् ८५/४/१८
दंशशूकः = गोहन्ता, कामतः ब्राह्मणहन्ता च इम योनिं
प्राप्नोति ८५/४/४८
दक्षः = अस्य पत्नी प्रसूतिः १/२/१३४
= अयं ब्रह्मणः दक्षिणपार्श्वात् जातः ८/१/२५
= अयं प्रसूत्यां षष्टिकन्यानां जनकः ९/१/७
= अयं प्रसूत्याः पतिः ९/१/६
= गृहागतमेनं शिवः ननाम ९/१/७६
दक्षकन्या (सती) = शक्तेः दक्षगृहे रूपम् ७५/४/९७
= अस्य जन्मकारणकथनम् ६/१/५७
दक्षयज्ञः = अत्र भृगोर्दर्पभङ्गः ५६/४/५९
दक्षसावर्णिः = अयं नवमः मनुः (द्र. सुरथः) ४१/४/१०९
= अयं मनुः, तुलस्याः मूलपुरुषः, विष्णोरंश-
भूतः, धर्मसावर्णेः पिता १३/२/७
= ब्रह्मणः दक्षपार्श्वात् जातः इति निर्वचनम् २२/१/४
= अयं रम्भाशापेन छागमस्तो बभूव ६२/४/४१
= अस्य त्रिलक्षं शिष्याः १०४/४/४०
दक्षिणा = इयं प्रकृतेः कला, इयं यज्ञपत्नी, अस्याः
महत्त्वम् (द्र. स्वधा) १/२/१०२
= अस्याः दाने बिलम्बे दोषानाह ७/३/२४-२८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१०९

= अस्या महत्त्वं वर्णितम्	७/३/१५-४२
= त्रैमासिकव्रतस्येयं स्वर्णशृङ्गयुतं वृषेन्द्राणां सहस्रम्	१६/४/१०७
= सर्वकर्मणां सारमियम्	२१/४/६४
= हतो यज्ञस्त्वदक्षिणः	४१/२/१५
= इयं सुशीलाख्या राधासखी, कृष्णस्य दक्षिणे क्रोडे उवास, राधाकोपेन गोलोकात् विश्वमागता, कृष्णालिङ्गनेन पुण्येन सा दक्षिणा बभूव, अस्य निर्वचनम्	४१/२/४३
= अस्याः पूजाविधिः	४२/२/८९-९३
= अनया बिना कर्मफलं न प्रवर्तते	४२/२/६६
= इयं कार्तिकपूर्णिमायां कृष्णस्य दक्षिणांशात् उत्पन्ना	४२/२/७३
= यज्ञकृता दक्षिणास्तुतिः	४२/२/७२-८८
= इयं यज्ञस्य पत्नी, कर्मफलस्य माता, लक्ष्म्यांशभूता	४४/२/५३-६४
= इयं यज्ञपत्निषु कृष्णरूपा	७३/४/८१
= अस्या बिलम्बदाने दोषः प्रायश्चित्तश्च	७५/४/३८-४०
= अस्याः महत्त्वम्, न दाने बिलम्बेऽत्रदोषः	८७/४/७१-७६
= अस्याः दानविलम्बे दोषाः कथिता	१२५/४/३६-४०
दक्षिणाग्निः = स्वाहायामग्नेरयं प्रथमः पुत्रः	४१/२/३८
दक्षिणायनम् = श्रावणादि मासषट्कं अत्र नक्तं वर्धते	९६/४/६३-६४
दक्षिणोपाख्यानम् = इदं ४२ अध्याये	४२/२/१-९९
दग्धान्नम् = इदमभक्ष्यम्	८५/४/५
दण्डः = वादुष्टायाः परित्यागो दण्डः कथितः	२५/४/१८
= अयं स्वभार्यभृत्यशिष्यपुत्रेषु सबलः दुर्बलोऽपि कर्तुं न शक्ता	४७/४/६६-६७
= पंचदशलघुभिरस्योत्पत्तिः, अस्मात् मुहूर्तः, अयं कालस्य मानम्	९६/४/५२

११०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

दत्तापहरणम्	= अस्य पापफलानि वर्णितम्	९/२/८-११
दत्तापहारी	= अयं म्लेच्छो भवति	८५/४/१२८-१२९
दधि	= अयं सप्तसमुद्रेषु पञ्चमः, अस्य परिमाणम्, द्र. दुग्धम्	७/१/५
	= यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलप्रदम्	१६/३/२३
	= अयं रात्रावभक्ष्यम्	२७/१/४०
	= अयं यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२१
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/८
	= स्वप्ने भुक्तमयं राज्यं ददाति	७७/४/२२
	= माहिषमयं विप्रैरभक्ष्यम्	८५/४/२०
दधीचिः	= अयं दातृषु श्रेष्ठः	३/३/२८
दध्यन्नम्	= स्वप्ने नदीतटे पद्मपत्रे भुक्तमिदं राज्यलाभाय	७७/४/२८
दनुः	= इयं प्रकृतेः कला	१/२/१३०
	= इयं दानवानां माता	९/१/४७
	= इयं कश्यपस्य पत्नी, दक्षस्य कन्या, दानवानां माता	९/१/१८
	= अस्याः चत्वारिंशत् पुत्राः	१८/२/३५
दन्तः	= एकदन्तशब्दः बलार्थे	४४/३/८८
दन्तकाष्ठम्	= इदं अपामार्गसिन्धुवाराप्रकरवीरखदिरशिरीष- जातिपुत्रागशालाशोकार्जुनक्षीरिवृक्षकदम्बजम्बूव- कुलचोड्रपलाशानां प्रशस्तम्, बदरीपारिभद्र- मन्दारशात्मलिपिप्पलपियालतिन्तिडीतालखर्जूर- नारिकेलकण्टकयुक्तलतादिकद्रुमाः वर्ज्याः	२६/१/४४-४८
दन्तधावनम्	= इदं काष्ठेन कर्तव्यम्, अनन्तरं षोडशगण्डूकैः मुखशुद्धिः कर्तव्यम्	२६/१/४२
	= इदं सूर्योदयात्प्राग् कर्तव्यम्, अनन्तरं सप्त- जन्मसु रोगी दरिद्रश्च भवति	७५/४/८२
दन्तवक्त्रः	= अयं पूर्वं कुम्भकर्णः, कृष्णेन हतो मुक्तः	५६/४/४९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१११

	= अयं कृष्णेन हतः	११३/४/२६
	= अयं विजयः	११५/४/१०१
दन्तशौचम्	= अनेन विहनोऽशुचिः	१२६/१/४८
दन्ताः	= स्वप्ने एषां पतनं धनहानिपीडां च सूचयति	८२/४/३०
दमनम्	= अत्युच्छ्रितस्य दमनं श्रुतिसिद्धम्	२४/४/८४
दमयन्ती	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६
दम्पति	= द्वयोः परस्परं दानाधिकारः	७/३/४५
दम्पतिविरहज्वाला	= इयं योषितः क्षणमपि श्रोतुं अक्षमा	४०/४/९७
दम्पतीविरहोक्तिः	= इयं योषितः कर्णज्वाला	४०/४/६
दम्भः	= विप्रचितेः पुत्रः, शंखचूडस्य पिता	१८/२/३६-३८
दम्भी	= धन्वन्तरेः शिष्यः, तक्षकस्य दर्पनाशकः, येन नागनिःश्वासवातेन धन्वन्तरिशिष्याः मृता इव अभवन् पीयूषवर्षणेन धन्वन्तरिश्च तान् जीवयामास वासुकिप्रेरणया मनसा देव्या धन्वन्तरेः युद्धम्, दर्पभंगश्च	५१/४/५-२०
	= अनेन तक्षकस्य दर्पहरणम् मणिरत्नहरणं च	५१/४/५-७
दया	= इयं प्रकृतेः कला, मोहस्य पत्नी (द्र. प्रतिष्ठा)	१/२/११२
दरिद्रः	= अयं स्तुतिपूर्वकं वक्ति	१०५/४/४२
दर्पः	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य तुष्टिः माता, अस्य हर्षः भ्राता	९/१/१०
	= रुद्रस्य दर्पः, तद्भंगकथा च	३६/४/४२-६९
	= अयं शिवस्य तद्भंगकथा च	३६/४/१-४१
	= इदं विघ्नबीजम्	३६/४/५६
	= सत्याः दर्पवर्णनम्, शिवाज्ञां बिना दक्षयज्ञे प्रवेशः	३८/४/९
दर्पणम्	= इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३५
	= यात्रायामस्य दर्शनम् मङ्गलम्	३३/३/२२
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/९

११२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

दर्पभंगः	= मोहिनीशापेन ब्रह्मणः हरिकृतः दर्पभंगः शापश्च	३३/४/३७
	= ब्रह्मणः दर्पकारणम् तद्भंगकारणञ्च	३६/४/६
	= पार्वतीदर्पभंगकथा, तत्र मदनदाहकथा- पार्वतीतपः कथा च	३९/४/१-६५
	= हरेरस्य दर्पभङ्गवर्णनम्	४७/४/५
	= बालकरूपेण विष्णुना नन्दयज्ञे इन्द्रस्य दर्पभङ्गवर्णनम्	४७/४/१६०
	= रवेः दर्पभंगकथा	४८/४/१-१८
	= वह्नेः दर्पभंगकथा	४९/४/१-१७
	= दुर्वाससोऽम्बरीषसम्बद्धा दर्पभंगकथा	५०/४/१-२०
	= कृष्णकृतदेवदानवदर्पभङ्ग वर्णनम्	५६/४/४-९०
	= ब्रह्मणः, शंकरस्य, पार्वत्याः, चन्द्रस्य, रवेः वह्नेः दुर्वाससः, धन्वन्तरे दर्पभङ्ग कथा	३६/४/८
दर्शनम्	= ब्राह्मणादीनां दर्शनफलानि अत्र कथितम्	७६/४/२-४५
	= येषां दर्शनेन पापं भवति तेषां नामानि	७८/४/४२-६२
दशमः	= अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे च्यवन-कुवेर-रावणादीनां जन्मकथा, जातीनां उत्पत्तयः, वर्णशंकर- जातीनां उत्पत्तयः, देशभेदेन दक्षिणे प्रचलितस्य सम्बन्धम्, इत्यस्य परिचयः वैधजाति कथनम्	१०/१/१-१७०
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे गङ्गोपाख्यानम्, सगरवंश्यैः गङ्गावतरणप्रयासः, पर्वाणि, गङ्गायाः कृष्णस्य राधायाश्च द्रवरूपत्वम्, वैष्णवमहत्त्वम्	१०/२/१-१७८
	= अत्राध्याये गणेशखण्डे गणेशजन्मोत्सव- वर्णनम्, अयं सुमङ्गलाध्यायः	१०/३/१-४०
	= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे कंसप्रेरणया कृष्णं हन्तुं नन्दगृहमागतायाः पूतनायाः कृष्णकृतस्तन- पानेन मोक्षः, तज्जन्मान्तरकथनं च	१०/४/१-४६
दशमी	= अस्यां तिथौ कलम्बभक्षणं गोमांससमम्	२७/१/३४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

११३

दशमुखः	= अयमन्यस्य ब्रह्माण्डस्य ब्रह्मा	३३/४/६१
दशरथः	= अयं रामस्य जनकः	६२/४/३
	= अयं भरतस्य पिता, कैकेय्याः पतिः	६२/४/४
दशहरा	= अस्मिन् पर्वणि गङ्गास्नानफलस्य कथनम्	१०/२/३८
दशाक्षरीविद्या	= इयं दुर्वाससा सुचन्द्राय दत्ता	३६/३/४०
	= अस्याः दशाक्षरमन्त्रः, अस्य दशलक्षजपः निर्धारितः	३७/३/३
दशाधिकशततमः	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे यशोदायाः कृष्णं प्रति ज्ञानोपदेशाय प्रार्थना, कृष्णाज्ञया यशोदानन्दयोः गमनम्, कदलीवने राधाया यशोदानन्दाभ्यां समागमः संवादश्च	११०/४/१-३९
दस्यवः	= तीवरात् शुण्डिकन्यायां एते सप्तपुत्राः जाताः, ते कलौ हङ्गिसंसर्गात् दस्युत्वं गताः	१०/१/११४
दाक्षिणात्यः	= एषु मातुलकन्यया विवाहः वैधः अन्यत्र दोषावहः	११५/४/११५
दानम्	= पतिः पत्नीं अनेनरूपेण दत्त्वा गोमूल्यनिष्क्रयेण पुनः ग्रहीतुं प्रभवति एवं पत्नी पुरुषमपि	७/३/७९-८१
	= इदं स्वर्गसाधनम्	७/४/२८
	= अत्र भूमिदानमहिमा वर्णितम्	९/२/४-७
	= इदं जन्मान्तरे सुखदम्	१४/४/२६
	= ब्राह्मणाय अन्नदानस्य महत्त्वम्	२७/२/२-४
	= ब्राह्मणाय धेनुदानस्य महत्त्वम्	२७/२/५-८
	= सवस्त्रकम् शालग्रामदानस्य महत्त्वम्	२७/२/९
	= छत्रदानस्य महत्त्वम्	२७/२/१०
	= ब्राह्मणाय युग्म पादुका दानस्य महत्त्वम्	२७/२/११
	= दिव्या मनोहरा च शय्यादानस्य महत्त्वम्	२७/२/१२
	= देवाय ब्राह्मणाय च प्रदीपदानस्य महत्त्वम्	२७/२/१३-१५
	= ब्राह्मणाय अश्वदानस्य महत्त्वम्	२७/२/१६

	=ब्राह्मणाय प्रकृष्टशिविकादानस्य महत्त्वम्	२७/२/१७
	=विप्राय गजदानस्य महत्त्वम्	२७/२/१५
	=विप्राय व्यजनश्चेतचामरदानस्य महत्त्वम्	२७/२/१८
	=ब्राह्मणाय अचलधान्यदानस्य महत्त्वम्	२७/२/१९
	=ब्राह्मणाय तिलदानस्य महत्त्वम्	२७/२/२६-३०
	=ब्राह्मणाय सफलवृक्षदानस्य महत्त्वम्	२७/२/३१-३५
	=विप्राय शस्यसंयुक्ता रुचिरभूमिदानस्य महत्त्वम्	२७/२/३६-३९
	=विप्राय सप्रजं प्रकृष्टं ग्रामदानस्य महत्त्वम्	२७/२/३९
	=ब्राह्मणाय सप्रज-सुप्रकृष्ट-पञ्चशस्यत्- समन्वितस्य नगरस्य, सुप्रकृष्टप्रजायुक्त वापीतडाग-नानावृक्ष-समन्वित्-शतनगराणां देशस्य, स्वाधिकारसमग्रस्य दानस्य महत्त्वम्	२७/२/४१-५६
	=कार्तिके हरये तुलसीदानस्य महत्त्वम्	२७/२/५७
	=कार्तिके प्रदीपदानस्य महत्त्वम्	२७/२/५९
	=एषु आत्मदानं श्रेष्ठम्	७३/४/८६
	=प्रयागे मुण्डनदानाभ्यां मुक्तिलाभः	७६/४/३०
	=अत्र क्षत्रियः विमुखो न भवेत्	८३/४/७४
	=इदं बीजरूपम्, ब्राह्मणः क्षेत्ररूपं कथितम्	८५/४/४५
	=देवैः देयमिदं अनन्तफलाय ब्राह्मणाय दद्यात्	१२/४/४२
	=वसुदेवेन कृतस्य अस्य वर्णनम्	१२५/४/४१-५४
दानवाः	=एषां दनू माता	९/१/१८
	=एते दनोः पुत्राः	९/१/४६
दायादः	=द्र. जन्म	१०/१/१४५
दावाग्निमोक्षः	=श्रीकृष्णकृतः, अस्य वर्णनम्	१०/४/१६९-१८७
दासः	=स्वप्ने यस्मै 'मम दासो भवेदिति' विप्रः वदति स वैष्णवो भवति	७७/४/७३
दासीसुतः	=नारदः जन्मान्तरे	१३०/४/३६
दास्यम्	=हरेः दास्यं दुर्लभम्	४७/४/१५०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

११५

दाहः	=मृतस्य पुंसः दाहप्रकारः, उचानं दक्षिणा- शिरस्कं नूतनवस्त्रयज्ञोपवीती च कृत्वा अनश्रुः दक्षिणामुखः, अग्निगृहीत्वा तीर्थानि नदीः च स्मृत्वा शवं चन्दनादिभिरनुलिप्य कर्णा- क्षिनसिकासु सुवर्णशालाकां दत्वा वस्त्रेणा- च्छाद्य चितोपरि धृत्वा मन्त्रपूर्वकं दहेत्	२८/३/२१-३०
दाहनम्	=कृष्णकृतम्, वारणस्याः इदम्	६/४/२४७
दाहिका	=इयं प्रकृतेः कला, तेजसः भार्या (द्र. मृत्यु)	१/२/१२६
दिक्पालाः	=प्रतिविश्वं ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः दिक्पालाः	७/१/१६
दितिः	=इयं प्रकृतेः कला, दैत्यमाता	१/२/१३०
	=दक्षस्य कन्या, कश्यपस्य पत्नी, दैत्यानां माता	९/१/१६
	=हिरण्यकशिपु-हिरण्याक्षयोः सिंहिकायाश्च माता	९/१/३५
	=इयं प्रकृतेः कला, कालस्य भार्या (द्र. क्षुत्)	१/२/१२५
दिनम्	=चतुः प्रहरात्मकमिदम्	७/२/७१
	=इदं सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/५
	=चतुर्दशनमन्वन्तराः ब्रह्मणः एकं दिनम्	४१/४/११२
	=इदं चतुर्भिः प्रहरैरुत्पद्यते	९६/४/५४
	=इदं चन्द्रताराशुद्धौ प्रशस्तम्	९९/४/१०
दिलीपः	=असमञ्जसः पुत्रः, अयं गङ्गावतरणाय तपः कुर्वन् मृतः, अंशुमानस्य पुत्रः	१०/२/१३
दिवसः	=अत्र स्त्रीसंभोगे निद्रायां वा रोगः दारिद्र्यं च भवति	७५/४/८१
दिवा	=अत्रैव पारणविधिः कथितः	८/४/५८
	=अस्मिन् स्वस्त्रीनिषेवणं निषिद्धम्	२७/४/१०
	=अस्मिन् स्वस्त्रीनिषेवणं निषिद्धम्	२७/१/३८
	=अस्मिन् द्विर्भोजनं कार्यम्	८५/४/१०
दिवाकरः	=अयं स्यन्दनेन चलति	८०/४/६

११६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

दिवाभोगः	=स्त्रीणां दिवाभोगः चक्षुषोः नेत्रयोश्च रोगकारणम्, स्वलोपश्च	७५/४/२२
दिवाभैथुनम्	=इदमधर्मः	७९/४/१८
दिवोदासः	=अयं 'चिकित्सादर्पणस्य' रचयिता	१६/१/१६
दिव्यपुरुषाः	=एते कृष्णदर्शनेन गोलोकं गताः, तेषां परिचयः	१६/४/२५-२९
दिव्ययुगम्	=अस्य परिभाषा, षष्ठ्युत्तरत्रिंशत्तयुगैरिदं भवति	५/१/६
दीपः	=अस्य भूमौ स्थापनमन्धत्त्वकारणम्	९/२/१९
	=अयं रतिगृहे अनिवार्यः	४५/४/४०
	=अस्य निर्वाणकर्तापुरुषः दरिद्रः रोगी च भवति	७५/४/७६
	=अयं स्वप्ने दृष्टः कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च करोति	७७/४/१९
दीपनिर्वापकः	=अयं पुरुषः सप्तजन्मसु खद्योतो भवति	८५/४/१८८
दुग्धम्	=अयं सप्तसमुद्रेषु षष्ठः, अस्य परिमाणं वर्णितम् (द्र. जलम्)	७/१/५
	=अस्य लवणेन सह ग्रहणं गोमांससमं कथितम्	२७/१/२२
	=इदं यात्रायां दक्षिणे दृष्टं शुभम्	३३/३/२३
	=अस्य दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१७
	=इदं स्वप्ने भुक्तं राज्यं ददाति	७७/४/२२
	=इदं माहिषमभक्ष्यं विप्रैः	८५/४/२०
	=इदं पर्युषितं विप्रैरभक्ष्यम्	८५/४/२२
	=सलवणमिदं गोमांसतुल्यम्	८५/४/७
दुःखम्	=इदं दुर्दिने भवति	४७/४/१८
	=स्वप्ने पतन्तं छिन्नवृक्षं-शिलावृष्टिः-तुषः- क्षुरः-रक्ताङ्गारः-भस्मवृष्टिः दुःखं सूचयति	८२/४/३२
	=स्वप्ने पतन्तं गृह-शैल-धूमकेतु-भग्नस्कन्ध- नरस्यदर्शनं दुःखं सूचयति	८२/४/३३
	=स्वप्ने वनपुष्पः-रक्तपुष्पः-पलाशपुष्पः- कार्पास-शुक्लवस्त्रस्य दर्शनं दुःखसूचकानि	८२/४/८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

११७

	= स्वप्ने श्मशान-शुष्काष्ठ-तृण-लोह-शमी- कृष्णाश्वदर्शने दुःखम्	८२/४/१८
	= स्वप्ने ब्राह्मणः, ब्राह्मणी वा बाला बालको वा सुतः सुता वा विलापं कुर्वन्त्यो दृष्टः दुःखं सूचयति	८२/४/२४
	= वाद्यनृत्यगीतं स्वप्ने दृष्टं दुःखं ददाति	८२/४/२७
	= दम्भमोहितः अस्य दाता सूक्ष्मधर्मविचारेण चतुर्गुणं लभते	११४/४/६७
दुःखकारणम्	= हिंस्रपशुसमीपगमनम्	७५/४/२८
दुःखार्तः	= अस्यशापः जगत्पतिः विधाताऽपि खण्डितुं न क्षमः	३०/४/९९
दुःखी	= अयं स्वप्ने सुखिनं दृष्ट्वा सुखी भवति	७७/४/७०
दुन्दुभिः	= अस्य दर्शनेन सद्यः पुण्यलाभः	७६/४/१३
दुराचारः	= अस्मात् मन्त्रो न ग्राह्यः, ग्रहणे धनहानिः	८३/४/५३
दुर्गः	= अयं शब्दः दैत्ये, विघ्ने, भवबन्धने, कर्मणि, शोके, दुःखे, नरके यमदण्डे, जन्मनि, महाभये, अतिरोगे च वर्तते आत्रान्त्य आकारः हन्त्यर्थे	५७/२/७-८
	= अयं भारते प्रदेशः	१०५/४/५७
दुर्गा	= इयमाद्याप्रकृतिः, अस्याः अवतारप्रयोजनं स्वरूपञ्च वर्णितम्	१/२/१३-२१
	= इयमपि प्रकृतेः कला द्र. एकानंशा	१/२/१४१
	= इयं सनातनी विष्णुमाया, अस्याः कृष्ण- देहाज्जन्म	२/२/६६
	= इयं देवी नारायणी, ईशाना, कृष्णस्य बुद्ध्यधिष्ठातृदेवी	२/२/६७
	= अस्याः स्वरूपवर्णनम्	२/२/६६-७९
	= इयं शतभुजा प्रकृतिः शक्तिरूपा	३/१/७३-७६
	= इयं राधासखी द्र. सुशीला, भारती	४/४/१८४

११८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अस्या उपासनया ऐश्वर्यादि लाभः	६/१/६४
	=इयं राधया आराधिता वरदा, वरस्वरूपमत्र वर्णितम्	२७/४/१९२-२१६
	=इयं कृष्णस्य बुद्धिः, मूलप्रकृतिः ईश्वरी	३६/४/५८
	=अस्याः दर्पविमोचनवर्णनम्	३८/४/११
	=कृष्णस्यापराशक्तिः, सर्वदेवानां तेजोश- सम्भवा, असुरान् हत्वा दक्षगेहे सती अभूत्	४५/३/७-८
	=दर्पयुक्ता इयं शम्भुना हिमालये परित्यक्ता	५६/४/६५
	=दुर्गान् हन्तीति निर्वचनम्, अयं दुर्गशब्दः एकादशसु अर्थेषु वर्तते द्र. दुर्गः, द्र.-नारायणी	५७/२/७-८
	=इयं वृन्दावने प्रथमं कृष्णेन पूजिता, मधुकैटभभीतेन ब्रह्मणा द्वितीयं पूजिता, त्रिपुरनाशे शिवेन तृतीयम्, चतुर्थे इन्द्रेण पूजिता ततः राज्ञा सुरथेन वैश्येन च पूजिता	५७/२/२९-३४ ५७/२/३५-४५
	=इयमंशेन हिमालयात् जाम्बवतः जाता	६४/१/७६
	=इयं प्रकृतिषु कृष्णः	७३/४/७१
	=इयं शक्तेः रूपम्	७५/४/९७
दुर्गा (मेनकाकन्या)	=इयं अष्टवर्षा कुमारी	७६/४/५४
दुर्गोपाख्यानम्	=इदं ५७-६७ अध्यायेषु देव्याः षोडशनामानि	५७/२/१-४५
दुर्गाप्रतिमा	=हिंगुलास्थाया अस्या कार्तिकशुक्लाष्टम्यां दर्शनेन मुक्तिलाभः	७६/४/२१
	=इयं राधा, निर्वचनम् (द्र. सती)	८४/४/७८
	=इयं देवीषु प्रथमा	८८/४/५८
	=वैष्णवी, इमां कृष्णः ग्रामदेवतां चकार	११३/४/५१
	=इयं शक्तिः	११८/४/३१
	=अस्याः जन्म कृष्णस्य वामाङ्गाद् बभूव	१२५/४/२६
	=दुर्गवधात् दुर्गा इति निर्वचनम्	१२९/४/९१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

११९

	= इयं देवीषु श्रेष्ठा	१३३/४/३९
दुर्गाकवचम्	= इदं पुष्कराक्षपुत्रेण बाहौ धारितम्	३९/३/९-२३
दुर्गास्तोत्रम्	= इदं गणेशदंतभंगे कुपितायाः पार्वत्याः प्रसादाय परशुरामेण कृतम्	४५/३/१८-७६
दुर्जयः	= अयं नागः, कद्रोः पंचदशः पुत्रः, (द्र. दुर्मुखः)	९/१/४०
दुर्दिनम्	= दुःखस्य कारणम्	४७/४/१८
दुर्द्धर्षः	= अयं नागः, कद्रोः पुत्रः चतुर्दशः (द्र. दुर्जयः) = अयं अकुतोभयो भवति (द्र. शिष्टः)	९/१/४० ९/१/८७
दुर्बलः	= अस्य यशः पौरुषं च न भवति	१४/३/२९
दुर्मुखः	= अयं नागः, कद्रोः पुत्रः षोडशः (द्र. बलः)	९/१/४०
दुर्योधनः	= अयं कलेरंशः	६/४/१८१
दुर्लभम्	= स्त्रीरत्नम्	३२/४/२३
दुर्वासा	= अस्य शापेन नन्दगोपकलावत्याः सुवलस्य गृहे जन्म	६/४/६५
	= अयं शङ्करस्यावतारः, एकानंशायाः पतिः	७/४/१३२
	= अयं लक्षशिष्याणां गुरुः, अस्य शापेन पाण्ड्य-देशेन्द्रवो राजा सहस्राक्षः तृणावर्तत्वं गतः, अनन्तरं कृष्णचरणस्पर्शाद् गोलोकं प्राप्तः	११/४/७ २४/४/२९ २४/४/८१-८२
	= अस्य और्वकन्यया कन्दल्या विवाहः	२४/४/८१-८२
	= अस्य एकानंशा कल्पे-कल्पे पत्नी	२४/४/८१-८२
	= और्वात् पराभवप्राप्तिकरः शापः, तेन अम्बरीषात् पराभवं प्राप्ता	२५/४/१९-५६
	= अयं अत्रेः पुत्रः, जगतीपते पौत्रः, शङ्करांशः अनसूया अस्य जननी	२५/४/१३-१५
	= अयं अम्बरीषे क्रुद्धेः जटाच्छेपात् कृत्या- मुत्पादयामास	२५/४/५२-५४
	= अम्बरीषस्य सुतीक्ष्णं षोडशारं चक्रेण अस्य पराभवः	२५/४/५५-१५८

१२०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अस्य अम्बरीषात् पराभवकथा	२५/४/२७-१५८
	=अयं रम्भयाशक्तमिन्द्रं विरतं कृत्वा स्त्रीभेदं प्राप	४६/४/४५
	=अयं अम्बरीषस्य गृहे सकेशं पायसं दृष्ट्वा तं शप्तुमुद्यतः	५०/४/५
	=अस्याम्बरीषसम्बद्धा दर्पभंगकथा	५०/४/१-२०
	=अस्याम्बरीषतो दर्पभङ्गः	५६/४/४५
	=अयं शिवांशः, अस्य अंगिराः गुरुः परस्परसम्बन्धात् गुरुपुत्र	८१/४/२८
	=अस्य त्रिलक्षमिताः शिष्याः	१०४/४/३१
	=अस्य वसुदेवकन्यया एकानंशाख्यया विवाहः	११२/४/४०-४३
	=अयं शिवांशः	११२/४/५२-५३
दुर्वाक्यः	=अयं दन्तहीनो भवति	८५/४/१२३
दुःशीला	=असद्वंशप्रसूता स्त्री, अस्या लक्षणानि	५७/४/१३
दुष्कृतम्	=इदं सुकृतेन न नश्यति	८५/४/४१
दुष्टः	=अयमंगुलिहीनो भवति	८५/४/१२३
दुष्टदर्शी	=अयं काणः भवति	८५/४/१२१
दुष्टस्त्री	=अत्र अस्या निन्दा वर्णितम्	६/२/५८-६७
दुष्टा	=अकामतो दुष्टा प्रायश्चित्तेन शुद्ध्यति	४७/४/३९
	=कामतो दुष्टा कर्मभोगेन शुद्ध्यति	४७/४/४०
दुःस्वप्नम्	=कृष्णस्य मथुरागमनात् पूर्वं राधायेदं दृष्टम्	६६/४/१-२५
	=इदं पापबीजम्, अस्य कारणं कथितम्	७८/४/४३
	=अस्य वर्णनम्	८२/४/१-५८
दुहिता	=द्र. जन्या	१०/१/१४६
दूती	=लम्पटदूतिका कालसूत्रे पतति	८५/४/१६३
दूरश्रवणम्	=सिद्धिषु दशमी (द्र. परकायप्रवेशनम्)	६/१/१९
दूर्वा	=यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१२१

	= यात्रायां दृष्टेयं शुभा	३३/३/२५
	= ओषधीषु दूर्वा कृष्णरूपा	७३/४/८३
	= स्निग्धाया अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१५
देवः	= यः रक्षेत् सोभीष्टदेवः	२८/३/८
	= केशवात् परः नास्ति	६२/४/२१
	= एनं दृष्ट्वा यः न नमति स शोकं प्राप्नोति	७५/४/४२
	= स्वप्ने अस्मात् फलप्राप्तौ पुत्रलाभः	७७/४/३९
	= ब्राह्मणतर्पणेन एषां तृप्तिः	१२४/४/२२
	= आहुकस्य पुत्रः, देवक्याः पिता	७/४/७
देवकन्या	= स्वप्ने इयं संतुष्टः यस्मै फलं ददाति तस्य पुत्रलाभः	७७/४/३९
देवकी	= इयम् प्रकृतेः कला	१/२/१३६
	= इयमंशेन अदितिः	६/४/१८३
	= इयं सुभद्रायाः माता	६/४/१८४
	= अनन्तरूपस्य संकर्षणस्य गर्भधारिणीमाता,	६/४/१४१
	= इयं देवमाता अदितिः, कृष्णस्य माता	७/४/४
	= इयं देवकस्य कन्या	७/४/७
	= अस्या अष्टं गर्भेण कंसस्य नाशः, इयं कंसस्य भगिनी	७/४/१४-१८
	= अस्याः सप्तं गर्भस्य कंसकृता रक्षाव्यवस्था, मायया रोहिणी जठरे रक्षणञ्च	७/४/३७
	= कृष्णः सहोदरान् मृतस्थानात् समानीय ददौ	११३/४/४०
देवखातम्	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१२
देवघटः	= अस्य दर्शनेन संघः पुण्यलाभः	७६/४/१३
देवघ्नः	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४४
देवताः	= एताः ब्राह्मणानां शरीरेषु तिष्ठन्ति	२१/४/६४
	= स्वप्ने दत्तं प्रत्यक्षतः प्राप्यते	७७/४/३४

१२२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= एते अनाथबालवृद्धानां रक्षकाः	८६/४/१०४
देवनिन्दकः	= अस्य दर्शनं दोषाय	७८/४/४७
देवपत्नी	= इयं सदा शुद्धा भवति, रजो दोषः मानवं प्रति	५९/४/१२२-१२३
	= इयं षोडशमातृषु तृतीया (द्र. वधूः)	५९/४/५५
देवपत्न्यः	= पार्वती एव कलया	१२९/४/९६
देवपुत्रः	= वरस्य सामान्यगुणेन युतोऽपि देवगुणैः युतः	१०५/४/१६
देवप्रतिमा	= अस्य दर्शनेन तीर्थस्नानफलम्	७६/४/२
देवभानुः	= अयं राधागृहस्य पञ्चमद्वारे दौवारिकः	५/४/१९
देवभार्या	= इयं नरस्य मातृसमा	५९/४/५७
देवमाता	= इयं अदितिः, देवकी रूपेण कृष्णस्य माता	७/४/४
	= इयं अदितिः	९/१/१६
	= इयं अदितिः, अस्याः देवकीरूपेण जन्म	९/४/४०
देवमीढः	= अयं वसुदेवस्य पिता, अस्य पत्नी मारिषा	७/४/५
देवमूर्तिः	= यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२७
देवरः	= इयं पत्युरनुजः	१०/१/१४८
	= देवरेणुपुत्रोत्पत्तिः कलिवर्ज्या	११५/४/११३
देवलः	= एकः मुनिः, यस्य शापेन नलकूबरः यमला- र्जुनवृक्षोऽभवत्, रम्भा च जनमेजयस्य पत्नी अभवत्	१४/४/३५-४२
	= अस्य रम्भया संवादः, अष्टावक्रस्य जन्म	३०/४/७१-११२
	= सुयज्ञस्य कन्यारत्नमालावती अस्य पत्नी	३०/४/६१
	= असितस्य पुत्रः, शंकरांशः, संस्मर- विजयकवचजपेन तुष्टस्य शिवस्य प्रसादेनास्य जन्म	३०/४/६०
	= अयं शूद्रसमः, अस्यात्रं विट्समम्	७५/४/६९
	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१२३

	=अस्मै पात्रं न दद्यात्	८३/४/६३
	=अयमतिपापी कुम्भीपाके पतति, तत्रत्य यातना अत्र वर्णिता	८५/४/९२
	=गुरुपूजाविमुखः देवलो भवति	८५/४/१८६-१८७
	=अस्य त्रिकोटिशिष्याः	१०४/४/३८
देवषट्कम्	=एषां नामानि गणेशसूर्याग्निविष्णुशिव- शिवा चेति	२६/४/४९-५०
	=एषामाराधनं बिना कर्म निष्फलम्	२६/४/५१
	=गणेशः, दिनेशः, बलिः, विष्णुः, शिवः शिवाचेति	६४/२/६
देवसावर्णिः	=विष्णुसावर्णेः पुत्रः, राजसावर्णेः पिता	१३/२/९
	=अयं त्रयोदशो मनुः	४१/४/१११
देवसेना	=इयं प्रकृतेः प्रधानांशस्वरूपा, इयं षष्ठी- देवी शिशुप्रतिपालिका, कार्तिकेयस्य पत्नी, प्रकृतेः षष्ठांशरूपत्वात् षष्ठी इति निर्वचनम्, इयं द्वादशसु मासेषु पूज्या, सूतिकायां च षष्ठे दिने एकविंशे दिने च द्र. मङ्गलाचण्डिका	१/२/७३-७७
	=इयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जाता	८/१/६
	=इयं कार्तिकेयप्रिया	८/१/७
	=इयं स्कन्दस्य पत्नी, प्रजापतेः पुत्री, इयमेव षष्ठी देवी महाषष्ठी च	१७/३/१६
देवसंघः	=अयं वसुदेवस्य जन्मनि आनकं दुन्दुभिं च वादयामास	७/४/५
	=अयं देवसमूहः	१७/१/१
देवस्वापहारी	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४५
देवहूतिः	=इयमपि प्रकृतेः कला कर्दमस्य पत्नी	१/२/१३४
	=इयं मनोः शतरूपायां जाता कन्या	९/१/४

१२४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

देवाः

= इयं कर्दमस्य पत्नी, कपिलस्य माता	९/१/६
= एषामनपत्यत्वकारणम्	२/२/४७-५३
= एषां पार्वतीशापेन व्यर्थवीर्यत्वम्	२/३/४
= कृष्णस्य प्राणाधिकाः प्रिया	६/४/५६
= एते अंशेन कृष्णसहायाः राजपुत्राः जाताः	६/४/१७७
= शिवाय सुतां दत्त्वा हिमालयः मुक्तो माभूत् इति विवाहविघ्नाय एते यतन्ते	४१/४/१-५
= एषु विष्णुः श्रेष्ठः	८८/४/५८
= एते प्रतिब्रह्माण्डं ब्रह्मादयः, दिक्पालाः आदित्या पृथक्- पृथक् ब्रह्मणोत्पादिताः	८४/४/१००
= एते त्रिकोटिमिताः	८४/४/१०१
= एते सर्वप्राणिषु तिष्ठन्ति, तत्र विष्णुः प्राणः, मनोब्रह्मा शम्भुः ज्ञानम्, धर्मः परमात्मा	९४/४/१-६

देवालयः

= अत्र पुरीषत्यागो न कर्तव्यः	७५/४/७३
= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१२

देवाश्रितम्

= एनं दृष्ट्वा सद्यः पुण्यं लभते	७६/४/१३
----------------------------------	---------

देवी

= कृष्णाङ्गात् प्रकटिता, समयेन कृष्णाद्गर्भं दधार, ततः सुवर्णाभिमण्डं सुषाव, तं च जलगोलके क्षिप्तवती, तेन रुष्टस्य कृष्णस्य शापेन देव्यंशभूतानां निःसन्तानत्वम्	२/२/४७-५३
= कृष्णेन शप्तायाः देव्याः जिह्वया सरस्वत्याः प्राकट्यम्	२/२/५४-५५
= अस्या वामार्द्धात् कमला दक्षिणार्द्धात् राधा बभूव	२/२/५६
= इयं कृष्णवामांशसम्भूता	३५/२/४
= इयं पुनः द्विधाभूता तत्र वामांशा महालक्ष्मी, दक्षिणांशा च राधा	२५/४/७-१०
= आसु दुर्गा श्रेष्ठा	८८/४/५८

	= आसु दुर्गा श्रेष्ठा	१३३/४/३९
	= आर्द्रायां बोधनीया एनां, मूलेन प्रवेशनीया श्रवणेन विसर्जनीया द्र. पूजाकालः	६५/२/२
देवीचरितम्	= अस्य वर्णनम्	१/२/१-१६३
देव्यः	= एताः पञ्चविधाः (द्र. प्रकृतिः)	१/२/६०
देशः	= अयं वैष्णवाश्रितः श्रेष्ठः	७३/४/८८
देहः	= देहान्तरेण पत्यन्तरसंगमः शुभः	६/४/१७०
	= ईश्वरदेहः भक्तध्यानाय	३६/४/६७
	= मनोबुद्धिप्राणादिहीनः पतति पञ्चभूतेषु लीयते च	७८/४/२४
	= अयं पञ्चभौतिकः	७४/४/६
देहत्यागः	= अनेन कर्मयोगो न नश्यति	८१/४/५६
देहात्मा	= राधा देहः, कृष्णः आत्मा	६८/४/२८
दैत्यमाता	= दितेर्नाम	९/१/१६
दैवम्	= जगदेतत् तदधीनम्, इदं कृष्णायत्तम्	१६/३/४
	= इदं परमं बलम्	७३/४/८२
दैवज्ञः	= यात्रायां द्वष्टः शुभः	३३/३/१५
	= शास्त्रज्ञानयुतः मिथ्यावादी सप्तजन्मसु ज्येष्ठीवानरो भवति	८५/४/२०४
देवदेवी	= इयं बैकुण्ठे लक्ष्मीः (द्र. महालक्ष्मीः)	५६/४/७९
देवपाकः	= अत्र कामदुष्टानाधिकारिणी	४७/४/४०
दैवसाध्यम्	= इदं भद्राभद्रम्	५१/४/१८
दोला	= वृन्दावने दोलारूपं गोविन्दं दृष्ट्वा जन्ममरण- बन्धनात् मुच्यते	७६/४/३२
दोषः	= नानागुणयुतं द्रव्यं एकदोषतो न त्याज्यम्	२४/४/१०
दौवारिकः	= वीरभानुः, गोलोके राधायाः दौवारिकः	५/४/३
दौहित्रः	= अयं कन्यापुत्रः, अस्य पुत्रः बान्धवः	१०/१/१५७

१२६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

द्वात्रिंशः

=अत्राध्याये गणेशखण्डे शिवेन परशुरामाय
श्रीकृष्णस्य सप्तदशक्षरो मन्त्रः दत्तः, तस्य
ध्यानम्, पूजाविधिः, फलम्, शिवोपदिष्टम्
कृष्णस्तोत्रम्,

३२/३/१-७६

=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने
यमसावित्रीसंवादे स्वर्गप्राप्तिकरकर्माणि
कुण्डादिलक्षणं च

३२/२/१-३३

=अत्राध्याये कृष्णखण्डे ब्रह्मणा मोहिन्या
संवादः

३२/४/१-८३

द्वादशः

=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे गङ्गां शप्तमुद्यतायाः
राधायाः सान्त्वनम्, गङ्गाया विष्णोर्विवाहः

१२/२/१-२३

=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे तपसे गतानां ब्रह्मपुत्राणां
नामानि, गन्धर्वराजस्य गृहे शंकरवरेण
ब्रह्मप्राप्तस्य नारदस्य उपवर्हणं रूपेण जन्म

१२/१/१-४५

=अत्राध्याये कृष्णखण्डे शकटासुरवधः
योगनिद्रोक्तं कवचन्यासश्च

१२/४/१-४३

=अत्राध्याये गणेशखण्डे शनिदृष्टस्य
गणेश-मस्तकस्य छेदः, शिरस्य
गोलोकगमनम्, ततः आगतेन कृष्णेन
गजमस्तकारोपणम्, सूर्यशापेन गणेशस्य
दन्तभंगः, पार्वतीशापेन शनेः खञ्जत्वम्,
तस्य वरेण ग्रहाधिपत्यं च

१२/३/५९

=द्वादशवर्षीया नारी समागमयोग्या, शापान्ते
कृष्णसमागमकाले राधा द्वादशवर्षीयाभवत्

द्वादशगोपालाः

=श्रीदामा, सुदामा, वसुदामा, सुबलः,
सुपार्श्वः, शुभाङ्गः, सुन्दरः, चन्द्रभानुः,
वीरभानुः, सूर्यभानुः, वसुभानुः, रत्नभानुः,
चान्द्रः एते चतुर्दश गोपालाः

२७/४/६०

द्वादशद्वारम्

=अत्र दौवारिक्यः राधासख्यः, एवं त्रयोदश,
चतुर्दश, पञ्चदश द्वारेषु

५/४/४३-५३

द्वादशाधिक- शततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे प्रद्युम्नस्य जन्म शम्बरासुरवधः मायावतीमोक्षः, कृष्णस्य विवाहः, कृष्णानुजया एकानंशया दुर्वाससः विवाहः, कृष्णस्तोत्रम्, ज्ञानचर्चा	११२/४/१-६०
द्वादशी	=भाद्रशुक्लद्वादशी, अत्र शक्रपूजाविधिः =अस्मिन् पूतिकाभक्षणं पुत्रनाशनम्	२७/२/९६ २७/१/३४
द्वादशोपचाराणि	=गन्धान्नतल्पताम्बूलरहितानि द्वादशोपचार- द्रव्याणि	२६/१/९२
द्वापरयुगम्	=अत्र धर्मः सत्यार्द्धः =अस्यायुः मानम्-दिव्यवर्षैः २४०० वर्षाणि, नरवर्षैः ८६४००० वर्षाणि	९०/४/२३ ९६/४/१०३
द्वारम्	=अस्य गृहस्य मध्यदेशे निषेधः =इदं गृहस्य मध्यभागे निषिद्धम्, गृहे प्राकारे चास्य विधिः	१०३/४/६० १०३/४/६०-६१
द्वारका	=अस्याः कृष्णेन निर्माणम् =शतयोजनमितं लवणसमुद्रमध्ये इदं नगरम्, अस्य वर्णनम् =इयं कृष्णाज्ञया विश्वकर्मणा रचिता =अस्या निर्माणाय प्रेषितो विश्वकर्मा रात्रिमतीत्य प्रातः निर्मितां नगरीमवलोक्य चकितोऽभवत् =इयं पुरी काष्ठैर्बिना रचिता =अस्या निर्माणविधिः =इयं शतयोजनविस्तीर्णा =अत्र वटमूलं द्वारकास्थानसूचकम् =अत्र वृक्षाणां स्थितिर्वर्णनम् =अस्या पितृतीर्थादपि महत्त्वम् =निर्मितायाः अस्याः दर्शनम्	६/४/२४५ १०३/४/१४-२७ १०३/४/१० १०३/४/७६-८१ १०३/४/७४ १०३/४/१-१३ १०४/४/७ १०४/४/५-६ १०४/४/१०-१६ १०४/४/५८-६० १०४/४/६-२२
द्वाविंशः	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे ब्रह्मणः अङ्गजानां पुत्राणामुत्पत्तयः निर्वचनं च	२२/१/१-३१

१२८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे तुलस्याः जन्म, मन्त्रः, पूजाविधिः, नामानि, तेषां निर्वचनम्, स्तुतिः	२२/२/१-४४
	= अत्राध्याये गणपतिखण्डे लक्ष्म्याः नारायणे- नोपदिष्टम् सर्वसम्पत्प्रदं स्तोत्रं कवचं च	२२/३/१-३९
	= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे धेनुकासुरस्य परिचयः, तस्य कृष्णकृतो वधः	२२/४/१-१०२
द्वाविंशत्यधिक- शततमः	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे चन्द्रस्य तारा- शापेन कलङ्कत्वम्, कृष्णवरेण भाद्रचतुर्थ्याः नियमनम्, कृष्णेन तत्र चन्द्रदर्शनम्, तत्र प्रसेनबधकलङ्कः, स्यमन्तकोपख्यानम्	१२२/४/१-३२
द्विचत्वारिंशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे दक्षिणोपाख्यानम्, पतिवाचकशब्दानां निर्वचनम्, यज्ञोत्पत्तिः, दक्षिण्या विवाहः, यज्ञफलं पुत्रः, कृष्णस्य दक्षिणांशाज्जाता इति दक्षिणा, दक्षिणा- स्तोत्रम्, पूजाविधिश्च	४२/२/१९९
	= अत्राध्याये गणपतिखण्डे पार्वत्या सह स्थितं शिवं द्रष्टुं प्रवृत्तस्य परशुरामस्य गणेशेन प्रतिरोधः	४२/३/१-६९
	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे स्त्रीजितस्य स्पर्शनिषेधः, अनरण्यकन्यायाः पिप्पला- दपत्न्याः धर्मेण परीक्षणं, तच्छापेन धर्मस्य क्षयित्वम्, पार्वत्याः पूर्वजन्मवृत्तान्तः सतीत्यागकथा, पार्वतीविवाहमुहूर्तः	४२/४/१-९५
द्विजः	= यात्रायां अस्य दर्शनं मङ्गलदम्	१६/३/२३
	= अस्य मृतस्य देहस्य शूद्रेण वाहने पदप्रमाणं नरकवासः	३४/४/३४
	= एकादश्याम्, जन्माष्टम्यां, शिवरात्रौ, रामनवम्यां व्रतेन जीवन्मुक्तो भवति	८३/४/२६
	= अयं मांसभक्षणेऽपि शुचिः, वृथामांसभक्षणे रौरवम्	७५/४/५१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१२९

	=अयं स्वप्ने दृष्टः श्रियं ददाति	७७/४/२०
	=सन्ध्याहीनस्यास्य दर्शनं पापाय	७८/४/४६
	=वार्षिकस्यास्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
	=स्वप्ने यस्य गृहे अयं परितुष्टः प्रविशति नारायणशिवः ब्रह्मा तस्य गृहे प्रविशति	७७/४/४१
	=अयं स्वप्ने यं पुष्पं ददाति तस्य धनसुखयश- विजयलाभः भवति	७७/४/४६
	=सन्ध्याहीनस्य निन्दा, सन्ध्याहीनोऽयमशुद्धो भवति	८५/४/१४५
द्विजाः	=एभिः स्वप्ने दत्तः प्राप्यते	७७/४/३४
	=एते भगवतः प्राणाः	८३/४/४१
द्वितीयः	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे गोलोकवर्णनम्, तदधः वैकुण्ठवर्णनम्, तदधः शिवलोकवर्णनम्, एषु गोलोकस्य नित्यत्वम्, अत्रस्थतेजो- मण्डलस्य जगत्कारणश्रीकृष्णत्वकथनम्	२/१/१/२७
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे नित्यानां गणना, प्रकृतेः स्वरूपम्, कृष्णशब्दनिर्वचनम्, ततः देवानां देवीनां चोत्पत्तिवर्णनम्	२/२/१-९०
	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे रतिविघ्नकुपितायाः पार्वत्याः शापेन देवेभ्यः अपुत्रत्वशापः	२/३/१-३१
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे राधाकृष्णयोः गोकुलगमनकारणम्, श्रीदाम्नशापेन राधायाः गोपीत्वम्, राधाशापेन श्रीदाम्नश्च शंखचूड- त्वम्, विरजाकृष्णयोः प्रेमसम्बन्धं ज्ञात्वा कुपितायाः राधिकाया रत्नमण्डपगमनम्, विरजया प्राणत्यागपूर्वकनदीरूपे धारणं च	२/४/१-६९
द्वितीया	=अस्यां बृहतीभक्षणजन्मयं पापं हरिस्मरणेन नश्यति	२७/१/२९
	=अस्मिन् पटोलभक्षणं शत्रुवृद्धिकरम्	२७/१/३०

१३०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

द्विनवतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे उद्धवस्य ब्रजगमनम्, रामकृष्णयोः शुभवृत्तेन हर्षितयोः यशोदारोहिण्योः कृतमहोत्सव-वर्णनम्, ब्रजजनाश्वासनम्, उद्धवस्य राधामन्दिरगमनम्, राधास्तोत्रम्	९२/४/१-९३
द्विपञ्चाशः	= अत्राध्याये श्री कृष्णजन्मखण्डे राधाकृष्णयोः रासार्थं वृन्दावनस्थचन्दनवने गमनम्, कृष्ण-स्यान्तर्धानम्, पुनः प्राकट्यम्, रासक्रीडनम्, राधाकृष्णेति नामोच्चारणक्रमकथनम्	५२/४/१/४१
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे कृतघ्नताभेदाः पापानि दण्डाश्च	५२/२/१-५२
द्विभुजः	= कृष्णस्य गोलोके रूपवर्णनम्	८६/४/४३
द्विभोजनम्	= इदं दिवा न कार्यम्	८५/४/१०
द्विषष्टितमः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे नन्दिराजेन सुरथस्य पराजयः, तस्य महारण्ये गमनम्, ऋषिः मेधसः समागमः, समाधिवैश्येन संगमः, तयोः संवादः, देवीमन्त्रप्राप्ति	६२/२/१-१४२
	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे रामचरितम्, गौतमशापान्तरूपेण रामपादस्पर्शेन अहल्यायाः मुक्तिः	६२/४/१-९१
द्विसप्ततितमः	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे मथुरावर्णनम्, कृष्णस्य मथुराप्रवेशः, कृष्णकुब्जासमागमः, कृष्णेन मालाकारस्य संगमः वरदानं च, रजकमोक्षः, कुब्जया विलासः, कंसस्य दुःस्वप्नवर्णनम्, धनुर्भङ्गः, गजवधः, मल्लवधः, कंसवधः, उग्रसेनाय राज्यदानम्, कृष्णस्तुतिः, वसुदेवसमागमः	७२/४/१-११५
द्वीपाः	= एते सप्त, भूमिमण्डलं कमलाकारम्, एषां नामानि (द्र. जम्बू)	७/१/६-७
	= एते सप्त, अत्र ब्रह्मणोऽधिकारः	७/१/१४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१३१

	= एते सप्त	५३/२/१०
द्वैधनिर्णयः	= अगस्त्यकृतः ग्रन्थः	१६/१/२१
द्रव्यम्	= नानागुणयुतमेकदोषेणात्याज्यम्	२४/४/१२
द्रुमिलः	= अयं कान्यकुब्जे राजकः, कलावत्याः पतिः, शूद्ररूपस्य नारदस्य पिता	२०/१/१२
	= अयं सगर्भा कलावतीं ब्राह्मणसेवायां प्रेष्य तपसे वदरीवनं गतः	२०/१/४६-५८
	= अयं विराधस्य पुत्रः, वैश्यः, समाधिं कृत्वा दुर्गामाराध्य मुक्तिं प्राप	६१/२/१०५
द्रोणः	= अयं वसूनां प्रवरः, धरायाः पतिः, अयं नन्दः	९/४/१७
	= अयं सर्पसेनानायकेषु प्रथमः	५१/४/९
	= वसुषु अयं कृष्णः	७३/४/७४
	= जलधरेषु अयं कृष्ण एव	७३/४/७५
	= अयं प्रजापतिः, धरा अस्य पत्नी, अयं नन्दः	१०५/४/८५
द्रौपदी	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६
	= इयं यज्ञकुण्डसमुद्भवा, इयं कमलांशा	६/४/१८४
	= इयं सीताछायैव पुष्करे तपः कृत्वा यज्ञादुत्पन्ना द्र. त्रिहापती	१४/२/५४
	= अस्याः उत्पत्तिकथा	११६/४/३-२७
	= इयं सीतायाश्छाया, शिववरेण द्रौपदीभूत्वा पंचपतीन् प्राप्तवती	११६/४/१३-२२
द्वयधिकशततम्	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रामकृष्णयोः गुरुगृहगमनम्, तत्र सर्वविद्याग्रहणम्, गुरुदक्षिणादानम्, सदारस्य गोलोकवास- कथनम् च	१०२/४/१-३३
द्वयाशीतिः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे दुःस्वप्न- कथनम्, तच्छान्तिकथनं च	८२/४/१-५७

द्य

द्युमत्सेनः = सत्यवतः पिता, सावित्र्या श्वसुरः २४/२/८

ध

धत्तूरः = अत्र शिवस्य प्रीतिकारणम् ३६/४/१०३

धनम् = रत्नधनं श्रेष्ठम् ३/३/९

धनञ्जयः = अयं नागः, कद्रोः पुत्रः चतुर्थः द्र. कर्कोटकः ९/१/३९

= अयं सर्पसेनानायकेषु पञ्चमः ५१/४/९

= अयं पाण्डवेषु कृष्णः ७३/४/७४

धनभाग् = द्र. जन्यः १०/१/१४५

धनहानिः = स्वप्ने दन्तकेशयोः पतनं पीडां धनहानिं
च सूचयति ८२/४/३०

= स्वप्ने दन्तपीडा, विचरणं च धनहानिः
पीडायाश्च सूचकम् ८२/४/३

धनाढ्यः = स्वप्ने विप्रः यस्मै विप्राय कन्यां ददाति स
धनाढ्यो भवति ७७/४/६८

धनुः = पाशुपतस्य धनुषो मूले ब्रह्मा, मध्ये नारा-
यणः, अग्रे महादेवः त्रिपुरनाशायोत्पन्नम् ६४/४/१४

= कंसकृतधनुर्यज्ञे महेशस्य धनुषः कृष्णकृतो
भंगः ७२/४/८५

= कंसकृतधनुर्मखे धनुषः प्राप्तिप्रकारः, इदं
शङ्करात् नन्दी, तस्मात् वाणः, तस्मात्
परशुरामः, तस्मात् कंसः, अस्य नाशो
यागनाशो यजमान नाशश्च, अस्य वर्णनम् ६४/४/१-१८

= अयं पाशुपतम्, अस्य सहस्रहस्तपरिमितं
दैर्घ्यं, दशसहस्रप्रशस्तं विस्तारः, अस्य
पूजाफलानि ६४/४/९-११

धनुर्मखः = अत्र निमन्त्रितानां ऋषीणां राज्ञां च नामानि ६४/४/४५-५

धनुर्मखम् = कंसस्य यज्ञः, अत्र कंसेन निमन्त्रितः कृष्णः
गोकुलान्मथुरां गतः ५४/४/६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१३३

	=अस्य यागस्य कर्तारः-वाणः, नन्दी, परशुरामः, मल्लः (द्र. धनु)	६४/४/३-६
	=अयं महेशस्य यागः, सर्वारिष्टविनाशकः, दुःस्वप्ननाशकश्च	६४/४/३
धनुष्मान्	=एषु लक्ष्मणः श्रेष्ठः	१३३/४/३९
धनेशः	=(द्र. कुबेरः)	५/१/६१
धनेश्वरः	=विश्वश्रवसः पुत्रः, अयं कुबेरः	१०/१/४
धन्यः	=कः धन्यः इति प्रश्ने भगवानेवेति निर्णयः	८७/४/४७-६५
	=कच्छपाद्राघवो धन्यः, ततः सागरः, तस्मात्, वसुन्धरा, तस्मात् अनन्तः, तस्मात् कूर्मः तस्मात् वायुः, तस्मात् ब्रह्मा, ब्रह्मणः महेश्वरः, महेश्वरात् शम्भुः, शम्भोः गणेशः, गणेशात् वेदाः, तस्मात् यज्ञः, तस्मात् कर्मः, तस्मात् कृष्णः, स च दक्षिणाभिः सह धन्यः	८७/४/४७-७०
	=अयं प्रशंसावचनः	१२०/४/९
धान्यचोरः	=अयं चटको भवति	८५/४/१९०
धान्याः	=भगवद्दासाः	६/४/४९
	=इयं पितृणां मानसीकन्या, सनत्कुमारशापेन जनकपत्नी, सीताया माता, इयं सीतया सह बैकुण्ठं गता	९४/४/८७-१००
धन्वन्तरिः	=अयं चिकित्सातत्त्वविज्ञानस्य रचयिता,	१६/१/१५
	=वैद्यः, परीक्षितं तक्षकात् त्रातुमाहूतः	४६/२/१०६
	=अयं तक्षकात् मणिं गृहीत्वा गतः	४६/२/१०७
	=अयं नारायणांशो भगवान्, समुद्रमथनेऽस्य जन्म, अयं मन्त्रतन्त्रविशारदः, वैनतेयस्य शिष्यः, शङ्करस्योपशिष्यः, दम्भि गुरुः	५१/४/१-५
	=अस्य दर्पभंगकथा	५१/४/१-७२
	=अयं मन्त्रविदां श्रेष्ठः	७३/४/९०

१३४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

धरणी	= धारणात् इति निर्वचनम्	९/२/३०
धरा	= इयं द्रोणस्य वसोः पत्नी, जन्मान्तरे यशोदा	९/४/१७
	= धारणाद् धरेति निर्वचनम्	९/२/३०
	= इयं सहिष्णुषु श्रेष्ठा	११/१/१६
	= धराधारं सप्तवर्गम्	७३/४/१५
	= इयं प्रजापतेः द्रोणस्य पत्नी, जन्मान्तरे यशोदा वैश्य नन्दस्यराज पत्नी	११५/४/८६
धरारण्यः	= अयं पुरारण्यस्य पुत्रः, मङ्गलारण्यस्य पिता	४१/४/११९
धरित्री	= धरणादिति निर्वचनम्	९/२/२५
धर्मः	= अस्य पत्नी मूर्तिः, सैव कान्तिः	१/२/१२१
	= अस्य पुंसः वक्षसः जन्म, अस्य स्वरूपम्	३/१/४१-४४
	= अस्य वामपार्श्वतः मूर्तिः कन्या जाता	३/१/५३
	= अस्य वाहनं श्वेताश्वः	५/१/४९
	= अस्य पत्नी मूर्तिः	६/१/२
	= अयमंशेन युधिष्ठिरः	६/४/१७९
	= अयं कृते युगे पूर्णः, त्रेतायां त्रिपाद, द्वापरे द्विपाद, कलौ पूर्वमेकपाद पश्चात् सर्वलोपः	७/२/६९
	= अयं पत्युरप्यधिकः	७/३/४१
	= अयं अष्टदक्षकन्यानां पतिः	९/१/७
	= अस्य रक्षणेन स्वरक्षा भवति	९/१/९४
	= अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/१०
	= अस्य पत्नीनां पुत्राणां च नामानि (द्र. शान्तिः)	९/१/९-१२
	= एषुः सत्यः श्रेष्ठः	११/१/१७
	= नार्याः धर्मस्य बाल्ये पिता ततः पतिः ततः पुत्रः रक्षिता	१७/४/७९-८०
	= त्रेतायां त्रिभागः, द्वापरे द्विभागः, कलौ एकभागः क्रमेण हसन्मन्ते कलाशेषः	१८/२/४९
	= वेदप्रणिहितः लक्षणम्	२४/१/८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१३५

= अयं गृहस्थानां बलम्	३५/३/९५
= कृष्णस्य परमार्थः	३६/४/६०
= पद्माशापेन अस्य युगभेदेन पादनाशः (द्र. शापः)	४२/४/३६-३८
= अस्य पद्माशापेन कालेन क्षयः	४२/४/१७
= अस्याशिषा पिप्पलादस्य यौवनधनादिप्राप्तिः	४२/४/५९-६६
= अनेन कृता पद्मपरीक्षा, धर्मकृतः कृष्णनमस्कारः, अयं जगद्गुरुः	४२/४/५-३०
= केदारकन्यया शप्तः युगानुसारेणाऽयं क्षयं गतः	५६/४/३०-३३
= अस्यः पत्नी मूर्तिः	५९/४/२०
= यस्य मानसे एनं प्रति विकल्पस्तस्याऽयं नश्यति	६०/४/११
= अयं परमः बन्धुः	६२/४/२२
= अयं साक्षिषु कृष्णरूपः	७३/४/७७
= अयं ईशांशः	
= अस्य लक्षणम्, वेदप्राणिहितत्वम्	७९/४/१७
= श्वेतोऽश्वोऽस्य वाहनम्	८१/४/२५
= वृन्दायाः परीक्षार्थं ब्राह्मणवेशेनागतः, वृन्दाया शप्तः भस्मतां गतः	८६/४/३७-१०९
= वृद्धाशापेनाऽयं क्षयं गतः, देवप्रार्थनया पुनः जीवनम्, तेन शापप्रवेण सत्यादियुगेषु क्षीणो भूत्वा पुनः पूर्णाङ्गो भवति	८६/४/१०६-१४७
= अयं देहे निर्गुणपरमात्मा	९४/४/१०८
धर्मध्वजः	
= हंसध्वजस्य पुत्रः, कुशध्वजस्य भ्राता, तुलस्याः पिता, सूर्यशापात् हतश्रियौ	१३/२/५३
= माधवी अस्य पत्नी	१५/२/१
धर्मपत्नी	
= एताः शान्तिः पुष्टिः धृतिः तुष्टिः क्षमा, श्रद्धा, मतिः, स्मृतिश्च	९/१/९

१३६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

धर्मपुत्राः	= एते सन्तोषपुष्टधैर्यहर्षदर्पसहिष्णुधार्मिक- ज्ञानजातिस्मरनरनारायणाः	९/१/९
धर्ममन्दिरम्	= अत्र देवैः समालोच्य ब्रह्मा बैकुण्ठं गतः	४/४/५१
धर्ममाता	= इयं पार्वती कार्तिकेयस्य माता	१५/३/३८
धर्मराजः	= अस्य सर्वेषु वैष्णवेषु, मातेषु, ब्रह्मचारिषु पतिव्रतासु, प्राज्ञेषु, वानप्रस्थेषु, भिक्षुषु, धर्मशीलनृपेषु, सदैश्यजातिषु, सत्संगास्थितेषु द्विजेषु, विषु, शूद्रेषु सततं स्थानं भवति	४२/४/४०-४६
धर्मविपाकः	= (द्र. कर्मविपाकः)	२५/४/२११
धर्मसावर्णिः	= अयं एकादशः मनुः = दक्षसावर्णेः पुत्रः वैष्णवः, विष्णुसावर्णेः पिता	४१/४/११० १३/२८
धर्महीना	= पतिभक्तिविहीना स्त्री	५५/४/९
धा	= अयं शब्दः मातृवाचकः	१११/४/५७
धाता	= अयं निर्बलेन बलिनं हन्तुं प्रभवति	७/४/११९-१२५
धात्री	= इयं बालस्य नालच्छेदिका	९/४/६१
धात्रीफलम्	= स्वप्ने दृष्टं धनाय भवति	७७/४/३४
धान्यम्	= यात्रायां दृष्टं शुक्लधान्यं शुभम् = सस्यनामिदं कृष्णरूपम्	३३/३/२१ ७३/४/६४
धान्यकम्	= इदं सस्यानां श्रेष्ठम्	३/३/१६
धान्यापहारी	= अयं विष्णुकुण्डे पतति	८५/४/१०६
धार्मिकः	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य माता श्रद्धा	९/१/११
धावकः	= अयमतिपापी कुम्भीपाके पतति, तत्रत्य यातनाः वर्णिता	८५/४/९२
धीवरः	= तीवरसंसर्गादयं कलौ उत्पन्नः	१०/१/१११
धृतराष्ट्र	= अयं नागः, कद्रोः त्रयोदशः पुत्रः (द्र. दुर्धर्षः)	९/१/४०
धृतिः	= इयं दक्षकन्या, धर्मस्य पत्नी, धैर्यस्य माता	९/१/१०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१३७

	= इयं प्रकृतेः कला, कपिलस्य पत्नी (द्र. क्षण)	१/२/१०८
धृष्टद्युम्नः	= अयंमंशेन हुताशनः	६/४/१८२
धेनुः	= इयं यात्रायां सवत्सा दृष्टा शुभा	३३/३/२२
	= सवत्सा अस्या दर्शनेन पापनाशः	७६/४/६-८
	= इयं स्वप्ने दृष्टा कुटुम्बवृद्धिं श्रियं च ददाति	७७/४/१९
धेनुकः	= खररूपदैत्यः, फलानां तालवनस्य रक्षकः	२२/४/२
	= अस्य वर्णनम्	२२/४/२-४
	= अयं दानवः	२२/४/१८
	= अयं बलेः पुत्रः, दुर्वाससः शापेन खरत्वं गतः	२२/४/२९
	= अस्य बधः	२२/४/२९-१०२
धेनुदानम्	= इदं गजदानतुल्यफलं ददाति	७६/४/६१
धैर्यम्	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य माता धृतिः	९/१/१०
ध्यानभङ्गः	= अत्र महान् दोषः	१११/४/६३
ध्यानम्	= अत्र पृथिव्याः ध्यानं वर्णितम्	८/२/५१
	= सामवेदोक्तं कृष्णध्यानम्	८/४/२१;
		१६/४/८१-८४
	= अत्र लक्ष्म्याः ध्यानं वर्णितम्	२२/३/२०-२३
	= सुरथकृतदेवीपूजायां अस्य वर्णनम्	६४/२/८-३१
ध्रुवः	= अयं उत्तानपादस्य पुत्रः	९/१/५
	= अयं उत्तानपादस्य पुत्रः, उत्कलस्य पिता	५०/२८
	= उत्तानपादस्य पुत्रः, नन्दसावर्णेः पिता	८६/४/४
ध्रुवलोकः	= अयं शिवलोकादधस्तात् वर्तते	२९/३/३
	= अयं ब्रह्मलोकात्परं लोकः (द्र. लोकाः)	७/१/११
ध्वजः	= स्वप्ने दृष्टः कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च करोति	७७/४/१९
ध्वनिः	= घण्टाशंखयोः ध्वनिः यात्रायां शुभः	१६/३/२९

१३८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

न

नः	=कृष्णघटको नकारः, अयं धर्मवाचकः	१३/४/५७
	=कृष्णपदान्तर्गतोऽयं दास्य वाचकः	१३/४/५९
	=कृष्णपदघटकः भक्तिवाचकः	१३/४/६०
नकारः	=कृष्णपदे नकारोच्चारणेन रोगाः नश्यन्ति	१३/४/६८
	=कृष्णपदान्तर्गतोऽयं मोक्षवाचकः	१३/४/६१
नकुलः	=अयं अश्विभ्यां अंशेन जातः, अयं पाण्डवः	६/४/१८०
	=अयं 'वैद्यकसर्वश्वस्य' कर्ता	१६/१/१७
	=यात्रायां वामे दृष्टोऽयं शुभः	१६/३/१२६
	=ब्रह्मस्वापहारी सप्तजन्मसु भवति	७५/४/३५
	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१४
भक्रः	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१६
नक्षत्राणि	=इमे अष्टविंशतिः, तेषां नामानि कथितानि	९६/४/६८-७१
	=एतानि शशिनः कलत्राणि	९६/४/७२
नगरम्	=वृन्दावने विश्वकर्मणा रचितं नगरम्	१७/४/२५२
	=एषु कांची श्रेष्ठा	७३/४/८८
नग्नः	=अस्य जलप्रवेशो निषिद्धः	२७/४/६७
नग्नजितः	=अयमनाग्नचित्याः पिता	४०/२/३१
नटः	=स्वप्ने दृष्ट श्रियं करोति	७७/४/२१
नदः	=स्वप्ने दृष्टः श्रियं करोति	७७/४/६९
नदी	=आसु गङ्गा श्रेष्ठा	१३३/४/३४
	=स्वप्ने एनां दृष्ट्वा श्रियं प्राप्नोति	७७/४/६९
नदीकान्त	=विरजाप्रियत्वेन कृष्णस्य नामान्तरम्, उपालम्भसूचकमयम्	३/४/६१
नदीगर्भः	=अत्र पुरीषत्यागो न कर्तव्यः	७५/४/७२
ननान्दा	=इयं पत्युर्भगिनी	१०/१/१४८
नन्दः	=गोकुलाधिपः, अत्र कृष्णं स्थाप्य वसुदेवो स्वगृहं गतः	९/४/१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१३९.

	= अयं कृष्णजन्महृष्टः धनेन सह तिलपर्वतानां मोदकलङ्कानां दाता	९/४/६५-६८
	= बलदेवजन्मनि अयमुत्सवादिकं चकार	९/४/४९
	= अस्य पूर्वजन्मकथा, अयं द्रोणः वसूनां प्रवरः, अस्य पत्नी यशोदा, पूर्वं धराख्या द्रोणपत्नी	९/४/१७
	= अस्य पूर्वजन्मकथा	९/४/१९-२४
	= अस्य स्थाविरे भावे कृष्णः पुत्रत्वं गतः	१४/४/१८
	= मेघाच्छत्रे नभसि वृन्दावनात् गृहनयनाय राधा हस्ते कृष्णार्पणः	१५/४/२८
	= अयं वैश्येन्द्रः	८५/४/३९
	= अयं वैश्यः	१०२/४/५०
	= अयं प्रजापति श्रेष्ठः द्रोणः अस्य वैश्यगृहे अवतारः	११५/४/८५
नन्दकः	= अत्र पार्वत्यादिदर्शनफलं वर्णितम् (द्र. कलविकः)	७६/४/४३-४४
नन्दगोकुलम्	= अत्र कृष्णागमनस्य कारणं कथितम्	२/४/१६
नन्दगोपः	= अयं वसोरंशः	६/४/१८३
नन्दगोपकलावती	= वृषभानोः पत्नी, राधायाः माता, सुबलस्य सुता, कमलांशसमुद्भवा, पितृणां मानसी- कन्या, दुर्वाससः शापेन अस्या ब्रजे जन्म	६/४/६४-६५
नन्दनन्दनः	= अयं कृष्णस्य नाम	९६/४/२६
	= नामकरणकारणकथनम्	५८/४/८
	= अयं कृष्णस्य नाम	६४/४/३४
	= कृष्णस्य नामान्तरम्	६/४/२३०
नन्दना	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला	४/४/१८५
नन्दपुत्रोत्सवः	= नन्दपुत्रस्य कृष्णस्य जन्मोत्सवः	९/४/५२-८०
नन्दयज्ञः	= अत्र इन्द्रस्य दर्पभंगः	४७/४/१६०

१४०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

नन्दव्रजः	= अत्र गोलोकात् गोपगोपीनां अवतारकथनम्	६४/६३
नन्दसावर्णिः	= ध्रुवस्य पुत्रः, केदारस्य पिता	८६/४/५
नन्दा	= अत्र गङ्गास्नानफलं वर्णितम्	१०/२/३८
नन्दिः	= अयं ध्रुवस्य पौत्रः, उत्कलस्य पुत्रः, अनेन जितः सुरथः वनं गतः	६२/२/२
नन्दिनी	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला नन्दना	४/४/१८५
	= तुलस्याः अन्वर्थं नाम (द्र. तुलसी)	२२/२/२३
नन्दी	= अयं तपसा शिवात् पाशुपतं धनुं प्राप्तवान्, अस्मात् वाणः प्राप्तवान्	६४/४/७
	= अयं वृषेषु कृष्ण एव	७३/४/६९
	= अस्य दर्शनफलम् (द्र. पार्वती)	७६/४/४३-४४
नन्दोपदेशः	= कृष्णेन कृतः नन्दाय शोकप्रमोचनोपदेशः	७३/४/१-१०३
नभः	= कृष्णः, व्यापकेषु नभः	७३/४/५६
	= देवगुरुविप्राणां नमस्कारत्यागेन नरकवासः	१/१/४०
नमस्कारः	= ब्राह्मणं सुरं वा न नमनशीलः यवनो भवति, सः यावज्जीवनमशुचिर्भवति	८५/४/१८०
नरः	= एषु राजा श्रेष्ठः	३/३/२९
	= अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/१०
	= धर्मस्य पुत्रः, नारायणस्य भ्राता, अस्य मूर्तिः माता	९/१/१२
	= देवमाया अस्य मातृसमा	५९/४/५७
	= तीर्थयायिनां दर्शनेन पापनाशः	७६/४/६-८
	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१५
	= अयं नारायणस्य सहोदरः, अयं त्रिकोटिभिः शिष्यैः द्वारकां गतः	१०४/४/४०
	= अस्य धर्म सनातनः	१२६/४/९०
नरकः	= अत्र गामिनां नामानि कर्माणि च	७५/४/४३-४९
	= अस्य प्राप्तिः दुष्कृतस्य फलम्	८५/४/४७

	=अयं दैत्यः, कृष्णेन हतः, तत्र कृष्णः षोडशसहस्रशताधिककन्यानां रक्षकः याभिः वृष्णस्य विवाहोऽभूत्	११२/४/३५
नरकवासः	=अयं कर्मणा घटते	२१/४/११६
नरकाः	=अत्र पतनकारणानि वर्णितानि	३०/२/१-२१८
नरदः	=ब्रह्मकण्ठस्य नाम, नरान् ददाविति निर्वचनम्	२१/१/१३
नरकुण्डलक्षणम्	=अस्य कथनम्	३३/२/१-१२१
नराधमः	=राधाकृष्णयोः भेदबुद्धिकर्ता	१५/४/६७
नर्तकः	=अयं सदा असत्यं वदति	१०५/४/४१
नलकूबरः	=अयं कुबेरतनयः, रम्भया क्रीडार्थं नन्दनवनं जगाम, देवलेन शप्तः वृक्षत्वं प्राप्तः, श्रीकृष्णस्पर्शमात्रेण अस्य शापनिवृत्तिकथा	१४/२/२९-४३
नवज्ञा	=इयमुपपत्नी, इयं गृहिणीसमा भवति	१०/१/१६७
नवमः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे भूमिदानफलम्, तद्धरणफलम्, परभूमौ जलाशये वा श्राद्धस्नानयोः विधिः, श्राद्धे भूस्वामिने पिण्डविधिः, दीपरत्नानां भूमौ स्थापनेन दोषाः, भूमिनामानि निर्वचनं च	९/२/१-३३
	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे रतिविघ्नकरस्य विप्रस्यान्वेषणचिन्तायां आकाशशब्देन पुत्रोत्पत्तिज्ञानम्, तत्र पार्वत्या गणेशस्य दर्शनम्	९/३/१-३८
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे नन्दयशोदा- रोहिणीनां जन्मवृत्तकथनम्, वलरामजन्म, कृष्णजन्म, उत्सवश्च, मङ्गलकार्ये तैलताम्बूलसहितसिन्दूरं देयम्	९/४/१-८०
	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे महर्षिकृतसृष्टिवर्णनम्, मङ्गलग्रहोत्पत्तिवर्णनम्, चन्द्राय दक्षशाप- कारणम्, चन्द्रस्य खण्डद्वयम्, एकस्य शिवशेखरत्वमपरस्य दक्षकन्या पतित्वं क्षयित्वं च	९/१/१-९९

१४२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

नवमी	= अत्र गङ्गास्नानफलं कथितम्	१०/२/३७
	= अत्र तुम्बीभक्षणं गोमांसतुल्यम्	२७/१/३३
नवतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे क्रमशः युग- धर्मकथनम्, कलेः गुणदोषकथनम्, ब्रज- गमनार्थं नन्दस्य प्रार्थना, उभयोः संवादश्च	१०/४/१-८१
नवनवतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रामकृष्णयोः उपनयनाय गर्गेणोद्बोधनम्, मङ्गलपत्रिका प्रेषणम्	१९/४/१-५८
नवनीतकम्	= माहिषं विप्रैरभक्ष्यम्	८५/४/२०
नवरात्रम्	= शारदनवरात्रमहत्त्वकथनम्	२७/२/८२-८५
नवसंगमः	= राधकृष्णयोः नवसंगमप्रकारवर्णनम्	१५/४/१३८-१६३
नवाधिकशततमः	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे विवाहोत्तरं रुक्मिणीश्रीकृष्णयोः श्वश्रवादिभिः कृतः मङ्गलोत्सवः, देवीनां ऋषिपत्नीनां च उपहासवचनानि, यौतुकोपहारः, द्वारकायां वधूप्रवेशमङ्गलानि	१०९/४/१-४९
नष्टरूपः	= चन्द्रः भाद्रसितासितचतुर्थ्यां भवति	७९/४/६१
नहुषः	= अयं त्रिलोकेशः, अस्य प्रयासेन शचीप्रार्थनया वृहस्पतेः कोपनिवृत्तिः इन्द्ररक्षा च	४७/४/५८
	= अयं इन्द्राणीं दृष्ट्वा मोहितः इन्द्रराज्यं जहार	५९/४/१०-१३
	= अयं ब्रह्मवरेण जरामृत्युरहितः, अयं नित्ययुवा	५९/४/३३-३४
	= अयं चन्द्रवंश्यः	५९/४/४१
	= अयं स्वशरीरेण स्वर्गं गतः	५९/४/९०
	= गुरुपदिष्टशचीसंदशतः सप्तर्षिवाह्यानेन शचीगृहं गच्छतो नहुषस्य मार्गे दुर्वाससः शापात् अजगरोऽभवत्, धर्मपुत्रस्य दर्शनेन शापमुक्तिः	६०/४/१८-४५
नाकाः	= एते सप्त, एते ब्रह्माधिकृतः	७/१/१३
	= एते नागपत्न्यः	१९/४/४०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१४३

नागवाहनम्	= अयं अनन्तस्य	८१/४/६
नागाः	= एते अधोलोकेषु निवसन्ति	३/२/१९
	= एते शिवाङ्गभूषणानि, गरुडभयेन शरणागतानि	३६/४/१००
नागास्त्रम्	= गरुडास्त्रेणास्य शमनम्	१२०/४/३३
नागेश्वरः	= अयं गृहस्य पूर्वदक्षिणे शुभाः	१०३/४/६५
नागेश्वरी	= इयं प्रकृतेः प्रधानांशरूपा, नागमाता, कश्यपात्मजा, आस्तीकस्य माता, जरत्कारुमुनेः पत्नी (द्र. देवसेना)	१/२/७२-७९
नाग्निजिती	= इयं कृष्णापत्नी (द्र. कृष्णापत्न्यः)	११२/४/३३-३५
नाटकम्	= अत्र नटानां वचनं सदा स्तुतिपूर्वं भवति	१०५/४/४२
नाडी	= जन्मनः परं अस्याः छेदनं धात्री करोति	९/४/६१
नाडीषट्कम्	= एते इडा-सुषुम्ना-मध्या-पिंगला-नलिनी- धुराचेति	२०/४/२७
नाम	= अस्य माहात्म्य कथनम्	१३/४/७३
नामजपः	= कृष्णनाम्नः प्रभावसंख्यानं संतो वक्तुं न क्षमाः	१३/४/७१
	= हरिनामजपेन अमरत्वप्राप्तिः, हरेः दोलनकारस्य फलम्	२७/२/२१-२४
नाम	= आदौ पुरुषनाम ततः प्रकृतेः (नार्याः) नाम उच्चार्यम्, यथा राधाकृष्ण इति	५२/४/३९
नामकरणम्	= अत्र मंगलवादनं भवति	१३/४/१८३
नामविक्रयी	= धनलोभेन मन्त्रदाता मुक्तो न भवति	८५/४/१९५
नामसंकीर्तनम्	= भगवन्नामकीर्तनं पापहरम्	८५/४/१७३
नामाष्टकम्	= इदं दुःस्वप्ननाशकम्, एते अच्युतं केशवं विष्णुं हरिः सत्यं जनार्दनम् हंस नारायणं चैव ह्येतन्नामाष्टकम्, अस्य दशकृत्वः जपः वर्णितः	८२/४/४४ ४४/३/९०
नायकः	= अयं खण्डनार्थे	
नारदः	= अयं ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य श्रोता वक्ता	१/४/१

=अस्य गुणकीर्तनम्	१/४/२६/२७
=अस्य ब्रह्ममानसे जन्म	१/४/४२
=अयं देवर्षीणां श्रेष्ठः	३/३/१८
=अयं ब्रह्मणः कण्ठदेशात् जातः	८/१/२६
=अस्य ब्रह्मणः आज्ञाभंगात् तच्छापेनो- पवर्हणारव्य गन्धर्वत्वप्राप्तिः	८/१/२९-४५
=ब्रह्मशापेन गन्धर्वत्वं ततः जन्मान्तरे शूद्रत्वं ततः पुनः नारदत्वप्राप्तिः	८/१/४६
=अस्य पितृ (ब्रह्म) शापेन उपवर्हणाख्य गन्धर्वत्वप्राप्तिः, अस्य शापेन ब्रह्मणोऽ- पूज्यत्वम्	१२/१/६-७
=(द्र. उपवर्हणः)	१३/४/२४४
=नरदनाम्नः ब्रह्मकण्ठात् जात इति निर्वचनम्	२२/१/२
=अस्य शूद्रयोनौ चरितम्, कुमारेण दत्तमन्त्रेण सिद्धिः, मन्त्रम्	२१/१/१३-५७
=शूद्ररूपेणास्य जन्मकथा	२०/१/१-६७
=अपुत्रां द्रुमिलपत्नीं मेनकां दृष्ट्वा काश्यप- नारदस्य यः वीर्यपातो जातः, तस्य पानात् गर्भधारणम्	२०/१/३९-४०
=अस्य ब्रह्मशापात् शूद्रगृहे जन्मकथा	२०/१/११-६७
=शूद्रजन्मनि अस्य पिता द्रुमिलः माता कलावती	२०/१/१२
=ब्रह्मकण्ठदेशात् नरदात् जातः नारद इति निर्वचनम्	२१/१/१४
=मुनीन्द्रस्य नामनिर्वचनम्, नरो ददाविति	२१/१/११
=शूद्रजन्मन्यपि अस्य नारद इति नाम, अस्य अनावृष्ट्यन्ते जन्मस्तेन नारस्य जलस्य दानात् नारदः इति निर्वचनम्	२१/१/७-९
=अयं पादो कल्पे उपवर्हणः आसीत्	२३/४/६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१४५

	= अस्य दर्पभंगः विधिना कृतः, अयं पूर्वगन्धर्वः	
	प्रजापतेः पुत्रः तच्छापात् शूद्रः ततः शापमुक्तिः	५६/४/५१-५२
	= देवर्षिषु अयं कृष्णरूपः	७३/४/६६
	= मोक्षणाभिदम्	१११/४/२५
	= असौ सनत्कुमारद्वारा कृष्णामन्त्रोपदेशः,	
	शिवेन कृष्णध्यानादि कथनम्	१३०/४/३८-५०
	= अयमुपवर्हणाख्यः गन्धर्वः, पूर्वजन्मनि	
	पञ्चाशत्कामिनीपतिः	१३०/४/३
	= अयं सृजयस्य कन्यायाः पतिः	१३०/४/१६
नारदविवाहः	= सृजयकन्यया, अस्य कथा	१३०/४/११
नारदीयपुराणम्	= अत्र पञ्चविंशतिसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१३
नारसिंही	= इयं रुद्रस्याष्टशक्तिषु सप्तमी (द्र. वाराही)	१२०/४/१९
नारा	= अयं सारूप्यमुक्तिवचनः	१११/४/२२
नारायणः	= अस्य जन्मवर्णनम्, अयं कृष्णं तुष्टाव	३/१/६-९
	= श्वेतद्वीपवासी, अयमेव कृष्णः	४/४/७०
	= अयमादिसृष्टौ जातः, प्रलयान्तस्थायी	५/१/३
	= अस्य सरस्वती लक्ष्मीभ्यां सह गोलोक-	
	गमनम्, कृष्णदेहे च विलयः	६/४/७०-८९
	= नारायणांशस्य कृष्णस्य लक्ष्मीसरस्वतीभ्यां	
	सह बैकुण्ठगमनम्	६/४/२५५
	= अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/८;
		९/४/१०
	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य मूर्तिः माता, अस्य	
	नरः भ्राता	९/१/१२
	= अयं बदरीवने ऋषिः, अस्य नारदेन संवादः	२९/१/१-१६
	= कलौ दशसहस्राणि वर्षाणि अस्य प्रतिमा	
	तिष्ठति	३४/४/४०
	= अस्य तुष्टे जगत्त्रयं तुष्टं भवति	४०/४/३६

१४६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= अनेन कृतं शिवस्य सतीमरणजनित- शोकापनोदनम्	४३/४/३४-४२
नारायणी	= इयं राधा	४८/२/१
	= दुर्गायाः नाम निर्वचनम् (द्र. ईशानां)	५७/२/९
नारायणः	= अयं पाशुपतस्य धनोर्मध्ये तिष्ठति	६४/४/१४
	= अयं द्वारकायां गृहेप्रवेशे गतः	१०४/४/४०
	= अस्य निर्वचनम्	१११/४/२२
	= अयं ऋषिः	१२६/४/९०
	= अस्योच्चमात्रेण पुमान् तीर्थस्नायी भवति	१२९/४/७९
	= अस्य महालक्ष्मीसरस्वती च पत्न्यौ	६/१/१
नारायणर्षः	= अयं ज्ञानिषु कृष्ण एव	७३/४/७३
नारायणास्त्रम्	= वाणः एनं चिक्षेप	१२०/४/३०
नारायण क्षेत्रम्	= अत्र हाविष्यान्नरतः 'ॐ सर्वेश्वरेश्वराय सर्वविघ्नविनाशिने मधुसूदनाय स्वाहा' सिद्धमंत्रजपेन सिद्धिः तस्य अनुष्ठानविधिः	७८/४/३९-४१
नारायणसरोवरः	= अत्र चन्द्रः तपः कृत्वा ताराशापं तत्याज	१२२/४/६
नारायणी	= अस्य निर्वचनम्	१२९/४/९४
नारिकेलः	= गृहनिःकटस्थः अस्य वृक्षः धनप्रदः	१०३/४/३४
	= अयमीशाने शुभः	१०३/४/३४
नारिकेलोदकम्	= इदं कांस्यपात्रे न पेयम्	८५/४/६
	= इदं अयःपात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/४
	= इदं कांस्यपात्रस्थं ताम्रपात्रस्थं च सुरातुल्यम्	२७/१/२३
नारिकेलफलं	= अष्टम्यां भक्षितमिदं बुद्धिं नाशयति	२७/१/३३
नारी	= एता प्रकृतिसम्भूता सत्वांशा उत्तमा, रजसांशा मध्यमा, तमोंशा अधमा, आसां परिचयः	१/२/१४६-१५०
	= कृष्णांशरूपा, तस्याः वर्णनम्, अनया सार्धं शृंगारवर्णनम्	२/२/२९-४०
	= पतिपुत्रवती यात्रायां मङ्गलदा	१६/३/२५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१४७

= परैरदृश्या रक्षितव्या	१८/४/११७
= अस्याः संभोगे तेजो नाशः, दिवालापे यशक्षयः, अतिप्रीतौ धनक्षयः, अन्यासक्तौ वपुः क्षयः, सानिध्ये पौरुषक्षयः, कलहे माननाशः, विश्वासे सर्वनाशः, अस्या वशीकारोपायः	२३/१/३४-३६
= पतिव्रता पत्युरनुगमने पतिं प्राप्नोति अन्या अनुमृतापि न	२८/३/१२-१३
= ज्वलत्प्रदीपं दधती इयं पतिपुत्रवती यात्रायां दृष्टः शुभसूचकः	३३/३/१६
= इयं भक्तिमार्गे विघ्नकर्त्री	२४/४/२३
= इयं मुक्तिमार्गरोधिका, तपस्यायां व्यवधान- कर्त्री, मोहकारणम्, दुर्वह निगडम्	२४/४/१७-१९
= शिवं दृष्ट्वा आसां मनोःभाववर्णनम्	३९/४/१५-२३
= वरदर्शने आसां शिवरूपकुतूहलवर्णनम्	४४/४/२५-३०
= इयं स्वामिनो बलवत्तरं जारं वाञ्छति	५९/४/२६
= अस्याः विश्वासो नैव कार्यः कुलटासु विशेषेण	७५/४/२
= इयं चतुष्पुरुषगामिनी वैश्या भवति, अस्याः पाकेनाधिकारः	७५/४/६४
= पतिपुत्रवतीनामासां दर्शनेन पापनाशः	७६/४/६-८
= पीताम्बरधराया अवगूहने कल्याणप्राप्तिः	७७/४/३६
= शुक्लाम्बरधरा शुक्लमाल्यानुलेपना यं स्वप्ने आलिङ्गति तस्य श्रीः भवति	७७/४/३५
= इयं ज्ञानमार्गस्यार्गला, भक्तिद्वारकपाटकम्, मोक्षमार्गव्यवधानम्, बन्धनकारणम्, अस्याः भोगः पीयूषबुध्यागरलभोगसमम्	१३०/४/३२-३३
नाशः = स्वप्ने मस्तकात् दुष्टेन बलात् छत्रग्रहणे पितुर्नृपस्य गुरोर्वानाशं सूचयति	८२/४/३६
नाशलक्षणम् = पापिना सह शयनभोजनगमन अस्य कारणम्	७५/४/२६
निकुम्भः = अयं वाणसेनापतिः (द्र. कुम्भः)	१२०/४/१२

१४८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

निगडबन्धनम्	= स्वप्ने दृष्टं प्रतिष्ठा पुत्रलाभाय च भवति	७७/४/२७
नित्यकोपा	= अस्या दर्शनं पापाय	७८/४/४९
नित्यपोष्याः	= एते पिता, माता, गुरु, भार्या, शिशुः, अनाथः बान्धवश्च	६०/४/५
नित्या	= दुर्गाया नाम, अस्य शब्दस्य निर्वचनम् (द्र. सत्या)	५७/२/१४
नित्यानि	= आत्माकाशकालदिशः, गोकुलं, गोलोकं वैकुण्ठः, प्रकृतिः इति परिगणनम्	२/२/५-६
निदानम्	= अयं पैलकृतो ग्रन्थः	१६/१/२१
निद्रा	= इयं प्रकृतेः कला, रुद्रस्य पत्नी कालाग्निरिति नामान्तरम् (द्र. सन्ध्या)	१/२/१२३
	= इयं प्रकृतेः कला, विधेः कन्या (द्र. तन्द्रा)	१/२/१२८
	= इयं दिवसे सन्ध्ययोर्वा न कार्या	७५/४/८१
	= इयं शक्तिः, प्रकृते कला	७८/४/२६
निद्रास्त्रम्	= निद्राकरमस्त्रम्	११६/४/४४
निन्दा	= स्त्रीकटूक्तिसहिष्णुता	२४/४/२६
	= शिवब्रह्मदुर्गालक्ष्मीसरस्वतीगीतातुलसी- गङ्गावेदगायत्रीमन्त्रपूजामन्त्रपदगुरोः निन्दकः अन्धकूप नामके नरके पतति	४०/४/१३६-१३८
	= हरिगुरुविप्रहरपतिभिक्षुब्रह्मचारिदेवहर- केशवयोर्भक्तनिन्दकः कालसूत्रनामके नरके पच्यन्ते	४०/४/१३३-१३५
	= परनिन्दा दोषाय स्वनिन्दा यशसे भवति	४१/४/७
	= पित्र्यादीनां निन्दने नरकप्राप्तिः	७५/४/४७-४८
निन्दकः	= अस्य यातनावर्णनम्	४०/४/१३३-१४६
निमेषः	= एकस्य ब्रह्मणः पाते कृष्णस्य निमेषो भवति	५/१/८
	= एकब्रह्मणः पतनेन कृष्णस्य एकः निमेषो भवति, अस्य परिभाषा कथनम्	८६/४/४४
	= त्रिलवेनास्योत्पत्तिः, अस्मात् क्षणः	९६/४/५०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१४९

निम्बम्	= अस्य षष्ठ्यां भक्षणं तिर्यग्योनिप्राप्तिकरम्	२७/१/३१
नियतिः	= भगवानपि अस्याः पराधीनः	६९/४/८२
नियमाः	= विष्णुना ब्रह्मणे उपदिष्टाः येन स मोहिनीं तत्याज	३५/४/७६-१०२
निर्गुणः	= मायातीतो भगवतो रूपम्	४३/४/५८
निर्ऋतिः	= अयं सिंहिकायाः पतिः, राहोः पिता	९/१/३६
निर्जनम्	= अत्र रसिकासु संयोगः दुर्लभः	३०/४/७५
निर्जनः	= अत्र संगमः सुखप्रदः	५९/४/३२
निर्णयः	= केवलं वेदेन न भवति, लोकः वेदात्प्रबलः	७/३/४९
निर्मञ्जलम्	= इदं मङ्गलकर्म	१०९/४/२
निमञ्जनात्	= आगतं प्रियं आगतां नववधूं पुत्रीं वा स्त्रियः निर्मञ्चनं कृत्वा यानात् अवरोहन्ति, परञ्चन इति भाषायाम्	४०/४/६८
निर्माल्यम्	= शिवनिर्माल्याभिशाप कथा	३७/४/१-५५
	= इदं भूमौ न देयम्	४/४/३५
निशा	= अत्र पारणविधिः कथितम् (द्र. महानिशा)	८/४/६०
निशिभोजनम्	= ब्रजे निशिभोजनं न कर्तव्यम्	८५/४/१७४
निषेकः	= सर्वमेतत्साध्यम्	४६/४/५६
निष्कृतिः	= सर्वेषां पापानामस्ति मातृगामिनस्तु नास्ति	५९/४/५८-६०
	= विट्क्षत्रशूद्राणां ब्राह्मणी गमने नास्ति	५९/४/६१
निष्फलम्	= स्त्रीवशस्य पुरुषस्य जन्म	६/२/५७
नितिवाक्यम्	= अस्य त्रैविध्यम् (१) इदं श्रुतिसुन्दरं न हितप्रदम् (२) इदं अप्रीतिकरं परिणामसुखम् (३) इदं श्रुतिसुखं हितकरञ्च	४१/४/५३-५७
नीतिसारः	= अयं लौकिको वैदिकश्च, अस्य वर्णनम्	७८/४/१-६२
नीलकण्ठः	= पार्वत्याः दृष्टिपातेन शिवस्य नीलकण्ठत्वम् =(द्र. चाषः)	३७/४/३३ ७६/४/५-८

१५०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

नृपः	= स्वप्ने अस्य दर्शने कुटुम्बार्थयोर्लाभः	७७/४/१९
	= अस्य लक्षणम्, चतुर्योजनभूमिपतित्वम्	८६/४/१८
नृपकन्यकाः	= एता षोडशसहस्रमिता कृष्णपत्न्यः, एता कमलाकलया जाताः	६/४/१७८
नृपपुत्रा	= एते कृष्णपक्षीयाः देवांशाः	६/४/१७७
नृपतिः	= अयं प्रजानां बलम्	३५/३/९७
नृसिंहः	= अयं विराट्	९/४/१३
नेत्रम्	= एकतारकगगनदर्शनेन नेत्ररोगः	७५/४/२२
नेत्रसरः	= अयं सतीविरहेण रुदतः शङ्करनेत्रादुत्पन्नम्	४३/४/१-२२
	= अस्य महत्त्वम्	४३/४/२२-२४
	= हरहरयोः नेत्रसलिलेनास्य पुण्यसरसः जन्म	४३/४/४७
नैमिषारण्यम्	= अत्र उपवासेन मुक्तिः	७६/४/३०
नैराश्यम्	= इदं परमं सुखम्	९७/४/५७
नैर्ऋतः	= द्र. सैहिकेयः इदं पितृसम्बन्धात् राहोः नाम	९/१/३६
नैवेद्यम्	= इदं भूमौ न निवेद्यम्	४/४/३५
	= यः सदा नैवेद्यं भुङ्क्ते स पूतो भवति	११/१/३४
	= इदं ब्राह्मणाय दत्त्वा भोज्यम्, अदत्त्वा अस्य भोजने दोषः	२१/४/५८
	= विष्णुनैवेद्यम्, इदं सर्वदेवेषु प्रशस्तम्	२१/४/६०
	= विष्णुनैवेद्यभक्षणमाहात्म्यमत्र कथितम्	३६/२/२९-४५
	= इदं शिवलिङ्गोपरि दत्तमग्राह्यम्	३७/४/३९
	= शिवनैवेद्यभक्षकस्य पार्वतीशापेन सारमेयत्व-प्राप्तिः	३७/४/३२
	= विष्णुनैवेद्यस्य महिमा, तेन अतिथीनां पितृणां च पूजनं वरम्	३७/१/२६
	= इदम् पवित्रं देवाय दत्त्वा यवनो भवति	८५/४/१५०
न्यासः	= अयं सन्यासिनां बलम्	३५/३/९६
न्यग्रोधः	= अयं द्वीपेषु षष्ठः (द्र. पुष्करः)	७/१/७

प

पक्वद्रव्यापहारी	=अयं पशुर्भवति, ततः गन्धमृगः, ततः जन्मान्तराणि प्राप्नोति	८५/४/१०३
पक्वान्नम्	=ब्राह्मणपक्वं भोगाय भवति, अन्यं पक्वं न भोगाय भवति =(द्र. सिद्धान्नम्)	८३/४/५१ ८५/४/४
पक्षः	=एतौ द्वौ एव =पञ्चदशतिथेरस्योत्पत्तिः, अस्मात् मासः =अयं शुक्लकृष्णभेदेन द्विविधः	७/२/७१ ९६/४/५४ ९६/४/५५
पक्षपातः	=सभायां पाक्षिकाः अयं शतपुरुषं घ्नन्ति	१७/१/५४
पक्षिमाता	=इयं विनता	९/१/१७
पक्षी	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१४
पञ्चचत्वारिंशः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे मनसादेव्युपाख्यानम्, कश्यपस्य मानसीकन्या जरत्कारुः =अत्राध्याये गणपतिखण्डे विष्णुना गौरीप्रीतये रामाय गणेशस्तवोपदेशः, दुर्गास्तोत्रम् =शिवपार्वत्योः विवाहः, रत्यञ्जलस्थेन कामदेवभस्मना कामस्योज्जीवनम्, विवाहे लोकाचार वर्णनम्	४५/२/१-२१ ४५/३/१-७६ ४५/४/१-८५
पञ्चतन्मात्राः	=आसामहङ्काराज्जन्म, ताश्च रूपरसगन्ध-स्पर्शशब्दाख्याः	३/१/५
पञ्चत्रिंशः	=अत्राध्याये गणेशखण्डे कार्तवीर्यपत्न्या युद्धभीतायाः मृत्युः, अस्या श्राद्धादिः, कार्तवीर्यपरशुरामयोर्युद्धारम्भः =अत्राध्याये कृष्णखण्डे ब्रह्मणः उपाख्यानम् ब्रह्मभारतीसम्बन्धः, ब्रह्मणः शापान्मुक्तिः	३५/३/१-१३९ ३५/४/१-१०२
पञ्चदशः	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे मालावत्या सह धर्मादीनां संवादः, कालपुरुषसंवादः, ब्राह्मणेन संवादः	१५/१/१-५६

१५२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे भाण्डीरवने राधा- कृष्णयोः ब्रह्मणाकृतः विवाहः नवसंगमश्च	१५/४/१-१७८
	= अत्राध्याये गणेशखण्डे, कृत्तिकानां स्वरूपम्, शिवदूतानां कृत्तिकागृहे गमनम् नन्दि- कार्तिकेयसंवादश्च, षोडशमातृपरिचयः	१५/३/१-४३
पञ्चदशी	= अस्यां तिथौ मांसमभक्ष्यम्	२७/१/३५
पञ्चदशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे धर्मध्वजात् माधव्यां तुलस्याः जन्म, तपसा तुष्टस्य ब्रह्मणः वरेण तुलस्या शंखचूडपत्नीत्वं, विष्णुपत्नीत्वं च, ब्रह्मणा दत्तेन राधामन्त्रेण राधामोक्षश्च	१५/२/१-५१
पञ्चदशोत्तर- शततमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे ऊषासंरक्षकदूतानां बाणं प्रति वचनम्, ऊषाचेष्टितश्रवणतो बाणे कुपिते सति तं प्रति शिवगौरीस्कन्दगणेशानां बोध वचनानि, वाणस्य प्रतिज्ञा, कोटीरीमातु- रुपदेशः, वाणानिरुद्धयोः युद्धोद्योगः, वाणेन रामकृष्णयोर्निन्दनम्, अनिरुद्धेन तत्खण्डनम्	११५/४/१-११६
पञ्चनवतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे उद्धवाय राधायाः स्वदुःखनिवेदनम्, मथुरागम- नोद्यतेनोद्धवेन माधव्या संवादः, उद्धवस्य भवाब्धितरणप्रश्नः, राधयोद्धवाय भव- तरणोपायकथनपूर्वकं कालगतिनिवेदनम्	९५/४/१-३५
पञ्चपञ्चाशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे राधापूजापद्धतिः, ध्यानम्, मन्त्रः, स्तुतिः, पूजाविधिः वर्णनम्	५५/२/१-१०१
पञ्चपञ्चाशत्तमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे श्रीकृष्ण- प्रभाववर्णनम्	५५/४/१-३०
पञ्चप्रकृतिः	= इयं पार्वती	१२९/४/९६
पञ्चवाणः	= मारणस्तम्भन्-जृम्भण-शोषण-उन्मादनं चेति	४/१/११
पञ्चमः	= अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे गोलोकगोपगोपीनां नित्यानित्यत्वकथनम्, नारायणमहेश्वरयोः स्थितिः, कल्पत्रयकथनम्, कालपरिभाषा,	

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१५३

	मार्कण्डेयस्य स्थितिकालः, कृष्णस्य वामपार्श्वात् राधोत्पत्तिः, तस्याः रोमकूपेभ्यो गोपीनामुत्पत्तिः, गोपादीनां कृष्णादुत्पत्तिः, अस्मादन्यसृष्टिवर्णनम्	५/१/१-७६
	= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे धरया सह देवानां राधागृहगमनम्, तत्र कृष्णस्वरूपवर्णनम्, स्तोत्रम्, तत्फलं च	५/४/१-१२६
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे कोणार्के सूर्यमुपास्य तस्माल्लब्धवेदस्य धारणार्थं सरस्वतीप्रसाद- प्राप्तये याज्ञवल्क्येनोपासितं सरस्वतीस्तोत्रम्	५/२/१-३५
	= अत्राध्याये गणपतिखण्डे पुण्यकव्रतमाहात्म्य- कथा, शिवस्य तपः	५/३/१-२९
पञ्चमी	(द्र. वसन्तपञ्चमी)	४/२/२३-३०
	= अत्र बिल्वंभक्षणं कलङ्ककरम्	२७/१/३१
	= माघशुक्लपक्षे सरस्वतीपूजनफलम्	२७/२/१०१
पञ्चरथाः	= कृष्णस्य योगेनेषामुत्पत्तिः, एषां वर्णनम्, तेषु एकं नारायणाय दत्तम्, द्वितीयं राधिकायै दत्तम्, शेषमात्मने दत्तम्	५/१/५३-५९
पञ्चरात्रम्	= वासिष्ठं, नारदीयं, कापिलं, गौतमं, सनत्कुमारीयम् चेति	१३३/४/२४
पञ्चाशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे, राधोपाख्याने सुयज्ञोपाख्यानम्, सुयज्ञेऽनाहतविप्रशापः पुलहपुलस्त्यप्रचेताभृगुरङ्गिरादि ऋषिप्रवराणां विप्रं प्रति बोधवचनम्	५०/२/१-४३
पञ्चाशत्तमः	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे रुद्रांशस्य दुर्वाससः अम्बरीषगृहे दर्पभंगकथा	५०/४/१-२३
पञ्चाशीतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे चतुर्वर्णानां भक्ष्याभक्ष्य विवेचनम्	८५/४/१-२१२
पञ्चवक्त्रः	= अयं शङ्करः	६३/४/८५
पञ्चविंशः	= अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे नारदस्य शिवलोकदर्शनम्	२५/१/१-१८

१५४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने यमसावित्रीसंवादः, तत्र कर्मणः महत्त्वम्	२५/२/१-३४
	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे कार्तवीर्यपरशु- रामयोः युद्धे कार्तवीर्यस्य दर्पभंगः	२५/३/१-२२
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे कन्दल्याः पितुः और्वस्य शापेन दुर्वाससः अम्बरीषात् पराभवः, अम्बरीषकथा	२५/४/१-१५८
पञ्चविंशत्यधिक- शततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे शिवं प्रति वसुदेवप्रश्नः, शिवेन तस्य समाधानम्, शिवाज्ञया वसुदेवेन कृतः राजसूययज्ञः, सनत्कुमारादेशेन दक्षिणायां वसुदेवेन सर्वस्वदानम्	१२५/४/५४
पञ्चशिखः	=अयं ब्रह्मपुत्रः, तपसि स्थितः	१२/१/४
	=अयं ब्रह्मणो नाभेः जातः	८/१/२६
	=वह्निशिखारूपाः पञ्च जटाः सन्ति मस्तकेऽस्येति निर्वचनम्	२२/१/१६
	=ब्रह्मणोंगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु पञ्चदशः	३०/४/३४
	=अस्य पञ्चलक्षं शिष्याः	१०४/४/४०
पञ्चषष्टितमः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे देव्याः आराधनप्रकारः, देवीसुरथसंवादः	६५/२/१-४३
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे कृष्णमानेतुं प्रस्थितस्याक्रूरस्य हर्षप्रकर्षवर्णनम्	६५/४/१-३८
पञ्चसप्ततितमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे भगवता कृष्णेन नन्दाय सांसारिकज्ञानोपदेशः, आह्निकोप- देशः, कर्तव्याकर्तव्योपदेशश्च	७५/४/१-१०५
पञ्चसायकः	=कामदेवस्य नामान्तरम्	३९/४/४४
पञ्चोत्तरशततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रुक्मिण्युद्धा- हाख्यानम्, तत्र रुक्मिण्या सौन्दर्यस्य प्रशंसा, भीष्मकस्य सुतमन्त्रिपुरोहितादिजनान् प्रति रुक्मिण्यर्थं वरवरणप्रश्नः रुक्मिणी श्रीकृष्णाय	

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१५५

देयेति तन्महत्त्ववर्णनपूर्वकं शतानन्दस्य
वचनम्, निर्णयः भीष्मककृता शतानन्दपूजा
च, तद्वचनतुष्टेनभीष्मकेण कृतो भूरत्नदानम्,
तद्वचनरुष्टस्य रुक्मिणः कृष्णविप्रयोः
अधिक्षेपः, शिशुपालाय कन्या देयेति
निर्णयः, सर्वत्रामंत्रणपत्रिका प्रेषणम्, कृष्णा-
ह्वानार्थं भीष्मकेण विप्रद्वारागूढ प्रेषितपत्रिकाया
दर्शनेन कृष्णादीनामपि तत्रागमनोपक्रमः

१०५/४/१-८६

पञ्चोपचाराणि

= पाद्यार्घ्यजलनैवेद्यपुष्पाणि, एतानि मूलेन
देयानि

२६/१/९२

पटोलम्

= इदं द्वितीयायामभक्ष्यम् शत्रुवृद्धिकरम्

२७/१/३०

पण्डितः

= दरिद्रायाप्यस्मै कन्यादाने फलं वर्णितम्

७६/४/५७

= तपसा पण्डितः ब्राह्मणो भवति

८५/४/१५८

= अयं शास्त्रचिन्तासु कालं यापयति

३९/४/९५

पण्डिताः

= एषु सरस्वती श्रेष्ठा

१३३/४/४०

पताका

= इयं यात्रायां दक्षिणे दृष्टा शुभा

१६/३/२८

= इयं यात्रायां दृष्टा शुभा

३३/३/२२

= अस्या दर्शनेन पुण्यलाभः

७६/४/१२

= स्वप्नेऽस्याः लाभे श्रीप्राप्तिः

७७/४/५४

पतिः

= अयं प्रियेषु श्रेष्ठः

३/३/९

= अयं स्त्रीणां नेत्रम्, गतिः, प्राणः, सम्पत्,

अयं शतपुत्रादप्यधिकः प्रियः

९/१/६२-६८

= अयं पत्न्या न विस्मरणीयः

१३/१/३७

= अयं गुरुः, इष्टदेवः, तपः, धर्मः, प्रियतमः

बन्धुः

१७/४/६७-६८

= अयं पत्न्याः धर्मस्य यौवनस्य च रक्षकः

१७/४/७९

= पातीति अस्य शब्दस्य निर्वचनम्

४२/२/२४

= अयं स्त्रियाः बन्धुः, दैवतं गुरुः, स्वामी

सर्वस्वदाता च

५६/४/१०-११

१५६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं स्त्रीणां गुरुः	६९/४/६६
	=अयं सर्वदाता, अयं मितं ददति	८६/४/१३२
	=अयं प्रियः, भर्ता, स्वामी, कान्तः इति शब्दैः व्यपदिश्यते	१०/१/१४७
पतिभक्तिः	=अनया विहीना युवत्यः नरकगामिन्यः	७५/४/४९
पतिभक्तिविहीना	=अस्या दर्शनं पापाय	७८/४/४८
पतिव्रता	=अस्याः तेजः सूर्यादप्यधिका	४४/३/१४
	=एषां पतिसेवा तपः, परपतिः पुत्रसमः	५९/४/७३
	=अस्या शापः नान्यथा भवति	८१/४/५३
पतिव्रतास्तोत्रम्	=अस्य पाठेन महत्पुण्यम्, इदं सृष्ट्यादौ पञ्चया कृतमस्ति	८३/४/१३५-१४८
पतिव्रता	=अत्र आसां धर्मः वर्णितम्, अनया व्रतादिकं विहाय पतिसेवा कार्या, अस्या आचारः, आभिः पठनीयं स्तोत्रं च वर्णितम्	८३/४/१११-१४८
	=अस्याः गृहाचारवर्णनम्	८४/४/१४-२०
	=अस्या बलात्कारः मातृगमनतुल्यः ब्रह्महत्या-शतजनकश्च	८६/४/८५
पतिसेवा	=इयं सर्वधर्मात्परा, अनया बिना व्रत-दान-तपः-पूजा-जप-होमादिकं निष्फलं भवति	१७/४/६८-७०
पतिसेवाहीना	=इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति, अनुगमनेन पतिं न प्राप्नोति	२८/३/१२
पतिसौभाग्य-वर्धनम्	=इदं त्रैमासिकं व्रतम्, अस्मिन् राधिकासहितः भगवान् कृष्णः आराध्यः, विषुवे अस्य समारम्भः, दक्षिणायने समाप्तिः, अस्य व्रतस्य विधिः, ध्यान वर्णितः	१६/४/७५-८०
	=अस्य व्रतस्य विधिः, पूर्वानुभवश्च वर्णितः	१६/४/७५-१४४
पत्नी	=आसु साध्वी परमाप्ता	३/३/८
	=सर्गादौ याश्च येभ्यः अंशसमुद्भवाः तां रूपवतीं सतीं तस्मै तस्मै कृष्णः ददौ	६/१/३

	=इयं भार्या, जाया, प्रिया, कान्ता, स्त्री, शब्दैर्व्यपदिश्यते	१०/१/१४९
	=इयं विवाहिता यज्ञपत्नी पुण्यव्रता निश्चला भवति, गुप्तपत्नी भयप्रीतिदानसाध्या अनिश्चला भवति	११४/४/२५-२६
पत्नीतातः	=द्र. पितरः	१०/१/१५३
पत्राणि	=एषु तुलसी श्रेष्ठा	३/३/६
	=एषु तुलसीपत्रं श्रेष्ठम्	१३३/४/३६
पद्मः	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः सप्तमः (द्र. ऐरावतः)	९/१/३९
पद्मरागः	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३३
पद्मवनम्	=इदं रामकृष्णक्रीडावनम्	५३/४/१०
पद्मा	=इयं राधासखी, पद्मालया इति पाठान्तरम्	४/४२१८३
	=इयं सरस्वत्याः शापेन वृक्षत्वं गता, इयं धर्मध्वजस्य कन्यारूपेण नारायणांशं शंखचूडं पतिं प्राप्य दैवदोषेण तुलसीवृक्षत्वं पद्मावती नदीत्वं च प्राप्तवती, शापान्ते पुनः नारायणपत्नीत्वं प्राप्ता	६/२/५३
	=यत्र शंखध्वनिः, तुलसी, शिलार्चनम्, ब्राह्मणभोजनं नास्ति, तत्रेयं न तिष्ठति	३८/२/३२
	=अस्याः लोपकारणानि वर्णितम्	३८/३३-५६
	=इयं अनरण्यस्य पुत्री, पिप्पलादस्य पत्नी, अस्याः विवाहकथा (द्र. अनरण्यः)	४१/४/१२५-१२६
	=धर्मस्य आशिषा दशपुत्रप्राप्तिः, पत्युः यौवनधनादिप्राप्तिश्च	४२/४/५९-५६
	=पौषामासस्य शुक्लपक्षे रात्रौ अस्याः प्रतिमायाः दर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२३
	=इयं चेतना अधिदेवता च	७८/४/२३
पद्मालया	=इयं राधासखी, पद्मा इति पाठान्तरम् द्र. सुशीला, पारिजता	४/४/१८३

१५८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

पद्मावती	= कृष्णस्य सखी	३/४/६०
	= इयं पद्मा, सरस्वतीशापेन नदीत्वं, कलेः पंचसहस्राब्दान्ते अस्या मुक्तिः	७/२/७
	= इयं सुरभानस्य पत्नी, वृषभानोः जननी	१७/४/१०७
	= इयं पद्मवने लक्ष्मीः	५६/४/८२
	= इयं राधासखी	१२६/४/२४
पनसः	= इदं फलं सर्वत्र शुभप्रदः (द्र. बिल्वः)	१०३/४/३६
पयः	= अयं ताम्रपात्रेणादेयम्	२७/१/२२
	= अयं अयः पात्रेण न पेयम्	८५/४/४
	= ताम्रपात्रेणास्य पानं न कर्तव्यम्	८५/४/७
परकायप्रवेशनम्	= अष्टादश सिद्धिषु एकादशी (द्र. नाकसिद्धिः)	६/१/१९
परनारी	= इयमगम्या, सप्तपुरुषपातिनी,	११४/४/३३
परनिन्दा	= इयं पापाय	४१/४/७
परभोग्या	= इदृशी नारी भोग्या न भवति	४७/४/३८
परमं दुःखम्	= आशा अस्य कारणम्	९७/४/५७
	= सूक्ष्माणामन्तिमः	३/३/२७
परमाणुः	= सूक्ष्मेषु अयं कृष्णः	७३/४/८९
	= अयं सर्वस्मात् सूक्ष्मः	९६/४/४७
परमात्मा	= अस्य मुखतः सरस्वत्याः जन्म, तस्या स्वरूपं वर्णितम्	३/१/५४-५९
	= सर्वेषां ब्रह्मण्डानामेकः कृष्णः	७/२/८३
	= अस्य निमेषमात्रं ब्रह्मणः मृत्युकालः कथितः	७४/४/१६
	= कृष्णरूपेणायं स्वयमेव धर्मः	९४/४/१०८
परमानन्दरूपिणी	= राधाया नाम, निर्वचनम्	१७/४/२३०
परमान्नम्	= अस्य दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१९
परवीर्यम्	= इदं यस्या उदरे तिष्ठति सा नारी भोग्या न भवति	४७/४/३८

परशुः	= अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३६
परशुरामः	= अयं स्व पितुः श्राद्धं कृत्वा ब्रह्मलोकं गतः, तत्र ब्रह्मपरशुरामसंवादः, कार्तवीर्यवधो- पायकथनम्	२८/३/५१-८२
	= कार्तवीर्यवधाय अस्य शिवलोकगमनम्, तस्य वर्णनम्	२९/३/१-५१
	= अस्य शङ्करेण संवादः, शास्त्रास्त्र-मन्त्रप्राप्तिश्च	३०/३/१-३२
	= अस्य यात्राकाले आयोजितानां विविध- मङ्गलानां वर्णनम्	३३/३/१३-२९
	= कार्तवीर्येण युद्धेऽस्य मूर्च्छा शङ्करेण जीवनदानञ्च	४०/३/३४
	= अनेन वाग्युद्धे गणेशस्यैकदन्तनाशः	४३/३/१-४२
	= पार्वत्या एनं अमरत्ववरप्राप्तिः	४५/३/५९
	= अनेन कार्तवीर्यस्य दर्पभङ्गः	५६/४/६०
	= अस्य त्रिकोटिशिष्याः	१०४/४/४२
परशुरामप्रतिज्ञा	= क्रमेण त्रिसप्तकृत्व निर्भूपां वसुन्धरां कृत्वा अस्याः पूर्तिः	४०/३/७१-७८
परं सुखम्	= स्त्रीणां कृते इदं एकान्ते पुरुषेण सम्भोगः	२/३/१९
परसुवर्णनम्	= दैवादस्य दर्शने हस्तप्रक्षालनाच्छुचि	३३/४/९३
परस्त्री	= आसु अपकीर्तिः वसति	३५/४/८३
	= इयं सर्वापहर्त्री.	३५/४/८५-९०
	= अस्यां दैवात् प्रवृत्तस्य हरिस्मेरेण शुचित्वम्	३५/४/४३
	= अनया सह सम्भोगे दोषवर्णनम्	८६/४/८३-८४
परा	= अयं शिववरेण पार्वत्याः नामान्तरम्	३९/४/३०
पराजयः	= पुत्रात् पराजयः आनन्दजनकः	२१/४/१२८
	= अत्र कालः कारणम्	४०/३/३३
	= मालिसुमालियुद्धे सूर्यस्य शङ्करेण पराजयः	७९/४/५१
पराभक्तवराः	= एषां नामानि	६०/२/७५-७९

१६०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

पराशरः	= अयं शक्तेः पुत्रः, कृष्णद्वैपायनस्य पिता	१०/१/३
परिखा	= इयं शतहस्तपरिमाणा भवेत् गम्भीरा च दशहस्तमिता	१०३/४/७०
परिखाद्वारम्	= इदं दशहस्तमितं कार्यम्	१०३/४/७०
परिचारकः	= इन्द्रियाणि तदधिष्ठितारो देवाश्च आत्मनः परिचारकाः	९४/४/१११
परिदेवनम्	= गणेशजन्मनि पार्वत्याः	९/३/२-१६
परिपाल्याः	= आसां नामानि (द्र. अगम्याः)	७८/४/५१-५७
परिपूर्णः	= सुतपसः तपः फलेन वसुदेवरूपेण जन्मनि पुत्रत्वेन प्राप्तस्य कृष्णस्य स्वरूपम्	७/४/१००
परिपूर्णतमः	= गोकुले वैकेण्ठे च अयं कृष्णः	९/४/१३
परिवेषकः	= अयं भोक्तारं स्पृष्ट्वा अन्नमपवित्रं करोति	८५/४/१३
पर्णम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२२
पर्णा	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला, सुन्दरी	४/४/१८४
पर्व	= अस्य तिथिषु स्त्रीतैलमधुमांससेवनेन नरक-प्राप्तिः	८५/४/१७७
पर्वतः	= एते तण्डुलपृथुकलवणशर्करालङ्कफलयव-गोधूमपिण्डकमोदकस्वस्तिककर्पकभेदेन बहुविधः	१३/४/१५४-१५८
पर्वताः	= एषु प्रधानानामष्टानां सुमेरुप्रमुखानां नामानि, यान् पृथ्वीरचनानन्तरं ब्रह्मा रचितवान्	७/१/२-३
	= एते शेषाधाराः, एषामाधारश्च पंक्तिः सप्तपातालाः	७३/४/१४
पलपैतृकम्	= इदं कलिवर्ज्यम्	११५/४/११२
	= इदं त्रियुगे प्रसिद्धमपि कलौ वर्जितम्	११५/४/११०
पल्लवम्	= पुष्पाधारम्, आधेयं च स्कन्धस्य	६/४/२०९
पवनः	= श्रीकृष्णस्य निश्वासासास्यज्जन्म, अयं विश्वेषां प्राणः	४/१/२९
	= अयं रथेन चलति	८१/४/५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१६१

पवनास्त्रम्	= पर्वतास्त्रेणस्यावरोधः भवति	१२०/४/३०
पवित्राः	= एषु वैष्णवः श्रेष्ठः	३/३/२१
पशुः	= अस्य वधे शतकार्षापणं प्रायश्चित्तम्	७/४/२३
पाकः	= नूतनभाण्डे पाचनीयः	८३/४/५५
	= अयं सुसंस्कृते स्थाने कार्यः	८३/४/५६
पाकभाण्डम्	= भोजनपाकाय नवीनं ग्राह्यं अथवा पक्षान्ते त्याज्यम्	८३/४/५५
	= ग्रहणे, अशौचे, अशुचिस्पृष्टायां पाक- भाण्डं त्याज्यम्	८३/४/५८
पाञ्चजन्यः	= अयं शङ्खेषु कृष्ण एव	७३/४/७८
पाञ्चरात्रम्	= एषु कपिलं कृष्णरूपः	७३/४/७९
पाठः	= चतुर्वेदपाठात् पुराणपाठफलमधिकम्	१३३/४/४५
पाणिनिः	= अस्य कोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३६
पाण्डवाः	= इन्द्ररूपस्य हरेः अंशाः	११६/४/२१
	= एते चतुर्दशसु इन्द्रेषु पंचमः, शिवशापात् पाण्डवत्वं गताः	११६/४/२७
पातकी	= कन्याविक्रयी सर्वाधिकः पातकी भवति	८३/४/६५
पातञ्जलः	= भगवन्तमनन्तेति वदति	१२९/४/७६
पातालम्	= सप्तपातालेषु षष्ठम् (द्र. रसातलम्)	७/१/१३
पातालाः	= एते सप्त, एते क्रमशः अधः वर्तन्ते, एषां नामानि (द्र. अतलम्)	७/१/१३
	= एते ब्रह्माधिकृतः सप्त	७/१/१३
	= एते सप्त	५५/४/६
	= एते पर्वताधाराः, एते पंक्तिः सप्त, एषामाधारः निश्चलं जलम्	७३/४/१४
पाताललक्ष्मी	= इयमनन्तस्य वक्षसि स्थिता	५९/४/२०
पाताललोकाः	= अत्र चन्द्रसूर्यगतिर्नास्ति तन्निवासिनः कालं ताम्रीप्रमाणेन जानन्ति	९६/४/९३-९५

१६२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

पात्रम्	= इयं द्विजाय, विष्णुभक्ताय, बुधाय, वृषलीपतये दद्यात्, शूद्रयाजिने तु न दद्यात्	८३/४/६२
	= सन्ध्याहीनाय वृषवाहायापि न देयम्	८३/४/६३
	= श्राद्धे पात्रो भूत्वा मैथुने नरकपातः	८३/४/६४
पादप्रक्षालनम्	= अस्य विधिः, अवधिकथनम्	२६/१/७८
पादोदकम्	= अत्र विप्रपादोदकमहिमा वर्णितम्	११/१/२६-३३
पादम्	= अत्र पंचो न षष्टिसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/११
पादकल्पः	= अत्र अस्य कल्पस्य वृत्तान्तः प्रतिपाद्यो वर्तते	५/१/४
पानीयम्	= हस्ताद्धस्तगृहीतं न पेयम्	८५/४/११
पापम्	= इदं कर्मणा घटते	२१/४/११६
	= इदं पापिनां बलम्	३५/३/९६
	= येषां दर्शने यस्मिंश्च कर्मणि अशुभं तेषां वर्णनम्	७८/४/१-६२
पापदृश्यः	= यस्माद् भाद्रचतुर्थ्या गुरुपत्नीक्षतिकृता तदिदने युगे-युगे पापदृश्यत्वम्	८१/४/५४
	= सूर्यस्य पापदृश्यत्वम्, अस्य जन्मसप्ताष्टरिः फाङ्गचतुर्थदशस्थानस्थत्वे ग्रहणे पापदृश्यत्वम्	७९/४/४९
पापबीजम्	= दुःस्वप्नदर्शनम्	७८/४/४३
	= चञ्चल मनः	४३/४/५५
पापाः	= एषां नाशस्थानानि	१/४/५४-६०
	= एते व्याधिमित्राणि, एते व्याधिबीजानि	१६/१/५१-५२
	= एते आलापगात्रसंसर्ग-शयनभोजनादिना संचरन्ति	७५/४/२७
पापी	= अनेन सह भोजनं, शयनं, गमनं न कुर्यात्, अन्यथा नाशः	७५/४/२६
	= अयं शरणागतः पापमेव ददाति	८१/४/३३
पादुका	= स्वप्ने लब्धेऽयं धान्यं ददाति	७७/४/२४
पायसम्	= यात्रायां दाक्षिणे दृष्टमिदं शुभम्	३३/३/२३

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	१६३
	= स्वप्ने भुक्तमिदं श्रियं करोति	७७/४/२२
	= स्वप्ने पद्मपत्रे नदीतटे भुक्तमिदं राज्यलाभाय	७७/४/२८
	= हस्ताद्धस्तगृहीतमिदं न पेयम्	८५/४/११
पारणम्	= इदं पूर्वाहणे कर्तव्यम्	८/४/६
	= इदं एकादशीव्रतस्यैकादश्यां न कर्तव्यम्	२६/४/३६
पारणा	= रोहिणीव्रते रात्रावपि कर्तव्या	८/४/५९
	= जन्माष्टमीव्रतस्य, अस्य कालः कथितः	८/४/४६
	= इदं दिवाकर्तव्यम्	८/४/५८
	= तिथिभान्ते प्रयत्नतः इदं कर्तव्यः	८/४/६८
	= महानिशायां तिथिभान्ते प्राप्ते तृतीये दिनेऽस्य विधिः	८/४/६९-७०
	= एकादशीव्रतस्य पारणा द्वादस्यामेव त्रयोदश्यां व्रतपारणं व्रतिनं हन्ति	२५/४/४५
	= अस्य मन्त्रः	२६/४/९०
	= अस्मिन् अधिदधिप्राशनम् प्रशस्तम्	७६/४/४५
पारावतः	= यात्रायां दृष्टः शुभः;	१६/३/२७;
		३३/३/१९
पारिजातः	= अयं पुष्पेषु श्रेष्ठः	३/३/६
	= अयं पुष्पेषु कृष्णरूपः	७३/४/५९
पारिजातम्	= इदं पुष्पाणां श्रेष्ठम्	८८/४/५६;
		१३३/४/३६
	= शक्राहंकारेण कृष्णः एनं जहार	११३/४/४४
पारिजातहरणम्	= इदं कृष्णेन कृतम्	६/४/२४८
पारिजाता	= इयं राधासखी	१२६/४/२६
	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला, गौरी	४/४/१८३
पार्थः	= अयमर्जुनः, विप्रपुत्रमरणे, कृष्णयोषितां हरणे, कर्णेन सार्द्धं समरं, श्रीकृष्णेन अस्य दर्पभङ्गः कृतः	५६/४/५८

१६४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

पार्थिवः	=सकेशं लिङ्गं संपूज्य यवनो भवति	८५/४/१५१
पार्थिवम्	=अस्या पूजाफलं वर्णितम्	२७/२/११२-११३
पार्वती	=पर्वतस्य हिमालयस्य पुत्री, शिवस्य पत्नी	१/३/१४
	=इयं देवीषु श्रेष्ठा	३/३/५
	=अस्या जन्मप्रकारकथनम्	६/१/५८
	=कृष्णावतारोपक्रमे पुत्रेभ्यः गोलोकं गता	६/४/१०६-११५
	=इयं कृष्णादेशात् यशोदागृहे अंशेन जाता, अस्यै विविधवरदानम्, कंसदर्शनेन मोक्षश्च	६/४/१२५-१३०
	=शिवाज्ञया इयं जाम्बतीरूपेण कृष्णपत्नी	६/४/१७१
	=अस्या भल्लुकगृहे जन्मकारणकथनम्	६/४/१७३
	=पुण्यकव्रते सनत्कुमाराय स्वपतिं शिवं दक्षिणारूपेण कृष्णाज्ञया दत्तवती	७/३/८३
	=इयं सतीषु श्रेष्ठा	११/१/१७
	=अस्याः शापेन शनेः खञ्जत्वम्	१२/३/५७
	=अस्या वरेण शनेः ग्रहराजत्वम्	१२/३/५६
	=इयं कार्तिकेयस्य धर्ममाता	१५/३/३८
	=इयं मेनकायाः पुत्री, हिमालयस्य कन्या, अयोनिसंभवा, हरस्य पत्नी	१७/४/३७-३८
	=हेमन्तस्य प्रथमे मासि अस्या पूजनेन कामसिद्धिः	२७/४/१-१२
	=शिवपूजनाय प्रस्तुतायाः स्वरूपवर्णनम्	३८/४/३३-५१
	=इयं हरिनिर्माल्यवंचिता हरं शप्तवती	३७/४/३२
	=अस्याः गर्वः तद्विमोचनञ्च	३८/४/१२-७९
	=अनया सप्तप्रदक्षिणापूर्वकं शिवपूजनम् नारायणसमगुणान्वितपुत्ररूपवरप्राप्तिः, अयमेव गणेशः	३९/४/२५-३२
	=अस्या तपः प्रकारवर्णनम्	४०/४/१३-१९
	=अस्याः विवाहमुहूर्तः, मार्गशीर्षे विवाहः	४२/४/७२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१६५

= अस्याः परशुरामोपरिरोषवर्णनम्	४४/३/१-२९
= शिवापमानात् त्यक्तदेहायाः सत्याः अवतारः, इयं गणेशजननी	४५/३/१०
= अस्या पतिगृहात् पत्या सह पुनः पितृगृहागमनवर्णनम्	४५/४/७७-८५
= अस्याः शिवेन सुरतवर्णनम्	४६/४/१९-४०
= इयं कैलासे लक्ष्म्याः रूपम्	५६/४/७८
= दुर्गायाः नाम, परिभाषा (द्र. सनातनी)	५७/२/२४-२६
= बुद्धिलाभाय इयं पूज्या	७५/४/१७
= कृषिको, सुवसने, कलविके, वसुन्धरे, विस्पन्दके, राजकोष्ठे, नन्दके, पुष्पभद्रके अस्याः दर्शनेन जन्मफललाभः	७६/४/४३-४४
= एकानंशा अस्या अंशरूपा	११३/४/९
= अस्या विविधलोकेषु रूपभेदवर्णनम्	१२९/४/८६-९७
पार्वतीदर्पमोचनम् = मदनं भस्मसात् कृत्वा रुदन्तीं पार्वतीं त्यक्त्वा शिवः स्वस्थानं प्रययौ, तत्रैव सद्यः अस्या दर्पभङ्गः	३९/४/५८-६४
पार्वतीदर्पमोक्षः = अस्याः सौन्दर्याभिमानभङ्गः	३९/४/५८
पार्वतीस्तोत्रम् = सीताकृतम्, कालसुखप्राप्तिकरम्	२७/४/१७२-१८३
= पार्वत्याः मानापनोदनाय शिवेन कृतम्	३७/४/४१-४९
पार्षदाः = एते नारायणांगादाविर्भूताः चतुर्भुजाः	२/२/६०
= कृष्णस्य मुखतः पार्षदानां जन्म, तेषां स्वरूपम्	५/१/६५
= एते नारायणाय कृष्णेन दत्ताः	५/१/६६
= एषु श्रीदामा श्रेष्ठः	७३/४/९१
= कृष्णस्य पार्षदा, सुनन्दः, नन्दः, कुमुदः, सुदर्शनः, लक्ष्म्यादि देव्यः	७५/४/१२-१३
= भगवतः पार्षदाः, सुनन्दः-नन्दः-कुमुदश्च	१२९/४/८०
पाशुपतम् = इदं शङ्करस्य धनुः, अस्य पूजने फलकथनम्, अस्य भङ्गे च नाशः	६४/४/११-१४

१६६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=इदं हरस्यास्त्रम्, अस्त्रेषु प्रधानम्	३८/३/२७
पिकः	=यात्रायां दृष्टः शुभः;	१६/३/२७;
		३३/३/१८
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/५-८
पिण्डम्	=विष्णुपदे दत्त्वा पितृणां स्वस्य च मुक्तिलाभः	७६/४/२९
पितरः	=एषां पत्नी स्वधा	१/२/१०३
	=वृषभानुप्रिया साध्वी नन्दगोपकलावती सुबलस्य सुता राधामाता, एषां मानसी कन्या	६/४/६५
	=भाद्रकृष्णाष्टम्यां तर्पणेन एते तृप्यन्ति	८/४/७
	=एते पञ्च, अन्नदाता, भयत्राता, पत्नीतातः, विद्यादाता, जन्मदाता च	१०/१/१५३
	=एषां तिस्रः मानसीकन्या-कलावती, रत्नमाला, मेनकाश्च	१७/४/३५
	=एते सप्त, तेषां परिगणनम्, श्वसुरः, पालकः, गुरुः, रक्षकः, जन्मदः, मन्त्रदः, ज्येष्ठभ्राता च	३५/४/५७
	=एषां पत्नी स्वधा	७३/४/८०
	=एते विष्णुपदे पिण्डपातेन मुच्यन्ते	७६/४/२९
	=एभिः स्वप्ने दत्तं प्रत्यक्षतः प्राप्यते	७७/४/३४
	=एषां मानवमासेन रात्रिदिनम् भवति	९६/४/८२
पिता	=अयं हितैषिणां श्रेष्ठः	३/३/२४
	=अयं पञ्चविधः	८/३/४६
	=विद्यादाता अन्नदाता, भयत्राता, जन्मदः कन्यादाता एते पञ्च	८/३/४७
	=अस्य जनकः पितामहः, पितामहस्य जनकस्तु प्रपितामहः	१०/१/१४०
	=द्र. जन्मदाता	१०/१/१३९
	=कौमारे कन्यायाः धर्मस्य यौवनस्य च अयं रक्षकः	१७/४/७९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१६७

	=पालनादिति निर्वचनम्	४०/३/८४
	=(द्र. जन्मदः)	५९/४/१४४
	=अयं मूज्येषु महान्	७२/४/११०
	=अस्मात् मन्त्रग्रहणे यशोहानिः	८३/४/४
	=अयं वन्द्येषु महान्, अस्मात् माता शतगुणाः श्रेष्ठा, मातुः सुराः शतगुणाः श्रेष्ठा, सुरैश्चतुर्गुणः मन्त्रदाता-गुरुः	८३/४/१२-१३
पितामहः	=अयं पितृतातः	१०/१/१४०
पितामही	=इयं पितृमाता	१०/१/१४
पितृघ्नः	=अस्य दर्शनं पापाय	७४/४/४४
पितृनाशः	=(द्र. नाशः)	८२/४/३६
पितृपत्नी	=षोडशमातृषु नवमी (द्र. भातृपत्नी)	५९/४/५६
पितृपाकः	=अत्र कामतो दुष्टा नाधिकारिणी	४७/४/४०
पितृभूमिः	=अस्याः महत्त्वम्, अत्र कृतकर्मणः साफल्य वर्णितः	१०४/४/५२ १०/१/१४४
पितृव्यः	=अयं पितुः भ्राता	१०/१/१४५
पितृष्वसा	=इयं पितुः स्वसा	५९/४/५६
	=इयं षोडशमातृषु पंचमी (द्र. शिष्यपत्नी)	
	=पितृणां मानसीकन्या-धन्या, मेना, कलावती, एताः गर्वमूलकेन सनत्कुमारशापेन मानवं लोकं गताः	९४/४/८७-९१
पित्तम्	=अस्य वर्धका अपचाराणां अस्य क्षयकारका उपायानां वर्णनम्	१६/१/५९-६३
पिपासा	=इयं प्रकृतेः कला लोभस्य भार्या (द्र. प्रभा)	१/२/१२५
पिपीलिका	=इयमभक्ष्या	८५/४/१८
	=आभिः मिश्रितं गुडमधुगव्यादिकमभक्ष्यम्	८५/४/३०
पिप्पलादः	=एकः ऋषिः कामातुरः पद्मामनरण्यकन्यकां प्राप्तवान्	४१/४/१२६

१६८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

पिशाचः	= धर्माशिषा यौवनादिप्राप्तिः, दशपुत्रप्राप्तिश्च	४२/४/५९-६६
पीडा	= अस्य कृष्णागुह्याज्जन्म	५/१/६३
	= स्वप्ने घृतेन क्षीरेण मधुना तक्रेण गुडेना- भ्याङ्गितः पीडां प्राप्नोति	८२/४/१५
	= स्वप्ने दन्तकेशयोः पतनधनहानिं पीडां च सूचयति	८२/४/३०
पीडितः	= शृङ्गिभिः दंष्ट्रिभिः कोलैः वानरैः स्वप्ने पीडितो राजा भवति	७७/४/३०
पीतवासा	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२६
पीयूषम्	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/११
पुण्डरीकः	= अयं भानोः पुत्रः, जिह्वलस्य पिता	४१/४/११६
	= अयं सर्पसेनानायकेषु चतुर्थः	५१/४/९
पुण्यम्	= अस्य पत्नी प्रतिष्ठा	१/२/११३
	= अस्य नाशस्थानानि कर्माणि च	१/४/६१-६२
	= लोके पुण्यप्रदानां वैशिष्ट्यप्रदर्शनम्	३/३/५-२९
	= इदं कर्मणा घटते	२१/४/११६
	= इदं पुण्यवतां बलम्	३५/३/९७
	= अस्य बीजं मनः	४३/४/५५
पुण्यकव्रतकथा	= इदं पुत्रार्थं शतरूपायै ब्रह्मणा उपदिष्टम्, संवत्सरव्रतम्	५/३/१-२९
पुण्यकव्रतम्	= अस्य महत्त्वम्, इदं पुत्रदं व्रतम्	३/३/३-३७
	= इदं माघशुक्लत्रयोदश्यामारब्धं शुभं भवति	४/३/१७
	= अस्य विधिः	४/३/१३-८२
	= इदं श्रीकृष्णाज्ञाया कर्तव्यम्	६/३/१-१०६
	= अत्र स्वामी एव दक्षिणामपि	७/३/४८
	= इदं सत्यभामया पुत्रार्थं कृतम्	११३/४/४५
पुण्यकाण्डम्	= सामवेदे कण्वशाखायां तत्र स्वप्नाध्यायः	७७/४/२-३
पुण्यलाभः	= फलादीनां दर्शनेन भवति, तेषां नामानि	७६/४/८-१९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१६९

पुत्रः	=अस्याभावः क्लेशजनकः	२/३/२५-३१
	=बन्धुषु अयं श्रेष्ठः	३/३/९
	=अयं पञ्चविधः भृत्यः शिष्यः, पोष्यः, वीर्यजः, शरणागतः, धनभाग, अन्ये धर्मपुत्राः	८/३/४६; ८/३/४९
	=ऋतुकालात् युग्माहे योनेरभ्यन्तरे पुरुषस्य शुक्रे पतिते पुत्रो भवति	३६/२/१३१
	=रविभौमगुरुवासरेषु गर्भेण पुत्रः तदितरवारेषु कन्या	३६/२/१३२
	=स्वामीशुक्रजः इति अयमपि प्रियः, इति परिभाषा	४२/२/२६
	=अयं ऋतुशतादधिकः श्रेष्ठः	९३/४/७७
	=सद्वंशजातोऽयं सुखाय भवति	३/३/२५
	=अयं यज्ञशताधिकः वरः (द्र. सत्पुत्रः)	१४/४/२५
	=अस्मात्परो बन्धुर्नास्ति न च भविष्यति	१४/४/२७
	=अयं पितुः दुःखाय न भवेत्	३०/४/३१
	=(द्र. जन्यः)	१०/१/१४३
	=अयं भक्तिमान् भवति	२८/३/७
	=अयं प्रियतरः, अस्मात् पराजयोऽपि सुखप्रदः	२४/१/२९
पुत्रकः	=अयं स्नेहपात्रेषु प्रथमः	७३/४/८३
पुत्रषट्कम्	=वसुदेवस्य पुत्रषट्कं कंसः जघान्	६/४/२७७
पुत्रसुखम्	=गणेशजन्मनि शिवपार्वत्योः हर्षवर्णनम्	९/३/१-३८
पुमान्	=अयं स्वेच्छामयः सृष्टेः कर्ता, अस्मात् त्रिगुणोत्पत्तिः	३/१/४
	=स्त्रीवशस्य पुंसः जन्मनिष्फलम्	६/२/५७
	=रहस्ये स्त्रीयुतः अयं न द्रष्टव्यः	४२/३/१०
पुराणम्	=इदं काव्येषु श्रेष्ठम्	३/३/१९
	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३६

१७०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= कलौ दशसहस्राब्दं तिष्ठति	३४/४/४
पुराणम्	= एषु भागवतं कृष्णरूपम्	७३/४/७९
	= भगवन्तं स्वेच्छामयं प्राह	१२९/४/७६
	= अस्य लक्षणम्	१३३/४/६
	= अत्र महापुराणलक्षणं कथितम्	१३३/४/७-१०
	= अत्र उपपुराणलक्षणं कथितम्	१३३/४/७
	= एषु ब्रह्मवैवर्तं श्रेष्ठम्	१३३/४/४१
	= अष्टादशसु पुराणेषु श्लोकाः चतुर्लक्षमिताः	१३३/४/२१
पुराणपुस्तकम्	= शुद्धं सबीजं विष्णुयंत्रकं स्निग्धदूर्वाक्षतमिमं पुण्यलाभाय	७६/४/१५
पुराणलक्षणम्	= अस्य कथनम्	१३३/२/१-७४
पुराणानि	= कलेः दशसहस्राब्दे गते नङ्क्ष्यन्ति	७/२/१३
पुरारण्यः	= अयं वरेण्यस्य पुत्रः, धरारण्यस्य पिता	४१/४/११८
पुरी	= आसु काशी श्रेष्ठा	३/३/११
	= एताः अष्टौ, मेरोः अष्टसु शृङ्गेषु भवन्ति अष्टलोकपालबिहारभूमयः	७/१/८
	= आसु काशी श्रेष्ठा	७३/४/८८
		१३३/४/३५
पुरीषम्	= अस्य त्यागविधिः, त्यक्त्वा मृदा समाच्छाद्यम् (द्र. मूत्रम्)	२६/१/२५-२६
	= इदमुत्सृज्यनावलोकीयम्, दृष्टे श्रीहानिः	२३/३/३१
	= इदं नदीगर्भे, गर्ते, वृक्षमूले, जलान्तिके, देवान्तिके, सस्य भूमौ नोत्सृजेत्	७५/४/७३
	= प्रत्यक्षतः स्वप्ने वास्य दर्शनं मृत्युसूचकम्	८२/४/११
पुरीषतरुः	= अयं श्रीनिकेतुः पुत्रः, गोकामुखस्य पिता	४१/४/११५
पुरीषशौचम्	एकामृद् लिङ्गे, तिस्रः गुदे, दश वामकरे, सप्त उभयोः करयोः, षट् पादयोः	२६/१/२७-३०
	= इदं विप्राणां गृहीणां, विधवानां च द्विगुणम्,	

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१७१

	यतिवैष्णव, ब्रह्मर्षिब्रह्मचारिणां चतुर्गुणम्, अनुपनीतद्विजशूद्राङ्गनानां गन्धक्षयकरो लेपः	२६/१/३१-३३
	=क्षत्रविशोः द्विजवत् शौचम्, वैष्णवमुनीनां च द्विगुणम्, व्यतिक्रमनिषेधः	२६/१/३४-३६
पुरुषोत्तमः	=कृष्णस्य नामान्तरम्	६/४/२६३
पुरुषः	=अस्मात् वीर्यमुत्पन्नम्, तस्मात् सन्ततिः =प्रकृतेः गरीयान्, वेदे लोके तु समः =अयं जगत्पिता, प्रकृतेरधरः =अयं सहस्रशीर्षा भुवं विभर्ति =अनेन दीपनिर्वापणं न कर्तव्यम् (द्र. दीपः) =अयं स्वप्ने रथस्थः शुक्लमाल्यानुलेपनः दधिपायसं वा भुक्ते नृपो भवति	६/४/२१४ ७/३/५० ५२/४/३४ ५५/४/५ ७५/४/७६ ७७/४/५६
पुरुषाः	=एते कृष्णांशाः	१५/४/१०४
पुलः	=इयं तपसः नामान्तरम्, स्फुटार्थेऽपि वर्तते	२२/१/१३
पुलस्त्यः	=अयं ब्रह्मणः दक्षकर्णाज्जातः =अस्य मैत्रावरुणो मानसः पुत्रः =अयं विश्वश्रवसः पिता =पुलः अस्तीति निर्वचनम् =ब्रह्मणोऽगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु द्वितीयः =अयं त्रिलक्षैः शिष्यैः द्वारकां गतः	८/१/२४ ९/१/३ १०/१/४ २२/१/१४ ३०/४/३३ १०४/४/३४
पुलहः	=अयं ब्रह्मणः वामकर्णतः जातः =अयं वात्स्यस्य पिता =अस्य धर्मेण संवादः =स्फुटस्तपः समूहः इति निर्वचनम् =ब्रह्मणोऽगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु तृतीयः =अस्य लक्षं शिष्याः	८/१/२४ १०/१/११ १९/४/१११ २२/१/१४ ३०/४/३३ १०४/४/३४
पुलहाश्रमः	=अयं भारते विन्ध्यशैले प्रशस्तम्	१७/४/५३

१७२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

पुष्करम्	= इदं तीर्थेषु श्रेष्ठम्	३/३/६
	= इदं तीर्थश्रेष्ठम्	१३३/४/३५
पुष्करः	= अयं द्वीपेषु सप्तमः (द्र. द्वीपः)	७/१/७
	= इदं तीर्थं अस्योत्पत्तिकथा	३४/४/१-१९
	= (द्र. विष्णुसरोवरम्)	५९/४/९
	= शूर्पणखा अत्र तपः कृत्वा कुब्जा भूत्वा कृष्णं पतिं कृतवती	६२/४/४९
	= अयं तीर्थेषु कृष्णरूपः	७३/४/५९
	= अत्र स्नात्वा विष्णुपूजने दर्शने च मुक्तिः	७६/४/२८
पुष्कराक्षः	= सुचन्द्रस्य पुत्रः, अस्य गले लक्ष्मीकवचम्	३८/३/३
	= अस्य पुत्रस्य बाहौ च कवचम्, ब्राह्मणरूपेण विष्णुना याचितम्	३८/३/३७-३९
पुष्टः	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य माता पुष्टिः	९/१/१०
पुष्टिः	= इयं प्रकृतेः कला, गणपतेः पत्नी (द्र. तुष्टिः)	१/२/१०५
	= इयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जाता कन्या	८/१/६
	= इयं दक्षकन्या, धर्मस्य पत्नी, पुष्टस्य माता	९/१/९-११
	= इयं गणेशस्य पत्नी	१७/३/२०
	= इयं गणेशस्य पत्नी	५९/४/२१
पुष्पदन्तः	= अयं गन्धर्वेश्वरः, शिवदूतः, चन्द्रभागातटे शंखचूडात् शिवेन सह युद्धं ययाच	१७/२/१-३०
पुष्पम्	= एषु पारिजातं श्रेष्ठम्	३/३/६
	= इदं फलाधारम्, आधेयं च पल्लवस्य	६/४/२०
	= इदं कुङ्कुमलिप्तं सुगन्धिं च देवाय देयम्	८/४/३२
	= यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२३
	= सर्वविघ्नहरमिदं इन्द्राय दुर्वाससा दत्तं तदिन्द्रेण यस्य मस्तके न्यस्तं तदेव एवं गजेन्द्रस्य शिरं गणेशशिरो भूत्वाग्रपूजां लभते	२०/३/५४
	= यात्रायां दृष्टं शुक्लपुष्पं शुभम्	३३/३/२१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१७३

	= अस्य शुक्लस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/८
	= स्वप्ने दृष्टं कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च करोति	७७/४/१९
	= स्वप्ने दृष्टं श्रियं करोति	७७/४/२०
	= एषु पारिजातं श्रेष्ठम्;	८८/४/५६
		१३३/४/३६
पुष्पकारः	= अयं शिविरान्तिके स्थाप्यः	१०३/४/६९
पुष्पभद्रकः	= अत्र पार्वतीदर्शनफलम् (द्र. कलाविंकः)	७६/४/४३-४४
पुष्पभद्रा	= एका नदी, यत्र शंखचूडेन शिवस्य युद्धम्, अत्र सिद्धाश्रमः कपिलस्य तपः स्थानम्, पश्चिमोदधेः पूर्वे मलयस्य पश्चिमे श्रीशैल- स्योत्तरे गन्धमादनस्य दक्षिणे च स्थितम् (द्र. शरावती)	१८/२/१६-१८
	= एकानदी, यत्र पद्मां दृष्ट्वा पिप्पलादः कामातुरोऽभवत्	४१/४/१२९
	= इयं नदी, अस्यास्तटे सुरथेन वैश्यः संगत्य मुनेः मेधसः समीपं गतः	६२/२/६
पुष्पमाला	= यात्रायां दृष्टमियं मङ्गलदा	१६/३/२२-२३
पुष्पमाल्यम्	= स्वप्ने द्विजेन लब्धमिदं श्रियं ददाति	७७/४/५३
पुष्पसारा	= तुलस्याः पुष्पमहत्त्वादयं व्यापकं नाम (द्र. नन्दिनी)	२२/२/२२
पुष्पाञ्जलिः	= इयं त्रयं दत्त्वा स्वस्तोत्रकवचं पठेत्	७५/४/१७
पुष्पोद्यानम्	= अस्य पुष्पितस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१०
	= अस्य संस्थापनमहत्त्वम्	७६/४/४९
पुंजिका	= कतिपय वस्त्राणां पुंजिका	२७/४/६३
पुंश्चली	= एनां नरके सुदारुणाः कीटाः दशान्ति अत्र अस्या दोषाः वर्णिताः	१८/४/११३
	= अनया परिपक्वान्नं, जलं देवपितृणां च कर्मणि अग्राह्यम्	२३/४/२६

१७४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अस्या मनोवचः दुर्ज्ञेयम्	२३/४/७६
	=अस्याश्चरितमत्र वर्णितम्	२३/४/२३-२४
	=रहस्युपस्थितां त्यजन् नरकं प्राप्नोति	२४/४/२८
	=इयं रागिभिः तपस्विभिश्चोपस्थितापि त्याज्या	३२/४/११
	=अस्या निन्दनम्	३२/४/११-२२
	=इयं पापिषु श्रेष्ठा	३/३/१५
	=इयं कालसूत्रनामके नरके पतति	८५/४/१६३
	=इमां कामिनीं भुक्त्वा रौरवं गच्छति	८५/४/११८
पुंश्चलीमनः	=अयं दुर्ज्ञेयं भवति	२३/४/२६
पुंश्चल्याः दर्शनम्	=यात्रायामिदं सिद्धिदम्	२३/४/४१
पूगम्	=यात्रायां दक्षिणे दृष्टं शुभम्	३३/३/२३
पूजनम्	=इदं स्वर्गसाधनम्	७/४/२८
पूजा	=अवेदविहितेयं सर्वहानिकरण्डिका	२१/४/५२
	=पार्वतीकृता शिवस्य वर्णनम्	३९/४/३४-४१
	=कामभोग्यायाः अत्र नाधिकारः	४७/४/४०
पूजाकालः	=देवीपूजाकालः अत्र वर्णितः	६२/२/१-१०
पूजागृहम्	=अत्र पादौ प्रक्षाल्य प्रवेष्टव्यम्	७५/४/७
पूजाद्रव्यम्	=इदमपि षोडश	८/४/१०
पूज्याः	=एषु विद्याप्रदः श्रेष्ठः	३/३/८
पूतना	=इयं कंसस्य भगिनी	१०/४/८-९
	=इयं दुर्वाससः मन्त्रेण सर्वत्र गामिनी, सर्वरूपविधातृचासीत्	१०/४/१०-१२
	=कृष्णस्तनपानादस्याः मृत्युः, इयं सूक्ष्मदेहेन गोलोकं गता	१०/४/३२-३७
	=अस्याः पूर्वजन्मवृत्तान्तम्, इयं पूर्वजन्मनि बलिकन्या रत्नमाला, वामनं दृष्ट्वा उत्पन्न- पुत्राभिलाषः, हरिं स्तनं पाययित्वा मातृगतिं प्राप्ता	१०/४/४२-४६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१७५

	= इयं बलिकन्या, वाणस्य भगिनी, पूर्वजन्मनि इयं विन्ध्या, भगवतः मुखे स्तनदानेच्छावती	११५/४/९१
पूतिका	= अस्या द्वादश्यां भक्षणे पुत्रनाशः	२७/१/३४
पूर्णकलशम्	= इदं स्वप्ने यस्मै कोऽपि ददाति, तस्मै पुत्रसम्पत्तिलाभः	७७/४/४८
पूर्णकुम्भः	= यात्रायां अस्य दर्शनं मङ्गलसूचकम् = अयं यात्रायां दृष्टः शुभः = अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः = अयं स्वप्ने दृष्टः श्रियं करोति	१६/३/२३ ३३/३/१७ ७६/४/९ ७७/४/२०
पूर्णिमा	= द्र. कुहूः, अत्रोक्तस्य अस्यामपि निषेधः = कार्तिकपूर्णिमायां रासमण्डलार्चना सुखाय भवति = अस्यां तिथौ स्त्रीतैलमांससेवनं निषेधः = चातुर्मास्य पूर्णिमायां गङ्गास्नानमनन्तफलदम् = (द्र. कार्तिकी)	२७/२/८९-९३ ७५/४/६० १०/२/३४ १९/४/११३
पृथिवी	= इयमादौ वराहेण, ततः ब्रह्मणा ततः पृथुना, ततः मुनिभिः पूजिता = अस्याः मन्त्रः, ध्यानम्, विष्णुकृतं स्तोत्रम्	८/२/४७-४८ ८/२/४९-६२
पृथुः	= अनेन पृथिव्या दर्पभङ्गकृतः	५८/४/१
पृथिवी	= इयं कृष्णमलोद्भवा = इयं सहिष्णुषु श्रेष्ठा	३६/४/६३ ७३/४/६२
पृथ्वी	= इयं सप्तद्वीपा, सप्तसागरा, एकोनपञ्चाश- दुपद्वीपा, असंख्य वनान्विता = अस्या ऊर्ध्वं सप्त अधश्च सप्तलोकाः = इयं क्षमवतीषु प्रथमा = इयं येषां भारेण पीडिता तेषां नामानि = अत्र यानि द्रव्याणि न स्थाप्यानि तेषां नाम = इयं ब्रह्मणा मधुकैटभमेदसा निर्मिता	३/२/११ ३/२/१२ ३/३/२० ४/४/१८-२९ ४/४/३२-३७ ७/१/१

	=वराहेण पूजिता प्रार्थिता च सर्वाधारतां स्वीचकार, पूजोपचारेषु सिन्दूर-धूप-दीप- नैवेद्य-वस्त्र-पुष्प-बलिः कथितः, अस्याः पूजासमयः, पूजायां वर्ज्याः	८/२/३३-४२
	=इयं एतान् वोढुमसमर्था-मुक्तां, शुक्तिं, हरेरर्चां, शिवलिङ्गं, शिलां, शंखं, प्रदीपं, रत्नं, माणिक्यं, हीरकं, मणिं, यज्ञसूत्रं, पुष्पं, पुस्तकं, तुलसीदलं, जपमालां, पुष्पमालां, कर्पूरम्, सुवर्णम्, गोरोचनां, चन्दनं, शालग्रामजलं चेति, एषां अर्पयिता दिव्यं वर्षशतं कालसूत्रे पतति	८/२/३९-४१
	=पृथोरपत्यमिति निर्वचनम्	९/२/३३
	=इयं उपेन्द्रस्य पत्नी	९/१/२१
	=अस्याः पृथुना दर्पभङ्गः कृतः (अस्या सर्वाधाराहमिति दर्पः)	५८/४/१
पृथ्वीदानम्	=शालग्रामाय छत्रपादुकादानेदं फलं लभते	७६/४/५८
पृथ्व्युपाख्यानम्	=इयं प्रकृतिखण्डे ८-९ अध्याययोः	८-९/२/१-६२ १-२९
पृथ्विः	=सुतपसः पत्नी, पूर्वजन्मनि, अदितिः, इह जन्मनि देवकी (द्र. सुतपाः)	७/४/९४-१००
पेठरम्	=भारते प्रदेशः, अधुना कच्छः	१०५/४/५६
पैलः	=अयं ऋषिः, अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/४३
पोष्यः	=गुरुपुत्रः भ्राता च	१०/१/१५८
पौण्ड्रकः	=अयं वैश्यात् शुण्डीयोषिति जातः	१०/१/१०९
पौत्रः	=अयं पुत्रस्य पुत्रः	१०/१/१५६
पौर्वापरी	=परम्पराप्राप्ता	२१/४/९८
पौलस्त्यः	=अयं ऋषिः, नर्मदातीरे अक्षयवटतरोर्मूलमस्य तपस्थानम्	३३/३/३२
पौषः	=अस्य शुक्लपक्षरात्रौ पद्मादर्शनेन मुक्तिः	७६/४/२४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१७७

प्रकाश्यम्	= विश्वस्तं वचनं न प्रकाश्यम्	७९/४/४
प्रकृतिः	= परिपूर्णतमाः, अस्या पञ्चभेदाः, अन्ये अंशरूपाः, कलारूपाः, कलांशांशरूपाश्च भेदाः सर्वयोषितः	१/२/५४-५५
	= इयं ब्रह्मस्वरूपा नित्या	१/२/१०
	= अस्याः प्राकट्यकारणं वर्णितम्	१/२/१२
	= इयं दुर्गा-राधा-लक्ष्मी-सरस्वती-सावित्रीति भेदेन पञ्चधा	१/२/१
	= सृष्टौ प्रकृष्टेति निर्वचनम्	१/२/५८
	= अस्याः पूजायाः उत्पत्तेश्चेतिहासवर्णनम्	१/२/१५१-१६४
	= इयं ब्रह्मविलीना सनातनी, अस्याः स्वरूपम्	२/२/६-८
	= इयमेव शक्तिः	२/२/९
	= इयं बीजानां श्रेष्ठा	३/३/२१
	= अस्य व्यासेन वर्णनम्	४/२/१-९१
	= इयं सिंहवाहना	५/१/५२
	= इयमपि नित्या	६/४/२२१
	= कामिनी अस्याः कला	६/४/२१४
	= वेदानुसारेण पुरुषात् निर्बला, लोके उभयोर्बिना सृष्टेरभावात् उभौ समौ	७/३/५१
	= अस्याः स्वरूपं वर्णितम्	२८/१/१३-३६
	= इयं भारती, ब्रह्मणः पत्नी	३५/४/६
	= इयं कृष्णाज्जायते	४१/४/६८
	= अत्र कृष्णकृतं वीर्याधानम्, ततो डिम्भः, ततो महाविराट्, अयमेव महाविष्णुः	४१/४/६८-६९
	= इयं कृष्णवामाङ्गसम्भवा, राधा मुखोद्भवा सरस्वती, वक्षस्थलोद्भवा लक्ष्मीः, देवानां तेजोऽंशाज्जाता शिवा	४१/४/७३
	= इन्द्रेणापमानिता स्वगुरोः शापं लभेति शप्तवती	४७/४/१०

	= इयं जगन्माता, पितुः शतगुणैः गरीयसी	५२/४/३४-३५
	= अस्याः ध्यानम्	६४/२/८-३१
	= अस्याः पूजाविधिः	६४/२/३३-९१
	= अस्याः बलिविधिः	६४/२/९२-१०६
	= इयं बुद्धिरूपा	७८/४/२२
	= राधायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. शक्तिः)	८४/४/७४
	= इयं देहे बुद्धिः	९४/४/१०७
प्रकृतिखण्डम्	= ब्रह्मवैवर्तस्यास्मिन् खण्डे प्रतिपाद्यकथनम्	१/१/४८-५१
	= इदं ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य द्वितीयखण्डम् अत्राध्यायाः	१/४/२-६७
	= अत्र प्रकृतीनां तत्सम्बन्धोपाख्यानानां च वर्णनम्, लक्ष्मी-सरस्वती-गङ्गा-राधा- तुलसी-मनसा-स्वाहा-स्वधाख्यापनानि	१३२/४/१२-३२
	= ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य प्रकृतिखण्डे प्रकृतिलक्षणम्, प्रकृतिनां वर्णनम्, उपाख्यानानि	१३२/४/१२-२२
प्रकृतिपुरुषौ	= दुग्धे धावत्यमिव, जले शैत्यमिव, वह्नौ दाहकत्वमिव, आकाशे शब्द इव, भूमौ गन्ध इव, तथैव राधया सह कृष्णः	७३/४/४८-५०
प्रकृतेः कला	= एताः निद्रा-तन्द्रा, क्षुत्-पिपासा-क्षमा-श्रद्धा- दया-लज्जा-शान्तिः-धृतिः-पुष्टिः-तुष्टिश्चेति	७८/४/२०
प्रगल्भता	= विवाहे स्त्रीणां प्रगल्भता उचिता	४५/४/३६
प्रचण्डभैरवः	= अयं नवभैरवेषु सप्तमः, वाणस्य सान्नाहिकः (द्र. क्रोधभैरवः)	१२०/४/१४
प्रचण्डा	= अयं अष्टरुद्रनायिकासु द्वितीया (द्र. चण्डिका)	१२०/४/१६
प्रचेताः	= अयं ब्रह्मणोऽधरोष्ठाज्जातः	८/१/२७
	= अस्य मनसः गौतमस्य जन्म	९/१/३
	= ब्रह्मणश्चेतसो जातः निर्वचनम्	२२/१/३
	= ब्रह्मणोगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु षोडशः	३०/४/३७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१७९

	=अयं असितस्य पिता	३०/४/३७
	=अयं कोटिभिः शिष्यैः द्वारकां गतः	१०४/४/३३
प्रजापतिः	=कृष्णावतारोपक्रमस्य श्रोताद्रष्टा च	६/४/१८६
प्रणवः	=वर्णानां श्रेष्ठः	३/३/२१
	=अयं कृष्णरूपः	७३/४/६४
	=अयं मन्त्राणां श्रेष्ठः	८८/४/५५
प्रणामः	=विप्रप्रणामेन पापनाशः	२१/४/६७
	=पत्युः स्त्रिया करणीया	११२/४/६
प्रणामविधिः	=अस्य विधिः वर्णितः-दण्डवत् प्रणामः वस्त्रेण गलवन्दनविधिः	९७/४/२८
प्रतिपत्	=अत्र कुष्माण्डभक्षणं दारिद्र्यकारकम्	२७/१/२९
प्रतिमा	=इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३४
	=अस्य भूमौ स्थापनेनास्थापकस्याधः पतनम्	७५/४/७८
	=अस्य भूमौ स्थापकः अभार्यको भवति	७५/४/७९
	=अस्य पूजनेन जन्मसाफल्यम्	७६/४/४७
	=स्वप्ने अस्या दर्शनं जयाय धनाय च भवति	७७/४/३२
	=स्वप्ने विप्रेण लब्धा सिद्धिं प्रकाशयति	७७/४/६६
प्रतिमाचोरः	=अयं सप्तजन्मान्धो भवति	८५/४/१७६
प्रतिष्ठा	=इयं प्रकृतेः कला, पुण्यस्य पत्नी (द्र. कीर्तिः)	१/२/११३
	=स्वप्ने कालिकेन्द्रचापवज्रदर्शनेनास्या लाभः	७७/४/७२
प्रथमः	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे सूतशौनकयोः संवादः, ब्रह्मवैवर्तपुराणस्थखण्डचतुष्टयस्य विषय- वर्णनम्	१/१/१-६४
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे प्रकृतेः पञ्चविधत्वम्, आसां चरितम्, पूजाविधानं, निर्वचनानि, अस्या अनन्तत्वकथनम्, आसामुत्त- माधमध्यमभेदाः, ग्रामदेवीनां पूजाविधिः	१/२/१-१६४

१८०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे स्कन्दोत्पत्तिकथा	१/३/१-४३
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे नारदनारायणसंवादे कृष्णजन्मादिविषयकः प्रश्नः, श्रीनारायणोक्ता भक्तवैष्णवविष्णुप्रभृतीनां गुणप्रशंसा च	१/४/१-६५
प्रदीपः	=अयं यात्रायां मङ्गलदः	१६/३/२
	=अस्य भूमौ स्थापकः दरिद्रो भवति	७५/४/७९
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/७-८
प्रदीपम्	=भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७७
प्रदीपमाला	=इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३५
प्रद्युम्नः	=अस्य जन्म, शम्बरेण हरणम्, शम्बरवधः मायावत्या विवाहादि वर्णनम्	११२/४/११-३२
प्रधानः	=स्वप्ने अनायासेन नदीतरणे भवति	७७/४/२५
प्रधानाख्या	=पर्वतेषु प्रधानानां नामानि	७/१/२
प्रधानांशरूपा	=प्रकृतिः, तासां परिचयः, (द्र. गङ्गा)	१/२/६१
प्रपादानम्	=मीनकर्कटयोर्मध्ये दानमाहात्म्यम्	२७/२/६९
प्रपितामही	=पितामह्याः श्वश्रूः	१०/१/१४२
प्रपितामहः	=अयं पितामहस्य पिता	१०/१/१३९
प्रपौत्रः	=अयं पौत्रस्य पुत्रः	१०/१/१५६
प्रवालः	=अत्र वसुन्धरा उपेन्द्रस्य वीर्यं त्यक्तवती, तत्र मङ्गलारख्यो कुमारः जातः	९/१/२३-३३
प्रवालम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
प्रवालम्	=यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२१
प्रवालः	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१४
प्रभा	=इदं प्रकृतेः कला, तेजसः भार्या (द्र. दाहिका) =इयं कृष्णप्रिया, राधाभयेन देहं परित्यज्य सूर्यं मण्डलं गता	१/२/१२६ ११/२/५८
प्रभावती	=इयं प्रकृतेः कला	१/२/१४०
प्रमातामहः	=अयं मातामहस्य जनकः	१०/१/१४१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१८१

प्रमातामही	= इयं प्रमातामहस्य पत्नी	१०/१/१४३
प्रमोचा	= इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१४
प्रयागः	= अत्र मुण्डनदानाभ्यां मुक्तिलाभः = उत्तरायणसंक्रान्त्यां स्नानेन वेणीमाधवपूजनेन च मुक्तिः	७६/४/३० ७६/४/३५
प्रलम्बः	=(द्र. सुदर्शनः) = कश्चनासुरः वृषरूपधरः कृष्णेन हतः	१६/४/३७-७२ १६/४/१४-१९
प्रलयः	= अत्र केवलं ज्योतिरासीत् = अत्र पृथ्वीलोपः, अस्य परिभाषा = अयं कृष्णस्य निमेषकालः	२/१/४ ७/२/७७ ७/२/७८
प्रलयम्	= इदं चतुर्विधम्	८/१/९
प्रलयः	= अत्र सर्वेषां निधनम्, अत्र ब्रह्माण्डं जलप्लुतं	१२५/४/२९
प्रष्टा	= अयं आत्मनः कुलं पुनाति (द्र. वक्ता)	१/४/३१
प्रसूः	= इयं अम्बा, माता, जननी जनयित्री च	१०/१/१३९
प्रसूतिः	= इयम् प्रकृतेः कला, दक्षस्य पत्नी = इयं मनोः शतरूपायां जाता कन्या = अयं दक्षस्य पत्नी = अस्यां दक्षात् षष्टिकन्यानां जन्म तासां विवाहप्रकारः	१/२/१३४ ९/१/४ ९/१/६ ९/१/७
प्रसेनः	= अयं सत्राजितस्य भ्राता, मणिना सह वाराणसीं गच्छतः अस्य सिंहेन वधः (द्र. सिंहः)	११२/४/१७
प्रस्तावः	= परशुरामेण क्षमायाचनस्य मनोरमया कृतः, कार्तवीर्येण तस्य निराकरणं, मृत्युवरणं च	३४/३/४२-८१
प्रहरः	= तित्थेरष्टौ भागः, चतुर्भिः प्रहरैः रात्रिः	९६/४/५४
प्रह्लादः	= अयं साधुषु श्रेष्ठः = अयं हिरण्यकशिपोः पुत्रः वैष्णवाग्रणीः, विरोचनस्य पिता = अयं दैत्येषु कृष्ण एव	३/३/२८ ९/१/३७ ७३/४/७३

१८२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

प्रकाम्यम्	=सिद्धिषु चतुर्थी (द्र. महिमा)	६/१/१८
	=इदं अष्टसिद्धिषु श्रेष्ठम्	७३/४/८८
प्राकारः	=विंशतिहस्तेभ्योऽधिकः ऊर्ध्वं न शुभः	१०३/४/६७
प्राकृतिकाः	=ब्रह्मविष्णुशिवादयः	४१/४/७१
प्राङ्गणम्	=इदं सूर्यविद्धं न कार्यम्	१०३/४/६२
	=विवाहे प्राङ्गणसंस्कारवर्णनम् आतिथ्यवर्णनञ्च	४४/४/१५-२४
प्राणः	=अयं वायुपुत्रः, अपानसमानोदानव्यानाः अस्य भ्रातरः	२/२/४५
	=अयं विष्णुः	७८/४/२३
	=अयं देहे विष्णुः	९४/४/१०७
प्राणनाथकः	=ऐश्वर्यदानादीश्च प्राणेशात् इति निर्वचनम्	४२/२/२५
प्राणाः	=भगवतः प्राणाः राधात्मिकाः	७५/४/९२
प्राणाधिका	=राधा कृष्णस्य	१५/४/७५
प्रातः कृत्यम्	=सन्ध्याकरणानन्तरं कर्तव्यम्	२६/१/५५-५६
	=अस्या वर्णनम्	७५/४/५
प्राप्तिः	=इयं सिद्धिषु तृतीया (द्र. प्रकाम्यम्)	६/१/१८
प्रायश्चित्तम्	=वाग्योनिदुष्टायाः प्रायश्चित्तं नास्ति	२४/४/४०
	=अकामतो दुष्टाया एव	४७/४/३९
	=कामदुष्टायास्तु कर्मभोगः	४७/४/४०
	=हरिविमुखाः न निष्पुनन्ति	८५/४/३९
प्रार्थना	=इयं शवदाहकाले पठनीया	२८/३/३५
प्रास्थानिकम्	=अत्र कन्यापितृगृहात् प्रस्थाने आचारः	४५/४/५७-६५
प्रियः	=एषु पतिः श्रेष्ठः	३/३/९
	=स्वतः कोऽपि न भवति अत्र कार्यं कारणम्	६/४/६२
	=(द्र. पतिः)	१०/१/४७
	=प्रीतिदानात् इति निर्वचनम्	४२/२/२५
	=स्वामिशुक्रजत्वात् पुत्रोऽपि प्रियः	४२/२/२६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१८३

	= पतिः स्त्रीणां सर्वस्मात् प्रियः तस्मादिदं संज्ञा	४६/२/८२
प्रियभाषणम्	= इदमिष्टानां श्रेष्ठम्	३/३/१७
प्रियव्रतः	= मनोः शतरूपायां जातः पुत्रः	९/१/५
	= स्वायम्भुवमनोः पुत्रः, पुत्रेष्टियज्ञेन तस्य पत्नी गर्भं दधार मृतपुत्रस्य जन्म, षष्ठीपूजनेन तस्य जीवनम्, अयं सुव्रतस्य पिता	४३/२/८-३७
	= स्वायम्भुवमनोः पुत्रः, उत्तानपादस्याग्रजः	८६/४/४
प्रिया	= इमां सुताय दत्त्वा स्वामी सुखी भवति	४/३/७
	= (द्र. पत्नी)	१०/१/१४९
प्रियाली	= इयं राधायाः सखी	६९/४/४९
प्रेतः	= अस्य कृष्णगुह्याज्जन्म	५/१/६३
प्रेताः	= एते शिवगणाः	११५/४/१२
प्लक्षः	= अयं द्वीपेषु चतुर्थः (द्र. क्रौञ्चः)	७/१/७
फ		
फलम्	= एषु चूतफलं श्रेष्ठम्	३/३/१०
	= इदं बीजाधारम्, पुष्पाधेयम्	६/४/२०८
	= पूर्णं परिपक्वं फलं यात्रायां मङ्गलम्	१६/३/२४
	= कर्मभेदेन देशकालयोः भेदेन च फलभेदो भवति	३७/२/२०-४१
	= एषु मोक्षः श्रेष्ठः	७३/४/८७
	= स्वप्ने दृष्टं कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च ददाति	७७/४/२९
	= इदं अयः पात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/५
	= काकभक्ष्यमिदमभक्ष्यम्	८५/४/३१
	= पक्षिभक्ष्यं कीटभक्ष्यं चेदं शुद्धं भक्ष्यं च भवति	८५/४/३१
फलदानम्	= अस्य फलं स्वर्गः	७६/४/७३
फलानि	= एषां दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/८
फलापहारी	= अयं चाषपक्षी भवति	८५/४/१००

ब

बकुलः	= अस्य वृक्षः गृहस्य पूर्वे दक्षिणे शुभः	१०३/४/६५
बदरिकाश्रमः	= अत्र विष्णुपूजनात् मुक्तिः	७६/४/२८
	= अत्र बदरीभोजनेन विष्णुदर्शनेन च मुक्तिः	७६/४/३१
बदरी	= (द्र. बिल्वः) फलं समानम्	१०३/४/३६
बन्दी	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१५
बन्धुः	= एषु पुत्रः श्रेष्ठः	३/३/९
	= पिता स्वामी सुतश्चेति स्त्रीणां त्रयः बान्धवः	४/३/८
	= कौमारे मध्यशेषे च त्रिभिः रक्षिता स्त्री भाग्यवती	४/३/६
बन्धमोक्षणम्	= देवकीवसुदेवयोः इदं कृष्णजन्मप्रयोजनम्	६/४/२४४
बन्धुः	= बन्धुः वैवाहिकः पुत्रस्य श्वशुरो भवति	१०/१/१६०
	= स्त्रियाः स्वकान्तः	२४/४/३४
	= यः समये दानं ददाति	२८/३/७
	= सुखबन्धनादिति निर्वचनम्	४२/२/२५
बन्धुविच्छेदः	= परमैथुनदर्शनफलम्	७५/४/२
बलः	= अयं नागः, कद्रोः सप्तदशः पुत्रः (द्र. गोक्षः)	९/१/४०
	= अस्य ककुक्षिकन्या रेवत्या विवाहः	१०६/४/२
बलम्	= एषु देवबलमपरम्	७३/४/८२
बलदेवः	= अस्य नन्दगृहे जन्म, रोहिणी अस्य माता, अयं कृष्णांशः, अयं देवक्याः सप्तमः गर्भः, शेषावतारः, मायया देवक्यादुदरात् राहिन्युदरे प्रवेशः, माययाः कैलासगमनम्	९/४/४१-५०
	= अस्य निर्वचनम्	१३/४/८२
बलवान्	= निश्चिन्तो भक्तो बलवान्	७४/४/२१
बलिः	= विन्ध्यावली अस्य पत्नी	१/२/१३५
	= अयं दैत्यानां श्रेष्ठः	३/३/२७
	= अयं मदालसाशापाद् भ्रष्टराज्यो बभूव	६२/४/४३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१८५

	=अयं बलिष्ठेषु कृष्ण एव	७३/४/७३
बल्लवाः	=एते गोपाः	१३/४/१६९
बल्लवेन्द्राः	=गोपेन्द्राः	१३/४/१६९
बहुली	=बाह्वौ परिधेयमाभूषणम्	५९/४/४५
बह्निः	=पवित्राणां कृष्णरूपः	७३/४/५४
बाणः	=अयं शोणितपुरपतिः, भारत्याः उषारूपायाः पिता	६/४/१४१
	=कृष्णेन अस्य भुजकृन्तनम्	६/४/१४७
	=उषाहरणे अस्य दर्पभङ्गः	५६/४/५९
	=पाशुपतं धनुः नन्दीश्वरादनेन लब्धम्, अस्मात् परशुरामः	६४/४/७
	=उषायाः पिता, तस्या अनर्थाचरणं प्रतिक्रोध- वर्णनम्, युद्धोद्योगः, शिवादिभिर्वारणं च	११५/४/९
	=अनिरुद्धं प्रति अस्याधिक्षेपः	११५/४/५८-७४
	=अस्य कोटरीमाता, बलिः पिता	११५/४/४३
	=अस्य सेनापतिः सुभद्रः	११६/४/३२
बान्धवः	=दौहित्रस्य पुत्रोऽपि भागिनेयसुताश्च	१०/१/१५७
	=एते कदाचित् दुःखदोऽपि भवन्ति	१०/१/१६३
	=माता एषु प्रथमा	७३/४/६२
बालकः	=नालच्छेदनात् पूर्वं एनं शीतलजलेन स्नायात्	९/४/६०
बालखिल्याः	=क्रतोः क्रियायां जाताः पुत्राः	१०/१/१
बालापत्याः	=इयं मृतस्य पत्युरनुगामिनी न भवितुमर्हति, अनुगमने पतिं न प्राप्नुवन्ति	२८/३/११
बाहुः	=अत्र देहे लोकपालाः	९४/४/११०
बिन्दुमाधवः	=जन्माष्टम्यां अस्य दर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२३
बिन्दुसरः	=शृगालेन्द्रयुद्धे तद्वचनेन करुणानिधेः कृष्णस्य नेत्रजलेनास्य जन्म, अस्य जलस्पर्शमात्रेण मुक्तिः	१२१/४/४५

१८६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=वासुदेवेन शृगालेन कृष्णस्य युद्धे तद्वचनेन दयार्द्रहृदयस्य कृष्णस्य नेत्रजेन जलेनास्यो- त्पत्तिः, अस्य जलस्पर्शेन जीवन्मुक्तिप्राप्तिः	१२१/४/४२-४५
बीजः	=विद्यासु कृष्णः	७३/४/६४
बुधः	=सर्वसारचिकित्साग्रन्थस्य कर्ता =चन्द्रात् गुरुपत्न्यां तारायां जातः, चैत्रस्य पिता =अयं चन्द्रस्य पुत्रः सद्ग्रहःचित्रायाः पतिः चैत्रस्य पिता	१६/१/२० ५८/२/५ ६१/२/९२-९५
बुद्धिः	=इयं प्रकृतेः कला, ज्ञानस्य भार्या (द्र. मेधा) =अस्यै पार्वती पूज्या =इयं संसारे प्रकृतिः =इयं देहे प्रकृतिः =इयं ईश्वरीप्रकृतिः	१/२/१२० ७५/४/१७ ७८/४/२२ ९४/४/१०७ ११९/४/३६
बृहती	=इयं द्वितीयायामभक्ष्या	२७/१/२९
बृहद्वलः	=विदर्भाधिपः, अस्य परशुरामेण युद्धवर्णनं बधश्च	३६/३/२८
बृहस्पतिः	=अस्य पत्नी तारा =अयं बुद्धिमतां श्रेष्ठः =अयं अङ्गिरसः पुत्रः, उतथ्यशम्बरयोः भ्राता =अयं भरद्वाजस्य पिता =शिवनिन्दार्थं देवैः प्रार्थितः, तान् दोषानुक्त्वा तपसे गतः =इन्द्रेणापमानितः तपसे गतः =अयं इन्द्ररक्षार्थं वृत्रवधजन्यां ब्रह्महत्यां संसारविजयस्तोत्रेण भस्मी कृतवान् =अयं कृष्णस्य वरजः पुत्रः =मिश्रकेश्याः शापेन हतभार्यात्वम् =अयं कृष्ण एव	१/२/१३३ ३/३/१९ १०/१/२ १०/१/१२ ४०/४/१३२-१५३ ४७/४/१२ ४७/४/७७ ५९/२/६७-७० ६२/४/४४ ७३/४/६८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१८७

	=अस्य कोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३२
बोधनम्	=राधासखिभिः तस्या उद्धोधनम्	९४/४/१-७४
ब्रह्म	=अस्य स्वरूपवर्णनम्	२/१/१४-२७
	=कृष्णोत्पक्षरद्वयम्	४/४२६
	=अस्य स्वरूपवर्णनम्	२८/१/१-७३
ब्रह्मकल्पः	=अयं सर्वादौ कथितः	५/१/४
ब्रह्मकीटः	=ब्रह्मस्वापहारी शतजन्मसु भवति	७५/४/३४
ब्रह्मखण्डम्	=ब्रह्मवैवर्तस्यास्मिन् खण्डे निरूपणीयं कथनम्	१/१/४५-४८
	=अत्र ब्रह्मवाराहपाद्मकल्पसृष्टिवर्णनम्	५/१/१२
	=ब्रह्मवैवर्तपुराणे प्रथमः खण्डः अत्राध्यायाः त्रिंशत्	१/४/१
ब्रह्मखण्डः	=ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य ब्रह्मखण्डे परं ब्रह्मनिरूपणम्, तत् अनिर्वचनीयम्, साकारं निराकारं च सगुणं निर्गुणं च, ब्रह्मनारद संवादश्च	१३२/४/१-१२
ब्रह्मखण्डम्	=ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य प्रथमे ब्रह्मखण्डेपरब्रह्म- निरूपणम्	१३२/४/१-११
ब्रह्मचारी	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/३-८
	=अस्य दर्शनेन सन्यासिदर्शनतुल्यं फलम्	८३/४/८७
ब्रह्मज्योतिः	=शिवस्य नामान्तरम्	३८/४/३०
ब्रह्मदर्पभंगः	=सहस्रमुखादिब्रह्मदर्शनेन चतुर्मुखस्य ब्रह्मणो दर्पभंगकथा	३३/४/६७-७६
ब्रह्मदिनम्	=चतुर्दशसु मनुषु गतेषु इदं भवति	५/१/७
	=चतुर्दशेन्द्रनाशे ब्रह्मणः एकं दिनम्	७४/४/१४
ब्रह्मणोदिनम्	=अस्य परिभाषा	८६/४/४६
ब्रह्मपुत्रः	=सृष्टिरचनायां विधातुं तिरस्कृत्य तपसे गताः	८/१/१०७
ब्रह्मपुत्राः	=विरक्तानां नामानि, अन्येषां सांसारिकाणां कृते च निर्देशः	१२/१/५
	=तेषां नामानि, निर्वचनं च	२२/१/३१

१८८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

ब्रह्मपुराणम्	= अत्र दशसहस्राणि श्लोकाः	१३३/४/११
ब्रह्ममानसः	= अस्मात् नारदो यज्ञे	१/४/४२
ब्रह्ममोहिनीसंवादः	= कामविलासप्रयुक्तः	३२/४/१-८३
ब्रह्मराक्षसः	= अस्य कृष्णगुह्याज्जन्म	५/१/६३
ब्रह्मराक्षसाः	= एते शिवगणाः	११५/४/१२
ब्रह्मरात्रि	= ब्रह्मदिन समा	७४/४/१४
	= अस्याः परिभाषा	८६/४/४५
ब्रह्मलोकः	= सप्तलोकेषु सप्तमः, अयं मेरोः शृङ्गमूर्ध्नि वर्तते (द्र. ध्रुवलोकः)	७/१/११
ब्रह्मलोकः	= अत्र न रात्रिः न दिनम्	९६/४/८५
	= इदं क्रीडाक्षेत्रम्, अत्रेन्द्रियनिग्रहो नास्ति	३३/४/५२
	= अत्र भारत्या ब्रह्मणा सह क्रीडाभूत्	३५/४/२४
ब्रह्मलोकम्	= अस्य स्वरूपवर्णनम्	२२/३/५२-५८
ब्रह्मलोकस्थः	= अयं ब्रह्मा	४१/४/६५
ब्रह्मवादिनी	= रुद्रस्याष्टशक्तिषु पंचमी (द्र. कौमारी)	१२०/४/१९
ब्रह्मवाहनः	= इदं कृष्णचरणनखरन्ध्राज्जातो महाबलहंसाः	५/१/४८
ब्रह्मवित्तम्	= स्वदत्तपरदत्तयोरपि कृमिः, गृध्रः, सूकरः, श्वापद, गण्डकः, घोटकादि योनिप्राप्तिकथनम्	७५/४/३१
ब्रह्मवैवर्तकम्	= अस्य निर्वचनम्, परिभाषा च	१/१/५८
ब्रह्मवैवर्तम्	= ब्रह्मविवृतं यत्र इति अस्य निर्वचनम्	१३३/४/३१
	= इदं पुराणेषु श्रेष्ठम्	१३३/४/४१
ब्रह्मवैवर्तपुराणम्	= अत्र ब्रह्मखण्ड, प्रकृतिखण्ड-गणपतिखण्ड-कृष्णजन्मखण्डश्चेति-चत्वारि खण्डानि	१/४/२-४

ब्रह्मवैवर्तपुराणम् = अस्य सम्प्रदायक्रमः—

आदि वक्ता प्रथम श्रोता

विष्णुः

ब्रह्मा

ब्रह्मा

धर्मः

धर्मः

नारायणः

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१८९

नारायणः	नारदः	
नारदः	सूतः	
सूतः	शौनकः	१३३/४/२७-२९
= नारायणनारदसंवादरूपम्, अत्र चत्वारः		
खण्डाः, तेषां नामानि		१/४/४
= इदं कृष्णखण्डम्, सर्वतत्त्वानां प्रदीपम्,		
कर्मघ्नम्, हरिभक्तिदम्		१/४/४
= इदं-ब्रह्म-प्रकृति-गणपति-कृष्णखण्डभेदेन		
चतुःखण्डात्मकम्		१/४/१
= इदं गोलोके कृष्णेन ब्रह्मणे दत्तम्, पुष्करे		
ब्रह्मणा धर्माय दत्तम्, प्रीत्या धर्मेण पुत्राय		
नारायणाय दत्तम्, गंगातटे नारदेन व्यासाय		
दत्तम्, सिद्धक्षेत्रे व्यासेन सौतये दत्तम्		१/१/६०-६४
= अत्र अष्टादशसाहस्रं श्लोकाः, पुराणसारमिदम्		१३३/४/१६
ब्रह्मसावर्णिः = अयं दशमो मनुः		४१/४/१०९
ब्रह्मस्वापहरणम् = अत्र अधमयोनिप्राप्तिशृङ्खला कथनम्		७५/४/३१-३८
ब्रह्महत्या = अस्याः स्वरूपम्		४७/४/५३-५५
= इयं वृत्रवधजन्या, इन्द्रं दुद्राव, स च		
सूक्ष्मदेहेन मानसस्य मृणालसूत्रे विवेश,		
इयं च वट-शाखायां प्रतीक्षमाणा तस्थौ		४७/४/५३-५८
= ब्रह्मणः शापादस्या सरसि न प्रवेशः		४७/४/५७
= इयं वृत्रवधजन्या इन्द्रघाताय प्रवृत्ता,		
वृहस्पतिना संसारविजयस्तोत्रेण नाशिता		४७/४/७७
= अस्यां स्त्रीहत्याद्विगुणं पापं भवति		५१/२/३१-३२
ब्रह्मणः = अष्टोत्तरशतवर्षमस्यायुः		५/१/८
ब्रह्मा = अस्य द्वैविध्यम्		४३/४/६१
= वेदे अस्य निर्वचनमस्ति		८६/४/५०
= अस्य निर्वचनम्, 'यद्वृणोत्येव विश्वौघं'		
जीविनां परमात्मकम् तद्ब्रह्म		१३३/४/३०

=अस्य विष्णो नाभिकमलाज्जन्म, अस्य वर्णनम्, अस्य सस्त्रीकः जन्म	२/२/८०-८३
=अस्य संख्या नास्ति	३/२/७
=अस्य ललाटात्, एकादशरुद्राणां जन्म, अस्य प्रतिविन्ध्यण्डे लघुभूतस्य विराट्पुरुषात् जन्म	३/२/४३
=अस्य श्रीकृष्णस्य नाभिपङ्कजात् जन्म, तस्य स्वरूपवर्णनम्	३/१/३०
=अयं सावित्र्याः पतिः	६/१/२
=अस्याधिकारे ब्रह्माण्डम्, यत्र सप्तद्वीपाः सप्तनाकाः सप्तपातालाश्च सन्ति	७/१/१४
=अयं राजसस्वभावः	८/१/२०
=अस्य अङ्गजाः एकोनविंशति पुत्राः	८/१/२४-२८
=अयं पुत्रान् सृष्टये आदिदेश, तत्र नारदस्य विरोधः	८/१/२८-३८
=अयं सावित्र्यां गर्भाधानं कृत्वा वेदादीन पुत्रानुत्पादयामास	८/१/१-९
=अस्य ललाटात् रुद्राणां जन्म, कोपेन जातत्वात् सर्वे कोपनाः	८/१/१९
=अयं कृष्णांशः	९/४/१०
=अयं पुत्रशापेन अपूज्यो बभूव, तेनास्य मन्त्रजपः न कार्यः, अस्य शापेन नारदस्य गन्धर्वत्वम्	१२/१/६
=अस्य लिखितमखण्डनीयम्	१५/४/८७-८८
=एतत्कृतगोवत्सादिहरणम्	२०/४/१-५९
=इयं रजोगुणः, स्रष्टा	२२/१/२२
=अस्य तपस्विनः दशपुत्राः सनकाद्याः नारदान्ताः, अस्य वचस्कराः दश पुत्राः मरीच्यांघाः वसिष्ठान्ताः, अस्य विवेकिनोऽनन्ताः पुत्राः	२४/१/१-५

= अयं महाविष्णोः नाभिकमलादुत्पन्नः, अस्य सनकादयः चत्वारः पुत्राः	३०/४/२६-२८
= अस्य अत्रिप्रभृतयः षोडशः अङ्गजाः पुत्राः	३०/४/३३-३४
= अयं सुचन्द्रं वरं दत्त्वा गच्छन्तं दृष्ट्वा मोहिनी मोहिता	३१/४/२२-२९
= अयं वेदकर्ता	३२/४/९
= मोहिनीकृतः दर्पघ्नः अपूज्यत्वशापः	३३/४/३७
= अन्यब्रह्माण्डधिपतिः, अयं दशमुखः	३३/४/६१
= कन्यकानुधावनव्रीडया क्लान्तः पुत्रैः भर्त्सितः प्राणान् तत्याज, पुनः विष्णुना जीवनम्	३५/४/६७-७४
= कामवाणहतस्यास्य कन्याभोगेच्छया जाता	३५/४/४७
= अस्य मानसाः पुत्राः वशिष्ठादयः दश कन्या च एका सावित्री	३५/४/३७
= अस्य मोहिनीपरित्यागकारणकथनम्	३५/४/२९-१०२
= गङ्गायां स्नात्वा मोहिनीशापान्मुक्तः	३५/४/२
= अयं कृष्णस्य मनःस्वरूपः	३६/४/५८
= शिवनिन्दायै देवैः प्रार्थितो तेषां प्रार्थना अनेन अस्वीचकार	४१/४/६-८
= इदं ईशस्य सृष्टिः कृदरूपम्, अयं ब्रह्मलोकस्थः	४१/४/६५
= अस्य महाविष्णोः नाभिकमलाज्जन्म, अस्य भालात् शंकरस्य जन्म	४१/४/७०
= चतुर्दशमन्वन्तरेऽतीतेऽस्येकं दिनम्	४१/४/११२
= अस्य त्रिजगतकर्तृत्वगर्वः, यस्य ब्रह्मौघदर्शनेन नाशः, मोहिनी द्वारा अपूज्यत्व शापश्च, स्वकन्यां गन्तु उद्यतस्यास्य शिवेन दर्पहरणम्	५६/४/७-१३
= अयं पाशुपतस्य धनुषो मूले तिष्ठति	६४/४/१४
= कृष्ण एव ब्रह्मलोकगतः ब्रह्मा	७३/४/५३
= अयं ब्राह्ममात्रेण शतायुः, अस्य कालः विष्णोर्निमेषमात्रम्	७४/४/१६

	=अयं सगुणः	७८/४/२८
	=अयं मनोरूपः	७८/४/२२
	=विराजः नाभितो जातात् कमलादस्य जन्म	८४/४/९६
	=अयं देहे मनोरूपः	९४/४/१०७
	=अस्य मासः	९६/४/८७
	=अस्य वर्षः	९६/४/८८
	=अयं अनिरुद्धरूपेणावतीर्णः	११७/४/१८
	=अयं मनः	११८/४/३१
	=अयं मानसः	११९/४/३५
	=अस्य तपोभूमिः सिद्धाश्रमः	१२३/४/१०
ब्रह्मा	=अस्य पातकालः	१२५/४/१७
	=अयं भगवन्तं कारणानां कारणं वदति	१२९/४/७१
	=अग्निं निमित्तं कृत्वा अस्य वरुणेन कलहः, शिवेन समाधानम्	१३१/४/११-२६
ब्रह्माणी	=इयं रुद्रस्याष्टशक्तिषु चतुर्थी (द्र. ब्रह्मवादिनी)	१२०/४/१८
ब्रह्माण्डः	=अस्मात् परः बैकुण्ठः	७३/४/१५
	=ब्रह्माद्यादेवाः प्रतिब्रह्माण्डं पृथक्तया जाता	८४/४/१००
	=पातालात् ब्रह्मलोकान्तस्य नाम, परिभाषा च	३/२/८
ब्रह्माण्डम्	=अस्मात् परः बैकुण्ठः	३/२/९
	=इदं कृत्रिमं असंख्यं च, एते महाविष्णोः लोमविवरेषु भवन्ति	७/१/१५
ब्रह्माण्डपुराणम्	=अत्र द्वादशसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/२१
ब्रह्माण्डरचना-		
ख्यानम्	=अस्य वर्णनम्, तत्र राधोत्पत्तिकथा	८४/४/५४-१३६
ब्रह्माण्डविजय-		
कवचम्	=अस्य पाठस्य विधानम्	३९/३/१-२३
ब्रह्माण्डविजयम्	=इदं कार्तवीर्येण धृतं शिवदत्तं कवचम्	३५/३/१११
	=कवचम्, अस्य दशलक्षजपस्य विधानम्	३५/३/१२१-१३५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१९३

ब्रह्मादयः	= एते श्रीकृष्णांशः	७/२/८४
ब्रह्मास्त्रम्	= इदं अस्त्राणां श्रेष्ठम्	३/३/२८
	= अस्य ब्रह्मास्त्रेणैव शमनम्	१२०/४/३२
ब्रह्मकल्पः	= अत्र सृष्टिकथा वर्णितास्ति	३५/४/२९
ब्राह्मणः	= अयं हरेरवतारः	१/१/४१
	= अयं तपस्विनां श्रेष्ठः	३/३/१६
	= अस्य वधः दशगोवधसदृशः	७/४/२६
	= अस्य लक्षणम्	३५/३/७०
	= कर्मरताय कन्यादाने दशवापीफलं भवति, शठाय, सन्ध्याहीनाय कन्यादानेनैकवापीफलम्	४०/४/११७-१२०
	= आजन्मभोजनं धर्मः, किन्तु एकदश्यां, कृष्णजन्माष्टम्यां शिवरात्रौ रामनवम्या- मुपवासः अस्य धर्मः	५९/४/७१-७२
	= त्रिसन्ध्यं हरेरर्चनमनेन कर्तव्यम्	५९/४/६९
	= अयं आश्रमेषु कृष्णः	७३/४/५७
	= अयं भगवतः प्रियोऽस्ति	७५/४/८९
	= अस्मात् प्रिया लक्ष्मीः	७५/४/९०
	= अस्य प्रणामत्यागे शोकप्राप्तिः	७५/४/४२
	= वाममन्त्रोपासकोऽयं नरकं याति	७५/४/७२
	= अयं स्वप्ने यस्य गृहे भार्यया सह प्रविशति तत्र उमामहेश्वरयोः लक्ष्मीनारायणोर्वा प्रवेशः	७७/४/५१
	= अयं स्वप्ने यस्मै धान्यं पुष्पञ्जलिं वा ददाति तस्य श्री सर्वतोमुखी दृश्यते	७७/४/५२
	= स्वप्ने तुष्टोऽयं यमालिंगति, तस्य तीर्थस्थान- मर्थागमश्च भवति	७७/४/४५
	= अयं स्वप्ने यं नन्दं करोति शुभाशिषं च वदति तस्य तस्यैश्वर्यं ध्रुवं भवेत्	७७/४/४०
	= स्वप्ने अस्मात् फलप्राप्तौ पुत्रलाभः	७७/४/३९

१९४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं स्वप्ने यं पाठयति, स पण्डितो भवति	७७/४/६१
	=वृषलीपत्युरस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
	=अयमबध्यः धन्यः, मान्यः, देवैरपि स्तुतः	७९/४/३४-३५
	=स्वधर्मे निरतोऽयं शुचिर्भवति	८३/४/१७
	=वृषवाहः, शूद्रयाचकः, देवलः, सन्ध्याहीनः, दिवाशायी, शूद्रश्राद्धान्नभोजी, शूद्रशव-दाही शूद्रसमो भवति	८३/४/१८-१९
	=अस्य कामतः हन्ता दन्दशूको भवति, ततः सर्पेण दंष्ट्रः मृत्वा गौर्भवति, ततः कुष्ठी, ततः चाण्डालो भवति, अकामतस्तु तदर्धं फलं भवति	८५/४/४८-५४
	=अवीरान्नभोजिनोऽस्य कर्मनिष्फलं भवति	८५/४/२७
	=अयं शूद्रघ्नः, लक्षगायत्रीजपेन शुद्ध्यति	८५/४/७४
	=एकादशीहीनोऽयं पतितो भवति	८५/४/१६८
	=अयं अनेक जन्मार्जितेन पुण्येन भारते जायते	८५/४/१५९
	=अयं शिविरान्तिके स्थाप्यः	१०३/४/६८
	=अस्य प्रशंसा	१०७/४/७६-८३
	=अयमाश्रमाणां पूज्यः, वैष्णवस्तु पूज्यतमः	११९/४/१४
	=अयं देवानां मुख्यं मुखम्	१२४/४/२३
ब्राह्मणघ्नः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४३
	=अस्मै गोघ्नाच्चतुर्गुणं पापं भवति	८५/४/५७
ब्राह्मणनिन्दकः	=अस्य दर्शनं दोषाय	७८/४/४७
ब्राह्मणभोजनम्	=अस्य सर्वदानफलम्	७६/४/६४
ब्राह्मणाः	=एते द्विविधाः, ब्रह्मणः मानसाः मुखजाश्च, तत्र मानसाः पञ्चगोत्रा, मुखजास्तु नानाब्राह्मणजातयः गोत्रशून्याः	१०/१/१३-१४
	=अविद्यः, सन्ध्यापूतः, हरिभक्तोऽयं सदापूज्यः	११/१/३०
	=हरिविमुखः ब्राह्मण एत न भवति	११/१/३६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१९५

	= अवैष्णवादस्मात् चाण्डालः वैष्णवः श्रेष्ठः	११/१/३९
	= शूद्रपत्नीगमनेनायं चाण्डालो भवति, द्विजकर्मबहिष्कृतश्च, अस्य श्राद्धादौ अधिकाराभावश्च	२०/१/२८
	= अस्मिन् तुष्टे देवताः तुष्यन्ति	२१/४/५५
	= एषु सर्वे देवास्तिष्ठन्ति	२१/४/६४
	= प्राज्ञोऽप्राज्ञो वा विष्णुविग्रहोऽयम्	२१/४/६९
	= एषां प्रशंसनम्	२१/४/६०-७८
ब्राह्मणाभाषः	= सन्ध्याहीनो द्विजः	११/१/४०
ब्राह्मणी	= अस्याः पूजनं प्रकृतिपूजनसमम्	१/२/१४४
	= अस्याः गमने विट्क्षत्रशूद्राणां निष्कृतिर्नास्ति	५९/४/६१
	= स्वप्ने अनया फलप्राप्तौ पुत्रलाभः	७७/४/३९
	= स्वप्ने यस्मै सुधादधिप्रशस्तपात्रं वा ददाति स राजा भवति	७७/४/५७
ब्राह्मणीगामी	= शूद्रः पातकी भवति, पुनः नारकीययोनिषु जायते नरदेहं न प्राप्नोति	३/४/७८-८२
	= अस्य शूद्रस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
	= शूद्रः कुम्भीपाके पतति	८५/४/१४६-१५०
	भ	
भक्तः	= अस्य लक्षणद्वयं अत्र वर्णितम्	१/४/४४-४५
	= अयं पूर्वान् परान् सप्त सोदरांश्च तारयति, अत्र अस्य वैष्णवेन तुलना कृतोऽस्ति	१/४/५२
	= अयं ज्ञानिनां वरः, अस्य लक्षणम्	१/४/४९
	= अस्य महत्त्वं अत्र कथितम्	६/२/९२-१०५
	= अस्य लक्षणं वर्णितम्	६/२/११२-१२३
	= भगवान् अस्य रक्षकः, अयं निरापदः	६/४/४८
	= अस्य भगवान् प्राणः, अयं भगवतः प्राणः अयं भगवन्तं ध्यायते, भगवान् एनं ध्यायति	६/४/५२

१९६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= एतदृतं भगवानश्नाति नाभक्तदत्तम्	६/४/५७
	= अयं भगवत्प्रियः	२५/४/११३-११५
	= अस्य लक्षणम्	३५/३/७३
	= शिवात् परः कृष्णभक्तो नास्ति	३६/४/११५
	= अयं चिन्तारहितो बलवान्, चिन्तायुक्तत्वात् ईश्वरो निर्बलः	७४/४/२१
	= अयं भगवतः प्राणादत्यधिकः प्रियः	८३/४/४१
	= अयं हरेः प्रियतरः	८३/४/४१
	= उत्तमभक्तस्य लक्षणमत्र वर्णितम्	८४/४/४१-४८
	= मध्यमभक्तस्य लक्षणम्	८४/४/४८-५२
	= अधमभक्तस्य लक्षणम्	८४/४/५३
भक्त्यात्मकं		
ज्ञानम्	= इदं सर्वज्ञानात् परम्	१११/४/४
भक्तः	= हरिभक्तिविहीनेनास्य विनाशः, अनेन हरिभक्तिविहीनानां परिहरणीयः	१११/४/७-१५
भक्ष्यम्	= अस्य पूर्वमुत्पत्तिः, जीवस्य पश्चात्	२१/४/११३
भक्ष्याभक्ष्यम्	= अस्य विवेकः	२७/१/१-४६
	= चतुर्णां वर्णानां कृते अस्य वर्णनम्	८५/४/१-३४
भक्ताः	= एते यमयातनां न सहन्ते, एषां कर्मभोगान् भगवान् धुनोति	६/४/५०
	= एषामन्तिके भगवान् तिष्ठति	६/४/५५
	= एते हरिसेवासु रताः	३५/४/९६
	= एते राधायाध्यधिकप्रियाः, इतोधिकः शंकरः प्रियः	७५/४/९०
	= एते भगवन्तं नित्यविग्रहं वदन्ति	१२९/४/७६
	= भगवन्तं आभ्यान्तरं ज्योतिरिति एते वदन्ति	१२९/४/६९
भक्तिः	= इयं प्रकृतेः कला, वैराग्यस्य द्वितीया पत्नी (द्र. अदितिः)	१/२/१२९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

१९७

	= इयं नवधा, तासां नामानि फलानि च	१/४/३३-४०
	= अस्याः नवधात्वम्-स्मरण-कीर्तन-श्रवण- जप-ध्यान-पादसेवन-वन्दन-समर्पण-नैवेद्य- भोजनानि	६/१/१६
	= यमसावित्रीसंवादे हरिभक्तिमत्त्वर्णनम्	३४/२/१-९९
	= इयं मुक्तेः गरीयसी	४७/४/५०
	= इयं स्मरण-वन्दन-ध्यानार्चन-कीर्तन-श्रवण- भावनं-सेवा-आत्मनिवेदनानि नवधा	६३/२/१९
	= इयं पञ्चविद्या, मुक्तेः गरीयसी च	९७/४/८
भक्तो वैष्णवः	= अस्य लक्षणं अत्र वर्णितम्	१/४/४७
भगः	= अयं शब्दः समृद्धिबुद्धिसम्पत्तिः यशसां वाचकः (द्र. भगवती)	२/२/११
भगवती	= शक्तेः नामान्तरम्, भगः अस्यास्तीति निर्वचनम् (द्र. भगः)	२/२/११
	= दुर्गायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. शर्वाणी)	५७/२/१६
भगवान्	= भक्तयुक्तः आत्मा इति अस्य शब्दस्य परिभाषा	२/२/१२
	= अयं कृष्णः	२/२/१३
	= सुदर्शनं सन्नियोज्य भक्तरक्षणाय तिष्ठति	११/१/४४
	= अयमाराध्यः, मन्त्राः	३१/३/३
भगिनी	= अस्या वधः शतं स्त्रीवधजन्यपापजनकः	७/४/२७
	= इयं कन्या समा	७/४/३३
	= इयं सगर्भा	१०/१/१५०
	= इयं षोडशमातृषु षोडशी (द्र. श्वश्रूः)	५९/४/५६
भगिनीकान्त	= (द्र. आवुत्तः)	१०/१/१५१
भागीरथः	= अंशुमतः पुत्रः, अयं तपसा गङ्गा भुवं अवतारितवान्	१०/२/१५
भट्टः	= सूतेन वैश्यायां जातः, अयं वावदूकः, स्तुतिपाठकश्च	१०/१/१३६

१९८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= अस्य वचनं सदा असत्यं भवति	१०५/४/४१
भट्टेभ्यः	= पुत्रकल्याण हेतवे वसुदेव देवकी एनं नाना- रत्नमणिं वस्त्रं सुवर्णं रजतं मिष्टान्नं प्रददौ	१०१/४/३९
भण्डः	= अयं संकरजातिः लेटात् तीवरकन्यायां जातः	१०/१/१०१
भद्रकालिका	= अस्याः युद्धप्रयाणवर्णनम्	१२०/४/२०-२१
भद्रकाली	= चैत्रचतुर्दशीषु कामरूपे अस्या दर्शनं मुक्तिदम् = इयं शिवस्य गणभूता	७६/४/२६ ११४/४/११
भद्रकालीकवचम्	= इदं दुर्वाससा सुचन्द्राय दत्तम्, अस्य धारणेन अजेयत्वम् सन्यासिवेषेण दुर्वाससा इदं गृहीतम्	३७/३/४०
भद्राणि	= विष्णोः दशनाम्नः संज्ञ-विष्णु-नारायण- कृष्ण-माधव-मधुसूदन-हरि-नरहरि-राम- गोविन्द-दधिवामनानि दशनामानि, शतकृत्वः पाठेन नैरुज्यम्	८२/४/४६-४७
	= विष्णोः दशनाम्नः लक्षजपेन बन्धनमोक्षः	८२/४/४८
	= विष्णोः दशनाम्नः दशलक्षजपेन बन्ध्यापि प्रसूयते	८२/४/४९
	= हविष्याशी शुद्धः जप्त्वा धनी भवति	८२/४/४९
	= विष्णोः दशनाम्नः शतलक्षजपेन जीवन्मुक्ति- लाभः	८२/४/४९
	= एकादशभद्रनामानि, मन्त्रः, फलम्	८२/४/५०-५१
भद्राभद्रम्	= इदं दैवसाध्यम्	५१/४/१८
भद्रावती	= इयमप्सरस्सु श्रेष्ठा	५९/४/१६
भनन्दनः	= कान्यकुब्जाधिपः, कलावत्याः पिता, मालावत्याः पतिः	१७/४/११०-११३
भयम्	= अनेन विश्वस्य स्थितिः	५५/४/१-१५
भयत्राता	= (द्र. पितरः)	१०/१/१५३
भरतः	= दशरथात् कैकेय्यां जातः	६२/४/४

भरद्वाजः	= अयं वृहस्पतेः पुत्रः	१०/१/१२
	= अस्य लक्षमिताः शिष्याः	१०४/४/३२
भर्ता	= (द्र. पतिः)	१०/१/१४७
	= अयं भरणादिति निर्वचनम्	४२/२/२४
भल्लकः	= अयं भारते प्रदेशः	१०५/४/५७
भल्लुकः	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१९
	= ब्रह्मस्वापहारी इमां योनिं प्राप्नोति	७५/४/३७
भवः	= संसारस्य नामान्तरम्, अयं स्वप्नसदृशः	७/४/२९
भवाब्धिपार-		
कारणम्	= उद्धवस्य राधां प्रतिप्रश्नः	९६/४/११
भविष्यपुराणम्	= अत्र पञ्चाशताधिकं चतुर्दशसहस्राणि श्लोकाः	१३३/४/१५
भस्म	= सतीदेहजमिदं प्रीत्या शिवस्याङ्गरागः, तस्या अस्थीनि माला	३६/४/९२
	= सतीदेहजभस्म शिवाङ्गानुलेपनम्	३८/४/१३
	= सतीदेहजं भस्म शिवस्यानुलेपनम्	४३/४/२७
भागवतम्	= पुराणेषु इदं कृष्ण एव	७३/४/७९
भागिनेयः	= अयं भगिन्याः पुत्रः	१०/१/१५१
भागीरथी	= भागीरथेन नीतेति, निर्वचनम्	१०/२/१४१
	= इयं गङ्गा, अस्या निर्वचनम्	३४/४/२०
भाग्यवती	= बन्धुत्रयवती नारी	४/३/८
भाण्डीरः	= अयं वृन्दावने वटस्य नाम	९८/४/९
	= अत्र ब्राह्मणीभिर्दत्तमन्त्रं भुक्तवान् कृष्णः	९८/४/१७
भाण्डीरम्	= गोकुले स्थानम्, यत्र विविधवनेषु कृष्णः राधया सह चिक्रीड	५३/४/४
भाण्डीरवटः	= एनं गोकुले गच्छन् उद्धवः दृष्टवान्	९२/४/७
भाण्डीरवनम्	= इदं गोष्ठम्, अत्र हरिः सन्निहितो भवति	१६/४/२८
भाद्रचतुर्थी	= अस्यां तिथौ चन्द्रेण गुरुपत्नी तारा हता, येन तस्य कलङ्कः	८०/४/८

२००

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

भाद्रपदः	= अस्य मासस्य सितासिते चतुर्थ्या चन्द्रस्य दर्शनं कलङ्काय भवति, दर्शने चन्द्रः तारापहरण-जन्यं कलङ्कं ददाति प्रायश्चित्तं च कथितम्	७८/४/५९
भाद्रशुक्लचतुर्थी	= अस्यां तिथौ गुरुभार्या तारा चन्द्रः हतवान् ताराशापेन चन्द्रस्य कलङ्कित्वम्, कृष्णवरेण भाद्रसितासितचतुर्थ्याः कलंकस्य चन्द्रे- वस्थानम्, तस्य तत्र द्रष्टरि संक्रमश्च	१२२/४/१-४
भानुः	= अयं वृद्धश्रवसः पुत्रः, पुण्डरीकस्य पिता	४१/४/११६
भानुमती	= इयं प्रकृतेः कला	१/२/१४०
भारः	= येषां भारेण पृथ्वी पीडिता, तेषां नामानि	४/४/१८-२९
भारतम्	= वर्षाणां श्रेष्ठम् = अत्र जन्म बहुपुण्यसाध्यम् = हिमालयादासमुद्रं पुण्यक्षेत्रम्, इदं तपस्थलम्, = वर्षेषु इदं कृष्णरूपम् = इतिहासेषु इदं कृष्ण एव = वर्षेषु इदं श्रेष्ठम्	३/३/१० ५९/४/६६ ५९/४/८७-८८ ७३/४/७५ ७३/४/७९ १३३/४/३५
भारती	= इयं राधासखी, (द्र. सुशीला, सरस्वती) = इयं ब्रह्मपत्नी, शोणितपुरे वाणपुत्री अभवत् इयं अनिरुद्धस्य पत्नी = इयं प्रकृतेरंशा = अस्या विष्णुमुखकमलाज्जन्म	४/४/१८४ ६/४/१४० ३५/४/५ ३५/४/११
भारतवर्षम्	= अत्रैवेन्द्रियनिग्रहः प्रशस्तः	३३/४/५१
भारावतरणम्	= पृथिव्यां कृष्णावतारप्रयोजनम्	६/४/२४४
भार्या	= तिस्रो भार्या न मङ्गलप्रदाः = (द्र. पत्नी) = इयं यत्नेन रक्ष्या = अस्याः गुणदोषकथनम्	६/२/५६ १०/१/१४९ १८/४/१०८ ५९/२/१-२५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२०१

	=अस्याः परित्यागे दोषः	१३/४/५-१०
भार्यालाभः	=स्वप्ने अगम्यागमनस्येदं फलम्	७७/४/१७
भार्याहीनः	=अस्मात् मन्त्रग्रहणे भार्या हानिः	८३/४/४९
भास्करः	=अयं आयुर्वेदस्य प्रथमः श्रोता, अस्य धन्वन्तरि-प्रभृतयः षोडश शिष्याः, संहिता कर्तारः	१६/१/१३-१४
भिक्षाः	=उपनयने प्राप्ताया भिक्षायाः पुरोहिताय गुरवे च अंशदानवर्णनम्	१०१/४/२२
भिक्षुकः	=यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१५
	=शिवरूपः अयं हिमालयसविधे पार्वत्या याचनन्	४१/४/७८-११०
	=अस्य वाक्यं असत्यं भवति	१०५/४/४०
भीमः	=अयं शृङ्गिणः पुत्रः, यशश्चन्द्रस्य पिता	४१/४/११७
भीमरूपिणी	=इयं शक्तिः, भैरव्याः नामान्तरम्	१२०/४/१९
भीमसेनः	=अयं वायोरंशः, पाण्डवः	६/४/१७९
भीमाष्टमी	=अत्र गङ्गास्नानफलं कथितम्	१०/२/३७
भीषणभैरवः	=अष्टभैरवेषु षष्ठः (द्र. महाभैरवः)	५/१/७२
भीषणा	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१४
	=अयं वसोरवतारः	६/४/१८२
भीष्मकः	=अयं विदर्भाधिपः रुक्मिण्याः पिता	१०५/४/१
	=रुक्मिणी रूपे अयं कमलायाः पिता	६/४/१२०
भीष्मसूः	=अयं भीष्मप्रसवितृत्वात् गङ्गायाः नाम, निर्वचनम्	३४/४/२२
भुक्ताः	=पुरुषेण भुक्तायाः नार्याः स्वरूपवर्णनम्	११५/४/२-९
भुक्तिः	=इयं कर्मणा घटते	२१/४/११६
भुवर्लोकः	=सप्तलोकेषु द्वितीयः (द्र. स्वर्लोकः)	७/१/१०
भूः	=इयं कृष्णजन्मकाले सूतिकागृहं प्रविष्टा	७/४/७१
भूतः	=अस्य कृष्णगुह्याज्जन्म	५/१/६३

२०२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

भूताः	= एते शिवगणाः	११५/४/१२
भूतादयः	= एते कृष्णेन शङ्कराय दत्ताः	५/१/६६
भूतानि	= एते क्षित्यप्तेजोमरुद्व्योमाख्यानि पञ्च	७४/४/५
भूपः	= अयं विप्रस्य किंकरः	३४/३/५५
	= एषु रामः श्रेष्ठः	१३३/४/३९
भूमिः	= अस्या दानमहिमा अत्र वर्णिता	९/२/४-७
	= स्वदत्तां परदत्तां वा यः ब्रह्मवृत्तिं हरति तस्य पुत्रपौत्रप्रभृति अनया हीनः भवन्ति	९/२/९
	= अत्र चन्दनकाष्ठं, रुद्राक्षं, कुशमूलं, पुस्तकं, यज्ञसूत्रं न स्थाप्यम्	९/२/१९-२६
	= यज्ञं कृत्वा इमां क्षीरेण सिञ्चेत्	९/२/२७
	= यत्र सर्वेषां भवनं सा भूमिरिति निर्वचनम्	९/२/२९
	= दीप-शिवलिङ्ग-शालग्राम-मणि-प्रतिमा-यज्ञसूत्र-सुवर्ण-शङ्ख-हीरक-मुक्ता-गोमूत्र-गोमय-घृत-शालग्राम-शिला-जलमत्र न स्थापनीयम् अन्यथाधः पातादिफलानि भवन्ति	७५/४/७७-७९
	= स्वप्ने विप्रेण शुक्लधान्ययुता इमां यस्मै दीयते स नृपतिर्भवेत्	७७/४/६५
	= स्वप्ने वीणां सस्याद्यं प्रतिगृह्य इमां प्राप्नोति	७७/४/१५
भूमिचोरः	= अयं कालसूत्रे पतति	८५/४/१४०
भूमिदानम्	= अस्य रेणुमानवर्ष यावत् भगवत्पदे स्थानं फलम्	७६/४/६२
भूमिदानापहारी	= इयं कालसूत्रे पतति	८५/४/१४०
भूमिमण्डलम्	= इदं कमलाकारम्	७/१/६
भूलोकः	= अत्र दिगीशाः दिक्पालाः नक्षत्राणि ग्रहाः चत्वारो वर्णाः	३/२/१९
	= अयं सप्तलोकेषु प्रथमः (द्र. भुवलोकः)	७/१/१०
भूषणा	= इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२०३

भूषणम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२७
भृगुः	= अयं ब्रह्मणः वामपार्श्वत् जातः	८/१/२५
	= अस्य च्यवनः शुक्रश्चेति द्वौ पुत्रौ	१०/१/१
	= सद्यः अतितेजस्वी जातः, निर्वचनम्	२२/१/९
	= अयं ब्रह्मणोंगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु पंचमः	३०/४/३३
	= अयमनरण्यस्य पुरोहितः	४१/४/१२२
	= अस्य शापेन वह्नेः दर्पभंगः, सर्वभक्षत्वप्राप्तिः	५६/४/४४
	= अस्य दक्षयज्ञे अनन्तेन दर्पभङ्गः कृतः	५६/४/५९
	= ब्रह्मर्षीणामयं कृष्णरूपः	७३/४/६६
	= अस्य पंचकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३५
भृत्यपत्नी	= इयं षोडशमातृषु सप्तमी (द्र. मातुली)	५९/४/५६
भृत्याः	= त्रयो भृत्याः न मङ्गलप्रदाः	६/२/५६
	= राजसेवा एषां बलम्	३५/३/९५
भेकः	= ब्रह्मस्वापहारी भवति	७५/४/३६
भेदः	= राधाकृष्णयोर्नास्ति	६/४/२१८
भैरवः	= एषु संहारभैरवो महान्	७३/४/७८
	= एते अष्टौ शिवगणाः	११५/४/११
	= नवभैरवाणां नामानि (द्र. उन्मत्तभैरवः)	१२०/४/१३
	= एते कृष्णस्य दक्षनेत्राज्जाताः, एषां स्वरूपम्, एते अष्ट तेषां नामानि (द्र. रुसभैरवः)	५/१/७१-७२
भैरवी	= इयं मथुरायां ग्रामदेवता	१००/४/१२
	= इयं शिवगणेषु एका, इयं वाणं अनिरुद्धेन युद्धकारणात् निषेधितवती	११५/४/११
भोक्ता	= एनं स्पृष्टः परिवेषकः अन्नमभक्ष्यं करोति	८५/४/१३
	= जीवो स्वकर्मणां भवति	११९/४/३७
भोगः	= ब्राह्मणेतरः हरेः पक्वान्नदाने अक्षमः	८३/४/५१

२०४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

भोगदेहः	= अत्र यमकिंकराः अंगुष्ठमात्रं पुरुषं गृहीत्वा स्वस्थानं प्रापयन्ति	३६/२/१५४
भोगवती	= पातालगङ्गायाः नाम	१०/२/१२९
	= अतलगामिनी, गङ्गायाः धारा	३४/४/४१
	= इयं प्रलयस्थायिनी विष्णुसुता, गङ्गा नदी	३४/४/४४
भोग्या	= इयं नारी, अस्याः लक्षणम्	२३/१/२३
भोजनम्	= ब्राह्मणेभ्यः भोजनदानं, स्वर्गसाधनम्	७/४/२८
	= इदं भगवते निवेद्यैव कार्यम्	८३/४/५७
	= पादौ प्रक्षाल्य इदं परिष्कृते स्थाने कार्यम्	८३/४/५९
	= स्थिते सूर्ये इदं द्विः न कार्यम्	८३/४/६०
	= दिवा द्विर्भोजनं न कार्यम्, एवं सन्ध्ययोर्न कार्यम्	८५/४/१०
	= क्षत्रियवैश्ययोः वेदविधिप्राप्तम्	११५/४/८४
भ्रमाः (षट्पदः)	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२६
भ्रष्टपक्वम्	= इदं अयः पात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/४
भ्राता	= सगर्भः सोदरश्च	१०/१/१५०
	= श्यालीपतिरपि भ्राता श्वसुरैकत्वात्	१०/१/१५२
भ्रातृजः	= अयं भ्रातुः पुत्रः	१०/१/१५१
भ्रातृजाया	= अस्या धर्मः घर्षणे पापानि तत्फलानि च	५९/२/४९-६१
भ्रातृपत्नी	= षोडशमातृषु दशमी (द्र. श्वश्रूः)	५९/४/५६
भ्रातृपुत्रकः	= अयं भ्रातृजः	१०/१/१५१
भ्रातृमरणम्	= स्वप्ने मत्स्यधारणे फलमत्र वर्णितम्	८२/४/२६
म		
मः	= अयं रामघटकः ईश्वरवाचकः	१११/४/१८-२०
मक्षिका	= इयमभक्ष्या	८५/४/१८
मगधः	= अयं भारते प्रदेशः, अधुना बिहारः	१०५/४/५६
मङ्गलः	= अयं महीसुतस्य नाम	४४/२/४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२०५

	= अयं मनुवंशजसप्तद्वीपपतिः	४४/२/५
	= अयं उपेन्द्रस्य पृथिव्यां जातः पुत्रः, अस्योत्पत्ति कथा	९/१/२१-३३
	= अस्य मेधा पत्नी, घण्टेश्वरः पुत्र	९/१/३४
मङ्गलकुम्भः	= अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३२
मङ्गलचण्डिका	= इयं प्रकृतेः प्रधानांशस्वरूपा, सृष्टौ मङ्गल- दायिनी, संहारे चण्डी, धर्मार्थकाममोक्षाञ्च दातुं शक्ता इति परिभाषा, मङ्गलवारेषु पूज्या (द्र. काली)	१/२/८२-९
	= अस्याः ध्यानम्	४४/२/२३-२७
	= अस्याः स्तुतिः	४४/२/२९-४१
	= अस्याः पूजाविधिः	४४/२/१६-१९
	= अस्याः मन्त्रः	४४/२/२०
	= अस्य शब्दस्य निर्वचनम्	४४/२/४
	= मङ्गलः मनुवंश्यः सप्तद्वीपपतिः तस्य इयं पूज्याभीष्टदेवी	४४/२/५
	= मथुराग्रामदेवता षष्ठी	१००/४/१२
मङ्गलचण्डी	= ब्रह्मवैवर्तमहापुराणस्य चतुश्चत्वारि-	
देव्युपाख्यानम्	शतमेऽध्याये वर्णितमिदम्	४४/२/१७-४१
मङ्गलपत्रिका	= मङ्गलकर्मणि आमन्त्रणपत्रस्य संज्ञा	९९/४/११
	= विवाहादिसूचकस्य निमन्त्रणपत्रस्य नाम	४४/४/५
मङ्गलम्	= अस्य मोक्षोऽर्थः हर्षे सम्पदि कल्याणे च	५७/२/१८-१९
	= अत्र संभोगवर्णनस्य नाम, अस्य फलानि	४६/४/१९-६९
मङ्गलसूचकानि	= एषां वर्णनम्	३३/३/१-१२
मङ्गला	= अस्य निर्वचनम्	४४/२/३
मङ्गलाचरणम्	= सर्वविघ्ननिवारणार्थं ग्रन्थारम्भे कृतमिदम्	१/१/१-४
मङ्गलाध्यायः	= गणपतिखण्डे दशमाध्यायस्य संज्ञा, अस्य पाठेनाभीष्टलाभः	१०/३/१-४०

२०६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

मङ्गलानि	= यात्रायां मङ्गलकारकानि-द्विजः, वेश्या, पूर्ण- कुम्भः शुक्लधान्यम्, दर्पणम्, दधि, घृतं, मधु, लाजाः, पुष्पं, दूर्वा, श्वेताक्षतान्, मुक्ता, वृषः, गजेन्द्रः, तुरगः, ज्वलदग्नि, सुवर्णम्, पक्वफलानि, सुवासिनी, प्रदीपः, मणिः	१६/३/२३-२५
मङ्गलाख्यः	= अयं धराख्यस्य पुत्रः, पुष्करे तपः कृत्वा महेश्वरात् वरं प्राप्तवान्, अनरण्यस्य पिता	४१/४/१२१
मङ्गलालम्भनम्	= एषां नामानि, एतानि यात्राकाले स्निग्धैः उपस्थाप्यानि	९७/४/२-५
मञ्जस्थः	= अत्र मधुसूदनं दृष्ट्वा जन्ममरणबन्धनात् मुच्यते	७६/४/३३
मणिः	= इयं यात्रायां मङ्गलदः = अस्य भूमौ स्थापकः वंशहीनो भवति = अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम् = अस्य दर्शनेन पापनाशः	१६/३/२५ ७५/४/७९ ७५/४/७७ ७६/४/७-८
मणिकर्णिका	= (द्र. काशिका)	७८/४/३९
मणिपूरम्	= इदं अनाहतम्	११०/४/१०
मण्डूकः	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१६
मण्डलेश्वरः	= नृपापेक्षया शतगुणः, अस्य लक्षणम्	८६/४/१८
मतिः	= इयं दक्षकन्या, धर्मस्य पत्नी, ज्ञानस्य माता	९/१/११
मत्स्यः	= यात्रायां जीवितः दृष्टः शभप्रदः = कामतः याचने द्विजस्य प्रायश्चित्तं वर्णितम् = अस्य भक्षकः ब्राह्मणः ज्ञानदुर्बलो भवति = विष्णुभक्तः अस्य मांसत्यागे अश्वमेधफलं लभते = ब्राह्मणानां वैष्णवाणाञ्च अभक्ष्यः = इतरेषां त्वयं पंचपर्वसु अभक्ष्यम्	३३/३/२० ७५/४/५२ ७५/४/५३ ७५/४/५४ ८५/४/२५ ८५/४/२५
मत्स्यपुराणम्	= अत्र चतुर्दशसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/२०
मत्स्यम्	= इदं श्वेतवर्णं ब्राह्मणानामभक्ष्यम्	२७/१/२७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२०७

	=अस्य कामतो भक्षणे त्रहमुपवासेन ब्राह्मणः शुध्यति	२७/१/२८
मत्स्यराजः	=अस्य कवचम्, तस्य शृङ्गिणा याचनम्, अस्य मरणम्	३५/३/१११-११२
	=अयं कार्तवीर्यस्य सखा	३५/३/१०६
	=कार्तवीर्यस्य पक्षीयः, शिवकवचेन अजेयः, अयं परशुरामेण युद्धकाले याचितारं ब्राह्मणं कवचं दत्तवान्, युद्धे मृतश्च	३५/३/१०६-११२
मथुरा	=अस्याः वर्णनम्	७२/४/१-१४
	=अत्र ग्रामदेवतायाः भैरवीसंज्ञा	१००/४/१२
मदनः	=कृष्णस्य मानसोद्भवः	३६/४/६४
	=अस्य दाहकथा	३९/४/४४-५३
	=अस्य रतीतपः प्रभावेन पुनरुज्जीवनम्	३९/४/६५
मदालसा	=अस्याः शापेन बलेरर्ज्यभ्रंशः	६२/४/४३
मधुः	=अस्य मेदसा ब्रह्मा पृथ्वीं निर्मितवान्	७/१/१
	=यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२३
	=यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/२३
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/८
	=स्वप्ने भुक्तोऽयं राज्यं ददाति	७७/४/२२
	=हस्ताहस्तगृहीतः न भक्ष्यः	८५/४/११
	=अयं अयः पात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/४
	=अयं ताम्रपात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/६
मधुकाष्ठम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३३
मधुपर्कः	=अस्य परिचयः, मधुघृतदधिदुग्धखण्डैरस्य रचना	८/४/२६
मधुपुरी	=मथुरायानामान्तरम्	७२/४/१
मधुमती	=इयं राधासखी (द्र. सुशीला, चम्पा)	४/४/१८४
मधुवनम्	=इदं कृष्णस्य गोचारणवनम्	१६/४/३

२०८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= अत्र वकासुरो हतः	१६/४/१३
मधुसूदनः	= अस्य मंचस्थदर्शनेन मुक्तिः	७६/४/३३
	= अस्य निर्वचनम्	१११/४/२९-३१
	= मधोः दैत्यस्य सूदनम्, मधोः शुभाशुभकर्मणः सूदनम्, मधोः अशुभकर्मणः सूदनम् इति निर्वचनम्	१११/४/३०-३१
मध्यमः	= मध्यमपुरुषस्य लक्षणम्	३२/४/४
	= अयं पुरुषः कर्मरतः	३५/४/९१
मध्यमा कृत्या	= किंचित् पतिभक्ता, अस्या स्थानं क्षणं नास्ति प्रार्थयिता नराभावेन सती	८४/४/३०
मनः	= अयं विश्वस्तेषु श्रेष्ठः	३/३/८
	= अयं शीघ्रगामिनां श्रेष्ठः	३/३/२४
	= अयं स्थिरः पुण्यबीजः, चचलः पापबीजः	४३/४/५५
	= यस्य स्त्रीभिर्हृतः, तस्य जपस्तपादिकं च निरर्थकम्	६/१/४
	= इन्द्रियेषु अयं कृष्णरूपः	७३/४/५४
	= भगवतः इदं भक्तमूले तिष्ठति	७५/४/९२
	= संसारेऽयं ब्रह्मा	७८/४/२२
	= अयं देहे ब्रह्मा	९४/४/१०७
	= अयं ब्रह्मा	१०८/४/३८
मनसा	= इयं कश्यपस्य मानसीकन्या, मनसादीव्यतीति निर्वचनम्	४५/२/२
	= अस्याः तपः क्लिष्टदेहप्रयुक्तः, जरत्कारुः इति नामान्तरम्	४५/२/५
	= अस्याः जगद्गौरी इत्यपि नामान्तरम्	४५/२/८
	= इयं शैली	४५/२/८
	= इयं आस्तीकस्य माता	४५/२/१२
	= इयं जरत्कारोः मुनेः पत्नी	४५/२/१३
	= अस्याः द्वादशनामान्यत्र वर्णितः	४५-२/१५-१७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२०९

मनसादेवी	= इयं कद्रोः पुत्री कमला, सा नागानां भगिनी, जरत्कारोः पत्नी, आस्तीकस्य माता	९/१/४२-४३
	= अस्याः ध्यानम्	४६/२/२-३
	= अस्या पूजाविधिः	४६/२/४
मनसा	= अस्या मन्त्रः	४६/२/६
	= अस्या रव्यानम्	४६/२/११-११८
	= अस्या स्तोत्रम्	४६/२/१२८-१४७
	= इयं स्वपन्तं पतिं सन्ध्यालोपभयात् प्रबोध्य पत्या त्यक्ताऽभवदिति आख्यानम्	४६/२/२५-१४७
	= अस्य पूजनक्रमनिर्देशः	४६/२/१०७-११८
	= अस्याः मन्त्रः	४६/२/१२४
	= अस्या स्तोत्रम्	४६/२/१२८-१४६
	= इयं जगद्गौरी, वासुकेः भगिनी, ज्ञानरूपिणी	५१/४/१५
	= वासुकिस्मृता देवी, शेषस्य शिष्या, मन्त्रशास्त्रेषु शम्भोः शिष्या	५१/४/२१-२२
	= इयं देवी, अस्याः दर्पं दुर्गया हतः	५८/४/४
	= नागकन्यासु इयं कृष्णरूपा	७३/४/७४
मनसोपाख्यानम्	= इदं पञ्चचत्वारिंशत् अध्यायादारभ्य षट्चत्वारिंशत् यावत् वर्णितम्	४५/२/१-२१ ४६/२/१-४७
मनुः	= अस्य शतरूपा भार्या	१/२/१३२
	= स्वायम्भुवः सखीकः प्रथमः, ब्रह्मणो मुखतोऽस्य जन्म, अयं क्षत्रियाणां बीजरूपः (द्र. शतरूपा)	८/१/१५
मनुः (स्वाम्भुवः)	= अस्मात् शतरूपायां तिसृणां कन्यानां जन्म, तासां नामानि आकूतिः देवहूतिः प्रसूतिश्च	९/१/४
	= अस्य प्रियव्रतोत्तानपादौ च पुत्रौ	९/१/५
	= एते चतुर्दश, स्वायम्भुवस्वारोचिषोत्तमताम- सरैवतचाक्षुषश्राद्धदेवसावर्णिदक्षसावर्णि- ब्रह्मसावर्णिधर्मसावर्णिरुद्रसावर्णिदेव- सावर्णीन्द्रसावर्णिः	४१/४/१०३-१११

२१०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= एषु स्वायम्भुवः कृष्ण एव	७३/४/८०
	= पंचविंशत्सहस्रयुगान्ते, अस्य मृत्युः	७४/४/१३
	= आयमिन्द्रसमो आयुषा	७४/४/१४
	= अस्य मन्वन्तरमायुः, इन्द्रस्यापि समानम्	९६/४/८५
मनोरमा	= इयं कृष्णसखी	३/४/६०
	= इयं कुबेरस्य पत्नी	५/१/६२, ६/१/२
	= इयं कार्तवीर्यस्य पत्नी	३४/३/६
	= युद्धाय गच्छन्तं पतिं दृष्ट्वा कातरायाः मृत्युः, तस्य श्राद्धम्	३५/३/१-२४
मन्त्रः	= एषु विष्णुमन्त्रः श्रेष्ठ	३/३/२१
	= सरस्वती मन्त्रः, ॐ ह्रीं सरस्वत्यै स्वाहा, अस्य सम्प्रदायक्रमः, चतुर्लक्षजपेन सिद्धिः	४/२/५१-५८
	= दुर्गाया एकादशाक्षरम्, अयं दशाक्षरं त्रयोदशाक्षरञ्च	९/१/६५-७२
	= वैष्णवमन्त्रग्रहणमहिमा	१०/२/४३-४७
	= गणेशस्य ॐ ध्रीं ह्रीं क्लीं गणेश्वराय ब्रह्म- रूपाय, भारते सर्वसिद्धिप्रदेयाय विघ्नेशाय नमो नमः	१३/३/३२
	= अस्य पञ्चलक्षजपात् सिद्धिः	१३/३/३५
	= अस्य महिमा	१४/१/१-६६
	= कुष्ठनिवारकं सूर्यपूजा मन्त्रः	१९/३/१६
	= शूद्ररूपाय नारदाय कुमारेणोपदिष्टः, द्वाविंशत्यक्षरात्मकः	२१/१/३०
	= तुलसीमन्त्रः	२२/२/११
	= लक्ष्मीमन्त्रः	२२/३/१९
	= इदं पत्युः, पितुः, विविक्ता श्रमिणां च मन्त्रः सुखदायकः न भवति	२४/१/४३
	= स्नाने तीर्थावाहनस्य	२६/१/६६-७१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२११

= स्नाने मृदलेपमन्त्रः	२६/१/६१-६३
= दुर्गामन्त्रः सामवेदोक्तः, आयातयामः सबीजकः ॐ श्री दुर्गायै सर्वविघ्नविनाशिन्यै नमः, अस्य सहस्रं जपविधानम्	२७/४/८
= गौरीपूजायां पठनीयः, हे गौरि शङ्करार्धाङ्गि यथा त्वं शंकरप्रिया तथा मां कुरु कल्याणि कान्तकान्तो सुदुर्लभाम्	२७/४/१३०
= श्रीकृष्णस्य सप्तदशाक्षरो मन्त्रः	३२/३/३
= भगवन्मन्त्रस्य विधिः फलञ्च	३२/३/४-६
= भगवन्मन्त्रस्य ध्यानम्	३२/३/८-१३
= पूजाविधिः	३२/३/१४-२५
= अयं स्वाहाहीनः फलदो न भवति	४०/२/४२
= श्रीकृष्णस्य मन्त्रः	६०/२/८०
= “सिंहः प्रसेनमवधीत्, सिंहो जाम्बवता हतः, सुकुमारकमारोदीः तव ह्येष स्यमन्तकः”, भाद्रचतुर्थ्यां चन्द्रदर्शने जाते इति मन्त्रेण पूतं जलं पिबेत्	७८/४/६१
= दुःस्वप्ननाशकरः सप्तदशाक्षरः मन्त्रः	८२/४/५२
= अयं शतायुकरः मन्त्रः, “ॐ नमो मृत्युञ्जयाय स्वाहा”, अस्य लक्षधा जपेन आयुष्य लाभः	८२/४/२५
= अयं मूर्खादिभ्यो न ग्राह्यः	८३/४/४५
= उदासीनात् दुराचारात् च न ग्राह्यः, ग्रहणे धनहानिः	८३/४/५३
= अयं भाद्रचतुर्थ्योः चन्द्रदर्शनजन्य चन्द्रदर्शने जाते कलङ्कापहारकः, तत्र क्रमः, कामतो दर्शने कलङ्कप्राप्तिः, मन्त्रपाठं कृत्वा जलं पिबेत्	१२२/४/२४-२५
= गणेशस्य षोडशाक्षरो मन्त्रः	१२३/४/५५
= कृष्णमन्त्रमहिमा	१३०/४/३८-४२
= अस्य सम्प्रदायकथनम्	१३०/४/४९-५०

२१२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

मन्त्रम्	= यन्त्रमिति पाठान्तरम् (द्र. यन्त्रम्)	४/४/३२
मन्त्रक्षिप्तः	= अस्मात् मन्त्रग्रहणे मन्त्रक्षिप्तो भवति	८३/४/४९
मन्त्रदः	= अयं सुरैश्चतुर्गुणोऽधिकः	८३/४/१२
मन्दाकिनी	= इयं गङ्गायाः प्रधानधारा अलकनन्दा, इयं भूलोकगता	३४/४/२४
मन्दाग्निः	= वातपित्तकफाः अस्य जनकाः	१६/१/३०
मन्दोदरी	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३७
मन्दिरम्	= स्त्रीपुत्रपौत्रयुतमिदं तपसः फलम् = धौतवस्त्रं परिधाय पादौ प्रक्षाल्य अत्र प्रवेष्टव्यम्, अन्यथाकरणे दोषकथनम् = शिवदुर्गाकृष्णमन्दिरनिर्माणफलम् = इदं स्वप्ने दृष्टं श्रियं करोति	२३/१/८ २६/१/७५ ७६/४/४८ ७७/४/२०
मन्मथः	= अयं सुन्दराणां श्रेष्ठः = अस्य कृष्णस्य मानसाज्जन्म, मनो मथ्नाति इति निर्वचनम्	३/३/११ ४/१/६-७
मन्वन्तरम्	= अस्य परिभाषा, दिव्ययुगानामेकसप्तत्या इदं भवति = अस्य परिमाणम्, दिव्ययुगानामेकसप्ततिः	५/१/७ ९६/४/८४
मयूरः	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः; = अस्य दर्शनेन पापनाशः	१६/३/२७ ३३/३/१९ ७६/४/५-८
मरीचिः	= अयं ब्रह्मणः स्कन्धदेशात् जातः = कश्यपः अस्य मानसः पुत्रः = तेजो भेदे जातः सद्योऽतितेजस्वी तेन जातः, निर्वचनम् = अयं ब्रह्मणो गजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु चतुर्थः = अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	८/१/२७ ९/१/२ २२/१/६ ३०/४/३३ १०४/४/३५
मर्त्यलक्ष्मी	= इयं भूतले लक्ष्मीः	५६/४/७६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२१३

मलयः	= अयमष्टसु ब्रह्मनिर्मितेषु प्रधानपर्वतेषु तृतीयः (द्र. हिमालयः)	७/१/३
मल्लम् (माल्लम्)	= अस्य लेटात् तीवरकन्यायां जन्म, एते षट्प्रकारकाः, माल्लमन्त्रं मातरंभङ्गकोल- कलन्दराख्याः	१०/१/१०१
मल्लिका	= इयं गृहे पूर्वे दक्षिणे शुभा	१०३/४/६५
मशकः	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१८
मषीचोरः	= अयं कोकिलो भवति	८५/४/११७
मसीजीवी	= अयं शूद्रसमः, अस्यान्नम् विट्समम्	७५/४/६८
मसूरम्	= श्वेतवर्णं ब्राह्मणानामभक्ष्यम्	२७/१/२७
मस्तकः	= अयं अंगेषु कृष्णरूपः	७३/४/७८
महाकाशः	= कृष्णस्य शून्यः	३६/४/६४
महाज्ञानम्	= इदं ऐश्वर्येषु श्रेष्ठम्	७३/४/८६
महातलम्	= इदं सप्तपातालेषु पंचमम् (द्र. पातालम्)	७/१/१३
महादस्युः	= अयं क्षत्रियात् वैश्यकन्यायां ऋतो प्रथमवासरे जातः	१०/१/११७
महादेव	= अस्य कीर्तने विष्णुः श्रवणलोभात् पृष्ठे धावति = इयमुग्रतपाः पाशुपतस्य अग्रे तिष्ठति = अयं ज्ञानिषु श्रेष्ठः	७५/४/९१ ६४/४/१४ १३३/४/३७
महान्	= अस्य त्रिगुणाज्जन्म, अस्मादहंकारः जज्ञे = अयं सर्वाधारो भवति, अयं विराड् अपि	३/१/५ ९६/४/४६
महानिशा	= रात्रिपारणेषु अस्यां पारणा न कार्या = अत्र भोजने ब्रह्महत्यारूप पातकम्	८/४/६० ८/४/७१
महापद्मः	= अयं नागः, कद्रोः पुत्रः नवमः (द्र. शङ्कुः)	९/१/४०
महापुराणलक्षणम्	= अस्य लक्षणमत्र कथितम्	१३३/४/७-१०
महापुरुषस्तोत्रम्	= कुमारेण शूद्राय नारदायोपदिष्टम्	२१/१/३२-४४
महाप्राज्ञः	= स्वप्ने विप्रेण प्राप्तमहामन्त्रः महाप्राज्ञो भवति	७७/४/६३
महाभैरवः	= अष्टभैरवेषु सप्तमः (द्र. खट्वाङ्गभैरवः)	५/१/७२

२१४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं नवभैरवेषु पंचमः, वाणस्य सान्नाहिकः (द्र. कालभैरवः)	१२०/४/१४
महामन्त्रः	=स्वप्ने विप्रः एनं यस्मै ददाति स महाप्राज्ञो भवति	७७/४/६३
महामहावारुणी	=(द्र. वारुणी)	१०/२/३९
महामाया	=इयं यशोदायां जाता बालिका, अस्या मथुरानयनकथा	७/४/११०
	=इयं शक्तिः (द्र. भैरवी)	१२०/४/१९
महाराष्ट्रम्	=भारते प्रदेशः	१०५/४/५७
महारौरवः	=अयं नरकः, देवनिन्दकः अत्र गच्छति	७५/४/४७
महालक्ष्मीः	=इयं नारायणस्य पत्नी	६/१/२
	=भाद्रशुक्लाष्टमीतः अस्याः पूजनम्	२७/२/८६-८८
	=इयं चतुर्भुजं कृष्णं चक्रमे	३५/२/१४
	=इयं बैकुण्ठं गता	३५/२/१५
	=अस्या नानारूपाणां वर्णनम्	३५/२/१६-२४
	=इयं भाद्रशुक्लाष्टम्यां ब्रह्मणा पूजिता, चैत्रपौष- भाद्रपदां मंगलवारे विष्णुना पूजिता, वर्षान्ते पौषसंक्रान्त्यां मनुना पूजिता, एषु तिथिषु अन्यैरपि देवैरपि इयं पूजिता तेषां नामानि	३५/२/२४-३४
महालक्ष्मीः	=अस्याः ध्यानं, पूजाविधिः, मन्त्रः	३९/२/१-४५
	=जयेन विजयेन चास्याः दर्पभङ्गः ततः मर्तुकामां देवैः स्तुता कोपं तत्याज	५६/४/६९
	=इयं बैकुण्ठे लक्ष्मीः	५६/४/७९
	=शक्तेः बैकुण्ठे रूपम्	७५/४/९६
	=इयं बैकुण्ठे राधा (द्र. सरस्वती)	८४/४/७६
	=बैकुण्ठे पार्वती एवं महालक्ष्मीः	१२९/४/८८
महालक्ष्मीकवचम्	=अस्या स्तोत्रम्, अस्य पाठस्य फलम्	३९/२/५२-८०
	=पुष्कराक्षेण धृतम्, अस्य सम्प्रदायः	३८/३/४५-८२
महावारुणी	=(द्र. वारुणी)	१०/२/३९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२१५

महाविराट्

= अयं स्थूलात् स्थूलतमः, परमाणुरिव
सूक्ष्मतमः, तेजासामय कृष्णस्य षोडशांशः,
असंख्यविश्वानामयमाधारः

३/२/४-५

= कृष्णदत्तेन षडक्षरमन्त्रजपेनास्य सृष्टिक्षमत्वम्,
अयं प्रतिब्रह्माण्ड भिन्नः, अस्य नाभिपद्मे
ब्रह्मणो जन्म

३/२/२५-४२

= अस्य माता लक्ष्मीः, पिता कृष्णः

३/२/४६

= अयं श्रीकृष्णांशः

७/२/८४

= अयं डिम्भमध्यादजायत, अयमेव महाविष्णुः
अयमेव श्रीकृष्णस्य षोडशांशः, अस्य
नाभिकमलात् ब्रह्मा जातः

४१/४/६९-७०

महाविष्णुः

= अयं कृष्णस्य षोडशांशः

४/१/२६

= महार्णवे शयनस्यास्य कर्णमलोद्भूतौ दैत्यौ
ब्रह्माणं हन्तुमुद्यतौ नारायणेन हतौ, तयोः
मेदसा मेदनी जाता

४/१/२७-२८

= अस्य लोमविवरेषु असंख्यब्रह्माण्डः तिष्ठति

७/१/१५

= अस्य वर्णनं प्रभावश्च

३/२/५८

= अस्येश्वरत्वदर्पः, तस्य महाभैरवेण भङ्गश्च

५६/४/४-५

महाशृङ्गारः

= शिवपार्वत्योरस्य वर्णनम्

४६/४/२८

महाषष्ठी

= इदं कार्तिकेयस्य प्रिया, मातृकाषु प्रधाना,
बालानामिष्ट देवता

८/१/७

महिमा

= इयं सिद्धिषु पञ्चमी

६/१/१८

महिषः

= अस्य माता सुरभिः

९/१/४६

= ब्रह्मस्वापहारी इमां योनिं प्राप्नोति

७५/४/३६

= अयं यमस्य वाहनः

८१/४/६

= अस्य मांसमभक्ष्यम्

८५/४/१४

महिषमाता

= इयं सुरभिः

९/१/१७

महिषी

= अस्या दुग्धदधिघृतनवनीतादीनां विप्रैः भक्षणं
न कार्यम्

८५/४/२०

२१६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

यही	=विस्तृतत्वात् निर्वचनम्	९/२/३३
महेन्द्रः	=देवेषु अयं कृष्ण एव	७३/४/७७
	=(द्र. मनुः)	७४/४/१४
	=ऐरावतोऽस्य वाहनम्	८१/४/५
	=अयं पर्वतः, रत्नसारः, अत्र दुर्वासा कृष्णानुजया एकानंशया रेमे	११२/४/४४
महेन्द्रपूजा	=इयं सुवृष्टिसाधनी	२१/४/९९
महेश्वरः	=अयं आदिसृष्टौ जातः, प्रलयान्तस्थायी	५/१/३.
	=अस्य वरेण वृकः भस्मासुरोऽभवत्	३६/४/३१
	=अयं कृष्णस्य ज्ञानरूपः	३६/४/५८
	=अस्य युद्धोद्योगवर्णनम्	१२०/४/२२
महोत्सवः	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२७
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१६
मा	=मूलप्रकृतिः, इयं नारायणी, महालक्ष्मी, वेदमाता, सरस्वती, राधा, वसुन्धरा गङ्गास्वरूपा आसां स्वामी माधवः	१११/४/४६-४७
माघः	=अस्मिन् मासे मूलकं गोमांसतुल्यम्	२७/१/२६
	=अस्मिन् मासे स्नानफलं वर्णितम्	२७/२/६१-६५
	=अस्मिन् मासे मूलकमभक्ष्यम्	८५/४/९
माघी	=अस्यां चन्द्रभागातटे राधाकृष्णपूजनेन मुक्तिः	७६/४/३७
माणिक्यम्	=अस्य भूमौ स्थापनं दारिद्र्य जनकम्	९/२/२०
माण्डव्यः	=यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/२१
	=इमं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३६
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/७-८
	=अस्य शापेन न्यायाभिमानिनो यमस्य शूद्रत्वप्राप्तिः	५६/४/३४
मातः	=अयं शब्दः यत्र प्रयुज्यते सा मातृसमा भवति	१०/१/५०
मातरः	=अयं संकरजातिः, लेटात् तीवरकन्यायां जातः	१०/१/१०१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२१७

	= एताः चतुर्दश-अन्नदातुः पत्नी, भगिनी, गुरुपत्नी, माता, मातृसपत्नी, कन्या, पुत्रपत्नी, मातामही, पितामही, श्वश्रूः, पितृष्वसा, पितृव्यानी, मातुलानी चेति	१०/१/१५४-१५५
	= इमां षोडश-स्तनदात्री, गर्भधात्री, भक्ष्यदात्री, गुरुपत्नी, देवपत्नी, पितृपत्नी, कन्या, सगर्भकन्या, भगिनी, पुत्रपत्नी, श्वश्रूः, मातामही, पितामही, भ्रातृपत्नी, मातृष्वसा, पितृष्वसा, मातुलानी चेति	१५/३/३५-४०
माता	= एताः द्वाविंशतिः, तासां नामानि	३५/४/५३-५६
	= इयं अनेकविधा	८/३/४६
	= इयं गुरुपत्नी, गर्भधात्री, स्तनदात्री, पितृष्वसा, मातृष्वसा, मातृसपत्नी, पालिका पुत्रभार्या रूपेणात्र वर्णिता	८/३/४८
	= द्र. प्रसूः	१०/१/१३९
	= अस्याः पिता, पुत्रस्य मातामहः, तत्पिता च प्रमातामहः, तत्पिता वृद्धप्रमातामहः	१०/१/१४१
	= इयं पितुः शतगुणाधिका, इयं पृथ्वीरूपा, अस्या परः विद्यामन्त्रप्रदो गुरुः	७२/४/१११
	= इयं पितुर्दशगुणाधिका, अम्मात् गुरु शतगुणोऽधिकः	५९/४/१४४-१४५
	= इयं बन्धुषु श्रेष्ठा	७३/४/६२
	= इयं पितुः शतगुणैरधिका	८३/४/१२
मातामहः	= अयं मातुः पिता	१०/१/१४०
मातामही	= इयं मातुः माता, इयं मातृतुल्यतया पूज्या	१०/१/१४३
मातुलः	= अयं मातृभ्राता	१०/१/१४४
	= अस्य कन्याग्रहणम् दाक्षिणात्यानामाचारः	११५/४/११५
मातुली	= इयं षोडशमातृषु अष्टमी	५९/४/५६
मातृगामी	= अस्य निष्कृतिर्नास्ति	५९/४/५८

२१८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं शूद्रः पुनः नरयोनिं न गच्छति	८३/४/७८-८२
मातृघ्नः	=कृष्णराधेत्याद्युच्चारकः भवति (द्र. राधाकृष्णः)	५२/४/४०
मातृघाती	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४४
मातृष्वसा	=इयं मातुः स्वसा =इयं षोडशमातृषु पंचमी (द्र. पितृष्वसा)	१०/१/१४५ ५९/४/५६
माधवः	=अयं ऋतुषु पुण्यप्रदः =अयं ऋतुषु कृष्णरूपः =अयं रामेश्वरं प्रणामं कर्तुं आषाढपूर्णिमायां गच्छति	३/३/८ ७३/४/६१ ७६/४/४०
	=अस्य निर्वचनम्	१११/४/४६-४७
	=अस्य निमेषपरि कथनम्	१२५/४/१७
माधवी	=इयं राधासखी =इयं गृहे पूर्वे दक्षिणे शुभाः	४/४/१८२ १०३/४/६४
माध्यन्दिनम्	=वेदस्य शाखा, स्वयमुपस्थिता कामातुरा यौवनस्थां भार्या न त्याज्येति वर्णितः	६२/४/४५
माध्वीकः	=कृष्णपेयम्	५३/४/४९
मानससरः	=इन्द्रो ब्रह्महत्याया भीतः अत्र सूक्ष्मकमलसूत्रेषु विवेश	४७/४/५६
मानसीकन्या	=इयं पितृणां कलावती नाम्ना	८९/४/१३
मानिनी	=इयं पितृणां मानसीकन्या	६९/४/६
माया	=अस्याः स्वरूपं वर्णितम् =कृष्णस्य पार्वतीरूपा, इयं देवक्याः सप्तमं गर्भं रोहिणीगर्भे प्रवेश्य ररक्ष =इयं संकर्षणं देवक्युदरात् रोहिण्युदरे प्रवेश्य कैलासं गता =इयं योषिदरूपा लोकमोहिनी =अत्र अस्याः स्वरूपं वर्णितम्	७/३/६२-७५ ७/४/३९ ९/४/४५ ३५/४/८५ ८८/४/२

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	२१९
मायावती	= इयं प्रकृतेः कला	१/२/१४०
	= इयं पूर्वजन्मनि रतिः, प्रद्युम्नस्य पत्नी, अनिरुद्धस्य माता	६/४/१३९
	= इयं शम्बरस्य गृहिणी रतेरवतारः, प्रद्युम्नस्य पत्नी	११२/४/९
मारिषा	= इयं देवमीढस्य पत्नी, वसुदेवस्य माता	७/४/५
मार्कण्डेयः	= अयं सप्तकल्पान्तजीवी	५/१/१०
	= अयं मृकण्डुतनयः, सप्तकल्पजीवी	९६/४/३२-३३
	= अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३८
	= अयं सप्तकल्पान्तजीवी	१२५/४/२१
	= अष्टानवतिशक्रपाते जाते अस्य पातः	१२५/४/२२
मार्कण्डेयपुराणम्	= अत्र नवसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१४
मार्गः	= अयं शास्त्रे प्रवृत्तिबीजनिवृत्तिबीजभेदेन द्विविधः	३६/२/५३
मार्गशीर्षः	= अयं मासेषु पुण्यप्रदः	३/३/७
	= अयं मासेषु श्रेष्ठः	३/३/७
	= अयं मासेषु कृष्णरूपः	७३/४/६१
मार्जारः	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/२४
	= ब्रह्मस्वापहारी सप्तजन्मसु भवति	७५/४/३५
	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१५
	= मत्स्यलुब्धः मार्जारो भवति	८५/४/१८९
मार्जारघ्नः	= चतुर्वर्णः गङ्गास्नानेन शुद्ध्यति	८५/४/७७
मालती	= मनुवंशोद्भवस्य संजयस्य पुत्री नारदाकृते इयं तपसि स्थिता	२४/१/१७
	= इयं मालतीवने लक्ष्मीः	५६/४/८२
	= इयं गृहे पूर्वे दक्षिणे शुभाः	१०३/४/६४
	= इयं राधा सखी	१२६/४/२५
मालतीवनम्	= इदं राधाकृष्णाक्रीडास्थानम्	५३/४/५

२२०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

माला	= श्वेतपुष्पाणाददर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/९
	= श्वेतकमलबीजानां स्फटिकानाञ्च संस्कृतां	
	मालया गायत्रीमन्त्रजपःकर्तव्यः	२३/२/१९-२०
मालाकारः	= शूद्रायां विश्वकर्मणः जात शूद्रः	१०/१/२०
	= अयं मथुरां गच्छतः मिलितः	७२/४/३७
मालादानम्	= अस्य दाने फलमत्र कथितम्	७६/४/७२
मालावती	= ब्रह्मशापेन उपवर्हणस्य मरणात् कुपितायाः	
	अस्याः ब्राह्मणरूपेण विष्णुना सान्त्वनम्	१४/१/१-६६
	= उपवर्हणरूपस्य नारदस्य पत्नी	१३/१/२४
	= उपवर्हणस्य पत्नी, मृत्वा मनुवंश्यस्य	
	संजयस्य पुत्री बभूव	१४/२/३-५
	= कुशध्वजस्य पत्नी, वेदवत्याः जननी	१२०/१/१०
	= भनन्दनस्य पत्नी, कलावत्याः माता, राधाया	
	मातामही	१७/४/११३
	= इयं गोपी	१२४/४/५९
मालासंस्कारः	= अस्य विधिः, सप्ताश्वत्थपत्रे गोरोचनाक्तां	
	मालां स्थाप्य गायत्र्या स्नाप्य सविधिशतं	
	गायत्रीजपः अथवा पंचगव्येन गंगाजलेन	
	वा स्नाता माला संस्कृता भवति	२३/२/२१-२२
मालाहर्ता	= अयं विहंगमो भवति	८५/४/१९०
मालिनी	= इयं प्रियव्रतस्य पत्नी, सुव्रतस्य माता	४३/२/१०-३७
माली	= अयं सूर्येण हतः, शिवेन जीवितः, सूर्यकोपेन	
	कुष्टी, तदाराधनेन च कुष्टनिवृत्तिः	१८/३/१-२१
	= शिवभक्तः, दैत्येन्द्रः, सूर्येण हतः, शिवेन	
	सूर्यस्य दर्पभंगः कृतः, अस्य प्रभया	
	रात्रेरभावः	४८/४/३
माल्यम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२८
माल्लम्	= (द्र. मल्लम्)	१०/१/१०१
मासः	= एषु मार्गशीर्षः श्रेष्ठः	३/३/७

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	२२१
	=अयं त्रिंशद्दिनात्मकः	७/२/७१
	=अयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/५
	=अयं पक्षद्वयेन भवति, अस्मात् ऋतुः	९६/४/५५
मासाः	=एते द्वादशैव	७/२/७०
माहेश्वरम्	=इदमस्त्रमस्य महत्त्वम्	२६/३/१३
माहेश्वरज्वरः	=(द्र. ज्वरः)	१२०/४/५३
माहेश्वरास्त्रम्	=वैष्णवास्त्रेणास्य शमनम्	१२०/४/३१
माहेश्वरी	=इयं शक्तिः (द्र. महामाया)	१२०/४/२९
मांसम्	=चतुर्दश्यां भक्षितमिदं पापाय भर्वा	२७/१/३५
	=इदं पंचदश्यामभक्ष्यम्, अन्यदिनेषु प्रोक्षितान्व भक्ष्यम्	२७/१/३५-३६
	=मूले, मृगे, भाद्रपदे चेदं गोमांससमम्	२७/१/४४
	=यात्रायां दृष्टं सद्यो मांसं शुभम्	३३/३/२०
	=यात्रायां दृष्टं सद्यो मांसं मङ्गलम्	६/३/२५
	=देवान् पितॄन्, समभ्यर्च्य, खादन्मांसं द्विजः शुचिः, अस्य वृथा भक्षणे महारौरवम्	७५/४/५१
	=इदं अमापूर्णिमासंक्रान्तिचतुर्दश्यष्टमीषु न सेव्यः	७५/४/६०
	=स्वप्ने मनुष्यपशुमांसभोजी धनं प्राप्नोति शुभं च भवति	७७/४/२३
	=स्वप्ने मत्स्यस्य दर्शनं धनं ददाति	७७/४/३१
	=पितृदेवावशिष्टमिदं भक्ष्यम्	८५/४/२६
	=नकुलगण्डकीमहिषपक्षिणाम्, सर्पसूकर- गर्दभानां मार्जारशृगालकुक्कुटव्याघ्रसिंहराणां चेदमभक्ष्यम्	८५/४/१४-१५
	=अस्य भोजने ब्राह्मणः अन्य जन्मनि मीनो मृगो वा भवति	८५/४/१६७
	=ग्रामदेव्यै बलिं कृत्वा पाचयेत्	१०५/४/६२

२२२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

मांसचोरः	= अयं कुंजरो भवति	८५/४/१९०
मांसच्छेदः	= अयं चर्मकार्या चाण्डालात् जातः	१०/१/१०३
मांसापहारी	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
मित्रम्	= येन सार्द्धं बन्धुता तदस्य परिभाषा, अयं सुखप्रदः	१०/१/१६२
	= अनेन सम्बन्धः दुर्लभः प्रीतिजश्च	१०/१/१६४
	= अस्य माता, भार्या च मातृसमा	१०/१/१६५
	= अस्य माता मातृसमा, पिता पितृसमः	१०/१/१६५
मित्रघ्नः	= अयमतिपातकी, कुम्भीपाके पतति तत्रत्य यातनाः वर्णितम्	८५/४/९०
मित्रविन्दा	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३२
	= इयं सरस्वत्यंशेनावतीर्णा	६/४/१४४
मित्रोपकरणम्	= कृष्णजन्मप्रयोजनम्	६/४/२४७
मिथिला	= सीतायाः जन्मभूमिः	२७/४/१५९
मिथ्या	= इयं प्रकृतेः कला, अधर्मस्य पत्नी	१/२/११६
	= इयं सत्ययुगे अदृष्टा, त्रेतायां सूक्ष्मा, द्वापरे अर्धदृष्टा, कलौ प्रगल्भा, इयं कपटस्य भगिनी	१/२/११७-११८
	= इयं पापेषु श्रेष्ठा	३/३/१५
मिथ्यावादी	= अस्य दर्शनं दोषाय	७८/४/४९
	= अयं श्मश्रुहीनो भवति	८५/४/१२३
मिथ्यासाक्षिदः	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४४
मिथ्यासाक्षी	= अयमतिपापी, कुम्भीपाके पतति, तत्रत्य यातनाः वर्णिता	८५/४/९०-९५
मिष्टचोरः	= अयं कृमिर्भवति	८५/४/११७
मिष्टभोजी	= एकाकी भोजनशीलः कालसूत्रे पतति, एषां तत्रत्यः यातनाः वर्णिता	८५/४/१२९-१३३
मिष्टवाक्यम्	= इदं प्रीतिदेष्टु श्रेष्ठम्	७३/४/८६
मिष्ठान्नम्	= ब्राह्मणाय भोजितं सुखदम्	२७/२/१०६

	= स्वप्ने भुक्तमिदं राज्यं ददाति	७७/४/२२
मिश्रकेशी	= अस्या शापेन गुरोः भार्याहरणम्	६२/४/४४
मीनः	= इदं लग्नम्, कृष्णजन्मकाले आसीत्	७८/४/६६
मीमांसा	= भगवन्तं सर्वरूपमाह	१२९/४/७५
मुकुम्	= मोक्षवाचकः शब्दः	१११/४/२७
	= भक्तिरसप्रेमवाचकः शब्दः	१११/४/२८
मुकुन्दः	= अस्य निर्वचनम्, मुक्तं निर्वाणं ददाति इति	१११/४/२७-२८
मुक्ता	= अस्या भूमौ स्थापनं दारिद्र्य जनकम्	९/२/१५
	= इयं यात्रायां मङ्गलदा	१६/२/२५
	= यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२१
	= इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३६
	= अस्या भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७८
	= अस्या भूमौ स्थापकः अन्धः भवति	७५/४/८०
	= अस्या दर्शनेन पापनाशः	७६/४/७-८
मुक्ताहारः	= स्वप्ने द्विजेन लब्धं श्रियं ददाति	७७/४/५३
मुक्तिः	= इयं षड्विधा, तासां नामानि	६/१/१७
	= भोगविकृन्तने भोगी इयं समाप्नोति	१७/४/१००
	= इयं कर्मणां घटते	२१/४/११६
	= हरेः भक्तिः अनया गरीयसी	४७/४/१५०
मुखम्	= कृष्णस्य मुखतो कृष्णपार्षदानां जन्म	५/१/६५
मुखशौचम्	= षोडशागण्डूषैः मुखशुद्धिः दन्तकाष्ठेन दन्तशुद्धिः भवति	२६/१/४२
मुचुकुन्दः	= कृष्णेनास्मै मुक्तिप्रदानम्	६/४/२४५
मुण्डनम्	= प्रयागे मुण्डनदानाभ्यां मुक्तिः	७६/४/३०
मुद्गलः	= अयं भारते प्रदेशः	१०५/४/५७
मुनयः	= एते भगवन्तं सर्वरूपं वदन्ति	१२९/४/७०
मुनिः	= अस्य लक्षणमत्र वर्णितम्	३५/३/७१

२२४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= व्यासः एषु कृष्णः	७३/४/८०
मुनिपत्नी	= अंगिरसः शापेन विप्रपत्नीत्वं ततः मुक्तिः ततः ऋषिपत्नीत्वम्	१८/४/१२२
मुनिपुत्रः	= सुतार्थं अयं वरस्य सामान्यगुणेन युतः, चतुर्वेदज्ञाता, सुवाचकः, विचारज्ञः सिद्धान्तवान्, वरः युक्तः इति रुक्मिण्याः पितुः भीष्मकस्य चिन्तनम्	१०५/४/१६-१७
मुनीश्वरः	= एषां नामानि	३३/४/१९-२३
मुरः	= अयं दैत्यः, नरकस्य मित्रम्, कृष्णेनायं हतः	११२/४/३६
मुरद्रकम्	= भारते प्रदेशः, मोरंग इति ख्यातः	१०५/४/५७
मुसली	= बलदेवस्य नाम, अस्य निर्वचनम्	१३/४/८३
मुहूर्तः	= अयं दण्डद्वयात्मकः, अस्मात् तिथिः	९६/४/५३
मूत्रम्	= विष्णोरनिवेदितं जलम्	२१/४/६०
	= इदं वेदोक्तस्थले त्याज्यम् अत्र वर्ज्यस्थल- निर्देशः, दिवा उदङ्मुखः रात्रौ पश्चिमाभिमुखः सन्ध्यायां दक्षिणाभिमुखः, मौनी निःश्वासश्च अस्मोत्सर्जनविधिरत्र वर्णितमस्ति (द्र. पुरीषम्)	२६/१/२५-२६
	= अस्य उत्सर्जनं नावलोकनीयम्, अवलोकने श्रीहानिः	२३/३/३१
	= हररेनिवेदितं जलं एतत्तुल्यम्	५९/४/७०
	= इदं व्याधिबीजम्, एतत् न पश्येत्	७५/४/२०
	= प्रत्यक्षतः स्वप्नेवास्य दर्शनं मृत्युसूचकम्	८२/४/११
मूत्रशौचम्	= एतदर्थं मृद्दानप्रकारः, एका लिङ्गे, वामहस्ते चत्वारि, उभयोः हस्तयोः द्वे, मैथुनानन्तरे विशेषेण द्विगुणितं मृदं देयम्	२६/१/२८-२९
मूर्खः	= अस्मात् मन्त्रग्रहणे मन्त्रग्रहणकर्ता मूर्खत्वं प्राप्नोति	८३/४/४८
	= अयं स्तुतिपूर्वं वक्ति	१०५/४/४२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२२५

मूर्तिः	= इयं धर्मस्य पुत्री	६/१/२
	= इदं दक्षस्य पूर्वपत्नी, नरनारायणयोः जननी	९/१/१२
	= इयं प्रकृतेः कला, धर्मस्य पत्नी (द्र. निद्रा)	१/२/१२१
	= इयं धर्मस्य पत्नी	५९/४/२, ८६/४/१२९
मूलम्	= षोडशोपचाराणि पञ्चोपचाराणि च मूलेन देयानि, गुरुपदिष्टं मूलं सर्वकर्मसु प्रशस्तम्	२६/१/९३
	= इदं अयः पात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/५
मूलकम्	= तृतीयायां चतुर्थ्यां वा अस्य भक्षणम् धननाशकरम्	२७/१/३०
	= इदं माघेऽभक्ष्यम्	८५/४/९
	= इदं माघे अभक्ष्यम् गोमांससदृशम्	८५/४/९
मूलप्रकृति	= इयं कृष्णस्य बुद्धेः जाता, अस्याः स्वरूपम्	३/१/७०
मूषकः	= यात्रायां दृष्टः पर्वतमूषकः शुभः	३३/३/२४
मृगः	= यात्रायां दृष्टः कृष्णसारः शुभः	३३/३/१८
	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/२६
मृगनाभिः	= अस्य मृगस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१९
मृगेन्द्रः	= मृगेषु कृष्ण एव	७३/४/६९
मृतः	= तीर्थे ज्ञानेन वा मरणे वैष्णवानां विशेषो नास्ति	२८/३/१५
	= स्वप्ने यं मृतं पश्यति स चिरजीवी भवति	७७/४/७०
मृतवत्सा	= मृतवत्साया विप्राया पुत्रकान् जीवयामास	११३/४/३८
मृत्	= शौचे त्याज्यमृदां नामानि (द्र. शौचम्)	२६/१/३७-४१
मृत्यु	= इयं ब्रह्मकन्या	८/१/९
	= इयं अप्राप्तकाले न भवति	१५/१/३२
	= इयं कालयोगतः सर्वेषां मस्तकास्थायी	४७/४/१३१
	= स्वप्ने तैलभ्यक्तः खरोष्ट्रवृषभारुढः दक्षिणां दिशि यदि गच्छति, तस्येयं सुनिश्चितम्	८२/४/४

=स्वप्ने कृष्णाम्बरायाः गानं नर्तनं, कृष्णाविधवायाः च दर्शनं मृत्युं सूचयति	८२/४/९
=स्वप्ने देवानां यत्र नृत्यं गानं हासः आस्फोटनं धावनं च यः पश्यति तस्य देहनाशः	८२/४/१०
=वान्तमूत्रपुरीषवैद्यरौप्य सुवर्णदर्शनं प्रत्यक्षतः स्वप्ने वा मृत्युः सूचकम्	८२/४/११
=स्वप्ने कृष्णाम्बरधरा नारी कृतमाल्यानुलेपना यमालिङ्गति तस्य मृत्युः भवति	८२/४/१२
=स्वप्ने खरोष्ट्रयुते रथे यः एकाकी अधिरोहेत् तत्र च जागर्ति चेत् मृत्युः	८२/४/१४
=स्वप्ने पतितानां नखकेशानां कृष्णाङ्गराणां चिताभस्मनाञ्च दर्शने मृत्युः	८२/४/१७
=स्वप्ने कुरूपस्य कुवेषस्य म्लेच्छस्य, भयंकरस्य, पाशहस्तस्य पाशशस्त्रस्य दर्शनं मृत्युसूचकम्	८२/४/२३
=स्वप्ने कृष्णपुष्पं तन्माल्यं सस्यं शस्त्रास्त्र- धारिणं विकृतम्लेच्छं च दर्शनं मृत्युं सूचयति	८२/४/२५
=स्वप्ने त्यक्तप्राणस्य दर्शनेन इयं प्राप्यते	८२/४/२६
=स्वप्ने छिन्नं कबन्धं विकृतं मुक्तकेशिनं क्षिप्रं नृत्यं च कुर्वन्तं द्रष्ट्वा नरः मृत्युं लभेत्	८२/४/२८
=स्वप्ने भस्मांगरयुते गते क्षारकुण्डेचूर्णे वा उच्चैः पतनं मृत्युं सूचयति	८२/४/३५
=स्वप्ने पाशबन्धनं दूतैः म्लेच्छैः वा नयनं मृत्युसूचकम्	८२/४/३८
=स्वप्ने विरुद्धपक्षिणः (काकाः, कुक्कुटाः) भल्लुकाः यस्याङ्गे पतन्ति तस्य मृत्युं सूचयन्ति	८२/४/४०
=काले प्राप्ते तृणाग्रेण संस्पृष्टोऽपि मृत्युः भवति, अप्राप्तकाले वाणैरपि मृत्युः न भवति	११५/४/३६
=महादेवस्य नाम	२/२/९०

मृत्युञ्जयः

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२२७

	= इयं प्रकृतेः कला, कालस्य कन्या, जरायाः भगिनी, ज्वरस्य प्रिया	१/२/१२७
	= शिवस्य नामान्तरम्	३८/४/३०
मृदः(शौचसाधनानि)	= शौचसाधने परित्याज्यमृदां परिगणनम्, वाल्मीकमूषकोत्खतान्तर्जलस्थाः, शौच-शेषागृहभवा, लेपनार्थमानीता, पीपीलिका-युता, हलोत्खाता, आलवालोत्था, सस्य क्षेत्रोत्था, वृक्षमूलोत्था, नदीगर्भोत्था चेति	७५/४/७३-७६
मेघनादः	= यो न निद्राति, न भुङ्क्ते चतुर्दशवर्षाणि तस्य हस्तेनास्य मृत्युः	११६/४/७
मेघमल्लारः	= अयं रागेषु श्रेष्ठः	७३/४/९१
मेदिनी	= इयं मधुकैटभयोः मेदसा जाता, निर्वचनम्	४/१/२९
	= ब्रह्मकल्पेऽयं मधुमेदसा जाता	५/१/१३
	= वाराहकालेऽयं रसातलादुद्धृता	५/१/१४
	= इयं मधुकैटभयोः मेदसा वर्द्धिता, निर्वचनम्	८/२/१०
मेधाः	= इयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जाता	८/१/६
	= इयं वामनपुत्रस्य मङ्गलस्य पत्नी, घण्टेश्वरस्य माता	९/१/३४
मेघसा	= एकः मुनिः, ब्रह्मणः पौत्रः, प्रचेतसः पुत्रः सुरथाय ज्ञानोपदेष्टा	६२/२/१-३७
मेनका	= इयमपि प्रकृतेः कला, पितृणां मानसी कन्या, पार्वत्याः माता, हिमालयस्य पत्नी	१/२/१३४
	= इयं पितृणां मानसीकन्या, हिमालयस्य पत्नी, पार्वत्याः माता	१७/४/३६-३८
	= इयं हिमालयस्य पत्नी, पार्वत्याः जननी	३९/४/३
	= इयं पितृणां मानसीकन्या	४१/४/३७
मेना	= हिमालयस्य पत्नी, पार्वतीमैनाकयोर्माता	४५/४/७७
	= इयमप्सरासु श्रेष्ठा	५९/४/१५

२२८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अस्याः शापेन कुबेरो रूपहीनतां गतः	६२/४/४२
	=इयं पितृणां मानसीकन्या, कुमारशापेन हिमालयस्य पत्नी, पार्वत्या माता कल्पान्ते विष्णुलोकं यास्यति	९४/४/८७-१०१
मेरुः	=अस्य अष्टशृङ्गाः तेषु अष्टपुर्यः	७/१/८
मेषः	=यात्रायां दक्षिणे दृष्टः शुभः	३३/३/२४
मैत्रावरुणः	=अयं प्रचेतसो मानसः पुत्रः	९/१/३
मैत्री	=बलेन वित्तेन समं इयं श्रेष्ठा	११५/४/२२-२३
मैथुनम्	=परमैथुनदर्शनं बन्धुविच्छेदकरम्	७५/४/२५
मैनाकः	=इयं पार्वत्याः भ्राता	४५/४/७७
मोक्षः	=अयं स्वयं भगवान्	७३/४/८७
	=अस्य निमित्तं विष्णुः पूज्यः	७५/४/१६
	=नायं कर्मणा लभ्यः, लभ्यश्च भगवत्सेवया	८५/४/४६
मोक्षणम्	=श्रीकृष्णेन मालाकारतन्तुवायकुब्जिकादीनां कृतमिदम्, कृष्णजन्मप्रयोजनम्	६/४/२४४
मोदकम्	=इदं मिष्ठानम्	९/४/६८
मोहः	=अस्य पत्नी दया	१/२/११२
	=अयमधर्माशः	७८/४/१९
मोहिनी	=इयमप्सरा, ब्रह्माणि अस्यानुरागः	३१/४/२२-४५
मोहिनीस्तोत्रम्	=मोहिनीकृता कामस्तुतिः	३१/४/६६-७८
मौक्तिकम्	=स्वप्नान्ते दृष्टं धनं ददाति	७७/४/३१
मौषलस्नानम्	=अस्य महत्त्वम्	१०/२/२८-३०
म्लेच्छः	=अस्य वधे पशुबधात् शतगुणं प्रायश्चित्तम्	७/४/२४
म्लेच्छाः	=क्षत्रियेण शूद्रायां ऋतोः प्रथमावसरे जाताः	१०/१/११९
	=एते अविद्धकर्णाः, क्रूराः, शौचाचारविहीनाः भवन्ति	१०/१/१२०
	=एषां कपिलागुह्यात् जन्म	२४/३/६५
	=रजस्वला द्वितीयेऽहानि	५९/४/११३

य

यज्ञः	=अस्य पत्नी दक्षिणा	१/१/१०२
	=इयं कृत्वा दुग्धेन भूमिं सिञ्चेत्	९/२/२७
	=अयं सरः शताधिकः शुभदः पुण्यदश्च	१४/४/२५
	=दक्षकृतोऽयं यत्र सती दग्धा	३८/४/६-१०
	=अस्य उत्पत्तिकथा	४२/२/३६
	=दक्षिण्यास्य विवाहः	४२/२/४६
	=फलमस्य पुत्रः	४२/२/४८
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१६
	=युधिष्ठिरकृतस्य राजसूयस्य विधानमत्र वर्णितम्	११३/४/२६
यज्ञकुण्डम्	=द्रौपदी अस्मादुत्पन्ना, इयं च कमला	६/४/१८४
	=त्वष्टा इन्द्रवधाय कृतस्य यज्ञस्य वर्णनम् यस्मात् वृत्रस्य जन्म	४७/४/५१
यज्ञपत्नी	=इयं दक्षिणा	७३/४/८१
यज्ञसंपादनम्	=कृष्णकृतं पितुः यज्ञसम्पादनम्	६/४/२४९
यज्ञसूत्रम्	=यज्ञोपवीतस्य नाम	२४/१/८
	=इदं ग्रन्थियुक्तं सदा पूज्यम्	९/२/२६
	=इयं ग्रन्थियुक्तं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३५
	=अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७८
	=अस्य भूमौ स्थापकः भूमिहीनो भवति	७५/४/८०
यतिः	=अयं ब्रह्मणः दक्षकुक्षेः जातः	८/१/२८
	=अयं ब्रह्मपुत्रः, तपसि स्थितः	१२/१/४
	=अस्य निर्वचनम्	२२/१/१३
	=एषां दर्शनेन पापनाशः	७६/४/३-८
	=अस्य दर्शनादौ सन्यासिदर्शनितुल्यं फलम्	८३/४/८७
	=अयं कृष्णस्य विवाहयात्रायामासीत्	१०५/४/८१

२३०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

यदुकुलाचार्य	=अयं गर्गः	७/४/८
यन्त्रम्	=इयं साक्षाद् भूमौ न स्थाप्यम्, अन्यथा नरकप्राप्तिः	४/४/३२
यमः	=अस्य पत्नी क्षमा	१/२/१०९
	=अयमंशेन विदुरः	६/४/१८०
	=विश्वकर्मणः कन्यायां आदित्यस्य पुत्रः, शनेः भ्राता, यमुनाया भ्राता	९/१/२१
	=अस्य माण्डव्यशापेन शूद्रयोनिप्राप्तिः, शताब्दान्ते शुद्धिश्च	५६/४/३४
	=दण्डदानेऽयं भगवत्स्वरूपः	७३/४/५५
	=अयं वैष्णवान्न शास्ति	७९/४/२५
	=अयं महिषवाहनः	८१/४/६
यमराजः	=ज्ञानार्णवस्य कर्ता	१६/१/१८
यमुना	=इयं विश्वकर्मणः कन्यायां आदित्यस्य पुत्री, शनियमयोः कनीयसी भगिनी	९/१/२१
	=इयं राधासखी	४/४/१८२
यमुनाहृदः	=अत्र सौभरेः समक्षं मीनं गृह्णतो गरुडाय सौभरेः शापः	१९/४/१२३-१३५
यवनः	=अस्य कृष्णेन वधः	६/४/२४५
	=अयं यावज्जीवनमशुचिर्भवति	८५/४/१८१
यशः	=इयं कर्मणा घटते	२१/४/११५
यशश्चन्द्रः	=अयं भीमस्य पुत्रः, वरेण्यस्य पिता	४१/४/११७
यशोदा	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६
	=इयमंशेन वसुकामिनी	६/४/१८३
	=इयं पूर्वजन्मनि द्रोणपत्नीधरा, अस्याः तपः	९/४/१७
	=अस्याः पूर्वजन्मकथा	९/४/१९-२४
	=कृष्णस्य मथुरागमनानन्तरं शोकवर्णनम्	५८/४/११-१५
	=अस्यै कृष्णकृतोपदेशः	११०/४/१-३९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२३१

	= इयं धरा देहान्तरेण नन्दपत्नी वैश्या	११५/४/८६
यशोनाशः	= भार्याशापेन भवति	११३/४/८
यागः	= अश्वमेधफलम्, राजसूयफलम्, एषां महत्त्वमत्र वर्णितम्	२७/२/१२०-१४५
	= कंसकृतः, धनुर्मखः दुःस्वप्ननाशकः	६४/४/३
याजकः	= अस्यान्नमभक्ष्यम्	२७/१/४१
याज्ञवल्क्यः	= अयं कोणाकैः सूर्यमुपास्य तद्वरेण वेदमधीत्य तत्स्मृतिं हेतवे सरस्वतीं तुष्टाव	५/२/३
	= अस्य सहस्रं शिष्याः	१०४/४/३७
यातनाः	= भक्तानां न भवन्ति	६/४/५०
यात्रा	= अत्रत्य अमङ्गलानि	३५/३/२५-४८
	= गङ्गास्नानाय पदयात्रायां पदप्रमाणवर्षं यावत् बैकुण्ठवासः	३४/४/३७
	= अत्र सौभाग्यवतीभिः कार्याणि मङ्गला- लम्भनानि, तेषां नामानि च	९७/४/२-५
यात्रामङ्गलम्	= यात्रायां कानि मङ्गलानि कार्याणीति कथनम्	७१/४/१-२३
यात्रामङ्गलसूचकम्	= यात्राकाले विप्रवन्दिदैवज्ञभिक्षुकाः शुभाः, दीपं दधती पतिपुत्रवती सतीस्त्री, शवः, शिवा, चाषः, नकुलः अन्यानि च युद्धयात्रायां रामस्य मङ्गलसूचकानि	३३/३/१५-२९
यात्रारम्भप्रकारः	= अत्र पूर्णकुम्भः, वामे अग्निविप्रौ, दक्षिणे पतिपुत्रवती सतीस्त्री, दीपः, दर्पणः, सम्मुखे गुरुभिः दत्तं दूर्वापुष्पं, धान्यं सितं मस्तकोपरि कार्यम्, यात्रारम्भे घृतमाध्वीकरजतकांचन- दधीनि दर्शनीयानि, चन्दनलेपनम्, पुष्प- मालाधारणम् श्रेष्ठबन्धुवर्गाणां वन्दनं कार्यम्	७१/४/६-१२
यादवः	= एषां कृष्णातनयानां तत्तत्स्वरूपे विलयकथनम्	१२९/४/१-४८
युगानि	= एषु कृतं श्रेष्ठम्	३/३/८
	= एते सत्यं त्रेता द्वापरं कलिश्चेति चत्वारि	७४/४/१३

२३२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

युंगी

युद्धम्

=अत्र चतुर्युगानां नामानि वर्णितमस्ति	९६/४/९६
=अत्र युगानामायुः नामानि उल्लिखितानि	९६/४/९७-१००
=एते सत्यं त्रेता-द्वापरं कलिश्चेति चत्वारि	५/१/५६
=सावित्र्यां जातानि एते चत्वारि	८/१/४
=गंगापुत्रकन्यायां वेषधारिणो वीर्येण जातः	
अयं वेषधारी पुत्रः	१०/१/१०८
=अत्र शंखचूडेन देवानां वधः	१९/२/१-७५
	२०/२/१-३३
=इन्द्रकृष्णयोः, इन्द्रेण कृष्णरूपदर्शनम्,	
तत्कृतस्तुतिश्च	२१/४/१६०-१७८
=कार्तवीर्यस्य जमदग्निना युद्धवर्णनम्, राज्ञः	
पराजयः, पुनः तस्य जीवनम्	२५/३/१-२२
=उभयोर्युद्धे ब्रह्मणः माध्यस्थेन शान्तिः	२६/३/१-२६
=कार्तवीर्यः तृतीयवारं युद्धं कृत्वा दत्तादत्तेन	
एकवीरघ्नेनास्त्रेण जमदग्निं हत्वा हरिसन्निधिं	
गतः धेनुश्च गोलोकं गता	२७/३/१-३५
=अस्य यात्रायाममङ्गलानि	३५/३/२५-४८
=रुद्रेण त्रिपुरस्य युद्धम्	३६/४/४२-४५
=नागानां धन्वन्तरिणा, मनसायाः धन्वन्तरिणा	
युद्धम्, शिवेनास्य निवृत्तिः	५१/४/१-४८
=रुक्मिण्युद्धाहे विवाहायागतस्य कृष्णस्य	
रुक्मिणः नगरप्रवेशनिषेधप्रसंगे बलेन युद्धम्	१०७/४/१-१६
=सुभद्रानिरुद्धयोः युद्धम्	११६/४/३२-३९
=वाणानिरुद्धयोः युद्धम्	११६/४/४०-४५
=कार्तिकानिरुद्धयोः युद्धम्	११६/४/४५-५४
=कृष्णेन वाणयुद्धोपक्रमवर्णनम्	११८/४/१-४०
=वाणेन सत्योः युद्धवर्णनम्	१२०/४/२६-३६
=स्कन्दप्रद्युम्नयोर्युद्धम्	१२०/४/३७-४३

	= बलदेववाणयुद्धम्	१२०/४/४६-५०
	= कालाग्निरुद्रेण बलदेवस्य युद्धम्	१२०/४/५०-५४
	= कृष्णेन वाणासुरयुद्धम्, पराजयः, उपाहरणम्, विवाहः	१२०/४/५७-७९
युधिष्ठिरः	= अयं पाण्डुपुत्रः धर्माशः	६/४/१७९
युवती	= इयं प्राणेभ्योऽपि सततं रक्ष्या	११४/४/७४-७५
युवा	= अयं योषितां रत्नादपि प्रियः	२३/४/७८
यूथिका	= इयं गृहे पूर्वे दक्षिणे शुभा	१०३/४/६४
योगः	= एते सप्तविंशतिः, विष्कम्भकादयः	९६/४/७८-८०
योगाः	= एते सावित्र्यां जाताः	८/१/६
योगिनः	= एते भगवन्तं सनातनज्योतिरिति वदन्ति	१२९/४/६८
योगिनी	= अस्याः कृष्णनासिकातो जन्म	५/१/७५
	= एताः शिवस्य गणभूताः	११५/४/११
योगी	= अयं योगिसंगेन भवति	१/१/४७
	= अस्य परिभाषा	३५/३/७२
	= योगिचिन्तासु रमते	३५/४/९५
	= एषु गणेशः श्रेष्ठः	१३३/४/३७
योगीन्द्रः	= एषु गणेश्वरः श्रेष्ठः	७३/४/५९
योजनगंधा	= इयमपि प्रकृतेः कला, व्यासस्य माता	१/२/१३९
योनिः	= अस्याः वर्णनम्	५९/४/६५
	= इयं पापदुःखदारिद्र्या, एनां न पश्येत्	७५/४/२०
योनिकीटम्	= ब्रह्मस्वापहारी पुंश्चलीनां योनिकीटो भवति	७५/४/३३
योनिदुष्टा	= अस्याः प्रायश्चित्तं नास्ति	२४/४/४०
योषित्	= पितृपतिसुतवतीस्त्री भाग्यवती भवति	४/३/६
	= आसां स्वामी सर्वदो भवतु इति पार्वत्याः निवेदनम्	४/३/५
	= इयं जातिरेष सुखार्थिनी	२३/१/२८

२३४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= इयं त्रिविधा-साध्वी, भोग्या-कुलटा चेति, आसां लक्षणानि	२३/१/२१
	= कामतः आसामास्यश्रोणीस्तनावलोककः दृष्टिहीनः नपुंसकाश्च भवति	८५/४/२०१
यौतुकम्	= युवतीभिर्देयं धनम्	१७/४/१३८
	= अस्य दानम्, वरस्य, स्तुतिश्च	४४/४/५७-६२-६१
	= इदं कन्यायै देयस्य धनस्य संज्ञा	१०६/४/४
र		
रक्तद्रव्यापहारी	= अयं रक्तदोषेण युज्यते	८५/४/१२०
रक्तबीजविनाशिनी	= अस्य निर्वचनम्	१२९/४/९२
रक्तवस्त्रापहारी	= अयं रक्तकीटो भवति	८५/४/१४३
रजः	= शरीरेऽस्याधिक्ये कर्मेच्छा	२४/४/६३
रजकः	= अयं धीवरात् तीवर्यां जातः	१०/१/११२
	= अयं कंसस्य वस्त्रप्रक्षालकः, कृष्णेन हतः	७२/४/४६
रजकी	= रजस्वला तृतीयेऽहनि	५९/४/११३
रजतम्	= इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२१
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१०
रजतदानम्	= अस्य दाने राजत्वप्राप्तिफलम्	७६/४/६३
रजस्वला	= अस्या गमनं नरककारणम्	२७/१/४०
	= इयं मृतं पतिं नानुगन्तुमर्हति, अनुगमने पतिं न प्राप्नोति	२८/३/११
	= अस्याः गमनं मानवीनां निषिद्धं न देवीनाम्, भारते दोषः नान्यत्र	५९/४/१२३
	= वैष्णवानां रजस्वलागमने दोषाभावः	५९/४/१२५
	= अस्यां प्रथमदिने गमने ब्रह्महत्या, द्वितीयदिने- गोहत्या, तृतीयदिने-भ्रूणहत्या, चतुर्थदिने अगम्या	५९/४/११४-१२०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२३५

	= इयं भर्तुः चतुर्थऽहनि शुद्धा, दैवे, पित्र्ये तु पञ्चमे	५९/४/११३
	= इयं प्रथमे दिने चाण्डाली, द्वितीयदिने म्लेच्छा, तृतीयदिने रजकी, चतुर्थदिने असच्छूद्रा	५९/४/१२-११३
रणः	= अत्र निमंत्रितः क्षत्रियः न पलायेत्, अत्र प्राणत्यागे स्वर्गप्राप्तिर्यशश्च	८३/४/७४
	= अत्र निमन्त्रितो भयकातरो यदि न याति तदा सप्तभिः पितृभिः सह नरकप्राप्तिः	१२०/४/५
रतम्	= पार्वतीशिवयोः नर्मदातटे अभूत्, यत्र स्कन्दस्य जन्म	१/३/१-२१
रतिः	= इयं कामस्य वामपार्श्वात् जाता, निर्वचनम्	४/१/८
	= इयं प्रकृतेः कला, कामस्य पत्नी	१/२/११०
	= इयं राधासखी (द्र. सुशीला, कदम्बमाला)	४/४/१८२
	= इयं शम्बरस्य गृहे मायावती नाम्ना जाता इयं कामस्य पत्नी	६/४/१३९
	= इयं ब्रह्मपुत्री, कामदेवस्य पत्नी	३५/४/१०१
	= कामदाहेऽस्या विलापः	३९/४/५५-६४
	= इयं षोडशसतीषु पंचमी	४५/४/८
	= अनया शिवेन उपालम्भः, कामस्य शिवेनो-ज्जीवनम्	४६/४/१-१८
	= पुनर्जीवितेन कामेनास्य सुरत वर्णनम्	४६/४/१-१८
	= इयं कामदेवस्य पत्नी	५९/४/२०
	= सुन्दरीषु इयं कृष्णरूपा	७३/४/७६
	= इयं शम्बरस्य मायावती गृहिणी	११२/४/९
	= हरशापेन मायावती, शम्बरेण वशीकरणम्, इयं अनिरुद्धस्य माता	११६/४/२९
रतिगृहम्	= वृन्दावने रतिगृहस्य वर्णनम्	१७/४/११४
रतिविच्छेदः	= स्त्रीपुंसोरस्य करणे दोषः	४६/४/४३

२३६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

रत्नम्	= धनेषु श्रेष्ठम्	३/३/१०
	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२८
	= इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३७
	= धनानां रत्नम् कृष्णः	७३/४/५७
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१५
	= इदं तैजसेषु श्रेष्ठम्	८८/४/५५
रत्नभानः	= द्वादशगोपालेषु द्वादशः	२७/४/६०
रत्नभानुः	= राधागृहस्य सप्तमद्वारे दौवारिकः	५/४/२६
रत्नपर्वतः	= अस्य सन्निधौ शिवेन परशुरामाय “कल्पतरु” नामकं मंत्रं ददौ	३१/३/५
रत्नमण्डलः	= वृन्दावने वृषभानाश्रमनिकटे वटमूलसमीपे सरसः पश्चिमे तटे अस्य स्थितिः	३१/३/९
रत्नमाला	= इयं कृष्णसखी	३/४/६०
	= इयं पितृणां मानसीकन्या, जनकस्य पत्नी अयोनिसम्भवायाः सीतायाः माता	१७/४/३०-३७
	= इयमप्सरसु श्रेष्ठा	५९/४/१५
	= इयं राधासखी	६९/४/५७, १२६/४/२३
रत्नमालावती	= सुयज्ञस्य कन्या, देवलस्य पत्नी	३०/४/६१
रत्नसिंहासनम्	= राधागृहे स्थितस्यास्य वर्णनम्, इयं धनुः शतप्रमाणम्	५/४/८३
रत्नानि	= जमदग्निवधादुःखितायाः कामधेनोः अश्रु- विन्दुभिरेषां उत्पत्तिः	२७/३/३४
रत्नेन्द्रम्	= इयं कृष्णेन नारायणाय दत्तम्	६/१/१
रथः	= नारायणस्य सद्रत्नकलशानां सहस्रेण सुशोभितास्यास्य वर्णनम्	६/४/७०-७३
	= शङ्करप्रीत्या विश्वकर्मणा रचितम्	६/४/१०४
	= अत्र स्थिता पार्वती गोलोकं गता, अस्या वर्णनम्	६/४/१०६-११५

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	२३७
	= स्वप्ने दृष्टः कुटुम्बवृद्धिं श्रियं कीर्तिं च करोति	७७/४/१९
	= स्वप्ने विप्रः रथारुढं यदि स्वर्गं प्रदर्शयेत् तर्हि आयुर्वृद्धिः	७७/४/६७
रन्ध्रनागारम्	= भोजनालयस्य नाम	१८/४/१५
रमणः	= रतिदानात् इति निर्वचनम्	४२/४/२६
रमणकम्	= एकं स्थानम्, यत्र कालियः प्रेषितः	१९/४/७०
रम्बः	= हेरम्ब पालकार्थे	४४/३/८९
रम्भा	= इयमप्सरा, नलकूबरेण विहरन्ती देवलेन शप्ता जनमेजयस्य पत्नीत्वं गता, इन्द्रसंयो- गात् गृहे पुनरागता	१४/४/४१-४२
	= भारते सुचन्द्रस्य पुत्री, जनमेजयस्य पत्नी, यज्ञे इन्द्रेण भुक्ता शापनिवृत्तौ पुनः स्वरूपं गता	१४/४/४४
	= देवलेनास्याः कामविषयः संवादः	३०/४/७१-८२
	= अस्याः शापेन देवलस्य अष्टावक्रत्वम्	३०/४/१०१
	= इयमप्सरस्सु श्रेष्ठा	५९/४/१५
	= अस्याः शापेन दक्षः छागमस्तोऽभवत्	६२/४/४१
	= इयं कामुकीषु कृष्णरूपा	७३/४/७५
रविः	= द्र. कुहूः	९६/४/२४
	= अयं प्राणिनामायुः हरति	२७/१/३८
रविवारः	= अयं वारेषु पुण्यप्रदः	३/३/७
	= अयं वासरेषु श्रेष्ठः	३/३/७
रविवासरः	= अत्र मत्स्यं, मासं, मसूरं, कांस्यपात्रम्, आर्द्रकं रक्तशाकं च परिवर्जयेत्	७५/४/६१
	= अस्मिन् आर्द्रकमभक्ष्यम्	८५/४/२२
	= अत्र स्त्रीतैलमधुमांससेवीवज्रदंष्ट्रे पतति, तत्र यातनाः भुङ्क्ते	८५/४/१७७-१७९
रसिका	= इयं राधा	१२४/४/५०

२३८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

रसिकेश्वर	=कृष्णस्य नाम	३६/४/३
	=कृष्णस्य नामान्तरम्	१२४/४/५०
रसिकेश्वरी	=राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२५
	=इयं कामशास्त्रेषु निपुणा	६८/४/४
रसभंगः	=अयमपराधः	७९/४/३०
रसातलम्	=इयं अधोलोकम्, अस्याधः अदृश्यं जलम्	४/४/१८९
	=सप्तपातालेषु सप्तमम् (द्र. पातालम्)	७/१/१३
रसायनम्	=औषधीषु इदं श्रेष्ठम्	७३/४/९०
रा	=अयं शब्दः विष्णुवाचकः	११/४/५७
	=अयं रामघटकः विश्ववाचकः (द्र.भ.)	१११/४/१८
	=अयं लक्ष्मीवाचकः	१११/४/२०
राक्षसः(नररूपः)	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१७
रागः	=अयं षट्त्रिंशत्, गोपिकारूपेण कृष्णाराधनाय गोलोकादवतीर्णः	५३/४/४५
	=एषु मेघमल्लारः श्रेष्ठः	७३/४/९१
रागाः	=एते षट्संख्यकाः	८/१/४
रागिणी	=एताः षट्त्रिंशत् संख्यकाः	८/१/३
	=(द्र. रागः) एताः षट्त्रिंशत्	५३/४/४५
	=आसु कामोदः मुख्यः	७३/४/९१
रागी	=उपस्थितायोषिदेभिरत्याज्या	३२/४/१०
राघवः	=अयं समुद्रे मत्स्यविशेषः	८७/४/४८
राजकोष्ठः	=अत्र पार्वत्यादीनां दर्शनफलम् (द्र. फलविंकः)	७६/४/४३-४४
राजगृहम्	=इदं द्वादशशालं सिंहद्वारयुतं भवति	१०३/४/२४
राजपत्नी	=इयं षोडशमातृषु द्वितीया (द्र. देवपत्नी)	५९/४/५५
राजपुत्रः	=अयं क्षत्रात् करणकन्यायां जातः	१०/१/११०
	=वरस्य साधारणगुणेन युतः, रणशास्त्रज्ञः, महारथः, प्रतापी, रणस्थिरः अपि	१०५/४/१५
राजपुत्राः	=कपिलायाः अवयवेभ्यः एषां जन्म	२४/३/६३-६४

राजभयम्	= स्वप्ने शृङ्गिणः दन्तिनः बालकाः मानवाः उपद्रवन्ति तस्य राजकुलाद्भयम्	८२/४/३१
राजलक्ष्मी	= इयं राजगृहे लक्ष्मीः	५६/४/८३
राजसः	= ब्रह्मणः स्वभावः = शास्त्रजः राजसः विषमान्धः	८/१/२१ ३६/२/५२
राजसावर्णिः	= देवसावर्णेः पुत्रः वैष्णवः, वृषध्वजस्य पिता	१३/२/९-१०
राजसूयम्	= अस्य कृष्णाकृतं दर्शनम् = अयं यज्ञेषु कृष्णरूपः = अयं यज्ञः युधिष्ठिर कृतः, कृष्णप्रेरकः = अयं यज्ञः, अत्र सर्वस्वं दक्षिणायां देयम्	६/४/२४५ ७३/४/८१ ११३/४/३६ १२५/४/३६
राजसेवा	= भृत्यानां बलम्	३५/३/९५
राजहंसः	= यात्रायां दृष्टः शुभः	१६/३/२७, ३३/३/१८
राजा	= एषु रामचन्द्रः श्रेष्ठः = यः पालयेत् प्रजाः = अयं रथस्थः यात्रायां दृष्टः शुभः = अस्य लक्षणम् = अस्य प्रजापालनं धर्मः = स्वप्ने दिव्यास्त्री यस्मै 'त्वं मम स्वामिनी' वदन्ति सोऽयं भवति	३/३/२९ २८/३/८ ३३/३/२२ ३५/३/७७ ५९/४/७४-७५ ७७/४/७१
राजेन्द्रः	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः = अस्य लक्षणम्, मण्डलेश्वरादयं दशगुणाधिकः	७६/४/९ ८६/४/१९
राटः	= भारते प्रदेशः = सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	१०५/४/५६ ८/१/५
रात्रिः	= इयं प्रकृतेः कला, कालस्य पत्नी = इयं चतुः प्रहरात्मिको भवति = अत्र पारणं नास्ति, रोहिणीव्रतेपारणविधिः = चतुर्भिः प्रहरैरियम्	१/२/१२४ ७/२/७१ ८/४/५९ ९६/४/५४

२४०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=श्रावणात् पौषान्तमस्याः वृद्धिर्भवति	९६/४/६४
रात्रिदिनम्	=पितृणां, मनुष्याणां मासः, तत्र शुक्लपक्षः दिनं, कृष्णपक्षः रात्रिः	९६/४/८२
रात्रिशेषः	=अत्र भोजनं न कार्यम्	८५/४/१०
रात्रौ	=दधिभक्षणं न कर्तव्यम्	२७/१/४०
राधा	=इयं गोलोके कृष्णस्य वामपार्श्वतः जाता निर्वचनम्, रासे संभूय गोलोके सा हरेः पुरः दधावेति, कृष्णस्य प्राणाधिका प्रिया	५/१/२६
	=अस्या वर्णनम्	५/१/२७-३९
	=इयं पंचमीप्रकृतिः, अस्याः स्वरूपं, परिचयश्च	१/२/४५-६०
	=अस्या शापेन श्रीदामा शंखचूडो नामासुरो बभूव तस्य च शापेन इयं मानवी गोपी	२/४/६
	=अस्याः त्रिषष्टिशतकोटिमिताः सख्यः	२/४/३८
	=(द्र. वाणी)	२/२/५८
	=अस्याः रोमकूपेभ्यः गोपीनां जन्म	२/२/६४-६५
	=इयं वृषभानोः पुत्री	३/४/११६
	=इयं श्रीदाम्नः शापेन मानवीगोपीबभूव	३/४/१०१
	=अस्या वर्षशतं कृष्णविरहश्च	३/४/१०६
	=अस्या त्रयत्रिंशद्वयस्याः तासां नामानि	४/४/१८१
	=अस्याः सखी सुशीला, अन्याश्च षट्त्रिंशत् संख्यकाः (द्र. शशिकला)	४/४/१८२
	=अस्याः वर्णनम्	६/४/१-२०
	=इयं कृष्णस्य प्राणादप्यधिका	६/४/५६
	=कृष्णाज्ञया वृषभानुगृहे जन्म	६/४/६३
	=नन्दगोपकलावती अस्याः माता	६/४/६४
	=भूलोकावतरणविह्वलायाः अस्याः क्लेश- कथनम्, वरयाचनं प्रश्नाश्च, इयं व्रजेश्वरी	६/४/१८८-२०६
	=इयं कृष्णस्य आधारः, स्वयं मूलप्रकृतिः	६/४/२१२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२४१

= शरीरस्वरूपा, त्रिगुणाधारा, अनया सहभावे कृष्णो चेष्टश्रयत्वम्	६/४/२१३
= कृष्णस्य प्राणाधिका प्रिया	६/४/२२२
= इयं वृषभानोः कलावत्यां जाता, अयोनिजा पुत्री, अस्या आविर्भावप्रकारः	६/४/२२५
= अस्याः कृष्णः प्राणाधिकः प्रियः	६/४/२३९
= अस्याः गर्भकृतः परिचयः	१३/४/९०
= अस्या उत्पत्तिक्रमः	१३/४/९४-९५
= श्रीदाम्नः शापेन अस्याः गोकुले जन्म	१३/४/९२
= इयं वृषभानुपुत्री, अस्याः माता कलावती	१३/४/९२
= अत्र वर्णार्थवर्णनम्	१३/४/९५-१११
= अस्य व्युत्पत्तिः	१३/४/१०५-१११
= अस्या श्रीदाम्नः शापेन कृष्णात् वर्षशतं यावत् विच्छेदः	१३/४/११९
= अस्या वर्णनम्	१५/४/१-२३
= कृष्णेन विवाहेच्छया अस्या वृन्दावने गमनं नन्दात् बालकप्राप्तिश्च	१५/४/२४-३१
= अस्योच्चारणफलम्	१५/४/७१
= अस्याश्चरणम्भोजं दुर्लभम्	१५/४/९७
= इयं बुद्धेर्जननी	१५/४/११०
= अस्याः षोडशनामसु वृन्दा एकं नाम, अस्याः क्रीडास्थलं वृन्दावनम्	१७/४/२१५
= अस्या षोडशनामानि	१७/४/२२०-२२२
= अस्य शब्दस्य निर्वचनम्	१७/४/२२३
= अस्याः सखीनां नामानि, एता एकत्रिंशत्	२७/४/७९-८०
= इयं द्विभुजं कृष्णं चक्रमे, इयं गोलोकं गता	३५/२/१४
= कृष्णस्य सर्वैश्वर्याधिदेवी प्राणाधिका प्रिया	३६/४/६१

=इयं प्रकृतिः, कृष्णवामाङ्गसम्भवा	४१/४/७३
=अस्या गोलोके मल्लिकावने कृष्णवामा- र्धादुत्पत्तिः	४८/२/२९
=अस्य शब्दस्य निर्वचनम्	४८/२/३६-४०
=इयं सुदाम्नः शापात् वृषभानुगृहे कलावत्यां जाता	४८/२/५५
=इयं कृष्णस्य मातुलानी रायाणस्य पत्नी	४९/२/४१
=अस्याः पूजकानां नामानि, प्रथमः कृष्णः सुयज्ञोऽन्तिमः	४९/२/६४-७१
=अनया सह शतवर्षात् परं पुनः चतुर्दशाब्दं यावत् रासक्रीडा	५४/४/२०-२३
=अस्याः मन्त्रः	५५/२/६
=अस्या ध्यानम्	५५/२/९-१९
=अस्या पूजाविधिः	५५/२/२४-३८
=अस्या परिहारः	५५/२/४०-५६
=अस्या स्तुतिः	५५/२/६८-१०१
=अस्या कवचम्	५६/२/३२-५६
=अस्या फलश्रुतिः	५६/२/५७-६८
=इयं गोलोके लक्ष्मी	५६/४/८०
=इयं सुदाम्ना शप्ता	५८/४/६
=कंससमागमनात् पूर्वं अस्याः दुःस्वप्न- वर्णनम्	६६/४/१-२५
=इयमंशेन नारीषु तिष्ठति	६७/४/५७
=इयं कृष्णस्य शङ्करादधिका प्रिया	६८/४/८
=इयं कृष्णस्य प्राणाधिका प्रिया	६८/४/९
=कृष्णाय कलङ्कप्राप्तिशापः वंशनाशशापश्च	६८/४/२३
=कृष्णप्रियासु कृष्णरूपा	७३/४/७२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२४३

= इयं लक्ष्म्यपेक्षया भगवतेऽधिका प्रिया, ततो भक्ताः प्रियाः	७५/४/९०
= गोलोके रासं कुर्वतः कृष्णस्य वामाङ्गात् षोडशवार्षिकी जाता	८४/४/५९-६०
= अस्याः स्वरूपवर्णनम्	८४/४/६१-७२
= अस्या निर्वचनम्	८४/४/७३
= अस्याः नामानि, तेषां निर्वचनानि च (द्र. प्रकृतिः)	८४/४/७४
= इयं कृष्णगर्भस्य डिम्भस्य जले पातनेन तेन शप्ता अनपत्याऽभूत्	८४/४/८९
= गोलोके वसतः द्विभुजस्य कृष्णस्य भार्या, इयं महालक्ष्म्या मूर्तिः	८६/४/४०
= वृन्दा, रापाणेन सह राधाविवाहच्छलेन वृन्दया विवाहः, गोकुले वृन्दैव राधा रूपेणासीत्, राधा तु गोलोके	८६/४/१३५-१४०
= इयं सुन्दरीषु श्रेष्ठा	८८/४/५९
= इयमयोनिजा	८९/४/१२
= उद्धवेनास्या दर्शनं स्तुतिश्च	९२/४/६४-९३
= राधोद्धवसंवादे राधासन्देशकथनम्	९५/४/१-३७
= स्तोत्रराजेन कृष्णः अस्याः पूजां कृतवान्	९७/४/४३-४९
= अस्याः निन्दकः नरकं गच्छति	९७/४/४९-५२
= अस्याः विरहज्वरावस्था वर्णनम्	९७/४/५८-६५
= इयं गोपीषु सारभूता परा रासेश्वरी	९८/४/२२
= इयं कृष्णस्य प्राणाधिका प्रिया प्राणाधिष्ठात्री च	१०९/४/१९
= इयं रापाणकामिनी छायारूपेण आसीत्	१११/४/५६
= अस्या निर्वचनम्, सुदामशापेन शतवार्षिकः कृष्णेन विरहः	१११/४/५८

	= इयं वृषभानुसुता	१११/४/५९
	= कलावती अस्या माता, इयमस्य माता च इयं अयोनिजा	१११/४/६०-६१
	= शापकाले कृष्णं द्रष्टुमक्षमा	११२/४/५७
	= कृष्णस्य विवाहिता पत्नी, तस्या विवाहे ब्रह्मपुरोहितः	११५/४/८८
	= अस्या गणेशोक्तं महत्त्वम्	१२४/४/१-२०
	= इयं कृष्णवामांगसम्भूता	१२५/४/२६
	= शापान्ते राधया कृष्णस्य समागमः, इयं संगमकाले द्वादशवर्षीया अभवत्	१२६/४/८
	= अनया कृतः कृष्णचरितप्रश्नः	१२६/४/४०-७४
	= अस्या स्वरूपवर्णनम्	१२६/४/९६-१०३
	= इयं गोलोके पार्वत्याः रूपान्तरम्	१२९/४/८६
	= इयं कृष्णप्रेयसीषु श्रेष्ठा	१३३/४/४०
राधाकान्तः	= गोलोके द्विभुजस्य नामान्तरम्	९/४/१४
राधाकृष्ण	= अत्र राधापदस्य पूर्वप्रयोगप्रयोजनकथनम्	५२/४/३३-३५
	= अत्र राधायाः प्रकृतिरूपत्वात् पूर्व नाम इदं सामवेदे कौथुमशाखायाम् (द्र. प्रकृतिः)	५२/४/३५
	= एवं नाम ग्राह्यम्, न वैपरीत्येन	५४/२/१७५
राधाकृष्णसमागमः	= शापान्तेऽस्य वर्णनम्	१२४/४/१-१११
राधागृहम्	= अस्य वर्णनम्	४/४/१५६-१६४
राधानामस्तोत्रम्	= नारायणेन ब्रह्मणे, तेन धर्माय, तेन नारायणाय, इति गुरुक्रमः	१७/४/२३८-२४०
राधाप्रतिमा	= कार्तिकपूर्णिमायामस्य दर्शनेन मुक्तिः	७६/४/२०
राधिका	= वृषभानुकलावत्योः पुत्री, श्रीदामशापेन जन्म, अयोनिसंभवा, अस्याः दर्शनेन पितरौ मुक्तौ बभूवतुः	१७/४/१४४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२४५

	= गोलोके शक्तेः रूपम्	७५/४/९६
राधिकाख्यानम्	= इदं ४८-५६ अध्यायेषु राधोत्पत्तिः कथनम्	४८/२/१-५५
	= अत्र सुदामाशापः वर्णितः	४९/२/१-७१
	= अत्र सुयज्ञोपाख्यानम्	५०/२/१-४३
	= अत्र कर्मविपाक् वर्णितः	५१/२/१-७५
	= सुयज्ञे कर्मविपाकः	५२/२/१-४४
	= अतिथ्युपदेशः	५३/२/१-४७
	= सुयज्ञसुयशः	५४/२/१-१८
	= अत्र राधा पूजादिः वर्णितः	५५/२/१-१०१
राधिकानाथः	= कृष्णस्य नाम	६/४/१३३
राधिकेशः	= अयं कृष्णस्य नाम	६/४/९३
राधिकोपाख्यानम्	= राधामन्त्रादिकथनम्	५६/२/१-६८
राधेशः	= अयमेव शास्त्रप्रतिपाद्यः	१२९/४/७०-८०
रामः	= अयं सीतां प्राप्य विभीषणाय लंकां दत्वा अयोध्यायामेकादशसहस्राब्दं राज्यं चकार सर्वलोकैः सह बैकुण्ठं च जगाम	१४/२/६१-६२
	= अयं मातुः विलापं श्रुत्वा आगत्य मात्रा वारितोऽपि राजन्यबन्धं प्रतिज्ञातवान्	२७/३/३९-४६
	= अस्य जन्मप्रयोजनम्	२७/४/१५६
	= अस्य त्रिसप्तकृत्वः क्षत्रनाशिनीप्रतिज्ञा तस्याः निस्तरणोपायः	२८/३/१-८२
	= कार्तवीर्यक्षयाय शिवोपदिष्ट विविध- शास्त्रप्राप्तिः	३०/३/१-३२
	= अयं विराट्	९/४/१३
	= विष्णोरवतारः, अस्मिन् जन्मनि विष्णोः जगत् पातृत्वगर्वभङ्गः	५६/४/१४-१५
	= ब्रह्मशापेन विस्मृतविष्णोः नाम	५६/४/५६

	=परशुरामः, अनेन कार्तवीर्यस्य दर्पभंगः	५६/४/५७
	=अयं परशुरामस्य दर्पभङ्गं चकार	५६/४/६०
	=अयं-विष्णुः, त्रेतायां दशरथात् कौशल्यायां ब्रह्मणः प्रार्थनया जातः	६२/४/३
	=शूर्पणखाशापादस्य भार्या विरहः	६२/४/४४
	=अस्य विवाहः चरितञ्च	६२/४/१०-९९
	=कुशलवावस्य पुत्रौ, अयं सूर्यवंश्यः, अस्य चरितम्	६२/१/९९
	=अयं बाणात् पाशुपतं धनुः प्राप्य कंसाय दत्तवान्	६४/४/८
	=अयं राजेन्द्रेषु कृष्णरूपः	७३/४/६०
	=शास्त्रास्त्रज्ञेषु जामदग्न्यो रामः कृष्ण एव	७३/४/८१
	=अस्य अयोध्यायां रामनवमीदिने दर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२७
	=रमते रमया सार्धम्, इति निर्वचनम्, रमायारमणस्थानम्	१११/४/१९
	=अस्य निर्वचनम् (द्र.रा)	१११/४/१८
	=अयं सहस्रनामतुल्यं नाम	१११/४/२१
	=अयं भूपेषु श्रेष्ठः	१३३/४/३९
रामचरितम्	=सीताया विवाहः, अग्नौ सीतारक्षणं, छाया रूपा सीतारचना, तस्या हरणं, मारीचवधः, रावणवधः, सीताप्राकट्यं, छायासीतायाः पुष्करे तपः, सैव लक्ष्मीः, सैव कालेन द्रौपदी	१४/२/२२-५२
रामनवमी	=अत्र अन्नं न भोक्तव्यम्	२७/१/११
	=अस्मिन् पर्वे असमर्थः फलं मूलं जलं पिबेत्	२७/१/१२
	=अत्र समर्थस्य भोजने महारौरवम्	७५/४/५९
	=अत्र अयोध्यायां रामदर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२४७

रामनवमीव्रतम्	= अस्य महत्त्वम्	२७/२/८०
रामेश्वरः	= आषाढपूर्णिमायामस्य दर्शनेन मुक्तिः	७६/४/३८
	= अत्र आषाढीपूर्णिमायां विभीषणः, माधवः, विद्याधराः, गन्धर्वाः, किन्नराः आयान्ति	७६/४/३९-४०
रापाणः(रायाणः)	= अयं गोकुले, वैश्यः, हरेरंशश्च	३/४/१०४
	= एकः वैश्यः, राधायाः छायायाः पतिः	४९/२/३८
	= अयं यशोदायाः सहोदरः भ्राता	४९/२/४१
	= अयं गोकुले वैश्यः हरेरंशश्च	३/४/१०४
	= अयं राधाच्छायाया वृन्दायाः पतिः	८६/४/१३६
	= अयं राधाच्छायाया पतिः, श्रीहरेरंशः	१११/४/५६
	= अयं विश्रवसः पुत्रः, कुबेरानुजः, कुम्भकर्ण- विभीषणयोरग्रजः	१०/१/१०
	= अयं हिरण्यकशिपुः, जन्मान्तरे रामेण हतः, अयमन्यजन्मनि शिशुपालः	५६/४/४८-४९
रासः	= चन्दनवने कृष्णेन गोपिकाभिः कृतः	५२/४/१-३२
	= इदं च मासिकं भवति	५३/४/१
	= अत्र राधाकृष्णयोः धर्मराशिः सुस्नाव, तेन सर्वं जलपूर्णमभूत्	८४/४/८४
	= शापान्ते राधया संगतः कृष्णः राधाप्रार्थनया रासं कृतवान्	१२७/४/२३-४५
रासक्रीडा	= अत्र जलक्रीडादीनां वर्णनम्	२८/४/५०-१६९
	= अस्या वर्णनम्	२९/४/१-३९, ५३/४/१-५४, ५३/४/५१
	= गोकुले शतवर्षात् परं पुनः चतुर्दशाब्दं रासक्रीडा	५४/४/२०-२३
रासमण्डलम्	= महारण्ये कृष्णविहारस्थलम्	२/४/२१
	= अस्य वर्णनम्	४/४/८६-११०

२४८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=गोलोके तदीशस्य विश्रामस्थानम्, अस्य वर्णनम्	५/१/१८-२४
	=कार्तिकपूर्णिमायामस्य महत्त्वम्	२७/२/९-९३
	=अत्र कृष्णः गोपीनां मनोरथान् अपूपुरत्	२७/४/२३६
	=अस्य वर्णनम्	२८/४/१-१७
	=इदं वृन्दावनस्य सारभूतम्	९८/४/२१
रासवासिनी	=राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२२४
रासेश्वरः	=कृष्णस्य रासनिर्वर्तकत्वप्रयुक्तं नाम	५३/४/२
रासेश्वरी	=राधायाः नामान्तरम्	३/४/४१, १३/४/५३
	=इयं रासेश्वरस्य पत्नी, राधायाः नाम,, निर्वचनम्	१७/४/२२४
	=राधायाः नाम	३६/४/३
	=इयं रासेः लक्ष्मीः	५६/४/८०
रास्ना	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१४
राहुः	=द्र. सैहिकेयः	९/१/३६
राहुग्रस्तः	=अस्य दर्शनं पापाय, अनेन ग्रस्तं रविं सोमं विपश्चितः न पश्यन्ति	७८/४/५६
	=कृष्णशापेन चन्द्रस्य राहुग्रस्तत्वम्	७९/४/६२
रिपुः	=अस्य परिभाषा, अयं दुःखदः	१०/१/१६२
	=अयं बलिष्ठः, स्तोत्रेणाऽयं वशीकरणीयः	६०/२/९७
	=अयं दुर्वाससः शिष्यः	१०५/४/४६
रुक्मिः	=भीष्मकस्य पुत्रः, रुक्मिण्याः भ्राता	१०५/४/३८
	=एतत् कृतः श्रीकृष्णोपरि अधिक्षेपः	१०५/४/४०-४२
रुक्मिणी	=इयं प्रकृतेः कला, लक्ष्मीरूपा	१/२/१३९
	=इयं लक्ष्मी	६/४/१४५
	=इयं भीष्मकस्य पुत्री, कृष्णस्य पत्नी	१०५/४/३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२४९

	= अस्या विवाहप्रसंगः वर्णितः	१०५/५/८६
	= इयं कृष्णस्यैश्वर्यधिष्ठात्री देवी	१०९/४/१९
	= इयं भीष्मकस्य पुत्री, सुभद्रायां जाता	१०९/४/३३
रुक्मिणीविवाहः	= अस्मिन् रुक्मिणा श्रीकृष्णस्य युद्धम् विवाहश्च	१०७/४/१-१०१
	= अस्मिन्नवसरे श्रीकृष्णस्य द्वारकायां प्रवेशवर्णनम्	१०९/४/१-४९
रुचिः	= अयं ब्रह्मणः वामपार्श्वत् जातः	८/१/२५
	= अयं आकूत्याः पतिः	९/१/६
	= अयं शाण्डिल्यस्य पिता	१०/१/११
	= अस्य शब्दस्य तपः रोचते इति निर्वचनम्	२२/१/१९
रुद्रः	= ब्रह्मकोपेन ब्रह्मणः ललाटात् एकादश- रुद्राणां जन्म, एषु संहर्ता कालाग्निरुद्रः (द्र. कालाग्निः)	८/१/१८-१९
	= एषां एकादशानां नामानि	८/१/२२-२३
	= अयं एकादशः दक्षकन्यानां पतिः	९/१/७
	= अस्य कालाग्निः पत्नी	१/२/१२३
	= एते एकादशः ब्रह्मणः पुत्राः, एते कृष्णा- दुत्पन्नः	३५/४/३५
	= एते तमोगुणाः, एते एकादशः, एते कोपप्रभवाः	२२/१/२२ ३६/४/४२-६८
	= अस्य दर्पभंगकथा	७८/४/२८
	= अयं सगुणः	११५/४/११
	= एते एकादशशिवगणाः	११९/४/३३
	= अयं तमसः आश्रयः	९/१/१३
रुद्रपत्न्यः	= आसां नामानि, एताः कलादयः एकादशः	
	= एते कला-कलावती-काष्ठा-कालिका-कलह- प्रिया-कन्दली भीषण रास्ना प्रमोचा-भूषणा- शुकी-एकादश	९/१/१३-१४

२५०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

रुद्रसावर्णिः	= अयं द्वादशो मनुः	४१/४/११०
रुद्राः	= रोदनादिति निर्वचनम्	२२/१/२०
	= एते तमोगुणाः, एते एकादशः, एते कोप- प्रभवाः	२२/१/२२
रुद्राक्षः	= अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३४
रुधिरम्	= स्वप्ने दृष्टं धनाय भवति	७७/४/३२
रुरुभैरवः	= अष्टभैरवेषु प्रथमः (द्र. संहारभैरवः)	५/१/७२
	= अयं नवभैरवेषु चतुर्थः, वाणस्य सात्राहिकाः (द्र. महाभैरवः)	१२०/४/१३
रेणुकः	= अयं रेणुकायाः पिता, परशुरामस्य मातामहः	४४/३/२०
रेणुका	= इयमपि प्रकृतेः कला, भृगोर्माता	१/२/४१
	= अस्या सतीत्वम्	२९/३/१-५१
	= इयं रेणुकस्य मनुवंशोद्भवस्य राज्ञः कन्या पद्मांशा, परशुरामस्य जननी	४४/३/२०
रेवती	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३८
	= इयं बलदेवस्य पत्नी	१३/४/८३
	= ककुद्भिन्त्य पुत्री, बलस्य पत्नी, अस्याः विवाहवर्णनम्	१०६/४/१-७
रेवतीरमणः	= बलदेवस्य रेवतीसम्बन्धानां निर्वचनम्	१३/४/८३
रैवतः	= मन्वन्तरस्य नाम, अस्मिन् सुचन्द्रो भूपः, ब्रह्मवरेण मुक्तः	३१/४/३-२२
	= अयं तामसात्परं मनुः	४१/४/१०७
रोगः	= एषु मन्दाग्निः प्रबलः	३/३/२६
	= अस्य मृत्युः पुत्रः, कन्या जरा	१६/१/३४
रोगाः	= एषां नामानि, एषां चतुःषष्टि भेदाः	१६/१/३२
	= एते येभ्यः विभ्यन्ति तेषां नामानि	१६/१/५३-५७
रोगी	= स्वप्ने अरोगी रोगिणं दृष्ट्वा रोगी भवति	७७/४/७०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२५१

	=स्वप्ने महिष भल्लुकः उष्ट्र-सूकर-गर्दभाः रुष्टः यं धावन्ति स रोगी भवति	८२/४/४१
	=अस्मात् मन्त्रग्रहणे रोगः	८३/४/४९
रोदनम्	=मरणे रोदनेन मृतानां नरकं भवति	२७/३/६२
	=कन्यायाः प्रस्थानकाले रोदनमाचारः	४५/४/५७-६५
	=पार्वतीप्रस्थानकाले परिवारिकाणां रोदनम्	४५/४/५७-६५
	=इदं स्वप्ने धनदम्	७७/४/१५
रोहिणी	=इयमपि प्रकृतेः कला, चन्द्रस्य पत्नी	१/२/३२
	=इयं प्रकृतेः कला, हलिनः माता	१/२/१४१
	=इयं अनन्तरूपस्य बलरामस्य जननी	६/४/१४१
	=इयं सरस्वत्यंशेनावतीर्णा	६/४/१४४
	=अस्य व्रते अस्यामेव पारणां न कार्या	८/४/६७
	=इयं चन्द्रमसः अधिकप्रिया पत्नी	९/१/५२
	=अस्या पूर्वजन्मकथा, इयं कद्रूः सर्पमाता	९/४/१८
	=इयं कद्रूः अस्याश्चरितम्	९/४/२५-४१
	=इयं वसुदेवस्य पत्नी, बलरामस्य माता	१३/४/८३
	=इयं षोडशसतीषु त्रयोदशी	४५/४/९
	=कामपूरको भवेति अस्या उपदेशः	४५/४/३७
	=अनया श्रवणाया कलहे अभिजिदुत्पन्नः	९६/४/७४-७५
	=इयं बलदेवस्य जननी	९८/४/१२
रौक्मिण्यः	=अयं प्रद्युम्नः, कामदेवावतारः अयं अनिरुद्धः, ब्रह्मणोऽवतारः	६/४/१३९
रौप्यम्	=प्रत्यक्षतः स्वप्ने दृष्टं मृत्युं सूचयति	८२/४/११
रौप्यपात्रम्	=अस्मिन् कर्पूरमभक्ष्यम्	८५/४/१२
रौहिणेयः	=अयं रोहिणीतनयः बलदेवस्य नाम, निर्वचनम्	१३/४/८४

ल

लक्ष्मणः	= अयं धनिनां श्रेष्ठः	३/३/२९
	= रावणप्रेरितेन शंकरशूलेन अस्य दर्पभंगः कृतः	५६/४/२५
	= अयं दशरथात् सुमित्रायां जातः शत्रुघ्नस्याग्रजः	६२/४/४
	= अयं धनुष्मत्सु श्रेष्ठाः	७३/४/६०;
		१३३/४/३९
लक्ष्मणा	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३८
	= इयं लक्ष्म्याः स्वरूपम्	१/२/१३९
	= इयं गंगाया अर्धांशेन जाता	६/४/१४३
	= इयं कृष्णापत्नी (द्र. कृष्णापत्न्याः)	११२/४/३४-३५
लक्ष्मीः	= इयं द्वितीया प्रकृतिः, अस्याः स्वरूपं गुणाश्च	१/२/२१-३०
	= इयं कृष्णस्य मनसः जाता, ऐश्वर्याधिष्ठातृदेवी	३/१/६५-६७
	= इयं सुखदानां श्रेष्ठा	३/३/२४
	= इयं कलांशांशेन पद्मावती, तुलसी च, कलेः पंचसहस्रे गते शापान्मुच्यते	६/२/९
	= इयं भक्तात् परा प्रिया नास्ति	६/४/५६
	= इयं नारायणस्य पत्नी	६/४/७७
	= इयं कृष्णस्य प्राणसमा	६/४/२२२
	= इयं यत्र न तिष्ठति, तेषां स्थानानां नामानि	२३/३/१८-३९
	= दुर्वाससः शापेन भ्रष्टश्रीकं इन्द्रं त्यक्त्वा इयं बैकुण्ठं गता, ततः ब्रह्मणः प्रार्थनया समुद्रात् जन्म	३६/२/१-११
	= इयं ईश्वरीषु श्रेष्ठा	१३३/४/४०
	= इयं कृष्णवक्षःस्थलोद्भवा, सर्वसम्पत् स्वरूपिणी	४१/४/७४
	= इयं षोडशसतीषु द्वितीया	४५/४/८
	= पार्वत्या सहोपवेशनादेशः-प्राणात्यये उपस्थिते लज्जा अनुचिता इति अस्या कथनम्	४५/४/१४
	= इयं कैलासे पार्वती, क्षीरोदे सिन्धुकन्यका,	

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२५३

	स्वर्गे स्वर्गलक्ष्मी, बैकुण्ठे-महालक्ष्मी, देवदेवी सरस्वती गंगा तुलसी च, ब्रह्मलोके सावित्री, गोलोके राधा, रासे रासेश्वरी	५६/४/७८-८०
	= इयं वृन्दावने वृन्दा, भाण्डीरे कृष्णप्रिया, चन्दनवने चन्द्रा, चम्पकवने विरजा, शतशृङ्गे सुन्दरी, पद्मवने पद्मावती, मालतीवने मालती, कुन्दवने कुन्ददती, केतकीवने सुशीला, कदम्बकानने कदम्बमाला	५६/४/८०-८३
	= इयं राजगृहे राजलक्ष्मी, गृहे गृहलक्ष्मी	५६/४/८३
	= शक्तेः मर्त्ये क्षीरोदे रूपम्	७५/४/९७
	= इयं देवीषु कृष्ण एव	७३/४/७१
	= भगवते इयं ब्राह्मणादपि प्रिया, अस्याः प्रिया राधा	७५/४/९०
	= इयं हरेः भार्या	८६/४/३८
	= अस्या जन्मकथा (द्र. दुर्गा)	१२५/४/२६
लक्ष्मीनाशः	= स्वप्ने त्रस्ता गौः वत्सेन सह प्रयाति दृष्टः लक्ष्मीं पृथ्वीं च नश्यति	८२/४/३७
लक्ष्मीस्तवः	= देवै कृतं सर्वमङ्गलदः स्तवः	५६/४/७५-९०
लक्ष्म्युपाख्यानम्	= इदं ३५-३९ अध्यायेषु वर्णितः, अस्य सन्दर्भः	३५/२/१-३४, ३६/२/१-१८०, ३७/२/१-१४१, ३८/२/१-६३, ३९/१-८७
लघिमा	= इयं सिद्धिषु तृतीया (द्र. प्राप्तिः)	६/१/१८
लघुः	= दशकाष्टया लघुर्भवति, अस्मात् दण्डः	९६/४/५१
लज्जा	= इयं प्रकृतेः कला, सुशीलस्य पत्नी (द्र. बुद्धिः)	१/२/११९
	= इयं राधया कृष्णेन सह दृष्टा पलायिता विभक्ता भूत्वा तत्तत्पुरुषेषु स्थिता	११/२/६०-६३
	= अस्या कुर्मणः जन्म	३५/४/८०
	= प्राणसंकटे इयमनुचिता	४५/४/१४

२५४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

लङ्कम्	= इदं मिष्टान्नम्	९/४/६८
लताफलम्	= इदं गृहे सर्वत्र शुभम्	१०३/४/४२
लम्बोदरः	= निर्वचनम् (द्र. गजाननः)	६/३/९४
	= विष्णुना शिवेन च दत्तः नैवेद्यः लम्बमुदरे यस्य इति निर्वचनम्	४४/३/९१
	= राधया गणेशपूजायां निवेदितस्य नैवेद्यस्य गणेशादेशेन ब्राह्मणैः भुक्तत्वाद् तस्य लम्बो- दरत्वम्, गणेशस्य लम्बोदरनामकरणे बीजम्	१२४/४/२४
लवः	= अयं रामस्य पुत्रः	६२/४/९८
	= त्रिवेधेनास्योत्पत्तिः अस्मात् निमेषः	९६/४/५०
लवणः	= अयं समुद्रेषु प्रथमः (द्र. इक्षुः) एषां परिमाणम्	७/१/५
लवणम्	= दुग्धेन सह अस्यभक्षणं गोमांसतुल्यम्	२७/१/२२
	= हस्ताद्धस्तगृहीतं न भक्ष्यम्	८५/४/११
	= इदंमसंस्कृतमभक्ष्यम्	८५/४/२७
लाजाः	= यात्रायामेषां दर्शनम् मङ्गलप्रदम्	१६/३/२३
	= यात्रायां दृष्टाः शुभाः	३३/३/२१
	= एषां दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/९
लाभः	= मुक्तिलाभः श्रेष्ठः	३/३/२०
लिखितम्	= ब्रह्मणा लिखितं कोऽपि खण्डितुं न शक्नोति	१५/४/८७-८८
लिङ्गम्	= अस्य परिचयः, अस्य पूजाफलं वर्णितम्	६/१/४२-५२
	= इदं पापदुःखदारिद्र्यदायकम्, एनं न पश्येत्	७५/४/२०
	= अस्य मृद्भस्मगोशकृतप्तिण्डैः वालुकयापि वा कृत्वा पूजने स्वर्गफलम्, सहस्रपूजने कामनासिद्धिः	७५/४/८४
	= अस्य लक्षपूजने शिवत्वप्राप्तिः	
	= मृद्भस्मगोशकृतप्तिण्डैः वालुकयापि वा कृत्वा पूजनेन स्वर्गफलम्	८५/४/१५३
	= अस्य पूजने महत्त्ववर्णनम्	८५/४/१५४-१५६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२५५

लिङ्गपुराणम्	= अस्मिन् एकादशसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१७
लिङ्गिनः	= एभिः स्वप्ने दत्तं प्रत्यक्षतः प्राप्यते	७७/४/३४
लेटः (दस्युः)	= अस्य तीवरात् तैलकारस्य योषिति जन्म अयं पतितजातिः	१०/१/१००
लोकपालाः	= एते दश, तत्र अष्टानां विहाराय मेरोः अष्टसु शृङ्गेषु अष्टपुर्यः, अनन्तस्य नगरी तु मूले	७/१/८
	= एते देहे बाहवोस्तिष्ठन्ति	९४/४/११०
लोकाः	= मूले अनन्तस्य, ऊर्ध्वे सप्तस्वर्गाः, तेषां नामानि भूर्लोकादिः	७/१/९
लोकाचारः	= अयं वेदादपि प्रबलः	७/३/४९
लोचनम्	= इदं अङ्गानां श्रेष्ठमङ्गम्	३/३/१३
लोपामुद्रा	= इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३५
	= इयं षोडशसतीषु नवमी	४५/४/९
लोपः	= अस्य क्षुधा पिपासा चेति द्वे भार्ये	१/२/१२५
लोभः	= अयमधर्माशः	७८/४/१९
लोभी	= अस्य वाक्यमसत्यं भवति	१०५/४/४०
लोमशः	= अयं ऋषिः, अस्य स्वरूपवर्णनम्, अनेन इन्द्रसंवादः	४७/४/१३६-१६०
	= अस्य ब्रह्मणः द्वितीये परार्धे मृत्युः	४७/४/१४७
	= अस्य मस्तकस्थं कटं वर्षणातपनिवारकम्, लोमचक्रं आयुः संख्या प्रमापकम्, वक्षस्थले रोमाणि इन्द्रमृत्युसंख्यासूचकानि, हरेः निमेषेण ब्रह्मपतनं विवाहाद्यभावः	४७/४/१४४-१५०
	= अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/३/३८
	= प्रलये ब्रह्मणः पातेऽस्य पातः	१२५/४/२३
लोहचोरः	= अयं वंशहीनो भवति	८५/४/११७
लोहप्रदीपः	= स्वर्णवर्तियुतं घृतदीपं हरये दत्तं यमात् रक्षति	७४/४/६८-६९
लौकिकव्यवहारः	= अयं वेदेभ्यः बलवान् (द्र. सदाचारः)	१२६/४/४१
लौकिकीभक्ति	= इयं राधया यशोदायै उपदिष्टा	११०/४/३९

व

वः	= शिवशब्दे अयं मोक्षदा	६/१/५२
वकः	= एतन्नामकं कश्चनासुरः कृष्णेन मधुवने हतः = अयं गन्धवाहस्य गन्धर्वस्य सुहोत्रनामा पुत्रः पार्वतीसरोवरात् पुष्पचौर्येण असुरत्वं गतः = चौरः वकयोनिं प्राप्नोति, अयं मूत्रकुण्डे नरके पतति	१६/४/१-१३ १६/४/३१-७१ ८५/४/९७
वक्ता	= हरिकथा वक्ता निखिलं कुलं पुनाति	१/४/३०
वंगः	= अयं भारते प्रदेशः	१०५/४/५६
वचनम्	= इदं शोकार्त्तानां न प्रशंस्यम् = विश्वस्तमिदं मनीषिभिः न प्रकाश्यम् = भिक्षुलोभिक्रोधिर्नर्तकवैश्यमहार्थिका- यस्थानामिदं सदा असत्यं भवति = घटकनाटकस्त्रीलुब्धकामिकानां दरिद्रमूर्खाणां वचनं स्तुतिपूर्वं भवति	३४/३/६४ ७९/४/४ १०५/४/४०-४१ १०५/४/४२
वज्रहस्तः	= अस्य वृक्षः कुलनाशकः	१०३/४/७४
वटः	= कैलासेऽस्य मूले शिवः तिष्ठति = अयं चोरभयकारको, निषिद्धः, दर्शनात् पुण्यदः = गोकुलेऽयं वटः भाण्डीराख्यः	४/४/४० १०३/४/४४ ९६/४/९
वटमूलम्	= अत्रैव द्वारका वर्तते = द्वारकास्थानसूचकम्	१०४/४/४ १०४/४/५-६
वडवा	= स्वप्ने दृष्टा भार्या ददाति	७७/४/२७
वणिक्	= अयं शूद्रेषु श्रेष्ठः = वणिक् स्वर्णकारसम्पर्केण स्वर्णचौर्यात् पतितः	१०/१/१७ १०/१/९५
वत्सः	= अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/४२
वत्सप्रसूता गौः	= अस्या दानफलं वर्णितम्	७६/४/६१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२५७

वत्साः	= ऋतुषट्केन वत्सरो भवति	९६/४/५५
वधः	= जीववधभेदेन पापभेदः प्रायश्चित्तभेदश्च अत्र वर्णितमस्ति	७/४/२१-३०
	= इन्द्रेण कृत वृत्रवधः, तेन ब्रह्महत्यायाः जन्म	४७/४/५३
वधम्	= द्विजानां द्रविणदानं, स्थाननिर्वासनादि वधलक्षणम्, चतुर्विधवधवर्णनम्	२७/३/५१
वधार्हाः	= एकादशवधार्हाणां नामानि	२७/३/५०
वधिरः	= वेदनिन्दको भवति	८५/४/१२२
वधूः	= अस्याः दर्शनाय स्निग्धजनवधूनां आचारः कथितः	४५/४/६७-७०
	= इयं पुत्रस्य पत्नी	१०/१/१४७
	= षोडशमातृषु चतुर्थी (द्र. पितृष्वसा)	५९/४/५६
वनम्	= एषु वृन्दावनम् श्रेष्ठम्	३/३/१०
	= भाण्डीरस्य वनानां नामानि	५३/४/१०
वनचरः	= हड्डिकन्यायां चाण्डालात् अस्य जन्म, एते पंचविधाः	१०/१/१०६
वनमाला	= इयं कृष्णसखी	३/४/६०
वयस्याः	= राधा वयस्यस्त्रियस्त्रिंशत्, तासां नामानि	४/४/१८१
वयोहीनः	= अयं गुरुर्न भवति, अस्मात् मन्त्रग्रहणे अल्पायुष्यम्	८३/४/४७
वरः	= अस्य गुणाः, नवयौवनम्, धर्मशीलः, सत्यसन्धः, नारायणः, विद्वान्, सुन्दरः, शान्तः, दानः, क्षमाशीलः, गुणी, चिरजीवी, सुकुलः, प्रतिष्ठितः	१०५/४/१२-१४
वरुणः	= अयं जलस्याधिदेवः, अस्य वामाङ्गात् वरुणानी प्रकटिता	२/२/४६
	= अयं जलपतिः (द्र. जलम्)	४/१/१८
	= अस्य वामपार्श्वात् वरुणान्याः जन्म	४/१/२०

२५८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं नग्नजलप्रवेशेन रुष्टो भवति	२७/४/६७
	=कृष्ण एव जलाधिदेवः	३६/४/६३
	=उषाहरणयात्रायां वाणस्य गवां हरणे अस्य दर्पभङ्गः	५६/४/६३
	=अस्य पत्नी वरुणानी	५९/४/२१
	=अयं यादसां कृष्णरूपः	७३/४/७०
	=अयं हिरण्याक्षेन जितः	११५/४/१०३
वरुणानी	=इयं प्रकृतेः कला	१/२/१३५
	=वरुणस्य वामाङ्गभागात् प्रकटिता तद्धर्मपत्नी	२/२/४६
	=अस्याः वरुणस्य वामपार्श्वत् जन्म	४/१/२०
	=इयं वरुणस्य पत्नी	५९/४/२१
वरुणास्त्रम्	=इदं ब्रह्मास्त्रनिरोधकम्	१२०/४/२८
वरेण्यः	=अयं यशश्चन्द्रस्य पुत्रः, पुराणस्य पिता	४१/४/११८
वरेन्द्रः	=अयं भारते प्रदेशः	१०५/४/५६
वरवरणम्	=अत्र वरस्वरूपवर्णनम्, कन्यादानम्	४४/४/३१-५५
वराहः	=पृथ्वी अस्य पत्नी, अयं मङ्गलस्य पिता	८/२/२४
वर्णशंकरः	=वर्णानां सांकर्येण जाताः, तासां जातीनां नामानि	१०/१/१६
वर्णशंकरजातिः	=इयं संख्यातुमशक्या	१०/१/१२२
वर्णाः	=एषु ब्राह्मणः श्रेष्ठः	३/३/६
वर्णाश्रमः	=अस्य स्थितिवर्णनम्	९०/४/३३/३८
वर्षः	=एषु भारतं श्रेष्ठम्	३/३/१०
	=षष्ट्यधिकत्रिंशत्ब्रह्मदिनैः ब्रह्मणः वर्षः	५/१/८
	=अयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/५
	=अयं पञ्चविधः, संवत्सरः, प्रवत्सरः, इलावत्सरः, अनुवत्सरः वत्साश्चेति	९६/४/५८
वर्षम्	=एषु भारतं श्रेष्ठं मुक्तिप्रदं च	१३३/४/३५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२५९

वर्षा	= नभोनभस्ययोः संज्ञा	९६/४/६१
वलः	= अस्य निर्वचनम्	१०४/४/६८
वलदेवः	= अयं शेषावतारः	११७/४/१८
वलाकः	= यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/१९
वलिः	= अयं विरोचनस्य पुत्रः, महाशैवस्य वाणस्य पिता	९/१/३८
वलीवर्दाः	= एषां कृष्णस्य रोमकूपात् जन्म	५/१/४५
वल्कलम्	= अयं भारते प्रदेशः	१०५/४/५६
वल्लवगणः	= (द्र. गोपगणः)	५/१/४३
वशित्वम्	= सिद्धिषु सप्तमी (द्र. सर्वकामावसायिता)	६/१/१८
वसवः	= एते अष्टौ, ब्रह्मणः नाभितो जाता	८/१/११
	= एते अष्टौ	१२५/४/२८
वसन्तः	= अयं ऋतुषु श्रेष्ठः	३/३/७
	= अयं चैत्रवैशाखयोः संज्ञा	९६/४/६०
वसन्तपंचमी	= कृष्णयोषितः वक्त्रात् सरस्वत्याः जन्म, ततः कृष्णेन पूजनम्, ततः प्रभृति सरस्वती पूजा अस्यां तिथौ भवति	४/२/२३-३०
वसन्तीवनम्	= इदं राधाकृष्णक्रीडास्थलम्	५३/४/६
वसिष्ठः	= अस्य अरुन्धती पत्नी	१/२/१३३
	= अयं ब्रह्मणो रसनादेशात् जातः	८/१/२७
	= अयं शक्तेः पिता	१०/१/३
	= निर्वचनम्, तालव्यशकारकोऽयं शब्दः	२२/१/१२
	= ब्रह्मणो गजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु अष्टमः	३०/४/३३
	= अस्य कोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३३
वसुः	= अयमंशेन भीष्मः	६/४/१८२
	= अयमंशेन नन्दः	६/४/१८३
	= अयं वसुदेवस्य नामान्तरम्	७/४/८
वसुकामिनी	= इयं वसुपत्नी, इयं अंशेन यशोदा	६/४/१८३

२६०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

वसुदामा	=अयं द्वादशगोपालेषु तृतीयः	२७/४/५९
	=अयं गोपेषु तृतीयः (द्र. वीरभानुः)	७५/४/११
वसुदेवः	=अयं कश्यपस्यावतारः	७/४/४
	=अयं महान्, यतः देवैः अस्य जन्मकाले आनकं दुन्दुभिं च अवादि	७/४/६
	=अयं पूर्वजन्मनि सुतपाः	७/४/९९
	=गन्धर्वस्य गन्धवाहस्य पुत्रः दुर्वाससः योगं प्राप्य मुक्तः	१६/४/४०
	=अयमंशेन कश्यपः	६/४/१८३
	=कृष्णेनास्य निगडमोचनं कृतम्	७२/४/१०७
	=गोकुलात् कृष्णानयनाय अनेन कंसप्रार्थना अस्वीकारः	६४/४/३७-४१
वसुधा	=जले सुप्तस्य महाविराट् पुरुषस्य लोमकूपेषु मलसंचयात् वसुधानां जन्म	८/२/१२-१४
	=वसुं दधातीति निर्वचनम् एवं वसुन्धरा इति ख्याता	९/२/२९
वसुन्धरा	=स्वप्नेऽस्याः नाशसूचनम् (द्र. लक्ष्मीनाशः)	८२/४/३७
	=विश्वानि धारयति निर्वचनम्	४/१/२९
	=इयं देहे त्वचि तिष्ठति	९४/४/११०
	=अत्र पार्वत्यादिदर्शनफलं वर्णितम् (द्र. कलविंकः)	७६/४/४३-४४
	=वसून् दधाति इति निर्वचनम्	९/२/२९
	=इयं षोडशसतीषु चतुर्दशी	४५/४/९
	=तुष्टिप्रकारनिर्देशः	४५/४/३८
	=अस्यां मङ्गलस्य जन्मकथा	९/१/२२
	=इयं धराणां श्रेष्ठा	८८/४/५६
	=इयं प्रकृतेः प्रधानांशरूपा, अस्या स्वरूपं कथितम्	१/२/९७-९९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२६१

	= इयमंशेन सावित्री	६/४/१४४
	= इयं अष्ट्याधारः आधेयः शेषस्य	६/४/२११
	= इयं सप्तद्वीपान् धारयति	५५/४/६
	= इयं जलस्था	७३/४/१४
	= इयं चराचरं जगत् धत्ते	२१/४/१२०
वसुभानुः	= अयं द्वादशगोपालेषु एकादशः	२७/४/६०
	= अयं राधागृहे चतुर्थद्वारे दौवारिकः	५/४/१६
वस्त्रम्	= इदं वह्निशुद्धं देवाय, देयम्	८/४/२४
	= इदं धौतमेव धारयेत्	२६/१/४९
	= कुटुम्बिने दरिद्राय विप्राय अस्य दानेन फलं कथितम्	७६/४/६६
वस्त्रहरणम्	= अत्र गोपीवस्त्रहरणलीला वर्णितमस्ति	२७/४/१-१२
वह्निः	= अयं स्वाहायाः पतिः	१/२/१०१
	= अयमीश्वराज्ञया तपति	६/४/३८
	= अस्य प्रिया स्वाहा	७३/४/८०
	= अयं शान्तिकर्मणि शुद्धौ च पूज्यः	७५/४/१६
	= अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/४-८
	= स्वप्ने दृष्टोऽयं श्रियं करोति	७७/४/२०
वह्निशौचम्	= वह्निशुद्धं वस्त्रं देवाय देयम्	८/४/२४
वह्न्यस्त्रम्	= वारुणास्त्रेणास्य शमनम्	१२०/४/२८
वाक्	= द्र. अशरीरिणीवाक्:	७/४/१५
	= इयं अशरीरिणी	१०/४/१
वाक्सिद्धिः	= सिद्धिषु द्वादशी (द्र. कल्पवृक्षत्वम्)	६/१/१९
वाक्यहर्ता	= अयं मूको भवति	८५/४/१२२
वागतीतः	= महादस्युः, वागतीतश्चकार अस्य निर्वचनम्	१०/१/११८
वागधिष्ठातृदेवी	= इयं सरस्वती	३/१/५७
वागीश्वरी	= इयं भारती, विष्णुपुत्री, ब्रह्मणः पत्नी	३५/४/१२

२६२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

वाक्दुष्टा	= अस्याः प्रायश्चित्तं नास्ति	२४/४/४०
वाटीमूलम्	= अत्र सूत्रधारं, स्वर्णकारं, तैलकारं न स्थाप्येत्	१०३/४/६८
वाणिज्यम्	= भ्रष्टमूलं निष्फलम्	७/३/४०
वाणी	= इयं राधा, द्विभुजस्य कृष्णास्य पत्नी	२/२/५८
	= इयं विद्वत्सु श्रेष्ठा	३/३/२३
	= इयं कृष्णमुखोद्भवा	४१/४/७३
	= पण्डितानामियं कृष्णरूपा	७३/४/६४
वातः	= अस्य त्रैविध्यम् १- क्लेशजः, २- सन्ता- पजः, ३- कामजः	१६/१/७९
वात्स्यः	= अयं पुलहस्य पुत्रः	१०/१/११
वाद्यम्	= यात्रायां दृष्टमिदं मङ्गलं करोति	१६/३/२९
	= यात्रायां दृष्टमिदं शुभम्	३३/३/२८
वानरः	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१९
वानिङ्गणम्	= इदं फलं कार्तिके अभक्ष्यम्	२७/१/२६
वापी	= इयं शतकूपाधिका फलप्रदा	१४/४/२५
		९३/४/७६
वामनपुराणम्	= अत्र दशसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१९
वाममन्त्रोपासकः	= ब्राह्मणः नरकगामी भवति	७५/४/७२
वामहस्तः	= अनेन उत्थाय पीतं जलं सुरातुल्यम्	२७/१/२४
वायवी	= इयं वायोः पत्नी, वायोः वामपार्श्वदस्या जन्म	४/१/२२
वायुः	= अस्य पत्नी स्वस्तिदेवी	१/२/१०४
	= आदिनार्याः सुरतश्रमनिःश्वासेनास्य जन्म अस्य देहात् अस्य पत्न्याः प्राकट्यम्, तस्या प्राणापानादयः पञ्च पुत्राः	२/२/४५
	= अस्य वामपार्श्वत् वायव्याः जन्म	४/१/२२
	= अयमंशेन भीमः	६/४/१७९
	= अयं कच्छपाधारः आधेयश्च कृष्णस्य	६/४/२११

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२६३

=अयं कृष्णस्य प्राणः	३६/४/६३
=अस्य कृष्णेन दर्पभङ्गः	५६/४/६२
=अयं सुमेरोः शृङ्गभंगं कृत्वा तस्य दर्पभङ्गं चकार	५६/४/६१
=अस्य पत्नी अस्यै प्रियः	५९/४/२२
=अयं निराधारः, अस्याधारः कच्छपः	७३/४/१३
=अयं शीघ्रगेषु श्रीकृष्णः	७३/४/५४
वायुकारणम् =अस्य वर्णनम्	१६/१/७१-७४
वायुनाशनोपायाः =एषां वर्णनम्	१६/१/७१-७९
वारः =एषु रविवारः श्रेष्ठः	३/३/७
=अयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/५
=एषु रविवारः कृष्णरूपः	७३/४/६१
वारसुन्दरी =स्वप्ने कुडवमाढकं हस्ते कृत्वा, यस्य गृहे याति स लक्ष्मी प्राप्नोति	७७/४/४९
वाराः =एते सप्तैव कथितः	७/२/७०
वाराणसी =कृष्णकृतमस्या दोहनम्	६/४/२४७
वाराहकल्पः =अस्य कल्पस्य वृत्तान्तः कथनीयो वर्तते	५/१/४
वाराहपुराणम् =अत्र चतुर्विंशतिसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१८
वाराही =रुद्रस्याष्टशक्तिषु अष्टमी द्र. विकटाकृतिः	१२०/४/१९
वारुणी =अत्र गङ्गास्नानफलम्, महावारुण्यां स्नानेन चतुर्गुणं, महामहावारुण्यां स्नानेन कोटिगुणं पुण्यम्	१०/२/३९-४०
वार्ताकी =इयं त्रयोदश्यां भक्षिता पुत्रनाशिनी	२७/१/३४
वाधुर्षिकः =अस्यान्नमभक्ष्यम्	२७/१/४२
=अस्य द्विजस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
वान्तः =अस्य स्वप्ने प्रत्यक्षतो वा दर्शने मृत्युभयम्	८२/४/११
वाल्मीकिः =अस्य त्रिलक्षमिताः शिष्याः	१०४/४/३१
वावदूकः =(द्र. भट्टः)	१०/१/१३६

२६४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

वासमन्दिरम्	=अस्य रत्यागरव्यवस्थावर्णनम्	४५/४/४५-५०
वासुः	=अयं सर्वनिवासस्य नाम, वासुदेवः इति ब्रह्मणः संज्ञा	८७/४/३०
वासुकिः	=अयं सर्पेषु श्रेष्ठः =अयं नागः, कद्रोः पुत्रः द्वितीयः (द्र. कालियः)	३/३/२२ ९/१/३९
वासुदेवः	=निर्वचनम्, वासुः सर्वनिवासस्य विश्वानि यस्य लोमेषु तस्य देवः परं ब्रह्म वासुदेव इति स्मृतः =अस्य निर्वचनम्	११५/४/८२ ११९/४/४१
वास्तुकः	=अयं गृहे सर्वत्र शुभदः	१०३/४/४२
विकटाकृतिः	=इयं शक्तिः, वाराही, इति नामान्तरम्	१२०/४/१९
विकल्पः	=अयं धर्मस्य नाशकः	६०/४/११
विघ्नः	=अयं विपत्तिवाचकः	४४/३/९०
विघ्नकारणम्	=दुःस्वप्नदर्शनम्	७८/४/४३
विघ्ननायकः	=अत्र विघ्नः विपत्यर्थे, नायकः खण्डनार्थे निर्वचनम्	४४/३/९०
विघ्ननाशः	=अस्मै गणेशं पूजयेत्	७५/४/१५
विघ्ननिघ्नः	=निर्वचनम् (द्र. लम्बोदरः)	६/३/९३
विघ्नेशः	=अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/१०
विच्छेदः	=कान्तविच्छेदः कान्तानां परमदारुणः =स्त्रीणां स्वस्वामिविच्छेदः मरणादतिदुष्करः =देहात्मनो विच्छेदोऽसुखाय भवति	२/३/२० ४६/४/२ ६८/४/२८
विजयः	=अस्य ब्रह्मशापेन दर्पभङ्गः, अयं हिरण्याक्षः सूकरेण हतः =अयं दन्तवक्त्रः, कुमारशापेन राक्षसत्वं गतः	५६/४/४६-४७ ११५/४/१०१
विजया	=इयं सावित्र्यां ब्रह्मणि जाता	८/१/६
वितलम्	=इदं सप्तपातालेषु द्वितीयः (द्र. सुतलम्)	७/१/१३
वित्तशाठ्यम्	=अनेन पूर्णफलप्राप्तिर्न भवति	८/४/६७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२६५

विदर्भः	= दक्षिणे भारते देशः, अत्र राजा भीष्मकः तस्य पुत्री रुक्मिणी महालक्ष्मीरूपा	१०५/४/१-३
विदुरः	= अयं यमस्यांशेन जातः	६/४/१८०
विदुषः	= एषु सरस्वती श्रेष्ठा	८८/४/५९
विद्या	= इयं यशोदानां श्रेष्ठा = इयं कर्मणा घटते	३/३/१४ २१/४/११५
विद्यादाता	= अयं पितृ तुल्यः (द्र. पितरः)	१०/१/१५३
विद्याधिष्ठतृदेवताः	= इयं वाणी, इयमेव सावित्री, इदं शक्तेः रूपम्	७५/४/९८
विद्याप्रदः	= अयं पूज्येषु श्रेष्ठः	३/३/८
विद्धः	= स्वप्ने शस्त्रेण, अस्त्रेण, व्रणेन कृमिणा, विष्ठया, रुधिरेण वा विद्धः अर्थदः	७७/४/१६
विधवा	= शूद्राया दर्शनं पापाय = अनया यानारोहणम्, केशसंस्कारं, गात्र- संस्कारं, तैलभ्यङ्गदर्पणम्, परपुरुषमुखम्, यात्रां, नृत्यं नर्तनं गानं च त्याज्यम्	७८/४/४८ ८३/४/१०३-१०५
	= अनया अध्ययनमध्यापनं शिष्यपालनम् गुरुदेव-द्विजसेवा, व्याख्यानं शास्त्रार्थविचारः, वेदोक्ताचरणं विधेयम्	८३/४/१०६-११०
विधवाब्राह्मणी	= अस्याः धर्मः, इयं निष्कामिनी, दिनान्ते एकभुक्ता, निष्कामिनी, शृङ्गारहीना, मलिन- वस्त्रा, नारायणरता, व्रतशीला भवेत्, अस्यै ताम्बूलं गोमांससुरासमम्, भोजने रक्तशाकं, मसूरं, जंबीरं, वर्तुलाकारा अलावु वर्जनीया, पर्यङ्कशायिनी न स्यात्	८३/४/९४-१०२
विधाता	= अयं मोहिनीशापादपूज्यतां गतः = ब्रह्मणः सृष्टिकर्तृत्वेनात्यर्थं नाम = अयं कर्मसूत्रेण फलदाता = अस्य परिभाषा	३०/४/७८ ३६/४/४ ४७/४/१२८ ३६/४/४
विधिः	= अस्य सप्तदिनं मार्कण्डेयस्यायुः	५/१/११

	=अस्य अष्टोत्तरशतं गते पातः	७/२/७५
	=अयं सर्वेषां कारणम्	१७/४/१३३
	=अयं नारदस्य गन्धर्वस्य दर्पभंगः कृतवान्	५६/४/५१
	=अयं वेदानां जनकः	८६/४/५०
विनता	=इयं प्रकृतेः कला	१/२/१३०
	=दक्षस्य कन्या, कश्यपस्य पत्नी, पक्षिणां माता	९/१/१७
	=इयं गरुडारुणयोः माता, पक्षिजातिमाता च	९/१/४४
विनाशबीजम्	=स्त्रीणामुदोमुखं स्तनम्, कटाक्षम्, हास्यम्	७५/४/२१
विन्ध्यण्डम्	=अस्य असंख्य वर्णनम्, प्रतिविन्ध्यण्डं ब्रह्मादयः पृथक् इत्यत्र वर्णितम्	३/२/१७-१८
विन्ध्या	=इयं बलिपत्नी, वामनस्य मुखे स्तनदाना- भिलाषिकी पूतनाभूत्वा कृष्णस्य मुखे स्तनं दत्त्वा गोलोकगामिनी	११५/४/९१
विन्ध्यावलिः	=इयमपि प्रकृतेः कला, बलेः पत्नी	१/२/१२९
विपत्	=इयं कर्मणा घटते	२१/४/११५
विपत्तिः	=अस्या हेतुः	६/२/९०
	=स्वप्ने हासः, विवाहः, नर्तनम्, गीतम् विपत्तेः सूचकम्	८२/४/२
	=स्वप्ने कर्णे जपाशोककरवीराणां तैल- लवणदर्शनं चास्याः सूचकम्	८२/४/५
	=स्वप्ने रुष्टः ब्राह्मणः, रुष्टा ब्राह्मणी इत्यनयोः दर्शनं विपत्तिसूचिका लक्ष्मी हानिश्च	८२/४/७
	=स्वप्ने मृतवत्सं, मृगस्य मुण्डं नरस्य दर्शनं, अस्थिमाला प्राप्तिश्च विपत्तिसूचिका	८२/४/१३
	=स्वप्ने भग्नभाण्ड-क्षतशूद्र-गलत्कुष्ठरोगि- रक्ताम्बरजटिल-सूकर दर्शनं अस्याः सूचकम्	८२/४/२२
	=स्वप्ने-रथ-गेह-शैल-वृक्ष-गो-हस्ति, तुरमम्बरात् भूमौ पततः विपत्ति सूचकः	८२/४/३४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२६७

	=स्वप्ने गणकः, गुरुः, ब्राह्मणः, ब्राह्मणी च यं शपति तस्य विपत्तिं सूचयति	८२/४/३९
	=अनया बिना कस्यापि महत्त्वं न प्रतीयते	९४/४/१०१
विपद्बीजम्	=स्त्रीणां रूपं विपद्बीजम्	७५/४/२१
विप्रः	=अयं वर्णानां श्रेष्ठः	३/३/६
	=अस्य वेतनग्रहणात्, ग्रहगतिगणनाच्च गणक- त्वम्, शूद्रात् प्रतिग्रहग्रहणाच्च अग्रदानी बभूव	१०/१/१३२-१३३
	=सूर्येण अस्य महिमा वर्णनम्	११/१/१२-१५
	=अयं साक्षात् जनार्दनः, अयं नैवेद्यं साक्षात् खादति	२१/४/५४
	=अस्यार्चना देवार्चनातोऽधिका शुभप्रदा	२१/४/६५
	=अस्य शरीरेषु देवताः, पादेषु सर्वे तीर्थानि, पादधूलिषु पुण्यानि, पादोदके तीर्थतोयानि सन्ति, तस्य स्पर्शात् सर्वतीर्थेषु स्नानजन्य फलं, अनेन दत्तं भक्षणेन रोगाः नश्यन्ति, अस्य प्रणामेन सर्वपापात्प्रमुच्यते, अस्य स्पर्शमात्रेण पातकी मानवः मुक्तो भवति	२१/४/६४-६८
	=अयं विष्णुपूजाहीनः, सन्ध्याहीनः, एकादशी- हीनः, अनैवेद्यभोजी, धावकः, वृषवाहकः, शूद्रान्नभोजी, सूद्रशवदाही, वृषलीपतिः यदि भवेत् तदप्ययं जात्या ब्राह्मण एव	२३/२/३१-३७
	=अत्र अस्य जीवनकर्तव्यक्रमस्य निर्देशः	२४/१/८-१०
	=यात्रायां दृष्टोऽयं मङ्गलाय भवति	३३/३/१५
	=अस्य स्थापनफलमत्र वर्णितम्	७६/४/४९-५३
	=अयं स्वप्ने यस्मै सुधां दधिपात्रं वा ददाति स राजा भवति	७७/४/५७
	=स्वप्नेऽनेन प्राप्तमहामन्त्रो पुरुषः महाप्राज्ञो भवति	७७/४/६३
	=अयं स्वप्ने यस्मै प्रतिभां ददाति, स सिद्धो भवति	७७/४/६६

	=अयं स्वप्ने यं दासत्वमुपदिशति स वैष्णवो भवति	७७/४/७३
	=अत्र अस्य कर्तव्यं वर्णितम्	८३/४/६-१७
	=अयं सन्ध्यापूतः, विष्णुप्रसादभोगी, तपोरतः, अध्यापकः, विष्णुमन्त्रवान्, गुरुसेवकः, शिष्येषु स्नेहवान् भवति	८३/४/१७
	=अस्य नितयकृत्येषु विष्णुः पूजनं, पादसेवनम्, नैवेद्यभोजनं कथितम्	८३/४/२४
	=अनेन माहिषं दुग्धादि न भोक्तव्यम्	८५/४/२०
	=एभिः पर्युषितं जलमन्नं दुग्धादिकं च न भक्षणीयम्	८५/४/२२
	=अयं जनार्दनस्वरूपः	७७/४/३६
	=अस्य शुभाशीर्वचनं सर्वकलयाणकारणम्	८५/४/२१०
विप्रचितिः	=अयं कश्यपात् दनौ जातः, दम्भस्य पिता	१८/२/३६
विप्रधनहर्ता	=अयमतिपातकी कुम्भीपाके पचति तत्र यातनां च भुक्ते	८५/४/९०
विप्रपत्नीमोक्षः	=अस्य कथा अत्र वर्णितः	१८/४/१-७४
विप्रपत्न्यः	=आसां पूर्वजन्मवृत्तान्तः	१८/४/७५-१३१
	=एताः सप्तर्षिपत्न्यः, अग्निस्पर्शाद्दूषितः, अंगिरसा शप्ताः, कृष्णदर्शनेन मुक्ताः	१८/४/७५-१३१
विप्रपादोदकम्	=अस्य पानेन तीर्थस्नानफलम्	८३/४/२७
	=अस्य महत्त्ववर्णनम्	१०७/४/७७
विप्रभक्तिहीना	=क्षत्रादयः नरकगामिनः	७५/४/४८
विप्रवैष्णवौ	=अनयोः धर्मप्रतिपादनम्	८३/४/१-६८
विप्रपादः	=एषु तीर्थानि वसन्ति	८५/४/२०९
विप्रपादरजः	=इयं पापव्याधिविनाशकम्	८५/४/२०९
विप्रबालः	=यात्रायां दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/२५
विप्रबालिका	=यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२६९

विप्रस्वापहारी	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४५
विप्रहिंसा	= इयं वंशनाशकारी	७५/४/४१
विप्राः	= एते नारायणांशाः	२१/४/९६
	= अस्मै कृष्णः मृतपुत्रान् आनीय दत्तवान्	११३/४/३८
विप्रद्वेषी	= अयं शिरसां कृमिर्भवति	८५/४/११८
विभीषणः	= विश्वश्रवसः पुत्रः, रावणकुम्भकर्णयोरनुजः	१०/१/१०
	= अयं राक्षसेषु कृष्ण एव	७३/४/७७
	= अयं आषाढपूर्णिमायां ईशं प्रणामं कर्तुं रामेश्वरं समायाति	७६/४/३९
विभूतिः	= भगवद्विभूतेः वर्णनम्	१७/४/२५४-२५८
विरजा	= वृन्दारण्ये कृष्णसखी, तस्याः वर्णनम्, राधासखीभ्यः तया सह कृष्णसंयोगसूचनम्	२/४/२४-३०
	= इयं राधाभयेन नदी अभवत्, तस्याः स्वरूपं वर्णितम्	२/४/६६
	= कृष्णाज्ञया पुनः अस्याः नारीरूपम्, तत्कथायां वर्णनम्, अस्याः गर्भः, तस्यां सप्तपुत्राणां जन्म	३/४/१-१९
	= अस्याः पुत्रेभ्यः शापः, तेषां समुद्रत्व प्राप्तिः	३/४/२०-३१
	= इयं कृष्णवरेण समुद्रं पुत्ररूपान् नित्यं पश्यति	३/४/३८
	= इयं नदी, अस्या तीरवर्णनम्, अस्याः वर्णनम्, अत्रत्य रासमण्डलवर्णनम्	४/४/७६-८५
	= इयं कृष्णप्रिया नदीरूपतां गता, सप्त- समुद्राणां माता	११/२/४६
	= इयं चम्पकवने लक्ष्मीः	५६/४/८१
विरहः	= अत्र मनः स्थितेः कथनम्	५२/४/१५-२५
	= अयं स्त्रीपुंसो सुदारुणः	१२६/४/२०
विराट्	= अस्य कृष्णस्य वीर्याज्जन्म, अयमेव महाविष्णुः विश्वाधारश्च	४/१/२३-२६

	=स्थूलानां श्रेष्ठः	३/३/२७
	=कूर्म-नृसिंहः रामाः, एते श्वेतद्वीपविराजः	९/४/१३
	=अस्य ईशादुत्पत्तिः	२१/४/११८
	=स्थूलेषु मुख्यः	७३/४/८९
	=राधा गर्भात् जले पतितः डिम्भः	८४/४/८९
	=अयं महान्, अयं सर्वाधारः	९६/४/४६
	=अयं भारते प्रदेशः, अधुना नैपालेदेशे स्थितः	१०५/४/५७
	=अयं विश्वेषामाश्रयः	११९/४/४१
विराधः	=अयं कलिङ्गदेशीयः वैश्यः, द्रुमिणस्य पिता	६१/२/१०४
विरूपः	=अयं नागः, कद्रोः विंशः पुत्रः (द्र. अनन्तः)	९/१/४१
	=अयं सुतपसः पिता, विश्वरूपस्य पुत्रः	५३/२/१८
	=अयं प्रह्लादस्य पुत्रः, बलेः पिता	९/१/३७
विरोचनः	=इयं नाशस्य बीजम्	२८/३/३८
विरोधः	=अयं कटुफलः, विशेषतः क्षत्रियैः, (शासकैः) अयं रामाय मातुरूपदेशः	२८/३/३८-३९
विलापः	=सतीमरणे शिवः शतशृङ्गगिरेः पार्श्वे जम्बूद्वीपे भारते अक्षयवटतले गङ्गातटे विललाप, अत्र नेत्रसरसः उत्पत्तिः, तत्र स्नानफलानि	४३/४/२०
विल्वः	=स्वप्ने कलितस्य पुष्पितस्यास्य वा दर्शने धनलाभः	७७/४/३३
	=अस्य वृक्षः गृहस्य पूर्वे प्रजाप्रदः, दक्षिणे सम्पत्प्रदः, पश्चिमोत्तरयोः धनप्रदः	१०३/४/३७
	=अस्य पंचभ्यां भक्षणं कलङ्ककारणम्	२७/१/३१
विवाहः	=ब्रह्मणा विहितः राधाकृष्णयोर्विवाहः अत्र वर्णितः	१५/४/१२०-१३१
	=राधाकृष्णयोः नवसंगमश्च	१५/४/१-१७८
	=अत्र कर्तव्यानां मङ्गलानामाचाराणां सत्काराणां वर्णनम्	४४/४/५-१०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२७१

	= कुण्डिनपुरे ब्राह्मविधिना कृष्णस्य रुक्मिण्याः विवाहवर्णनम्	१०७/४/१७-६५
	= बलेन वित्तेन समयोऽयं श्रेयान्	११५/४/२२
विवाहदर्शनम्	= अस्य कोटिस्वर्णदानफलम्	७६/४/५६
विवेकी	= एषु सन्यासी श्रेष्ठः	७३/४/७५
विंशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे विष्णुना शंखचूडस्य कवचहरणम्, शिवेन युद्धम्, वधः, अस्य दानवस्य अस्थिभिः शंखस्य जातेरारम्भः, शंखस्य महत्त्वम्	२०/२/१-३३
	= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे ब्रह्मणा गोवत्से- पालानामपहरणम्, श्रीकृष्णेन सर्वरूप- प्रकटीकरणम्, ब्रह्मकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्, षट्चक्रवर्णनम्	२०/४/१-५९
	= अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे ब्रह्मवीर्यात् शूद्रायां नारदस्य (उपवर्हणस्य) जन्मकथा, अस्य गर्भगतत्वे पितुः द्रुमिलस्य तपसे गमनम्, कस्यापि ब्राह्मणस्य गृहे जन्म पोषणं च	२०/१/१-६७
	= अत्राध्याये गणेशखण्डे गणपतौ गज- मुखस्यैव योजने हेतुः कथनम्, दुर्वाससा दत्तस्य विष्णुप्रसादभूतस्य पुष्पस्य इन्द्रेण गजमस्तके दानात् दुर्वाससा शापेन इन्द्रस्य राज्यभ्रंशः, गजमस्तकस्य गणेशमस्तकत्वं सर्वपूज्यत्वं च	२०/३/१-६२
विंशत्यधिक- शततमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे कृष्णेन शिवं प्रति दूतप्रेषणम्, तद्वचनम् बाणाय पार्वत्युपदेशः, बाणकृष्णयोः युद्धवर्णनम्, बाणदर्पभङ्गः शरणागतस्य बाणाय कृष्णेनाजरामरत्न वरदानम् शिवप्रेरितेन बाणेन उषानिरुद्धयोः विवाहः	१२०/४/१-७९
विशालाक्षः	= अयं पार्वत्याः द्वारपालः	११/३/१२

२७२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

विश्वम्	=अस्य संख्या नास्ति	३/२/६
विश्वकर्मा	=अयं ब्रह्मणो नाभिदेशाज्जातः	८/१/११
विश्वकर्मा	=अयं घृताच्याः शापेन ब्राह्मण्यां जन्म ललाभ अयं गोपकन्या घृताच्यां नवपुत्रानुत्पाद्य पुनः स्वर्ग गतः	१०/१/२२-९१
	=अस्मात् शूद्रायां जाताः जातयः	१०/१/१९-२१
	=अयं देवशिल्पी	४७/४/८०
	=अयं शिल्पिनां कृष्णः	७३/४/६८
	=अयं कृष्णेन द्वारकानिर्माणाय नियोजितः	१०३/४/५
विश्वनाथः	=अस्य शिवरात्रौ दर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२२
विश्वपावनी	=तुलस्याः अन्वर्थं नाम (द्र. पुष्पसारा)	२२/२/२१
विश्वपूजिता	=तुलस्यां अन्वर्थं नाम (द्र. विश्वपावनी)	२२/२/२०
विश्वभरा	=विश्वभरणादिति निर्वचनम्, पृथिव्याः नाम	९/२/३२
विश्वरूपः	=अयं त्वष्टुः पुत्रः, विरूपस्य पिता	५३/२/१८
	=अयं त्वष्टुः पुत्रः	४७/४/५०
	=अयमिन्द्रस्य पुरोहितः, दैत्यदौहित्रः, अस्य भावं ज्ञात्वा इन्द्रः एनं हतवान्	४७/२४/४८-४९
विश्वविजयकवचम्	=सरस्वती कवचम्, ब्रह्मणा भृगवे उपदिष्टम्	४/२/६२-९१
विश्वश्रवाः	=पुलस्त्यस्य पुत्रः, धनेश्वरस्य पिता	१०/१/४
विश्वानि	=विष्णुलोमकूपमितान्येतानि	८४/४/१०५
	=अस्योद्धभागे बैकुण्ठः निराश्रयः	८४/४/११६
	=बैकुण्ठस्योपरि गोलोकः	८४/४/१०७
विश्वामित्रः	=अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/४१
विश्वासघाती	=अयमतिपापी कुम्भीपाके पतति, तत्र यातनाः	८५/४/९०
	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४४
विषज्वाला	=इयं योषितः सोढुं क्षमाः न दम्पतीविरहोक्तिः	४०/४/७
विषयी	=एते विषयेषु रताः	३५/४/९६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२७३

विषयसूची	= ब्रह्मवैवर्तपुराणस्य	१३२/४/१-९०
विषयान्धः	= अयं द्विविधः राजसः तामसश्च	३६/२/५२
विषयवैद्याः	= वैद्येन शूद्रायां जाताः, ग्राम्यगुणज्ञाः, मन्त्रा- षधपरायणाः	१०/१/१२३
विषादः	= अयं क्षयकारिषु प्रमुखः	७३/४/९०
विष्ठा	= विष्णोरनिवेदितमन्त्रमेतत्तुल्यम् = हरेरनिवेदितमन्त्रमेतत्तुल्यम् = इयं व्याधिबीजम्, इमां न पश्येत् = स्वप्ने भुक्ता धनं ददाति	२१/४/६० ५९/४/७० ७५/४/१९ ७७/४/३२
विष्यन्दकम्	= अत्र पार्वत्यादीनां दर्शनफलम् (द्र. सुवसनम्)	७६/४/४३-४४
विष्णुः	= अस्य संख्या नास्ति = अस्या सरस्वतीकान्त इति नामान्तरम् = अयं कृष्णदेहे लीनः = अयं श्वेतद्वीपनिवासी = अस्य सात्त्विकस्वभावः = अयं सतयुगे शुक्लवर्णः, त्रेतायां रक्तवर्णः, द्वापरे पीतवर्ण, कलौ कृष्णवर्ण = अत्र विषिः सर्ववचनः नुः सर्वत्रवाचकः निर्वचनम् = अस्य कर्मारम्भे मध्ये शेषे वा स्मरणं कर्मपूर्णकरम् = अस्य महिमा वर्णनम् = अयं सत्त्वगुणः, पालकः = अस्य क्षीरसागरे वासः = अयं महाविष्णोः वामपार्श्वज्जाताः = अस्य जगत्पातृत्वगर्वः, रामजन्मनि आत्मवि- स्मृतिद्वारा गर्वभङ्ग = अयं त्रेतायां रामरूपेणोत्पन्नः	३/२/७ ४/४/५७ ६/४/९३ ६/४/४७ ८/१/२० १३/४/५४-५५ १७/१/१६ १७/१/१८ १७/१/१०-७२ २२/१/२२ ४१/४/६५ ४१/४/७१ ५६/४/१४-१५ ६२/४/३

	=अयं मोक्षार्थं पूज्यः	७५/४/१६
	=अस्य मनः भक्तमूले, प्राणाः राधात्मिका, आत्मा शङ्करस्थानम्	७५/४/९१-९३
	=अयं सगुणः	७८/४/२८
	=अयं संसारे प्राणरूपः	७८/४/२३
	=अयं देवेषु श्रेष्ठः	८८/४/५८
	=अयं देहे प्राणः	९४/४/१०७
	=अयं सत्त्वगुणाधारः	११९/४/३३
	=कलौ दशसहस्रवर्षपर्यन्तं अस्य पूजा प्रचलति	१२८/४/२८
	=अयं अग्नये दाहकता शक्तिं ददौ	१३१/४/३२
विष्णुनिन्दकः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४५
विष्णुनैवेद्यम्	=इदं सकृद्भुक्तमपि उपवासं न नाशयति	२७/७/१३
विष्णुपदम्	=अत्र पिण्डदानं विष्णुपूजनं च स्वस्य पितृणां च मुक्तिदम्	७६/४/२९
विष्णुपंजरः	=पशूनां श्रेष्ठः	३/३/२५
विष्णुपुराणम्	=अत्र पंचविशतिसाहस्रम् श्लोकाः	१३३/४/१२
विष्णुपूजा	=तपसामुत्तमं तपः	८८/४/५७
विष्णुप्रसादः	=अस्य त्यागे नरकः	७५/४/५०
	=अस्य भक्षकाः तीर्थं पुनन्ति, शतसंख्यकाः वसुन्धरां पुनाति	७५/४/५०
विष्णुभक्तविहीनः	=अस्मात् मन्त्रग्रहणे भक्तिहानिः	८३/४/५०
विष्णुभक्तिविहीना	=अस्या दर्शनं पापाय	७८/४/४८
विष्णुमन्त्रः	=अनेन विहीनस्य गतिर्नास्ति	५९/४/१३०
	=अयं वैष्णवाद् ग्राह्यः, शैवात् शाक्तात् न	८३/४/४६
विष्णुमाया	=दुर्गायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. शिवा)	५७/२/११
विष्णुयन्त्रम्	=अस्य सबीजस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१५
विष्णुयागः	=अयं सर्वयागेषु प्रधानः	२७/२/१२५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२७५

विष्णुव्रतम्	= इदं कृष्णरूपम्	७३/४/८२
विष्णुसरोवरम्	= अत्र ब्रह्महत्या न गच्छति	५९/४/८
	= इदं पुष्करं तीर्थम्	५९/४/९
विष्णुसावर्णिः	= धर्मसावर्णेः पुत्रः, देवसावर्णेः पिता	१३/२/८-९
विष्णुसेवी	= ईदृशः विप्रः शुचिरन्योऽशुचिः	८३/४/१७
अः (विसर्गः)	= कृष्णः इत्यत्र विसर्गः नरनारायणार्थः	१३/४/५८
विस्मृतविष्णुः	= ब्रह्मशापेन रामस्य नाम	५६/४/५६
वीरभद्रः	= अयं शिवस्य पार्षदः, रामगणेशयुद्धे साक्षिणः	४४/३/३
वीरभानुः	= राधायाः दौवारिकस्य नाम, अयं प्रथमद्वारे दौवारिकः	५/४/३
	= अयं द्वादशगोपालेषु नवमः	२७/४/६०
	= अयं पंचगोपेषु चतुर्थः (द्र. शरभानुः)	७५/४/११
वीर्यम्	= इदं पुरुषादुत्पन्नम्, अस्मात् सन्ततिः, अस्या- धारः कामिनी	६/४/२१४
वीर्यम्	= पार्वतीशापेन देवानां व्यर्थवीर्यत्वम्	१२/३/४
	= अस्य भूमौ त्यागः नरकजनकः	९/२/१३
	= (द्र. जन्मः)	१०/१/१४५
वीर्याधानम्	= कृष्णः प्रकृत्यां गर्भं चकार	४१/४/६८
	= अस्मात् डिम्भोऽजायत	४१/४/६९
वृकः	= अयमसुरः शंकरवरेणास्य भस्मासुरत्वप्राप्तिः	३५/४/२५-३१
	= कृष्णवचनेनास्य नाशः, अयं भस्मासुरः	३६/४/३९
वृक्षः	= एषु कल्पवृक्षः श्रेष्ठः	३/३/९
	= (द्र. तरुः)	६/४/२०
	= नलकूबरैः देवलेन शप्तः गोकुले जातः	१४/४/४०
	= अयं स्वप्ने फलितं दृष्टं धनं ददाति	७७/४/२५
	= एषु कल्पवृक्षः श्रेष्ठः	१३३/४/३७
वृक्षार्जनम्	= (द्र. वृक्षः)	१४/४/५३

२७६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

वृक्षमूलम्	= अत्र पुरीषत्यागो न कर्तव्यः	७५/४/७३
वृत्रः	= त्वष्टुः यज्ञकुण्डाज्जातः पुत्रः, इन्द्रेण हतः	४७/४/५१
	= अस्य इन्द्रेण मुनेरस्थनां वधः कृतः	४७/४/५२
वृद्धः	= योषितां विषादप्यप्रियः	२३/४/७८
वृद्धप्रपितामही	= इयं प्रपितामह्याः श्वश्रूः	१०/१/१४२
वृद्धप्रमातामहः	= अयं प्रमातामहस्य जनकः	१०/१/१४१
	= अस्य वृद्धप्रमातामही पत्नी	१०/१/१४४
वृद्धश्रवाः	= अयं गोकामुखस्य पुत्रः, भानोः पिता	४१/४/११६
वृन्दा	= केदारनृपतेः कन्या, तस्या तपः स्थलं	
	वृन्दावनम्	१७/४/१९८-२०४
	= इयं राधायाः नाम, निर्वचनम् (सखि वृन्दोऽस्ति यस्याः)	१७/४/२३३
	= तुलस्या वृक्षत्वे नाम (द्र. वृन्दावनी)	२२/२/१८
	= इयं वृन्दावने लक्ष्मीः	५६/४/८०
	= अस्याः देवानां समक्षं रथेन गोलोकगमनम्	८६/४/१५०
	= इयं केदारकन्या, यज्ञकुण्डाज्जाता, लक्ष्म्याः अंशभूता	८६/४/२१
	= अस्या धर्मेण संवादः, हरिं पतित्वेन वरयाचनञ्च	८६/४/३५
	= ब्रह्मा तस्यै वरं ददौ, कृष्णः पतित्वेन पश्चात् प्राप्स्यतीति वरदानम्	८६/४/२५
	= इयं तपसा लब्धं आयुः शप्ताय धर्माय दत्त्वा भगवतः वचनेन गोलोकं गता, ततः राधाया च्छाया भूत्वा जन्म, रापायणस्य पत्नीत्वं कृष्णबल्लभात्वं च	८६/४/१३४-१४१
वृन्दावनम्	= इदं वनेषु श्रेष्ठम्	३/३/१०
	= इदं राधामाधवयोः प्रियं क्रीडास्थानम्	४/४/१११
	= अत्रस्थ वृक्षविशेषाणां वर्णनम्	४/४/११२-१२३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२७७

	= इदं पंचाशत्कोटिगोपीभिः राधाज्ञया रक्षितम्	४/४/१२४
	= अस्याभ्यन्तरितं द्वात्रिंशत् रम्यं काननम्	४/४/१२५
	= इदं वर्तुलाकारम्, शतशृङ्गा विरजयाऽनुगतम्	४/४/१६८
	= कलौ तीर्थानां नाशोऽपि अस्य स्थितिः	७/२/११
	= इदं रासस्थानम्	१५/४/१६८
	= गोकुलात् कृष्णादीनामत्र गमनवर्णनम्	१६/४/१४९-१७८
वननगरम्	= कृष्णाज्ञया विश्वकर्मणा निर्मितम्, तस्य वर्णनम्	१७/४/१-२६३
	= अस्य नामकरणं व्युत्पत्तिश्च	१७/४/१८८
	= अस्य नामकरणे कारणान्तरम्	१७/४/२०५-२०९
	= अस्य शब्दस्य निर्वचनम्	१७/४/२१५
	= अत्र गोविन्दं दोलारूढं दृष्ट्वा जन्ममरण- बन्धनात् मुक्तो भवति	७६/४/३२
	= केदारकन्याया वृन्दायाः तपोभूमित्वादस्य नाम	८६/४/५४
	= उद्धवेनास्य प्रशंसनम्	९७/४/३४-६५
	= अत्र द्रष्टव्यम्, तेषां नामानि-यमुनाकूलम्, रासमण्डलम्, गोकुलम्, क्रीडासरोवरम्, पुष्पोद्यानम्, गोष्ठः, इन्द्रयागस्थलम्, गोवर्धनः	९८/४/७-१९
	= उद्धवदृष्ट्या इदं भारतस्य सारम्	९८/४/२१
	= शापान्ते राधाकृष्णयोः मेलनं रतिः नन्द- यशोदासमागमश्च	१२७/४/१-४५
वृन्दावनविनोदिनी	= अत्र भगवान् सदा तिष्ठति	१२९/४/७
	= राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२३४
वृन्दावनी	= इयं राधायाः दुर्ललितं नाम	५२/४/१४
	= इयं वृक्षभूतायाः तुलस्याः नाम	१५/२/३७
वृन्दाश्री	= इयं राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२३२
	= तुलस्याः वृन्दावने जातत्वात् नाम (द्र. विश्वपूजिता)	२२/२/१९

२७८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

वृश्चिकः	=स्वप्ने दृष्टः धनं पुत्रं विजयं प्रतिष्ठां च प्रयच्छति	७७/४/२९
वृषः	=यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलप्रदम् =अयं शिववाहनम्, कृष्णः कलया वृषरूपं धृत्वा शिववाहनतां गतः, यत्रारुह्य शिवेन त्रिपुरो घातितः	१६/३/२४ ३६/४/५२-५४
	=अयं कृष्णः, वृषरूपेण शिवं सदा वहति	३६/४/५७
	=कृष्णरूपः शिववाहनम्, त्रिपुरवधे कृष्ण-कलया जातः	३६/४/१०१
वृषध्वजः	=राजसावर्णेः पुत्रः, शिवपूजकः, हंसध्वजस्य पिता	१३/२/१०-५२
वृषभः	=देवहेलनात्, सूर्येण शप्तः शंकरेण रक्षितः	१३/२/१४-५१
वृषभानुः	=स्वप्ने दृष्टः कुटुम्बवृद्धिं श्रियं च ददाति	७७/४/१९
	=अस्य पत्नी कलावती	१/२/१३७
	=अयं राधायाः पिता	३/४/११६ ६/४/६३
	=अस्य नन्दगोपकलावती पत्नी, यस्यां राधा उत्पन्ना	६/४/६४
	=राधायाः पिता, कलावती अस्य पत्नी	६/४/२२४
	=राधायाः पिता, कलावत्याः भर्ता	१३/४/९२
	=अयं कलावत्याः पतिः, सुचन्द्रः ब्रह्मवरेण गोकुले जातः	१७/४/१०६
	=सुरभानस्य रेतसा पद्मवत्यां जातः	१७/४/१०७
	=पाठान्तरम् (द्र. वृषभानुः)	१७/४/१४६
	=अयं वैश्यः, राधा अस्य अयोनिजा पुत्री	४९/२/३६
	=कृष्णस्य पार्षदप्रवरः, राधायाः पिता	१११/४/६०
वृषभानाश्रमः	=अस्य वर्णनम्	१७/४/१४६-१६८
वृषलीपतिः	=अस्यान्नमभक्ष्यम्	२७/१/४२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२७९

	= एवं विधस्य ब्राह्मणस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
वृषवाहः	= अस्य दर्शनं दोषाय	७८/४/४६
	= अस्मै पात्रं न दद्यात्	८३/४/६३
वृषवाहकः	= अत्र दोषाः, तत्र फलानि	५१/२/५४-७३
	= अयं शूद्रसमः, अस्यात्रं विट्समम्	७५/४/६९
	= अयमतिपातकी कुम्भीपाके पतति, तत्र यातनाः	८५/४/९१
वृषवाहनः	= अयमीशानः	८१/४/६
वृषेन्द्रः	= यात्रायां दक्षिणे दृष्टः शुभः	३३/३/२४
वृष्टिः	= शक्रादिति न किन्तु सूर्यात्	२१/४/१०६
	= अस्याः स्वरूपकथनम्, प्रकारश्च	२१/४/१०७-१११
वेतालः	= अस्य कृष्णागुह्याज्जन्म	५/१/६३
वेतालाः	= एते शिवगणाः	११५/४/१२
वेदः	= सामवेदः श्रेष्ठः	३/३/२३
	= अयं शास्त्रेषु श्रेष्ठः	३/३/१२
	= सामवेदः श्रेष्ठ, तत्र कण्वशाखा तस्य पुण्यकाण्डम्, तत्र स्वप्नाध्यायः	७७/४/३-४
वेदजनकः	= अयं शिवः	१२५/४/११
वेदनिन्दकः	= अयं वधिरो भवति	८५/४/१२२
वेदमाता	= इयं सावित्री	५८/४/२
	= इयं वेदप्रसविनी, राधा, सावित्री, गायत्री नाम्नापि प्रसिद्धा (द्र. दुर्गा)	८४/४/७७
वेदवती	= कुशध्वजस्य मालावत्यां जाता पुत्री	१४/२/५
	= इयं सूतिकायां वेदध्वनिं चकार, अन्वर्थं नाम, इयं जन्मान्तरे सीता, अस्याः कोपेन जडीभूतो रावणः स्तुतिं चकार	१४/२/५-१९
	= मूर्तिमन्तश्चत्वारो वेदाः अस्या जिह्वाग्रे तिष्ठन्ति	१४/२/६४
	= इयं तपसा सीतात्वं प्राप्ता	१७/४/२०७-२०८

	=कुशध्वजस्य सुता, गौरीव्रतेन सीता भूत्वा रामं प्राप्तवती, इयं लक्ष्मीः	२७/४/१४६-१५९
	=इयं कृते, त्रेतायां सीता, द्वापरे द्रौपदी	११६/४/२३-२४
वेदवादः	=स्त्री, लक्ष्मी च पराय न देया	२०/१/२६
वेदसारः	=अयं लौकिकः वैदिकश्च, अस्य वर्णनम्	७८/४/१-६२
वेदाः	=एषां सावित्री माता, ब्रह्मा पिता	८/१/२
	=एते भगवतः महिमा न जानन्ति	९/४/११
	=कृष्णजन्मनि नन्दः ब्राह्मणेभ्यः पाठयामास	९/४/७०
	=एते सर्वशास्त्रेषु कृष्णरूपः	७३/४/७०
	=एते शास्त्रेषु श्रेष्ठाः	८८/४/५८
	=भगवन्तं नित्यमाद्यमिति वदन्ति	१२९/४/६९
	=एते भगवन्तं सत्यरूपं वदन्ति	१२९/४/७६
वेदाङ्गसारः	=जाजलिकृतः चिकित्साग्रन्थः	१६/१/२०
वेदाचारः	=लोकाचारान्निर्बलः	७/३/४९
वेदान्तः	=भगवन्तं सर्वकारणमाह	१२९/४/७५
वेद्यः	=त्रुटिशतेनास्योत्पत्तिः, अस्मात् लवः	९६/४/५०
वेश्या	=यात्रायामस्याः दर्शनं मङ्गलप्रदम्	१६/३/२३
	=अस्याः धर्मः अत्र वर्णितः	२३/४/५७-६७
	=इयं यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२६
	=मङ्गलयात्रायां पुरः कर्त्तव्या	७०/४/४०
	=रुचिरादिगुणयुक्ताया अस्याः दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१९
	=स्वप्ने दृष्टेऽयं श्रियं करोति	७७/४/२१
	=चतुष्पुरुषगामिना नारी, अस्याः पाकेनाधिकारः	७५/४/६४
वेश्याधर्मः	=यत्कृते कृतः शृंगारः तदिदमे तस्य पत्नी	१०/१/४५
वेश्यारी	=(द्र. युगी)	१०/१/१०८
वैकुण्ठः	=ब्रह्माण्डात् बहिरयं लोकः, अस्य वर्णनम्, अस्मात् पंचशतकोटि योजनात् परः गोलोकः	३/२/९-१०

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	२८१
	=अस्य वर्णनम्, तत्र हरेरन्तःपुरवर्णनम्, अयं वायुना धार्यमाणः	४/४/५२
	=इदं वायुना धार्यमाणं ब्रह्माण्डादूर्ध्वम्	४/४/५२
	=अयं ब्रह्माण्डात् परः, नित्यः	७/१/२०
	=अयं सर्वं ब्रह्माण्डात् ऊर्ध्वम्, अस्मात् परः गोलोकः	१७/१/६२
	=अत्र विष्णुः निवसति	१७/१/६३
	=अयं शिवलोकस्य दक्षिणे	२९/३/३
	=अयं निराधारः, ब्रह्माण्डेभ्यः परः, अस्मात् परः गोलोकः	७३/४/१६
	=अयं विष्णुलोकः विश्वेषामूर्ध्वभागे स्थितः अस्योर्ध्वं गोलोकः	८४/४/१०६-१०७
	=अत्र कृष्णस्य चतुर्भुजं रूपं तिष्ठति	८६/४/४३
वैकुण्ठम्	=अयमधः दक्षिणे सव्ये गोलोकस्य, अस्य परिमाणम्, इदं लये शून्यम्, सृष्टौ लक्ष्मी-नारायणयुतम्	२/१/१०
वैकुण्ठलोकः	=अत्र दिवानिशं न भवति, अत्र सूर्यगतिर्नास्ति	९६/४/८९
	=अत्र सूर्यगतिर्नास्ति	९६/४/८९
वैदर्भी	=इयं कुण्डिनरेश भीष्मकस्य पत्नी, देश-सम्बन्धेन नाम, रुक्मिण्याः माता	६/४/१२१
	=इयं सगरस्य पत्नी, षष्टिसहस्रपुत्राणां जननी, शंकराराधनया अस्यै पुत्रप्राप्तिः, एषां कपिलस्या कोपदृष्ट्या नाशः	१०/२/४-११
वैदिकाः	=वेदचिन्तासु रताः	३५/४/९५
वैनतेयः	=द्र. गरुडः	९/१/४५
	=अस्य शिष्यः धन्वन्तरिः	५१/४/३
वैद्यः	=अस्य जन्मविद्याग्रहणप्रकारः, अश्विनी कुमारेण बलात् कृतायां ब्राह्मण्यां जातस्य,	

पित्रा परित्यक्तस्य कुमारेण पालनम्, मातुश्च गोदावरी नदीरूपेण परिगणनम्	१०/१/१२६-१३१
= विप्रकन्यायामश्विनीकुमारेण जातः	१०/१/१२३
= अस्य मातुः, पतिः, सुतपाः सुतपसः पत्न्यां अश्विनीकुमारयो बलात् दारेणास्य जन्म	११/१/२
= अस्य लक्षणम्	१६/१/२६
= अस्य व्याधेस्तत्त्वपरिज्ञानं वेदनानिग्रहश्च वैद्यत्वम् अस्य लक्षणम्	१६/१/२५-२६
= पूर्वजन्मनः पापेन वैद्यः जायते	८५/४/१६१
= अयं प्रत्यक्षतः स्वप्ने वा दृष्टः मृत्युं सूचयति	८२/४/११
= अयं शिविरान्तिके स्थाप्यः	१०३/४/६९
वैद्यकसर्वस्वम् = नकुलकृतः ग्रन्थः	१६/१/१७
वैद्यसन्देहभञ्जनम् = इदं जनकरचितो ग्रन्थः	१६/१/१९
वैद्याः = एषु अश्विनौ श्रेष्ठौ	७३/४/९०
वैराग्यम् = अस्य श्रद्धाभक्तिश्च द्वे पत्न्यो	१/२/१२९
= लक्ष्मीवैराग्यं तन्मोचनञ्च	५६/४/६९
	५७/४/३८
वैशम्पायनः = अस्य लक्षं शिष्याः	१४४/४/४४
वैशाखः = अस्मिन् मासे हरये चन्दनदानफलं वर्णितम्	२७/२/७१
= अस्मिन् सक्तुदानफलम् वर्णितम्	२७/२/७२
वैशेषिकाः = एते भगवन्तं नित्यं वदन्ति	१२९/४/७४
वैश्यः = ब्रह्मणः उरुदेशाज्जातः	१०/१/१६
= अस्य धर्मसंचयो धर्मः	५९/४/७६
= अस्य धर्मः वाणिज्यम्, पशुपालनम् कृषिः, विप्रार्चनम् तपः, व्रतम्, सेवा चेति	८३/४/७५
= अस्य कामतः हन्ता, अकामतः क्षत्रिय हन्तुरिव पाप्मना युज्यते अकामतस्तु तदर्धेन	८५/४/५२
= अयं शिवरान्तिके स्थाप्यः	१०३/४/६८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२८३

	=अयं सदा असत्यं वदति	१०५/४/४१
वैश्यघ्नः	=वैश्यः शूद्रो वा समेत पाप्मना युज्यते कृमिकुण्डे पतति	८५/४/६९
वैश्येन्द्रा	=नन्दस्य सम्बोधनमिदम्	८५/४/३९
वैष्णवः	=अस्य लक्षणम्	१/४/५०
	=महापूतस्यास्य लक्षणम्	१/४/५१
	=अयं कुटुम्बैः सह किंकरानपि तारयति	१/४/५३
	=अस्य महत्त्वम्	१/४/५४-६५
	=अस्य लक्षणम्	१/४/४६
	=अस्य पापं स्वान्तस्थो भगवान् नाशयति	१/४/६४
	=कृष्णस्य पादाज्जाताः	५/१/६७-६९
	=अस्य प्रशंसा	८/१/५०-६२
	=अत्र शंकरः श्रेष्ठः	११/१/१६
	=अस्योच्छिष्टभोजनेन शूद्रः उत्कृष्टां योनिं प्राप्नोति (द्र. नारदः)	१०३/४/२४६
	=अस्य पितरौ वैकुण्ठगामिनौ	२०/१/४४-४५
	=अस्य महिमा	१०/२/४०-५९
	=अस्य प्रशंसा	६०/२/५१-७२
	=अयं निशङ्केषु श्रेष्ठः	७३/४/९२
	=नारायणमन्त्रोपासकेषु श्रेष्ठः	७३/४/९३
	=अस्य दर्शनेन तीर्थस्नानफलम्	७६/४/२
	=यमः एषां शास्ता न भवति	७९/४/२५
	=अस्य लक्षणम्, द्विजत्वे सति विष्णुमन्त्रो- पासकत्वम्, ब्राह्मणः वैष्णवः प्राज्ञः अस्मात् परः पुरुषो नास्ति	८३/४/३३
	=एषु सनत्कुमारः श्रेष्ठः	१३३/४/३८
	=वैष्णवज्वरः, अनेन माहेश्वरो ज्वरो जितः	१२०/४/५३
वैष्णवतेजः	=अयं शैवशाक्ततेजसः प्रबलः	२८/३/७८

२८४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

वैष्णवो महापूतः	= गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रग्राही	८३/४/३५
	= अस्य प्रशंसा	८३/४/३६-४०
वैष्णवसंगमः	= इदं गर्भवासोच्छेदनं, कर्ममूलनिकृन्तनम्, हरिदास्य प्रदम्, भक्तिवर्णनम्	१३१/४/४
वैष्णावाः	= एते भक्तसंगेन भवन्ति	१/१/४७
	= कलेः दशसहस्रान्ते एते नडक्ष्यन्ति	७/२/१३
	= एते तीर्थान्यपि तीर्थी कुर्वन्ति	८५/४/१६०
	= एषां रजस्वला गमने दोषो नास्ति	५९/४/१२५
	= एषु सनत्कुमारः प्रधानः	७३/४/५९
वैष्णावास्त्रम्	= इदं माहेश्वरास्त्रस्य निरोधकम्	१२०/४/३१
वैष्णवी	= दुर्गायाः नाम, अस्य निर्वचनम् (द्र. गौरी)	५७/२/२१
	= इयं रुद्रस्याष्टशक्तिषु द्वितीया (द्र. शान्ता)	१२०/४/१८
	= इयं विष्णुभक्तिरूपा पर्वती	१२९/४/९४
वैष्णवो भक्तः	= अस्य लक्षणम्	१/४/४७
वोढुः	= अयं ब्रह्मणो वक्षसः जातः	८/१/२६
	= अयं ब्रह्मपुत्रः, तपसि स्थितः	१२/१/४
	= निर्वचनम् तपः वोढुं समर्थः	२२/१/१८
	= ब्रह्मणोंगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु नवमः	३०/४/३३
	= अस्य कोटिशिष्याः	१०४/४/४०
वंशवृद्धिकरम्	= अस्य फलानि	८/४/४३
वंशहीनः	= अस्मात् मन्त्रग्रहणे निर्वशः	८३/४/४९
वंश्याः	= प्रपौत्रस्य पुत्रादयः	१०/१/१५६
व्यजनतोयम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२५
व्यंजनम्	= वह्निसंस्कृतं सर्वेषां भक्ष्यम्	८५/४/२७
	= विवाहे आतिथ्यवस्था वर्णनम्	१०५/५८-६३
व्यभिचारिणी	= अस्या दर्शनं पापाय	७८/४/४८
व्याकरणम्	= सावित्र्यां जातम्	८/१/३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२८५

व्याघ्रः	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१५
व्याघ्रचर्म	= अत्र शिवस्य प्रीतिकारणम्	३६/४/१०३
व्याधः	= अयं क्षत्रियात् सर्वस्वीतस्योषितिजातः, मृगहिंसकः	१०/१/११३
व्याधयः	= एता ईश्वराज्ञया चरन्ति	६/४/३९
व्याधिः	= अस्य निवारणोपायः (द्र. जराविनाशनम्)	१६/१/३६
	= शत्रुषु अयं कृष्णः	७३/४/८४
	= अस्य विनाशाय सूर्यः पूज्यः	७५/४/१५
	= स्वप्ने रक्ताम्बरा, रक्तमाल्या सुलेपना नारी यमुपगूहति तस्य व्याधिः	८२/४/१६
व्याधिकारणम्	= अस्तमये सूर्यचन्द्रदर्शनम्	७५/४/८४
	= स्वप्ने कटक-सरठ-काक-भल्लूक-वानर- गवां-पूय-गात्रमलानां च दर्शनम् व्याधि- कारणम्	८२/४/२०
व्याधिगणः	= सावित्र्यां ब्रह्मणो जातः	८/१/९
व्याधिबीजम्	= विष्ठा, मूलञ्च	७५/४/२०
व्याधिसंघः	= अस्य वर्णनम्	१६/१/१-७९
व्याधिसिन्धुविमर्दनम्	= इदं सहदेवकृतः ग्रन्थः	१६/१/१८
व्यालग्राही	= अयं विषवैद्यवीर्येण शूद्रायां जाताः	१०/१/२४
व्यासः	= बोधस्य, विबोधनार्थः अनेन विस्तारेण वर्णनं कृतम्	२/२/१
	= अयं मुनिषु कृष्णः	७३/४/८०
	= अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३७
व्रजेश्वरी	= इयं राधायाः नाम	६/४/१८८
व्रणम्	= स्वप्ने पादुकां, फलकं, रक्तपुष्पमाल्यं माषं, मसूरं मुद्गं द्रव्यं सद्यः व्रणवान् भवति	८२/४/१९
व्रतम्	= अस्य प्रतिनिधिः	८/४/८५-८६

२८६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= पार्वत्या कृतं त्रैमासिकमिदम्, अस्य विषुवे आरम्भः दक्षिणायने समाप्तिः, गङ्गातटे वैशाखसंक्रान्तिः संकल्पकालः	१६/४/७८-७९
	= अस्मिन् नग्नस्नानेन वरुणो रुष्टः भवति	२७/४/६७
	= व्रतहीनस्य दोषकथनम्	५१/२/४५-५३
	= विष्णुव्रतम् कृष्णरूपम्	७३/४/८२
	= एषु एकादशी पुण्या	८८/४/५७
	= एषु एकादशीव्रतं श्रेष्ठम्	१३३/४/३६
व्रताहः	= (द्र. कुहूः)	२७/१/३८
श		
शकटम्	= कृष्णेन अस्य भङ्गं कृतम्	१२/४/१-४२
शकुनम्	= शुभशकुनवर्णनम्	७०/४/२२-३५
	= एषां निर्देशः	९२/४/१-६
शक्तिः	= बलिनां श्रेष्ठा	३/३/२६
	= अस्य निर्वचनम्, शक् ऐश्वर्यवचनः तिः पराक्रमवचनः	२/२/१०
	= अस्य भगवतीत्वम् (द्र. भागः)	२/२/११
शक्तिमान्	= एषु शिवः श्रेष्ठः	३/३/२६
	= अयं वशिष्ठस्य पुत्रः शक्तिः पराशरस्य पिता	१०/१/३
	= राधायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. सर्वमंगला)	८४/४/७५
	= इयं वह्नौ-दाहिका, सूर्ये-प्रभा, चन्द्रे-शोभा, जले-शीतता, धरासु-प्रसवधारणात्मिका च, विप्रेषु ब्राह्मण्यम्, सुरेषु देवशक्तिः, तपस्विषु तपः, गृहिषु गृहदेवता, सांसारिकेषु मुक्तिः, भक्तेषु भक्तिः, राजसु-राजलक्ष्मी	७५/४/९९-१०२
	= इयं विद्सु लाभः, संसारे वेदः, सत्सु बुद्धिः, क्षेत्रेषु विप्रभक्तिः, स्त्रीषु पतिभक्तिः	७५/४/१०३-१०४
	= अस्याः विभूतिवर्णनम्	७५/४/९५-१०४
	= इयं जगतः कर्त्रीशक्ति शिवाय भगवता दत्ता	७५/४/९५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२८७

	= इयमधिदेवता, तासां नामानि	७५/४/९६
शक्तयः	= एताः निद्राद्याः प्रकृतेः कलाः	३६/४/५९
	= एता कौमारी, नारसिंही, वाराही, विकटा- कृतिः, माहेश्वरी, महामाया, भैरवी, भीमरूपिणी अष्टौ	१२०/४/१८
शक्रः	= गुरोः प्रकृतेश्चावहेलनात् शापेन पीडितोऽयं ब्रह्मादेशेन विश्वरूपं पुरोहितं चकार, तस्य शिरच्छेदः	४७/४/४६-४९
	= अस्यायुः मनोः समानम्, पञ्चशतोत्तरं पञ्चविंशत्सहस्रं	९६/४/८५
शक्रकोपः	= पूजाभंगेनास्य कोपवर्णनम्	२१/४/१४२-२३३
	= शक्रवज्रः	७७/४/७२
शङ्करः	= अयं कैलासे वटमूले गङ्गातटे निवसति	४/४/४०
	= अस्य वर्णनम्	४/४/४०-४४
	= अयं ब्रह्माणं प्रणनाय आशिषं च जग्राह	४/४/४६
	= अयमंशेनाश्वत्थामा	६/४/८१
	= अयं वैष्णवेषु श्रेष्ठः	११/१/१६
	= अयं कृष्णस्य प्राणः	१८/४/९
	= अयं संहर्ता	२२/१/२३
	= अस्य पञ्चवक्त्रोत्पत्तिकथा, अयं दर्शने सत्व- रज-तम युक्तः मुखेषु त्रिनेत्रत्वम्	३६/४/७९-८५
	= अस्य त्रिनेत्रत्वप्राप्तिकथा, तेषां सत्त्वरजस्तम स्वरूपत्वम्	३६/४/८६
	= अस्य तृतीयनेत्रेण संहार, प्रेमभावेन सतीभस्माङ्गरागः, अस्थि च माला	३६/४/९१-९२
	= सतीविरहेण तपस्तपोऽस्य जटाभारः पुनर्विवाहे जातेऽपि विवेकसूचिका	३६/४/९८
	= अस्य कृष्णकृतं प्रशंसनम्	३६/४/७-११७

	=अस्य ब्रह्मणः भालाज्जन्म	४१/४/७०
	=अस्य श्वसुरगृहे वास वर्णनम्	४५/४/८४
	=भगवान् धन्वन्तरिरस्योपशिष्यकः	५१/४/२
	=भगवतः अस्मादधिकः प्रियो नास्ति, अयं राधापेक्षयापि प्रियतरः	७५/४/९१
	=अयं विष्णोरात्मा प्राणाधिकश्च, अत्रैव, सृष्टिस्थितिसंहारकारिणी शक्तिः	७५/४/९३-९४
	=अस्य कृषिकोष्ठादौ दर्शनफलम् (द्र. पार्वती)	७६/४/४३-४४
	=अयं देवेषु श्रेष्ठः	८५/४/२०८
	=अयं भगवन्तं निर्वचनीयं वदति	१२९/४/७४
शङ्कराचार्यः	=भगवन्तं अनिर्वाच्यं वदन्ति	१२९/४/७१
शङ्करालयः	=शिवलोकस्य वर्णनम्	२९/३/११-२०
शङ्कुः	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः दशमः (द्र. शंखः)	९/१/४०
	=ब्रह्मणोगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु त्रयोदशः	३०/४/३४
	=अस्य स्थापनफलम्	७६/४/४९
शङ्कुः	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३४
	=कलेः दशसहस्राब्दान्ते नङ्क्ष्यति	७/२/१३
	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः एकादशः (द्र. संवरणः)	९/१/४०
	=शंखचूडस्यास्थिभिरस्योत्पत्तिः, शंखस्य तच्छब्दस्य तज्जलस्य च महत्त्वम्	२०/२/२६-३१
	=तुलसीविरहितः न स्थापनीयः	२१/२/९७
	=ब्रह्मणोगजः पुत्रः, सृष्टिप्रवर्तकेषु चतुर्दशः	३०/४/३४
	=अस्य दर्शनेन सद्यः पुण्यलाभः	७६/४/१३
	=अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७८
	=अस्य भूमौ स्थापकः बन्धुहीनो भवति	७५/४/८०
	=अयं पक्षिविशेषः, अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/५-८
	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२८९

शंखकारः	= शूद्रायां विश्वकर्मणः पुत्रः शूद्रः	१०/१/२०
शंखचिल्लः	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१९
		१६/३/२७
	= स्वप्नान्ते दृष्टः धनं ददाति	७७/४/३१
शंखचूडः	= अयं श्रीदामा राधायाः शापेन इमामवस्थां गतः अयं दैत्यः, तुलस्याः पतिः	२/४/५
	= श्रीदाम्नः राधाशापेन नाम, शिवेन वधः, अयं तुलसीपतिः	३/४/११३
	= गोपः सुदामा श्रीकृष्णांशः राधाशापात् दानवः, अयं तुलस्याः पतिः	१५/२/३१-३४
	= तुलस्या अस्य विवाहवृत्तान्तः	१६/२/१-१४४
	= अस्य दानवत्वप्राप्तिकथा, अस्य पत्न्यामन्य वीर्यपातेनैवास्य मृत्युः	१६/२/१८५-२०८
	= अस्य राजभवनवर्णनम्	१७/२/४-८
	= चन्द्रभागातटे शिवेनास्य युद्धम्	१७/२/१-३०
	= पुत्रं सुचन्द्रं राज्यं भार्या च समर्प्य शिवेन सह युयुधे	१८/२/८
	= शिवेनास्य वंशानुक्रमकथनम् पूर्वजन्म- परिचयः, दानञ्च	१८/२/३४-३८
	= अयं दम्भस्य पुत्रः	१८/२/३६-३८
शंखासुरः	= कुशध्वजकन्यायाः तुलस्याः पतिः	१७/४/२०९
शची	= इयमपि प्रकृतेः कला, इन्द्रस्य पत्नी	१/२/१३२
	= इयमिन्द्रस्य पत्नी	९/१/२०
	= इयं नहुषेन बोधिता तारां संतोष्य बृहस्पतिं तोषितवती	४७/४/५९
	= इयं षोडशसतीषु सप्तमी	४५/४/९
	= शिवस्य वाञ्छितार्थसिद्धिं प्रशशंस	४५/४/३२
	= अस्याः प्रार्थनया गुरोः उपदेशेन इन्द्रस्य वैराग्यनिवृत्तिः	४७/४/१५५

२९०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= इयमनपत्या, परमसुन्दरी, एनां नहुषश्चक्रमे	५९/४/१०-२५
	= अस्याः नहुषात् सतीत्वरक्षणं	७/४/१-५३
शचीस्तोत्रम्	= नहुषपीडितशच्याकृतं	५९/४/१३९-१७६
शततमः	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे श्रीबलरामकृष्ण- योरुपनयने देवक्यादिभिः गौरीपूजनम्, ब्रह्मादिदेवैः कृता कृष्णस्तुतिश्च, सांदीपनिकृतः गायत्रीमन्त्रोपदेशः	१००/४/१-३४
शतमुखः	= अयमन्यब्रह्माण्डस्य ब्रह्मं	३३/४/६७
शतरूपा	= इयमपि प्रकृतेः कला, मनोः पत्नी	१/२/१३२
	= इयं सुभद्रा, देवकीगर्भाज्जाता	६/४/१८४
	= स्वायम्भुव मनो पत्नी, तेन सहैव ब्रह्मणः मुखतो जाता	८/१/१५
	= इयं योषित्सुश्रेष्ठा	३/३/१०
	= इयं षोडशसतीषु पंचदशी	४५/४/१०
	= रत्यागाहे दीपताम्बूलतल्पस्यावश्यकत्व- निर्देशः	४५/४/४०
	= इयं नारीषु कृष्णरूपा	७३/४/७२
शतशृङ्गगिरिः	= यस्य पार्श्वे मृतां सतीं स्थाप्य भ्रान्तवत्- विललाप	४३/४/२०
शतानन्दः	= अस्य सहस्रं शिष्याः	१०४/४/३५
	= अयं गौतमस्य पुत्रः, वैदर्भाणां कुलपुरोहितः, अस्य गुणाः	१०५/४/१८
शत्रुः	= स्वेन्द्रियम्	३२/४/२८
शत्रुघ्नः	= अयं दशरथात् सुमित्रायां जातः, लक्ष्मणानुजः	६२/४/४
शत्रुमित्रौ	= अनयोः बीजानि इन्द्रियाणि	२४/४/६५
शनिः	= अयमधो दृष्टिः, तत्र पत्नीशापः कारणम्	११/३/३३
	= अस्य पार्वतीकोपेन खञ्जत्वम्	१२/३/४२
	= अयं ग्रहाणां कृष्ण एव	७३/४/६८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२९१

शनैश्चरः	= आदित्यस्य सवर्णाया विश्वकर्मणः कन्यायां अस्य जन्म	९/१/२०
	= अस्य यमः भ्राता, यमुना भगिनी	९/१/२१
	= पत्नीशापेनास्य दृष्टौ विनाशशक्तेरुत्पत्तिः	११/३/३१
	= चित्ररथस्य कन्या, अस्य पत्नी	११/३/२७
शान्तनुः	= अयं समुद्रांशः	६/४/१८१
शब्दः	= यात्रायां शुभावहः-हरिशब्दः, सिंहशब्दः, घण्टाशब्दः, दुन्दुभीशब्दः, आकाश शब्दः, संगीतशब्दः, जयशब्दः मेघशब्दः	३३/३/१३-१४
शम्बरः	= मायावत्याः पिता	६/४/१३९
	= अयमङ्गिरसः पुत्रः, बृहस्पतेः उत्थ्यस्य च भ्राता	१०/१/२
	= एकः दैत्यः, मायावत्याः पिता, पुमपत्य- रहितः कृष्णपुत्रस्य प्रद्युम्नस्य हर्ता, तेन हतः	११२/४/११-३२
	= अयं एकान्ते कामपीडितं प्रद्युम्नं मायावतीं च दृष्ट्वा कुपितः योद्धुमुद्यतः, पवननिर्दिष्ट- प्रकारेण दुर्गां स्मृत्वा ब्रह्मास्त्रेण शम्बरं जघान द्वारकां जगाम च	११२/४/२६-२९
	= अयमपुत्रकः, प्रद्युम्नं मायावत्यै ददौ	११२/४/१२
शम्भुः	= अयं कृष्णः सुदर्शनं च तेजसा समाः	३६/४/११६
	= अस्य नित्यप्राकृतभेदेन शरीर द्वैविध्यम्, नित्यमविनाशि, प्राकृतं नश्वरम्	४३/४/६४
	= गुरुः दुर्वाससः सम्बन्धात् अस्य गुरुपुत्रः	८०/४/३३
	= अयं ज्ञानिनां श्रेष्ठः	८८/४/५७
	= अयं देहे ज्ञानरूपः	९४/४/१०८
	= अयं ब्रह्मभालोद्भवः	१२५/४/२५
शयनगृहम्	= अत्र शय्या, कामिनी, दीपकम्, प्रकाशः, कलशः, दर्पणम्, चामरम्, चित्रम्, वस्त्राच्छत्रम् भवति	११२/४/१-३

२९२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

शयनम्	=स्निग्धपादेन न कार्यम्, अधौतपादः नग्नः न शयीत	२३/३/३१-३२
	=इयं दिने सन्ध्ययोर्न कर्तव्यम्	२७/१/४०
	=अत्र जपादिकं न कार्यम्	८५/४/९
शय्या	=सामान्यशय्यादानेन वर्षशतं स्वर्गलाभः	७६/४/७६
	=प्रकृष्टशय्यादानेन चतुर्गुणं फलम्	७६/४/७४
शरच्चन्द्रप्रभानना	=राधायाः नाम, निर्वचनम्	१७/४/२३७
शरणागतः	=अस्य त्यागे दोषकथनम्	१३१/४/२४-२५
	=अस्य त्यागे समर्थस्य नरकप्राप्तिः पापिष्ठः शरणागतः पापं ददाति	८१/४/३२-३३
	=अस्य रक्षणं धर्मः	९/१/८८-९०
शरणत्यागी	=अस्य दर्शनं दोषाय	७८/४/४९
शरत्	=आश्विनकार्तिकयोः संज्ञा	९६/४/६१
शरपत्रम्	=विष्णुदत्तस्यास्य दाहाभावेन अग्नेः दर्पभङ्गः	४९/४/११
शरभः	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१९
शराङ्कः	=अयं जोलात् कुविन्दकन्यायां जातः	१०/१/१२१
शरावती	=इयं नदी पुष्पभद्रा मिश्रिता, इयं गोमन्तं वामतः कृत्वा पश्चिमोदधौ प्रविष्टा, अत्र शंखचूडेन शिवस्य युद्धाय दर्शनम्	१८/२/२०/२१
शरीरम्	=इयं आत्मरहितं न भवति	६/४/२१५
	=इदं त्रिगुणात्मकम्	२४/४/६१
	=अस्य त्रैविध्यम्	२४/४/६२
शर्करा	=यात्रायां दक्षिणे दृष्टा शुभा	३३/३/२३
शर्वाणी	=दुर्गायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. सर्वमङ्गला)	५७/२/१७
शवः	=अस्य गङ्गायां त्यागेन वैकुण्ठ फलम् प्राप्ति	१०/२/७९
	=यात्रायां वामे दृष्टः शुभः	१६/३/२६
	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२९३

	= अयमस्पृश्यो भवति	११९/४/३८
शवाः	= ईश्वरे भक्त्या हीनाः प्राणिनः एतत्तुल्यम्	११२/४/५४
शशी	= नक्षत्रेषु अयं कृष्णरूपः	७३/४/६०
शशिकला	= इयं राधासखी, द्र. सुशीला, यमुना	४/४/१८२
शाकः	= अयं द्वीपेषु द्वितीयः (द्र. कुशः)	७/१/७
शाक्तः	= अस्मात् मन्त्रग्रहणे भक्तिहानिः	८३/४/५०
शाण्डिल्यः	= अयं रुचेः सुतः	१०/१/११
शान्ता	= इयं रुद्रस्याष्टशक्तिषु तृतीया (द्र. ब्रह्मणी)	१२०/४/१८
शान्तिः	= इयं प्रकृतेः कला, सुशीलस्य पत्नी (द्र. लज्जा)	१/२/११९
	= इयं दक्षकन्या, धर्मस्य पत्नी, सन्तोषस्य माता (द्र. प्रष्टिः)	९/१/९-११
	= इयं कृष्णप्रेयसी गोपी राधा भायेन कृष्णदेहे लीना	११/२/६४-७०
	= इयं मातृकासु कृष्णरूपा	७३/४/७६
	= अत्र अग्निः पूज्यः	७५/४/१६
शापः	= राधाश्रीदाम्नः कलहजन्यः शापः	२/४/२०-६८
	= राधाशापेन कृष्णस्य मनुष्ययोनिप्राप्तिः	३/४/६२
	= राधाशापेन श्रीदाम्नः असुरयोने प्राप्तिः	३/४/१००
	= श्रीदाम्नः शापेन राधाया गोपीत्वं, रापाणपत्नीत्वञ्च	३/४/१०४
	= राधाशापेन कृष्णस्य मनुष्य, योनेः श्रीदाम्नः दैत्योनेः, प्राप्तिः श्रीदाम्नः शापेन राधायाः गोपीत्वं शतवार्षिकः कृष्णवियोगश्च	३/४/६२-१०६
	= ब्रह्मशापेन नारदस्योपवर्हणाख्यगन्धर्वत्वम्, ततः दासीपुत्रत्वं ततः कृष्णप्रसादेन नारदत्वम्	८/१/४१-४९
	= नारदशापेन ब्रह्मणः अपूज्यत्वम्	८/१/६३-६८
	= मालावत्याः शापभयेन ब्रह्मणः पलायनम् देवैश्च माध्यस्थ्यकरणम्	१३/१/६८-९१

	=शिववीर्यचौराय शापः	१४/३/१०-२३
	=सौभरिदत्त गरुडाय, येन यमुनाहृदे कालियस्य वासः	१९/४/१३३
	=कामाय ब्रह्मणा दत्तः दर्पघ्नः	३२/४/५
	=मोहिनीदत्तः ब्रह्मणः पूजानाशक	३३/४/३७
	=साध्वीशापः मिथ्या न भवति	४२/४/३४
	=पद्माशापेन धर्मस्य त्रेतायामेकपादस्य द्वापरे, द्वितीयस्य कलौ, तृतीयस्य कलिशेषे, चतुर्थस्य क्षयः धर्मः सत्ये चतुष्पाद्	४२/४/३६-३८
	=इन्द्रेणापमानितेन गुरुणा दत्तः	४७/४/१३
	=अहल्यायामिन्द्रमैथुनं दृष्ट्वा गौतमशापः	४७/४/२२-४४
	=चन्द्रस्य शापकारणम्	८०/४/१-३८
	=कृष्णशापेन राधा अनपत्याभूत्, कारणम्	८४/४/८८-८९
	=धर्मस्य बलात्कारपरास्य वृन्दाशापेन क्षयः देवानां प्रार्थनया पुनः जीवनम्	८६/४/१०६-१४१
	=श्रीदाम्नः शापस्य निवृत्तिः श्रीराधाकृष्ण- समागमः	१२४/४/५१
शापकालः	=चन्द्राय तारायाः भाद्रचतुर्थी	१२२/४/८
शार्दूलः	=ब्रह्मस्वापहारी भवति	७५/४/३६
शालग्रामः	=अयं मूर्तीनां श्रेष्ठः	३/३/२५
	=अयं हरेः मूर्तिः, कले दशसहस्रे गते अस्य तुलसी शापान्मुक्तिः	७/२/१२
	=यात्रायां दक्षिणेन दृष्टः शुभः	३३/३/२३
	=अस्य गलेधारणमुचितम्	४१/४/१३
	=अयं अर्च्येषु कृष्णः	७३/४/५८
	=अस्य भूमौ स्थापकः कुष्ठी भवति	७५/४/७९
	=अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७७
	=अस्मै छत्रोपानहदानेन पृथ्वीदानफलम्	७६/४/५८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२१५

	=अस्य पादोदकपाने तीर्थस्नानफलम्	८३/४/२१
शालग्रामजलम्	=अस्य त्यागे नरकः	७५/४/५०
	=अस्य पायिनः तीर्थं पुनन्ति, अस्य शतं पायिनः वसुन्धरां पुनन्ति	७५/४/५०
	=इदं गंगाजलाद्दशगुणम्	८३/४/२३
शालग्रामप्रतिग्राही	=अयं कालसूत्रे पतति	८५/४/११६
शालग्रामशिला	=अत्र विष्णुपूजनं प्रशस्तम्, स्पृष्टजलप्रशंसा	२६/१/८१
	=इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३४
	=अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७९
	=अस्य भूमौ स्थापकः अङ्गहीनो भवति	७५/४/८०
	=विप्रादन्यः अस्या अर्चनात् नरकं याति	८३/४/५२
	=विष्णुः तुलस्याः शापेन शिलात्वं गतः	१७/४/२१०
	=तुलसीशापात् पाषाणमयो हरिः, अस्य गण्डकी तीरे वासः, लक्षणानि संज्ञा च	२१/२/५८-८१
	=अस्या पूजनमाहात्म्यम्, अनेन तुलसी-वियोगो निर्दिष्टः	२१/२/८२-१०५
शालाः	=तिस्रः शाला न मंगलप्रदाः	६/२/५६
शाल्मलिः	=अयं दुःखप्रदोऽशुभः	१०३/४/४५
शाल्वः	=अयं कृष्णेन हतः	११३/४/२६
शास्ता	=भगवद्भक्तानां शास्ता नास्ति	५७/४/३५
शास्त्रम्	=एषु वेदाः श्रेष्ठाः	८८/४/५८
शास्त्राणि	=सावित्र्यां जातानि	८/१/३
शितिवासः	=बलदेवस्य नाम, अस्य निर्वचनम्	१३/४/८३
शिम्वी	=एकादश्यां भक्षिता. पुत्रनाशकरी	२७/१/३४
शिरीषः	=अयं शिविरे शुभः	१०३/४/५२
शिला	=पूजितायाः अस्याः भूमौ निक्षेपः नरकजनकः	९/२/२१
	=अस्यार्चनमहिमा	२७/२/११४-११७

२९६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

शिल्पी

शिवः

= अर्च्या इमां भूमौ न स्थाप्या	४/४/३५
= षड् शिल्पवराः (द्र. मालाकारादिः)	१०/१/२०
= अस्य पार्वत्या प्रथमसमागमः नर्मदातीरे पुष्पोद्यानेऽभूत्	१/३/१५
= पार्वत्या सहितः शिवः, तथा हीनः शवः	२/३/१०-११
= अयं परमवैष्णवः	३/३/५
= अस्य संख्या नास्ति	३/२/७
= पराक्रमेण यशसा महसा चायं विष्णोरसमो भक्तः	६/१/२९-३०
= भगवता दत्तं अस्य विवाहवरः	६/१/३२
= अस्य विवाहप्रस्तावः, तेन प्रत्याख्यानम्, कालान्तरे विवाहाशी	६/१/६-५४
= नृणां पापघ्नः मोक्षदः इति निर्वचनम्	६/१/५२
= शिः प्रापघ्नः वः मुक्तिप्रदः अस्यावयवार्थः	६/१/५२
= अयं सात्त्विकस्वभावः	८/१/२०
= मूर्खा एनं तामसं वदन्ति	८/१/२१
= अयं दक्षकन्याया सत्याः पतिः	९/१/८
= गणेशोत्पत्त्यानन्तरमस्य तिरोधानम्	८/३/८३
= अयं गृहागतं दक्षं ननाम	९/१/७०
= अयं रुद्रः शुद्ध सत्वस्वरूपः	२२/१/२३
= अस्य चैत्रे माघे वा पूजने विशेषः	२७/२/७८-७९
= अयं कृष्णस्य परमः प्रियः	३६/४/५७
= स्वाङ्गवेषेण योगिनः अस्मिन् रुचिर्नास्ति, यतः अस्य चन्दने, पङ्के, लोष्टे रत्ने समभावः	३६/४/९९
= गरुडभयेन शरणागतानां नागानां रक्षणाय अङ्गे धारणम्	३६/४/१००
= अस्य धत्तूरे प्रीतिकारणमत्र वर्णितम्	३६/४/१०३
= अस्य व्याघ्रचर्मप्रीतिकारणकथनम्	३६/४/१०३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२९७

=अस्य श्मशाने प्रीतिकारणस्य कथनम्	३६/४/१०४
=अस्यायुः प्रमाणं भगवानपि न जानाति एकब्रह्मपतनं अस्य एकः क्षणः	३६/४/१०६
=एनं कृष्णः जेतुं प्रभवति नान्यः	३६/४/१०७
=अयं कृष्णस्य प्राणप्रियः	३६/४/१०८
=अयं स्वरलयसहितं कृष्णचरितं पंचमुखेन सदा गायति	३६/४/१११
=अयं स्रष्टुं संहर्तुं च शक्नोति	३६/४/११२
=अयं विष्णुनैवेद्यं पार्वत्यै अदत्वा भुक्तवान् तच्छापेन शिवनैवेद्यं भक्षणेन सारमेयत्वम्	३७/४/१-३२
=अस्य मृत्युञ्जयत्वम् कालकालत्वम्, ब्रह्मज्योतिर्वत्त्वं, सनातनत्वं च	३८/४/३०
=अस्य पुरोगमाः, रुद्रभैरवभूताद्याः, सनका- दयश्च ऋषयः	३८/४/५७-६२
=अस्य वर्णनम्, येन मेना अन्याश्च स्त्रियः कामानुसारं मोहिताः	३९/४/१-२३
=हिमालयगृहे आगतस्यास्य पार्वत्या पूजनम्, परिक्रमणं शिवकृतः प्रसादश्च	३९/४/२४-४६
=वटुरूपेणास्य पार्वत्यालापवर्णनम्	४०/४/२०-५७
=अस्य भिक्षुकवेशेन मेनका सविधे पार्वत्या याचनम्	४०/४/७८-११
=अयं कैलासवासी	४१/४/६५
=देवैः प्रार्थितः, स्वनिन्दा कर्तुं हिमालयं जगाम	४१/४/९
=अयं वैष्णवो भूत्वा आत्मनं हिमालयसविधे निनिन्द	४१/४/१३
=एतत्कृतात्मनिन्दा	४१/४/१८-२८
=अस्य विवाहाय वसिष्ठारुन्धत्योः योगदानम्	४१/४/३६-१००
=सतीविरहेणास्य रोदनस्थानस्य वर्णनम्	४३/४/२०

=अस्य विवाहवर्णनम्	४४/४/१-६२
=अस्य प्राकृतांशभूताः अनित्याः रुद्रादयः	४३/४/६५
=सतीदेहास्थीनि भस्म च अस्याङ्गभूषणम् इदं च नारी भक्तेः निदर्शनम्	४३/४/२७
=अयं नारायणं ब्रह्मणं च ननाम	४५/४/७६
=अस्य पार्वत्या सह सुरतवर्णनम्	४६/४/१९-४०
=अस्य ब्रह्मचर्यगर्वं, विवाहेन ज्ञानगर्वं, दक्षशापेन स्वज्ञानस्य विस्मरणं, अंगिरसेन च पुनः ज्ञानप्राप्तिः, शिवत्वगर्वं त्रिपुरासुरस्य वधानन्तरं त्रिपुरारित्वेन अस्मै कल्पतरुत्वगर्वं, वृकासुरेण्या वरप्रदानम्, वाणयुद्धे जडीकरणेन दम्भगर्वं, दक्षयज्ञे भगवता गलहस्तेन वारणम्	५६/४/१८-२९
=अनेन सूर्यस्य दर्पभङ्गः कृतः (द्र. सुमाली)	५६/४/३९
=अस्य गुरुः श्रीकृष्णः, अयं दुर्वासागरुड रूपेण अंगिरसः शिष्यः, सतीमरण नष्टज्ञानस्य शिवस्योपदेष्टा अंगिरा गुरुः	५९/२/७७-८५
=शिवलोक कृष्ण एव	७३/४/५३
=अयं ज्ञानाय पूज्यः	१०५/४/१६
=अस्य पूजारहितस्य नरकवासः फलम्	७५/४/८६
=अस्य निन्दने दोषः	७५/४/८६
=अयं ज्ञानात्मकः ज्योतिरूपः	८८/४/२७
=अस्य स्मरणमात्रेण स्वारिष्टविनाशः	११४/४/६२
=अयं ज्ञानात्मकः	११८/४/३१
=अयं सत्वगुणाश्रयः	११९/४/३२
=अयं ज्ञानात्मकः	११९/४/३५
=अयं वेदानां जनकः	१२५/४/११
शिवकवचम् =वाणासुराय शिवोपदिष्टम्	१९/१/४७-५४
शिवगणाः =एषां नामानि	१५/३/२-६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

२९९

शिवदूताः	= एषां नामानि	१५/३/२-७
शिवद्वेषी	= अयं कुक्कुटो भवति	८५/४/१८२-१८५
शिवनिन्दकः	= अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४५
शिवपुराणम्	= अत्र चतुर्विंशतिसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१२
शिवमन्त्रः	= ब्रह्मणा रावणायोपदिष्टः	१९/१/४०
शिवरात्रिः	= अस्मिन् पर्वे अत्र न भोक्तव्यम्	२७/१/११
	= अस्मिन् समर्थः फलं मूलं जलं पिबेत्	२७/१/१२
	= समर्थस्य अस्मिन् पर्वणि अत्र भोजने महारौरवम्	७५/४/५९
	= अत्र विश्वनाथदर्शनम् मुक्तिदग्	७६/४/२२
शिवरात्रिव्रतम्	= अस्य फलम्	२७/२/७५-७७
शिवलिङ्गम्	= अस्य भूमौ स्थापनं नरकजनकम्	९/२/२१
	= इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३२
	= अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७७
	= अस्य भूमौ स्थापकः कृपणो भवति	७५/४/७९
	= अत्र केशवालुक्योः प्राप्तौ क्रमेण यवनत्वमहान्धत्वं च	७५/४/८८
	= स्वप्ने दृष्टं जयं धनं च ददाति	७७/४/३२
शिवलोकः	= अस्य परिमाणदिवर्णनम्, लये शून्यं सृष्टौ शिवपार्षदैश्च युक्तः	२/१/१३
	= अयं ब्रह्मण्डात् परः नित्यः	७/१/२०
	= अस्य वर्णनम्	२५/१/१-१८
	= अयं वाय्वाधारः, दक्षिणेऽस्य बैकुण्ठः वामे गौरीलोकः, ध्रुवलोकोऽधः गोलोकात् पंचकोटि-योजनमधः	२९/३/१-४
शिववाहनम्	= कृष्णरोमकूपोद्भवेषु वलीवर्देषु कोटिसिंहबलः शिववाहनम् नन्दी	५/१/४६
शिवाः	= इमां देवानां तेजोऽशाज्जाता	४१/४/७४
	= इयं दक्षगृहे सतीरूपेण जाता	४१/४/७५-७६

	=इयं यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/१/१७
	=इयं दुर्गायाः नाम, अस्य निर्वचनम्	५७/२/१२
शिवांशः	=दुर्वासाः, अयं शिवांशः	११२/४/५३
शिवाश्रितः	=अयं सदैव कुशली भवति	६/४/२६
शिशिरः	=अयं माघफाल्गुनयोः संज्ञा	९६/४/६१
शिशुपालः	=अयं पूर्व रावणः, अयं कृष्णेन हतो मुक्तः	५६/४/४९
	=अयं कृष्णेन यज्ञे हतः	१३३/४/२६
	=अयं जयः	११५/४/१०१
शिष्टः	=अयं दुर्धर्षात् बिभेति	९/१/८७
शिष्यः	=यः गुरुमर्चयेत्	२८/३/७
	=अयं पुत्रसमः	६०/४/३
	=अस्य पिण्डदाने, अग्निदाने, पालनादौ समानाधिकारः	६०/४/२४
शिष्यपत्नी	=षोडशमातृषु षष्ठी (द्र. भृत्यपत्नी)	५९/४/५६
शिवस्तोत्रम्	=इदं वाणासुरकृतं महास्तोत्रम्	१९/५६-७९
शुकः	=अयं कृष्णद्वैपायनस्य पुत्रः, शिवांशः, ज्ञानिनां वरः	१०/१/४
	=अयं यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/१८
		१६/३/२७
	=महर्षिषु अयं कृष्णरूपः	७३/४/६७
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/५-८
शुकविक्रयी	=अस्मै पात्रं न दद्यात्	८३/४/६३
शुकी	=इयं दक्षकन्या, रुद्रस्य पत्नी	९/१/१४
शुक्तिः	=इयं भूमौ न स्थाप्या	४/४/३६
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१४
शुकः	=अयं भृगोः पुत्रः, च्यवनस्यानुजः	१०/१/१
	=अयं कविषु श्रेष्ठः	३/३/१९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३०१

	= अयं देवैरजितः	६०/२/१०२
	= अयं कविषु कृष्ण एव	७३/४/६८
	= अस्य त्रिकोटिमिताः शिष्याः	१०४/४/३२
शुक्रभानुः	= अयं राधागृहे षष्ठद्वारे दौवारिकः	५/४/२३
शुक्लधान्यम्	= यात्रामस्य दर्शनं मङ्गलम्	१६/३/२३
	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/८
	= इदं स्वप्ने दृष्टं श्रियं करोति	७७/४/२१
	= स्वप्ने ब्राह्मण ब्राह्मणी वा यस्य मस्तके एनं ददाति, स राजा भवति	७७/४/५५
शुक्लपक्षः	= अस्मिन् चन्दन पीयूष-कस्तूरी-कुङ्कुमस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/११
	= अस्य परिभाषा, प्रतिपदमारम्भपूर्णमान्तपक्ष	९६/४/६४
शुक्लपुष्पम्	= अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/८
शुक्लम्	= स्वप्ने दृष्टेदं भस्मास्थिपार्यास वर्जशुभम्	७७/४/३७
शुक्लशैलः	= स्वप्ने दृष्टोऽयं श्रियं करोति	७७/४/६९
शुक्लसर्पः	= स्वप्ने दृष्टोऽयं श्रियं करोति	७७/४/६९
शुण्डी	= अयं वैश्यातीरकन्यायां जातः	१०/१/१०९
शुभकर्म	= वैदिकं कर्म	२५/२/७
शुभवार्ता	= स्वप्ने मूत्रासिक्तशुक्रपान-नरकप्रवेश- नगाप्रवेश-रक्त-समुद्र-सुधा-पानेन अर्थलाभ- शुभवार्ता च	७७/४/१८
	= पक्षिमनुष्ययोः मांस नरो यदि स्वप्ने भुङ्क्ते तदा इमां प्राप्नोति	७७/४/२३
शुभा	= इयं राधा सखी, सुखा इति पाठन्तरम् (द्र. सुखा)	४/४/१८३
शुभाशीः	= एषु कुशलं श्रेष्ठम्	७३/४/८५
शुभाशीर्वचनम्	= ब्राह्मणस्येदं सर्वकल्याणकरम्	८५/४/२१०
शुभांगः	= द्वादशगोपालेषु षष्ठः	२७/४/५९

३०२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

शूद्रः	=अयं ब्रह्मणः पादाज्जातः	१०/१/१६
शूद्राविशौ	=अनयोजातः करणः शूद्रः	१०/१/१८
	=अयं ब्राह्मणीगमनेन नरकं याति	२०/१/३५
	=हरिपूजने अस्य नाधिकारः	२१/४/७८
	=अस्यान्नमभक्ष्यम्	२७/१/४१
	=अस्य मृतद्विजस्य शववहने पदप्रमाणवर्षं नरकवासः	३४/४/३४
	=विप्रसेवा अस्य धर्मः	५९/४/७७
	=ब्राह्मणीगामिनोऽस्य दर्शनं पापाय	७८/४/५०
	=अयं ब्राह्मणीगमनेन, मातृगमनेन च पातकी भवति, कुम्भीपाकेपतति, ततः चाण्डालो भवति, ततः सर्पः, जलौका विष्ठाकीटः, पुंश्चली, योनिकीटः, व्रणक्रिमिः भवति नरयोनी च न जायते	८३/४/७८-८२
	=अस्य धर्मः विप्रार्चनम्	८३/४/७६
	=वंचकः क्रमेण गृध्रः सूकरः श्वपदो भवति	८३/४/७७
	=अस्य कामतः हन्ता, अकामतः वैश्यहन्तु- रिव, अकामतस्तु तदर्धम् पाप्मना युज्यते	८५/४/५३
शूद्रघ्नः	=वैश्यः शूद्रो वा कृमिकुण्डे नरके पतति तत्र यातनाः	८५/४/७०
	=ब्रह्मणः लक्षगायत्री जपेन शुद्ध्यति	८५/४/७४
शूद्रपाचकः	=अयमतिपातकी, कुम्भीपाके पतति तत्र यातनाः	८५/४/९१
शूद्रयाजी	=अस्मै पात्रं न दद्यात्	८३/४/६२
शूद्रशवदाहकः	=अस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४७
	=अयमतिपातकी, कुम्भीपाके पतति तत्र यातनाः	८५/४/९१
शूद्रशवदाही	=अयं शूद्रसमः अस्यान्नम् विट्समम्	७५/४/६९

शूद्रश्राद्धभोजी	= अयमतिपातकी, कुम्भीपाके पतति तत्र यातनाः	८५/४/९१
शूद्रश्राद्धान्नम्	= अस्य भोजने नरकलाभः	७५/४/६५-६६
शूद्रश्राद्धान्नभोजी	= अस्य दर्शनं पापाय = ब्राह्मणः, शूद्रसमः एषां परिगणनम् (द्र. ब्राह्मणः)	७८/४/४७ ८३/४/१९
शूद्रसमा	= असिजीवी, मषीजीवी, देवलः, वृषवाहकः, शूद्रशवदाही, शूद्रापतिः	७५/४/६९
शूद्रापतिः	= अयं शूद्रसमः, अस्यान्नम् विट्समम्	७५/४/६९
शूद्राविशौ	= अनयोजातः करणः शूद्रः = ब्रह्माण्डादूर्ध्वमिदम्	१०/१/१८ ४/४/१८८
शूरभानुः	= अयं पंचगोपेषु पंचमः (द्र. श्रीदामा)	७५/४/११
शूर्पः	= शूर्पकर्ण इत्यत्र शूर्यशब्दः सम्पद्दः ज्ञानार्थश्च	४४/३/९२
शूर्पकर्णः	= शूर्पो कर्णो यस्येति निर्वचनम्	४४/३/९२
शूर्पणखा	= अस्याः शापेन रामस्य पत्नीविरहः = रावणमरणानन्तरं पुष्करे तपः कृत्वा ब्रह्मवरेण कुब्जा भूत्वा कृष्णं प्राप = इयं रावणस्य भगिनी, रामं काम्यमाना तपसा कुब्जा भूत्वा कृष्णं पतिं प्राप्ता = इयं जन्मान्तरे कुब्जा	६२/४/४४ ६२/४/४८-५४ ७२/४/५७ ११५/४/९५
शूलम्	= इदं कृष्णेन दत्तं शिवास्त्रम् = कृष्णदत्तेन शूलेन शिवेन त्रिपुरो हतः = इदं शिवस्य त्रिशूलम्, कृष्णतेजसा समम् = इदं शम्बराय शिवदत्तं शूलम्	३६/४/४३ ३६/४/५४ ३६/४/१०७ ११२/४/२६
शृगालः	= यात्रायां वामे दृष्टोऽयं शुभः = मिथ्या वासुदेवः युद्धाय कृष्णमाहूतवान्, अयं कृष्णेन मृत्युं प्राप्य स्वर्गतः लक्ष्मीशापेन भ्रष्टः, अयं सुभद्रो नाम विष्णुद्वारपालः	१६/३/२६ १२१/४/१-४४

शृगालवासुदेवः	= अस्य चरितम् मोक्षश्च	१२१/४/१-५१
शृङ्गारः	= अयमष्टप्रकारकः	१४/४/३३
	= श्रीकृष्णेन कृतः राधायाः	५३/४/१७-३८
	= अयं चतुःषष्टिकलात्मकः	६९/४/९
	= अयं षोडशविधः कामशास्त्रोक्तः	१२७/४/६
शृङ्गी	= अयं जिह्वलस्य पुत्रः, भीमस्य पिता	४१/४/११७
	= अयं कृषिः, अनेन परीक्षिताय शापदत्ता, कौशिकीतीरेऽस्याश्रमः	४६/२/१०४
	= अस्य लक्षं शिष्याः	१०४/४/४५
शेषः	= अयं वसुन्धराधारः, आधेयः कच्छपस्य	६/४/२११
	= अयं श्रीकृष्णांशः	९/४/१०
	= अयं वसुन्धरा धत्ते	२१/४/११९
	= अस्य जगद्धारकत्वगर्वः गरुडेन दूरीकृतः	५६/४/१५-१७
	= अयं कच्छपाधारः, अस्य पर्वता आधारः	७३/४/१३
	= अयं सूर्यः	७८/४/२९
	= अयं बलदेवरूपेणावतीर्णः	११७/४/१८
	= अयं भगवन्तमनन्तं वदति	१२९/४/७२
शैलः	= स्वप्ने दृष्टः शुक्लाशैलः श्रियं करोति	७७/४/६९
	= एषु सुमेरुः श्रेष्ठः	१३३/४/३६
शैलजा	= इयं पार्वती	१२९/४/९३
शैलपुत्री	= पार्वत्याः नामान्तरम्, इयं जाम्बवती	६/४/१४६
शैलाः	= एषु सप्तसीमाशैलाः	७/१/६
शैवः	= अस्मात् मन्त्रग्रहणे भक्तिहानिः	८३/४/५०
शैवी	= शिवशिष्यत्वात् मनसाया नामान्तरम्	४५/२/८
शोकः	= अपत्यवियोगजन्योऽयम्, एनं राममपि न मुञ्चति	२४/४/३१
	= अयं बन्धुदर्शनेन वर्धते	२५/४/२३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३०५

	=अयमज्ञानिनां भवति न ज्ञानिनाम्	७८/४/२५
	=स्वप्ने नग्ना कृष्णा छिन्ननासा शूद्रविधवां, कपर्दकं, तालफलं शोकसूचकम्	८२/४/६
शोककारणम्	=जलस्थं सूर्यचन्द्रप्रतिबिम्बदर्शनम्	७५/४/२५
	=खलेन सह मिलने शोकोत्पत्तिः	७५/४/२८
शोकापनोदनम्	=देवैः कृतम्	४३/४/१-१०८
शोभा	=इयं कृष्णाप्रिया, देहं त्यक्त्वा चन्द्रमण्डलं गता, इयं रत्नादिषु विभक्ता	१०/२/५३
शौचम्	=लोष्टमिदं कृत्वा ततः जलेन, ततः मृदयुक्तेन जलेन, तत्र मृद प्रमाणम्	२६/१/२७
	=अस्मिन् त्याज्यमृदां नामानि, वल्मीकमूषिको- त्खाता, अन्तर्जला, शौचाशिष्टा, गेहगता, लेपसम्भवा, अन्तःप्राणा, अवपर्णा, हलोत्- खाता, कुशदूर्वाश्चत्थमूलोत्था, शयनोत्था, चतुष्पथगोष्ठगोष्पदक्षेत्रोद्यानगता च मृत्याज्या, विप्रः शौचेनास्नातोऽपि शुध्यति, शौच- हीनाऽशुचिः	२६/१/३७-४०
	=अत्र मुखप्रक्षालनप्रकारवर्णनम्	२६/१/४१-४२
	=अनेन रहिता ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रः म्लेच्छयोनौ पतन्ति	८५/४/२००
शौचसाधनमृदः	=(द्र. मृदः)	७५/४/७३-७६
श्मशानम्	=अत्र शिवस्य प्रीतिकारणं वर्णितम्	३६/४/१०४
श्मश्रुहीनः	=अयं मिथ्यावादी भवति	८५/४/१२३
श्यालकः	=अयं पत्नीभ्राता	१०१/१/१४९
श्यालिका	=इयं पत्न्या स्वसा	१०/१/१४९
श्यालीपतिः	=अयं श्वशुरैकत्वहेतुकत्वात् भ्राता भवति	१०/१/१५२
श्रद्धा	=इयं दक्षस्य कन्या, धर्मस्य पत्नी, धार्मिकस्य माता	९/१/११
	=इयं प्रकृतेः कला, वैराग्यस्य पत्नी (द्र. भक्ति)	१/२/१२९

३०६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= (द्र. रोहिणी)	९६/४/७४-७६
श्रवणा	= (द्र. कुहूः)	२७/१/३८
श्राद्धम्	= कलेः दशसहस्राब्दान्ते अस्य लोपः	७/२/१३
श्राद्धदिनम्	= अत्र यात्रां, युद्धं, नदीतीरं, पुनर्भोजनं, मैथुनं न कार्यम्	८३/४/६१
श्राद्धदेवः	= अयं चाक्षुषात् मनोः परं मनुः	४१/४/१०८
श्रीकृष्णः	= अस्य महिमावर्णनम्	७/२/८१-११७
	= ब्रह्मणपत्नीभिः दृष्टरस्य स्वरूपम्	१८/४/२८-३४
	= अस्य ब्रह्माद्याः देवाः विभूतयः, अयं द्विविधः, द्विभुजः गोलोके, चतुर्भुजः बैकुण्ठे, देवाः अस्य कलाः कलांशा वा	४१/४/६५-६७
	= अस्यांशभूताः प्राकृताः विष्णुरूपिणः	४३/४/६५
	= अस्य स्वरूपवर्णनम्	४३/४/६६-७३
	= अयं द्विरूपः, एकः द्विभुजः, अपरः चतुर्भुजः, गोलोके द्विभुजः, चतुर्भुजः बैकुण्ठे वसति	८६/४/४३
श्रीकृष्णकवचम्	= अस्य प्रभाववर्णनम्	२७/४/१७-५०
श्रीकृष्णजन्मखण्डः	= अस्य कृष्णचरितम्, अध्यायाः १३३, श्लोकाः ११०६५	
श्रीकृष्णजन्माष्टमी- व्रतम्	= अस्य विधिः	८/४/१-८६
श्रीकृष्णांशः	= एते नव ब्रह्मेशशेषविघ्नेशकूर्मधर्मनारायण- नरकार्तिकेयः श्रीकृष्णांशा	९/४/१०
श्रीदामा	= कलहे राधया शप्तः शङ्खचूडो दैत्यो बभूव अस्य शापेन राधा गोपी बभूव	२/४/५
	= अयं कृष्णप्रियकिंकरः	२/४/६१
	= अयं राधाशापेन आसुरीं योनिं गतः (द्र. शङ्ख-चूडः) अस्य शापेन राधायाः गोपीत्व प्राप्तिः	३/४/१००

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३०७

	=अयं राधागृहे एकादशे द्वारे दौवारिकः	५/४/३८
	=अस्य राधया कलहे भूलोके जन्म	१३/४/९१
	=अयं द्वादशगोपालेषु प्रथमः	२७/४/६०
	=अयं कृष्णपार्षदेषु मुख्यः	७३/४/९१
	=अयं पंचगोपेषु प्रथमः (द्र. सुदामा)	७५/४/११
श्रीनिकेता	=सुरेन्द्रस्य पुत्रः, पुरीषतरो पिता	४१/४/११५
श्रीमद्भागवतम्	=अत्र अष्टादशसाहस्रं श्लोकाः	१३३/४/१३
श्रीवनम्	=इदं श्रीकृष्णक्रीडावनम्	१६/४/१
श्रुतयः	=अभिः प्रतिपादितं ईश्वरस्वरूपम्	१९/४/१५५
श्रोतम्	=एकतारकगगनदर्शनेन कर्णरोगागमः	७५/४/२२
श्रोता	=कृष्ण कथा श्रोता निखिलं कुलं पुनाति, अस्या श्रवण मात्रेण अयं स्वकुलं पुनाति तदनन्तरं शतजन्मतपः तपतो भारतेजन्म लभेत्	१/४/३१-३२
श्लेषणम्	=इदं त्रिविधम्	१४/४/३४
श्लेषकारकम्	=एषां नामानि	१६/१/६४-६७
श्लेषहरम्	=अस्य वर्णनम्	१६/१/६७-७१
श्वपचः	=विष्णुमन्त्रविहीनेभ्यो द्विजेभ्यः वैष्णवः श्वपचो वरः	६०/२/५२
श्वसुरः	=अयं पत्युः पिता	१०/१/१४८
	=अयं पत्न्याः पिता	१०/१/१५०
	=अयं जन्मदः इव पिता भवति	१०/१/१५७
श्वश्रुः	=इयं पत्युः माता	१०/१/१४८
	=इयं पत्नी माता	१०/१/१५०
	=षोडशमातृषु एकादशी इयं (द्र. भगिनी)	५९/४/५६
श्वापदः	=ब्रह्मस्वापहारी शतजन्मानि भवति	७५/४/३२
श्वेतचामरम्	=इदं भूमौ न स्थाप्यम्	४/४/३५
	=यात्रायां दृष्टमिदं शुभम्	१६/३/२८

३०८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

श्वेततुरगः	=अस्य दाने गजदानार्द्धं फलम्	७६/४/६०
श्वेताश्वः	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/४-८
	=अयं धर्मवाहनम्	८१/४/५
श्वेताश्वगणः	=कृष्णस्य वामकर्णविवरात् अस्योत्पत्तिः एषु एकः धर्मस्य वाहनम्	५/१/४९

ष

षः	=कृष्णघटकः, षकारः शिववाचकः	१३/४/५७
षकारः	=कृष्णपदे षकारोच्चारणेन पातकानि नश्यन्ति	१३/४/६८
षट्चक्रम्	=एषां नामानि	२०/४/२८
	=इदं योगप्रसिद्धम्, तेषु आज्ञाचक्रं विशुद्धम्	११०/४/१०
षट्चत्वारिंशः	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे गणेशेन विवाहाय तुलस्या आगमनम्, गणेशेन त्यागः, गणेश- तुलसीसंवादः, गणेशपूजायां तुलसीप्रयोग- निषेधः, फलश्रुतिः	४६/३/१-५०
	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे रतिकामयोविलास- वर्णनम्, पार्वतीशिवयो विलासवर्णनम् सुरनारायणसंवादः, रतिभंगदोषवर्णनम् राधाकृष्णयोः रतिवर्णनम्	४६/४/१-६९
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे मनसोपाख्याने, ध्यानम् मन्त्रः पूजाविधिः, स्तोत्रम्	४६/२/१-१४७
षट्त्रिंशः	=अत्राध्याये गणेशखण्डे कार्तवीर्यपक्षीय राज्ञां रामेण वधः, सुचन्द्रेण युद्धारम्भः, रामकृतं देवीस्तोत्रम्	३६/३/१-४५
	=अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे कृष्णस्य दर्पघ्न- त्वम्, शिवस्य दर्पः, तदभङ्गकथाः, शिवस्य वर्णनं, प्रशंसनञ्च	३६/४/१-११७
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे लक्ष्म्युपाख्याने, लक्ष्म्याः समुद्रात् जन्मकारणम्, इन्द्राय दुर्वा- ससः शापकथा, विष्णुनैवेद्यमाहात्म्यम्, अभक्ष्यान्नपरिगणनम्, विषयान्धलक्षणानि, इन्द्राय तत्त्वज्ञानोपदेशः, गर्भकालयोः परिचयः	३६/२/१-१८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३०९

- षट्पंचाशः** = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे राधाकवचम् ५६/२/६८
- षट्पंचाशततमः** = अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे भगवद्गुणवर्णन-
प्रसङ्गेन विष्णुब्रह्मशेषेशधर्मयमसाम्बचन्द्रसूर्य-
गरुडगुरुदुर्वासो जयविजयसुरासुरनारदकाम-
लक्ष्मणकार्तवीर्यपार्थवाणभृगुपरशुरामसुमेरु-
समुद्रवरुणसरस्वतीदुर्गा महालक्ष्मी क्रमेण
गर्वापहरण कथनम्, देवकृतं लक्ष्मीस्तोत्रञ्च ५६/४/१-९०
- षट्श्लोकी** = इदं ब्रह्मकृतं विष्णुस्तोत्रम् ४/४/६०-६५
- षट्षष्टितमः** = अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे दुःस्वप्नभीतया
राधया कृष्णाय तत् कथनम्, कृष्णेन
अध्यात्मयोगेन समाधानं च ६६/४/१-२५
- षट्षष्टितमः** = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सुरथेन जप्तम्,
कृष्णकृतं देवी स्तोत्रम् ६६/२/१-३३
- षट्सप्ततितमः** = अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे दर्शनार्ह-
निरूपणम्, दिनभेदेन दर्शनार्हकथनम्,
दानभेदेन फलभेदकथनम्, स्वप्नस्य
वाच्यस्थानकथनम् ७६/४/१-८२
- = षडक्षरो मन्त्रः प्राप्तः, इह सौमवारिणा पुष्करे
दत्तः २१/४/२०४-२३३
- षडधिकशततमः** = अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे भीष्मकस्य गुप्त-
निमन्त्रणपत्रेणाहूतस्य कृष्णस्य प्रस्थानात्
पूर्वं रेवत्या सह बलस्य विवाहः, ततः
कुण्डिनपुरगमनम्, एतानवलोक्य रुक्मि-
शाल्व-शिशुपालानामुपहासास्पदं वचनम् १०६/४/१२७
- षड्विंशः** = अत्राध्याये कृष्णखण्डे अम्बरीषारव्याने
एकादशीव्रतविधानम् २६/४/९३
- = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने
यमसावित्रीसंवादे कर्मविपाककथनम् ३६/२/१-७२
- = अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे ब्राह्मणवैष्णव-
विधवानां आल्हिकम् शिवेन नारदायोपदिष्टम्,

३१०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

- हरिपूजा, शालग्रामपूजा, षोडशोपचारनामानि
द्वादशोपचारद्रव्याणि २६/१/१-१०३
- =अत्राध्याये गणेशखण्डे जमदग्निकार्तवीर्ययोः
पुनः युद्धे ब्रह्मणा निवारणम् २६/३/१-२६
- षड्विंशाधिक-शततमः** =अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे कृष्णस्यांशतः
राधया सह निवासः, कृष्णस्य ब्रजजनानु-
पदेशः, राधाकृष्णसमागमः, सखिभिः सेवा,
राधाया कुशलप्रश्नः कृष्णोनाध्यात्मिकज्ञान-
कथनम् १२६/४/१-१०३
- =अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे केदारराज्य-
कन्योपाख्यानम् (वृन्दोपाख्यानम्) केदारः
नन्दसावर्णेः पुत्रः, धर्मस्य वृन्दाशापेन क्षयः,
पुनः जीवनम् ८६/४/१-१५१
- षडाननः** =कृष्णादेशात् अंशरूपेण जाम्बवत्याः
गर्भाज्जन्म ६/४/१३५
- षण्णवतितमः** =अत्राध्याये कृष्णखण्डे बालगतिवर्णनम् ९६/४/१-१६
- षष्टितमः** =अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे गुरुपदिष्टेन
शचीसन्देशेन सप्तर्षिवाह्यां शिबिकामारुह्य
शचीं गच्छतो नहुषस्य दुर्वाससः शापेन
सर्पत्वम्, इन्द्रस्य स्वपदप्राप्तिः, सोमयाग-
फलकथनम् ६०/४/५९
- =अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे तारान्वेषणे वृहस्पतेः,
शिवसंवादः, नर्मदातीरगमनञ्च, वैष्णवानां
प्रशंसनम् ६०/२/१-१०४
- षष्ठः** =अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे नारायणेन लक्ष्मी-
सरस्वतीभ्यां विवाहः, ब्रह्मादीनां विवाहः,
शिवेन दुर्गाया विवाहप्रत्याख्यानम्, भक्तेः
स्वरूपम् भेदाश्च, मुक्तेः भेदाः, सिद्धयः,
लिङ्गार्चनस्य फलम्, दुर्गायाः ग्रामदेवतात्वम् ६/१/१-७२
- =अत्राध्याये गणपतिखण्डे पुण्यकव्रताय

	कृष्णाज्ञा ग्रहणम्, गणेशनामानि निर्वचनं च शिवाय विष्णोः वरदानम्, कृष्णवरेण गणेशस्याग्रपूजा	६/३/१-१०६
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सरस्वत्याः नारायण- पत्नीत्वम्, गङ्गाया लक्ष्म्या च कलहे नदीत्वप्राप्तिकरः शापः, तत्र गङ्गासरस्वत्यो नदीत्वम्, पद्मायाश्च तुलसीत्वं वृक्षत्वं च, पद्मानदीत्वं च, स्त्रीपुंसोः लक्षणादीनि	६/२/१-१२३
	= अत्राध्याये कृष्णखण्डे राधास्वरूपवर्णनम्, कृष्णमूर्तिवर्णनम्, देवैः कृता स्तुतिः, कृष्णावतारोपक्रमः, अवताराय गोलोकजनान् आदेशः, नारायणविष्णुसंकर्षणानां कृष्णदेहे लीनता, अवतारादेशः, देवेभ्यः अवतार- स्थाननामकथनम्, देवानां गमनम्, राधायाः गोकुले कृष्णस्य मथुरायां गमनम्	६/४/१-२७८
षष्ठी	= देवसेनायाः नाम, इयं शिशूनां रक्षिका	१७/३/१६
	= अत्र निम्बभक्षणं तिर्यग्योनिप्रापकम्	२७/१/३१
	= इयं प्रकृतेः षष्ठांशभूतेति नाम, बालका- धिष्ठातृदेवी	४३/२/४
	= इयं स्कन्दपत्नी, सिद्धयोगिनी	४३/२/६
	= देवसेना अस्या नामान्तरम्, निर्वचनम्	४३/२/२४
	= इयं ब्रह्मणो मानसीकन्या	४३/२/२५
	= इयं बालकप्रदा देवी, अस्याः प्रतिमासं शुक्लषष्ठ्यां पूजनम्, सूतिकायां षष्ठ्याहे पूजनम्	४३/२/४४-४५
	= अस्याः देव्याः ध्यानम्	४३/२/५१-५२
	= अस्याः देव्याः मन्त्रः	४३/२/५३
	= अस्याः देव्याः स्तोत्रम्	४३/२/५७-७१
षष्ठीदेव्युपाख्यानम्	= इदं त्रिचत्वारिंशोऽध्याये	४३/२/१-७१
षोडशः	= षोडशसहस्रराजकन्याभिः सह कृष्णस्य विवाहः	६/४/२२-४६

	=अत्राध्याये गणपतिखण्डे कृत्तिकाभिः सह स्कन्दस्य देवसभायां गमनम्, यात्रायां मंगलानि	१६/३/१-५४
	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे व्याधिकारणानि, आयुर्वेदविद्याप्रवृत्तेरितिहासः, जरानाशको पापाः, त्रिदोषशमनोपाय वर्णनम्	१६/१/१-८८
	=अत्राध्याये कृष्णखण्डे श्रीवनमधुवनयोः वर्णनम्, वकासुर-प्रलम्बासुर-केशिदैत्यानां वधः, तेषां जन्मान्तरकथनं च, पार्वत्या कृतस्य त्रैमासिकव्रतस्य विधिः, नन्दादेशेन सर्वव्रजजनानां व्रजात् वृन्दावने गमनम्	१६/४/१-१७८
	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे तुलस्याः शंखचूडेन विवाहः, देवदानव-युद्धे शंखचूडविजयः, शंखचूडजन्मवृत्तान्तकथा, राजभवनसंभोग नारीस्वभावादिवर्णनम्	१६/२/१-२०८
	=सतीस्त्रीणां नामानि	४५/४/८-१०
षोडशद्वारम्	=राधागृहे अन्तिमं द्वारम्, अस्य वर्णनम्	५/४/५४-६६
षोडशनामानि	=दुर्गायाः नामानि, नामार्थाश्च	५७/२/२८
षोडशासाहस्रम्	=अत्र कृष्णपत्नीनां संख्या कथितमस्ति	५४/४/१६
षोडशाक्षरः	=गणेशस्य मन्त्रः	
	=ॐ गं गौं गणपतये विघ्नविनासिने स्वाहा	१२३/४/५५
षोडशाधिक- शततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रणाङ्गणे वाणा- निरुद्धयोः संवादः, द्रौपदीरत्योः पूर्ववृत्त- कथनम्, सुभद्रवधः, वाणकुम्भाण्डकार्तिकियानां युद्धे पराजयः	११६/४/१-५४
षोडशांशकः	=अयं श्रीकृष्णः, अयमेव महाविष्णुः, अस्य नाभिकमलात् ब्रह्मणः जन्म	४१/४/६९-७०
षोडशोपचारः	=(द्र. उपचारः)	८/४/१२-१३
	=अत्र पूजनमन्त्राः	८/४/२२-४१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३१३

	= एषां नामानि, आसनं, वसनं, पाद्यमर्घ्यं, पुष्पं, अनुलेपनम्, धूपं, दीपं, नैवेद्यं, यज्ञसूत्रं भूषणं, गन्धं, स्नानीयं ताम्बूलं, मधुपर्कं पुनर्जलम्	२६/४/४६
षोडशोपचारः	= एषां नामानि, आसन-वसन-पाद्यार्घ्या- चमनीय-पुष्प-चन्दन-धूप-दीप-नैवेद्य-गन्ध- माल्य-शय्या-जलात्र-ताम्बूलानि	२६/१/९०-९१
षोडशोपचारपूजा	= अस्याः मन्त्राः	२६/४/६३-७८

स

संज्ञा	= इयमपि प्रकृतेः कला, सूर्यस्य पत्नी	१/२/१३२
	= इयं षोडशसतीषु षोडशी	४५/४/१०
	= स्त्रीस्वभावनिर्देशः	४५/४/३९
	= इयं सूर्यस्य पत्नी	५९/४/२२
सख्यः	= त्रिषष्टिशतकोटिमिताः राधायाः सख्यः	२/४/३८
	= शुभानुगाः चतुर्दशहस्ताणि, स्वयंप्रभानुगाः सप्तसहस्राणि, पद्मानुगा चतुर्दशसहस्राणि, गौरीपद्मा-चतुर्दशसहस्राणि सर्वमङ्गलात्वा षोडशसहस्राणि, सरस्वतीसख्यः त्रयोदश- सहस्राणि, भारतीसख्यः दशसहस्राणि, अपर्णासख्यः चतुर्दशसहस्राणि, रतिसख्यः दशसहस्राणि, गङ्गासख्यः चतुर्दशसहस्राणि, अम्बिकासख्यः षोडशसहस्राणि, सती सख्यः त्रयोदशसहस्राणि	२८/४/३२-३८
	= कृष्णसख्यः त्रयस्त्रिंशत्, राधिकासह- गामिन्यः त्रयस्त्रिंशत्, सुशीलया सह षोडशसहस्राणि, चन्द्रमुख्या सह षोडश- सहस्राणि, माधव्यासख्यः एकादश- सहस्राणि, कदम्बमालासख्यः त्रयोदश- सहस्राणि, कुन्तीसख्यः दशसहस्राणि, यमुनासख्यः चतुर्दशसहस्राणि	२८/४/२६-२८

	= जाह्नवीसख्यः नवसहस्राणि, पद्ममुख्याल्यः पंचदशसहस्राणि, सावित्रीसख्यः पंचदश- सहस्राणि, पारिजातासख्यः दशसहस्राणि स्वयंप्रभानुगाः सप्तसहस्राणि, सुधामुखी- गोप्यः चतुर्दशसहस्राणि	२८/४/२९-३१
	= सतीसख्यः त्रयोदशसहस्राणि, नन्दिनीसख्यः दशसहस्राणि, सुन्दरीसख्यः त्रयोदश- सहस्राणि, कृष्णप्रियासख्यः षोडशसह- स्राणि, मधुमतीसख्यः षोडशसहस्राणि, चम्पानुगाः त्रयो-दशसहस्राणि, चन्दनाल्यः षोडशसहस्राणि, एताः रासमण्डले गताः	२८/४/३८-४१
सगरः	= अस्य पत्न्यां वैदर्भ्यां शंकरवरेण षष्ठिसहस्र- पुत्राणां जन्म	१०/२/४-९
	= अयं सूर्यवंशे राजराजेश्वरः, वैदर्भ्याः सैव्यायाश्च पतिः, असमञ्जसः पिता, षष्ठिसहस्रपुत्राणां एकस्याः कन्यकयाश्च पिता	१०/२/४-१०
सगर्भः	= (द्र. भ्राता)	१०/१/१५०
सगुणः	= मायाश्रितो भगवतो रूपम्	४३/४/५८
सगुणाः	= प्रकृतौ प्रविष्टः कृष्णः ब्रह्मविष्णुरुद्राश्च	७८/४/२८
सङ्कटम्	= पतिभेदात्परं नास्ति	१३/१/३५
सङ्कर्षणः	= अयं सहस्रशीर्षापुरुषः कृष्णपादाब्जे लीनः	६/४/९५
	= अस्य शब्दस्य निर्वचनम्	६/४/१४२
	= गर्गादस्य परिचयः, निर्वचनम्	१३/४/८१
	= अयं कृष्णेन वयसा वर्षाधिकः	१३/४/२३८
सङ्क्रान्तिः	= अत्र गङ्गास्नाने फलं, अमायां च सामान्य- स्नानात् त्रिंशद्गुणं, दक्षिणायने द्विगुणम्, उत्तरायणे दशगुणम्	१०/२/३३
	= (द्र. कुहूः)	२७/१/३८
	= अस्मिन् स्त्रीतैलमांससेवनं निषिद्धम्	७५/४/६०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३१५

सङ्गमः	=विदग्धाया विदग्धेन संगमो गुणवान् भवेत्	१०/१/३६
	=विदग्धाया विदग्धेन संगमो गुणवान् भवेत्	३५/४/१६
	=विदग्धयोः निर्जने सुखः	५९/४/३२
सङ्गीतम्	=यात्रायां शुभम्	१६/३/२९
सच्छूद्रः	=अस्य वधे शतम्लेच्छवधपातकम्	७/४/२४-२५
	=अयं शिविरान्तिके स्थाप्यः	१०३/४/६४
सच्छूद्राः	=गोपनापितभिल्लामोदककूबरताम्बूलि- स्वर्णकारवणिक्जातयश्च	१०/१/१७
सत्यः	=धर्मकर्मणः श्रेष्ठः	७३/४/८७
सती	=इयं दक्षकन्या, देवानां तेजोशेन जाता, इयमेव देहान्तरेण पार्वती	१/३/१२-१४
	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६
	=इयं प्रकृतेः कला, सत्यस्य पत्नी, मुक्तिः इति नामान्तरम् (द्र. दया)	१/२/१११
	=इयं राधा सखी, द्र. सुशीला, नन्दिनी	४/४/१८५
	=इयं प्रसूत्यां दक्षबीजेन जाता, शिवस्य पत्नी	९/१/८
	=इयं दक्षस्य कन्या, शिवस्य पत्नी, पतिनिन्दायां देहं त्यक्त्वा पार्वतीभूत्वा पुनः शिवं पतिं प्राप	९/१/१५
	=अस्याः स्वभावः	९/१/७०
	=अस्याः शवं गृहीत्वा शिवः ब्रभ्राम, यत्र- यत्र अस्याः अङ्गानि पतितानि तत् सिद्धपीठमुच्यते	३६/४/९४
	=इयं कल्पान्तरे शिवा, इयं दक्षकन्या, शिवपत्नी भर्तृनिन्देन देहं त्यागवती	४१/४/७६
	=अस्याः दाहकारणकथनम्	४२/४/८०-९५
	=अस्याः मरणे शिवस्य रोदनस्थानस्य वर्णनम्	४३/४/२०
	=अस्याः देहावयवपातस्थाने सिद्धपीठा- नामुत्पत्तिः कथनम्	४३/४/२६

३१६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अस्याः सती शिवकृतस्तोत्रेण प्रकृतिरूपेण प्राकट्यम्, शिवाय वरदानं च	४३/४/१०-१०४
	=इयं असुरनाशायवतीर्णाया दुर्गायाः अवतारः इयमेव पार्वती	४५/३/९
सती (पतिव्रताः)	=एता षोडश, तासां नामानि	४५/४/८-९
	=दुर्गायाः नाम, अस्य परिभाषा (द्र. नित्या)	५७/२/१३
	=आसां दर्शने पापनाशः	७६/४/३-८
	=इयं दक्षकन्या, पार्वती, शैलजाता राधैव	८४/४/८०
	=इयं पार्वती	१२९/४/९२
सत्कीर्तिः	=इयं स्वकर्मणा भवति	३५/४/७७
सत्पुत्रः	=अयमिहपरत्र च सुखप्रदः	१४/४/२६
सत्यकः	=कंसस्य पुरोहितः, स्वप्नफलज्ञाता	६३/४/१-२९
सत्यभामा	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३८
	=इयमंशेन सावित्री	६/४/१४४
	=इयं कृष्णपत्नी	११२/४/३३-३५
सत्यम्	=अस्य मुक्तिः पत्नी	१/२/१११
	=इदं पुण्येषु श्रेष्ठम्	३/३/१५
	=इदं परमधर्मः	६२/४/२०-२३
	=पुत्रशतादधिकः प्रशस्तः	९३/४/७७
	=अस्मात् परो धर्मो नास्ति	९४/४/७७
सत्यलोकः	=अयं सप्तलोकेषु षष्ठः (द्र. ब्रह्मलोकः)	७/१/१०
सत्यवती	=इयमपि प्रकृतेः कला, सत्यवत्त्रिया इति नामान्तरम्	१/२/१३६
सत्यवान्	=अयं द्युमत्सेनात्मजः, अश्वपतेः जामाता, सावित्र्याः पतिः	२४/२/८
सत्यहारी	=अयं जिह्वाहीनो भवति	८५/४/१२३
सत्या	=दुर्गायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. भागवती)	५७/२/१५
	=इयं कृष्णपत्नी (द्र. कृष्णपत्न्यः)	१२/४/३३-३५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३१७

सत्त्वम्	= शरीरे सत्त्वाधिक्ये मुक्तीच्छा भवति	२४/४/६३
सत्त्वादयः	= एते सत्त्वरजस्तमो रूपाः, ब्रह्मविष्णुरुद्राश्च	७८/४/२७
सदाचारः	= अयं यतीनां बलम्	३५/३/९६
	= अयं वेदादपि बलवान्	१२६/४/४१
सद्गुरुः	= यः शिष्यबोधाय पृष्टमपृष्टं वा व्याख्यायते इति परिभाषा, सद्यः पुण्यलाभकरम्	१/१/३७
	= एषां नामानि, शंखादीनि	७६/४/१३
सद्वंशः	= अत्र दुर्विनीतानां जन्म न भवति	२४/१/१०
सनकः	= अयं ब्रह्मपुत्रः, आनन्दवाचकः शब्दः	२२/१/२८
	= अयं ब्रह्मपुत्रः (द्र. सनन्दनः)	३०/४/२९
	= एते पितुः सृष्टिकरणनिदेशमुल्लंघ्य तपसे गतः	३०/४/३०
	= एते चत्वारः ब्रह्मणः मानसा पुत्रः, एषां स्थिरं वयः, बाला, अनुपनीता, पंचवर्ण- वयस्काः, एषां वर्णनम्, एषां स्मरणं तीर्थस्नानफलप्रदम्	९६/४/२५-३०
सनकादयः	= एते विष्णुवंशसंभूतः, सृष्टिविषये पितर- मनाहत्य तपसे गता	३५/४/३३
सनकाद्याः	= एते ब्रह्मपुत्राः, तपसि स्थिताः	१२/१/४
सनत्	= अयं नित्यवचनः	२२/१/३०
सनत्कुमारः	= अस्य निर्वचनम्, नित्यकुमार इति तदर्थः (द्र. सनत् कुमारश्च)	२२/१/३०
	= अयं ब्रह्मपुत्रः (द्र. सनकः)	२०/४/२९
	= अयं धन्यार्हानां कथामुक्तवान्, तत्र कच्छपस्य समुद्रतटे दर्शनम्	८७/४/४७
	= अस्य शापेन पितृणां मानसीकन्यानां मर्त्येषु विवाहः (द्र. धन्या, मेना, कलावती च)	९४/४/९२
	= अस्य त्रिकोटिमिता शिष्याः	१०४/४/३०
	= अस्य तपोभूमि सिद्धाश्रमः	१२३/४/१०

३१८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं वैष्णवेषु श्रेष्ठः	१३३/४/३८
सनन्दः	=अयं ब्रह्मपुत्रः आनन्दवाचकः शब्दः	२२/१/२८
	=अयं कृष्णस्य वाचकः	२२/१/२९
	=अयं ब्रह्मपुत्रः (द्र. सनत्कुमारः)	३०/४/२९
	=शिवस्य नामान्तरम्	३८/४/३०
सनातनी	=दुर्गायाः नाम, सनाशब्दः सर्वकाले, तनीशब्दः विस्तृतेः निर्वचनम् (द्र. दुर्गा)	५७/२/२७
सन्तः	=एते सत्सङ्गाद्भवति	१/१/४७
सन्ततिः	=अस्य वीर्यादुत्पत्तिः, आधारश्च कामिनी	६/४/२१४
सन्तापः	=अयं सपत्नीकृतः प्राणनाशकः	९/१/५३
सन्तोषः	=अयं शान्त्यां धर्मस्य पुत्रः	९/१/१०
सन्ध्या	=इयं प्रकृतेः कला, कालस्य पत्नी (द्र. रात्रिः)	१/२/१२४
	=इयं सावित्र्यां ब्रह्मणो जाता	८/१/५
	=अस्या अनिवार्यताया वर्णनम्	२३/२/२६-३०
	=शुचिर्भूत्वा धौतवाससी परिधाय पादौ प्रक्षाल्य आचम्य त्रिसन्ध्यं कार्या, अकरणे दोषाः	२६/१/५०-५४
	=वासरेषु इयं कृष्णरूपा	७३/४/७७
	=अनया हीनोऽशुचिः	७५/४/७१
	=सन्ध्ययोः निद्रास्त्री सम्भोगो वा न कर्तव्यः	७५/४/८१
	=सन्ध्ययोर्भोजनं न कार्यम्	८५/४/१०
सन्ध्याहीनः	=अस्य द्विजस्य दर्शनं पापाय	७८/४/४६
	=अस्मै पात्रं न दद्यात्	८३/४/६३
सप्त	=सागराः, वसुन्धराः, पातालाः, स्वर्गाः एते सप्त	५५/४/६-७
सप्तचत्वारिंशः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सुरभिकथा, इयं कृष्णवामाङ्गजाता, धेनूनां माता, अस्याः ध्यानम्, मन्त्रः, स्तुतिः पूजाविधिश्चः	४७/२/१-३३

- सप्तचत्वारिंशः** = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे, इन्द्रस्य गर्व-
कारणम्, अस्यानाचारवर्णनम्, इन्द्रगर्वनाशनम्,
लोमशवृत्तान्तेन इन्द्रस्य दर्पभंगः, इन्द्रस्य
वैराग्यम्, गुरोरुपदेशेन पुनः राज्यभारग्रहणम् ४७/४/१-१६०
- सप्ततितमः** = अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे अक्रूरदृष्टस्वप्न-
वर्णनम्, अस्य व्रजगमनम्, अस्य नन्दकृत-
मातिथ्यम्, अक्रूरेण स्वप्नदृष्टायाः कृष्णमूर्तेः
वर्णनम्, अक्रूरकृता कृष्णस्तुतिः, रामकृष्णयोः
मथुरागमनप्रस्तावे राधादेशेन गोपीभिः रथभङ्गः,
कृष्णस्य तद्दिने यात्रास्थगनम् ७०/४/१-९०
- सप्तत्रिंशः** = अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे लक्ष्म्युपाख्याने इन्द्रस्य
गुरुणा संवादः, कर्मणा भोगेन नाशकत्वम् ३७/२/१-४१
= अत्राध्याये गणेशखण्डे भद्रकालीकवचम् ३७/३/१-२४
= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे हरिनिर्माल्य-
भक्षणे सारमेयत्व प्राप्तिकरः पार्वत्याः शापः,
तत्कथा च ३७/४/१-५५
- सप्तदशः** = ब्रह्मणा उपवर्हणस्य आयुशः क्षयाभावकथनम्,
पुनः जीवनाय प्रस्तावः, ब्राह्मणस्य ब्रह्मादिभिः
संवादः, विष्णुप्रशंसा, विष्णुरूपप्रकटनञ्च १७/१/१-७२
= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे पुष्पदन्तशंखचूड-
संवादः, शिवेन शंखचूडस्य युद्धम्, याचनम्,
शंखचूडेन तुलस्याः अन्तिमः संभोगः १७/२/१-९०
= अत्राध्याये गणेशखण्डे स्कन्दस्य देवसेना-
पत्येऽभिषेकः, देवसेनया स्कन्दस्य विवाहः,
षष्ठ्या गणेशस्य विवाहः १७/३/१-२३
= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे वृन्दावनवर्णनम्,
राधामातुः कलावत्याः परिचयः, वृन्दावन-
नाम्नाः व्युत्पत्तिः, राधाषोडशनामस्तोत्रं,
व्युत्पत्तिश्च १७/४/१-२६३
- सप्तदशाक्षरः** = दुःस्वप्ननाशकरः मन्त्रः, ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं
पूर्वदुर्गतिनाशिन्यै महामायायै स्वाहा ८२/४/५२

३२०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= दशधाजपेन लाभः, शतलक्षजपेन सिद्धिः	८२/४/५३
सप्तदशाधिक- शततम्	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे शिवगणेश- संवादः, कृष्णस्य माहात्म्यवर्णनमुखेना- निरुद्धस्याजयत्ववर्णनम्	११७/४/१-२०
सप्तद्वारम्	= वसुदेवस्य गृहम्, यत्र कृष्णस्य जन्म	७/४/४३
सप्तधा	= प्रदक्षिणीकरणम्, प्रणामकरणम्	६/४/२७०
सप्तनवतितमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे मथुरागमनोद्यतायोद्ध- वाय राधाकृतो ज्ञानोपदेशः, उद्धवप्रस्थानन्तरं राधायाः शोकवर्णनम्	९६/४/१-६५
	= अत्राध्याये कृष्णजन्मखण्डे उद्धवाय राधाकृतो ज्ञानोपदेशः, निवृत्ते उद्धवे राधायाः विरहा- वस्थावर्णनम्	९७/४/१-६५
सप्तपंचाशत्तमः	= अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे महालक्ष्म्या ब्रह्मणे स्वापमानकथनम्, पतिव्रतधर्मवर्णनम्, भगवता महालक्ष्म्याः समाश्वासनम्, जयायाभयदानम्	५७/४/१-३८
सप्तपंचाशः	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे दुर्गोपाख्यानम्, देव्याः षोडशनामानि तेषां निर्वचनानि च	५७/२/१-४५
सप्तपुरुषाः	= माता-भ्राता-श्वसुरः-श्वश्रूः-सुता-जामाता-भृत्यम्	२६/४/९२
सप्तमः	= ब्रह्मकृतपृथिव्यादि-लोकसृष्टिवर्णनम्	७/१/१-२०
	= अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे गंगा-लक्ष्मीसरस्वतीनां परस्परं शापात् नदीत्वम्, कलौ धर्मादीनां स्थितिः, कल्पना वर्णनम्, कल्यवतारः कृतयुगोत्पत्तिः, कल्पान्तेकाशीतीर्थस्य स्थितिर्वर्णनम्, धर्मस्थापनम्, कालपरि- माणम्, देवानां जगदधिष्ठातृत्वम्	७/२/१-११७
	= अत्राध्याये गणपतिखण्डे पुण्यकव्रताय हरेराज्ञा, पार्वत्याः व्रतपूर्तिः, व्रतोद्यापने दक्षिणायां शिवस्य याचनात् पार्वत्या निराशः, देवैः उक्तपेक्षस्य खण्डनम्, पार्वतीकृतं नारायणस्तोत्रम्	७/३/१-१३१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३२१

	=अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे वसुदेवदेवक्यौ कश्यपादिती विवाहः, मायायाः पार्वतीत्वं, एकानंशात्वेन कृष्णभगिनी, दुर्वाससः पत्नी, श्रीकृष्णजन्माख्यानम्	७/४/१-१३२
सप्तम् गर्भः	=अयं शेषांशः, अयं पार्वतीद्वारा रोहिणीगर्भे गतः	६/४/२७८
सप्तमी	=अस्या माघशुक्लायां फलम् =अत्र तालभक्षणं शरीरनाशनम्	१०/२/३७ २७/१/३२
सप्तलोकाः	=धराया ऊर्ध्वम्, भूः, भुवः, स्वः, महः, जनः, तपः, सत्यम् ततः ब्रह्मलोकः	३/२/१३
सप्तविंशः	=अत्राध्याये ब्रह्मखण्डे भक्ष्याभक्ष्यविवेकः, कर्तव्याकर्तव्यकालादिविवेकः =अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने यमसावित्रीसंवादे पुण्यकर्मणां वर्णनम्, पुण्यकर्मफलानि च =अत्राध्याये गणेशखण्डे कार्तवीर्यजामदग्न्योः, तृतीययुद्धे दत्तलब्धेनास्त्रेण जमदग्निवधः, रेणुकाविलापः, ततः परशुरामागमनम्, कार्तवीर्याय शापदानम्, तद्वधप्रतिज्ञा च =अत्राध्याये श्रीकृष्णखण्डे गोपीवस्त्रहरणाख्यानम्, गोपीकृतं सर्वमङ्गलस्तोत्रम्, गौरी-व्रतविधिः, राधाकृतं पार्वतीस्तोत्रम्, कृष्णप्रसादेन गोपीनामभीष्टसिद्धिः	२७/१/१-४६ २७/२/१-१४५ २७/३/१-६७ २६/४/१-२४३
सप्तविंशत्यधिक- शततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे राधाकृष्णयोः, गोकुलगमनम्, ब्रजजनेन मेलनम्	१२७/४/१-४५
सप्तषष्ठितमः	=अत्राध्याये प्रकृतिखण्डे सुरथेन जप्तं ब्रह्माण्डमोहनं नाम देवीकवचम् =अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे राधाकृष्णयोः संगवर्णनम्, तेन तुष्ट्या राधया कृष्णस्तुतिः, कृष्णेन राधायै अध्यात्मोपदेशः	६७/२/१-२६ ६७/४/१-८२

	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे स्वप्नदर्शन- फलानि, सामवेदे काण्वशाखायां च स्वप्नाध्यायः, निष्फलस्वप्ननिरूपणम्, अप्रकाश्यस्वप्नकथनम्, सुस्वप्नकथनम्	७७/४/१-७६
सप्तसमुद्राः	=एषां जन्मकथा	३/४/१-११७
सप्तस्वर्गः	=अयं धराधारः	७३/४/१५
सप्ताधिकशततमः	=अत्राध्याये श्रीकृष्णजन्मखण्डे रुक्म्या- दीनामुपहासश्रवणरुष्टेन बलेन तेषां युद्धे मर्दनम्, शतानन्दनिर्दिष्टेन यथा भीष्मक- द्वारा वरयात्रिकाणां सत्कारः, कृष्णस्य मण्डपप्रवेशः, देवपूजादिकं, मण्डप- वर्णनम्, भीष्मककृतं कृष्णस्तोत्रम्	१०७/४/१-१०१
सप्ताशीतितमः	=कृष्णनन्दसंवादे कुमारागमनम्, कृष्णकुमार- संवादेन नन्दस्य मोहः, धन्यनिरूपणम्	८७/४/१-८२
सप्तसंभाषा	=अवलोकनमिति पर्यायः	११२/४/४८
समागमः	=साधूनामयं त्रिषु लोकेषु दुर्लभः	१६/४/६३
समाधिः	=सुरथेन सह देव्या आराधकः वैश्यः द्रुमिणः =सुरथेन संगतस्य वैश्यस्य नाम =अयं वैश्यः, प्रकृत्या कृष्णोति द्व्यक्षरं मन्त्रं प्राप्य पुष्करे जप्त्वा गोलोकं गतः	६१/२/१०५ ६२/२/१३ ६३/२/४२-४४
समुत्पत्तिः	=इयं कर्मणा घटते	२१/४/११५
समुद्रः	=अयं स्रोतःस्वतां श्रेष्ठः =अयमंशेन शन्तनुः =अस्यागस्त्येन दर्पभंगः कृतः =अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः =स्वप्नेऽस्य दर्शने श्रीलाभः =द्वारका निर्माणाय स्थानं दत्तवान्	३/३/२० ६/४/१८१ ५६/४/६१ ७६/४/१६ ७७/४/६९ १०३/४/७
समुद्रमथनम्	=अस्य कारणम्, मथनप्रकारः, रत्नानां प्राप्तिश्च	३८/२/१-६३
समुद्राः	=एते सप्तः, एषां नामानि	७/१/४-५

	=विरजायां कृष्णाज्जाताः पुत्राः, विरजाशापेन समुद्रत्वप्राप्तिकथा, एषां नामानि, जलं च सस्यार्थम् (द्र. सागराः)	३/४/३१
सम्पत्तिः	=इयं प्रकृतेः कला, ईशानस्य पत्नी (द्र. धृतिः)	१/२/१०७
	=आसुभक्तिश्रेष्ठा	३/३/२०
सम्बन्धः	=अयं त्रिविधः-(१) विद्याजः, (२) योनिजः, (३) प्रीतिजः	१०/१/१६४
	=नामसम्बन्धः चतुर्थः	१०/१/१६६
	=अयं देशभेदेन मान्यः विगर्हितश्च, विश्वामित्रेण अयं अवैदिकः, निन्दितः, कल्पितः	१०/१/१६८
	=अयं देशभेदे दुस्त्यजः अकीर्तिकरश्च, तेजीयसा दोषाय न भवति	१०/१/१६९-१७०
	=सर्वजातिषु समानः सम्बन्धः, तेषां नामानि	१०/१/१३८
	=अयं विधिवशः	१७/४/१३१
	=अयं विद्यायोनिभेदेन द्विविधः, अतः पुत्रे शिष्ये च समता	१३१/४/२९
सम्भाषणम्	=कृष्णस्य बन्धुभिः	६/४/२४९
सम्भाषा	=वार्तालापस्य संज्ञा	४७/४/१३८
	=वाग्विलासः	९८/४/१३
सम्भोगः	=शंखचूडस्य तुलस्या सहास्य सविधिवर्णनम्	१६/२/११५-१५३
	=शंखचूडस्यन्तिमः सम्भोगः	१७/२/७७-९०
	=एकान्ते परं सुखम्	२/३/१९
	=अयं रसिकाभिः सह निर्जने अति दुर्लभः	३०/४/७५
सरभा	=इयं दक्षस्य कन्या, कश्यपस्य पत्नी, चतुष्पदां माता	९/१/१८
सरस्वती	=इयं परमात्मनः मुखतः जाता, अस्याः स्वरूपम्, इयं नागाधिष्ठातृदेवी	३/१/५४-५९
	=इयं नारायणस्य पत्नी	६/१/१

=इयं तृतीया प्रकृतिः, अस्याः स्वरूपम्, कार्यं च	१/२/३०-३८
=अस्या आदिदेव्याः जिह्वाग्राद् जन्म	२/२/५४-५५
=वसन्तपंचमी अस्याः जन्मतिथिः पूजा तिथिश्च	४/२/२३
=इयं प्रकृतिभेदेषु एका, अस्याः कृष्णेन प्रथमा- पूजा कृता, अस्याः पूजया मूर्खत्वनाशः	४/२/११
=अस्याः चरितम्	४/२/१२-३०
=इयं कृष्णयोषितः वक्त्रात् माघशुक्लपंचम्यां जाता, कृष्णं पतिं कामयन्ती तन्निर्देशेन नारायणं पतिं कृतवती, ततः प्रभृति वसन्त- पंचम्यामस्याः पूजा प्रचलति	४/२/१२
=अस्याः नारायणोक्ता काण्वशाखीया पूजापद्धतिः	४/२/३३-९१
=माघशुक्लपंचमी अस्या पूजातिथिः	४/३/३४
=अस्यै देयानि नैवेद्यानां नामानि	४२/३९-४७
=अस्याः नारायणपत्नीत्वम्, पद्मायाः गंगया सह कलहः, तत्र परस्परं शापेन नदीत्वम्, पद्मायाः वृक्षत्वञ्च	६/२/१-४४
=गङ्गाशापेन नदीत्वम्, शापान्ते ब्रह्मपत्नीत्वम्	६/२/५३
=इयं नारायणवरेण कलया नदी, अर्द्धांशा ब्रह्मणो गृहे, स्वयं नारायणगृहे स्थास्यति	६/२/८५
=इयं भारते गता इति भारती, वागधिष्ठात्रीति वाणी, अस्य निर्वचनम्, यथा हरिः सरस्सु तस्येयं	७/२/१-४
=इयं राधासखी द्र. सुशीला, गङ्गा	४/४/१८४
=इयं नारायणस्य पत्नी	६/४/७७
=इयं कृष्णस्य वागधिष्ठातृदेवी	३६/४/५९
=इयं सतीषु प्रथमा	४५/४/८
=शिवयोः सदा संश्लेषपूर्वकालं गमय इत्यास्याशीः	४५/४/१३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३२५

	= गङ्गाया कलहे अस्याः दर्पभङ्गः	५६/४/६४
	= इयं बैकुण्ठे लक्ष्मीः द्र. महालक्ष्मी	५६/४/७९
	= इयं बैकुण्ठे मूर्त्यन्तरेण राधा (द्र. वेदमाता)	८४/४/७६
	= इयं हरेः भार्या	८६/४/३८
	= इयं विदुषां श्रेष्ठा	८८/४/५९
	= इयं देहे जिह्वायां तिष्ठति	९४/४/११०
	= रुक्मिण्याः सूतिकागृहात् बालस्य दैत्येन समाहरणकथा	११२/४/१४-१७
	= अस्याः जन्मः (द्र. दुर्गा)	१२५/४/२६
	= इयं हरेः पत्नी वामे पार्श्वे तिष्ठति	१२९/४/८८
	= इयं पण्डितेषु श्रेष्ठा	१३३/४/४०
सरस्वतीकान्तः	= इदं विष्णोर्नाम	४/४/५७
सरः	= अस्य निर्माणे शतवापीसमं पुण्यम्	१४/४/२५
सरोवरम्	= अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१०
	= अस्य रचना फलम्	७६/४/४९
	= स्वप्नेऽस्य दर्शने श्रीलाभः	७७/४/६९
सर्पः	= एषु वासुकिः श्रेष्ठः	३/३/२२
	= कालियसर्पवधे दोषाः	१९/४/६२-७०
	= ब्रह्मस्वापहारी भवति	७५/४/३६
	= स्वप्नेऽस्य दंशेऽर्थलाभः	७७/४/२६
	= स्वप्ने दृष्टः धनपुत्रविजयप्रतिष्ठाप्रदः	७७/४/२९
	= स्वप्ने दृष्टः शुक्लसर्पः श्रियं करोति	७७/४/६९
	= अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१४
सर्पमाता	= इयं कद्रूः	९/१/१७
	= इयं कद्रूः, अस्याः रोहिणीरूपेण जन्म	९/४/४०
सर्पघ्नः (कालियस्य)	= चतुर्वर्णः ब्रह्महत्याजन्यपापचतुर्थांशेन युज्यते असिपत्रे नरके च पतति यातनां भुङ्क्ते	८५/४/७८-७९

३२६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

सर्पाः	= एषां जातिगणना नास्ति, मनसा देवी एषां भगिनी	९/१/४१
सर्पि	= अयं सप्तसमुद्रेषु चतुर्थः, अस्य परिमाण मत्र वर्णितम् (द्र. दधि)	७/१/५
सर्वकर्महीनाः	= वोढुः, पञ्चशिखः, लोमकः, आसुरिः, एते हरिसेवकाः शतकल्पायुषः	९६/४/३३-३४
सर्वकामावसायिता	= सिद्धिषु अष्टमी (द्र. सर्वज्ञत्वम्)	६/१/१८
सर्वज्ञत्वम्	= सिद्धिषु नवमी (द्र. हरश्रवणम्)	६/१/१९
सर्वतः	= अस्य त्रिलक्षं शिष्याः	१०४/४/४३
सर्वतीर्थाश्रयः	= अयं गुरुः	५९/४/१५२
सर्वदानम्	= ब्राह्मणभोजनेन सर्वदानफलम्	७६/४/६४
सर्वदेवाः	= एषां नामानि	८/४/४६
सर्वदेवाश्रयः	= अयं गुरुः	५९/४/१५२
सर्वदेहः	= अत्र ईशः प्रविष्टोऽपि निर्लिप्तः	७८/४/३०
सर्वधरः	= अयं करधकृतो निदानग्रन्थः	१६/१/२१
सर्वनाशकारणम्	= गवां ब्राह्मणानां वैष्णवानां च हिंसा = देवदेवलविप्रवैष्णवानां वित्तधनयोः हरणे सर्वनाशः	७५/४/२९ ७५/४/३०
सर्वभक्षः	= अंगिरसः शापेन अग्निः सर्वभक्षो बभूव	१८/४/८३
सर्वमङ्गलस्तोत्रम्	= अस्य विधिः, फलानि	२७/४/१७-३२
सर्वमङ्गला	= दुर्गायाः नाम, निर्वचनम् (द्र. अम्बिका, द्र. मङ्गलम्) = इयं राधा सखी = राधायाः नाम, परिभाषा (द्र. महालक्ष्मीः)	५७/२/१८-१९ ४/४/१८३ ८४/४/७६
सर्वविघ्नहरपुष्पम्	= एतद्धृत्वा गजेन्द्रमस्तकं गणेशमस्तको भूत्वा अग्रपूजां लभते	२०/३/५४
सर्वसम्पत्प्रदकवचम्	= सप्तप्राप्तये इन्द्रेणाराधितम्	२२/३/५-१७
सर्वसारः	= अयं बुधकृतो ग्रन्थः	१६/१/२०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३२७

सर्वस्वी	= अयं नापितात् गोपकन्यायां जातः	१०/१/११३
सर्वाग्र्यम्	= सिद्धिषु सप्तदशी. (द्र. अणिमा गरिमा)	६/१/२०
सर्वादिसृष्टिः	= अत्र क्लृप्ताः प्रलयान्तस्थायिनः, अत्र नारायणमहेश्वरो क्लृप्तौ	५/१/१-३
सर्वाधारः	= विराजो नामान्तरम्	९६/४/४६
सर्वाध्यात्मिकाः	= एभिर्युतमीश्वरस्वरूपम्	१९/४/१६०
सर्वान्तरात्मा	= जीवेषु कृष्णः	७३/४/५७
सर्वेशः	= (द्र. कृष्ण)	७८/४/२२
सर्षपः	= यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२५
सवत्सा धेनुः	= यात्रायां दृष्टा शुभा	१६/३/२८
सस्यम्	= इदं प्राणिनां प्राणः	२१/४/९९
सस्यभूमिः	= अत्र पुरीषत्यागो न कर्तव्यः	७५/४/७३
सहदेवः	= व्याधिसिन्धुविमर्दनस्य कर्ता	१६/१/१८
	= अयं स्वर्वैद्यांश समुद्भवः	६/४/१८०
	= अयमन्यस्य ब्रह्माण्डस्य ब्रह्मा	३३/४/६८
सहस्राक्षः	= पाण्ड्यदेशाधिपः, दुर्वाससः शापेन तृणा- वर्तोऽसुरोऽभवत्, अस्या शापकथा	११/४/१६-३५
	= पुष्कराक्षस्य नामान्तरम्, परशुरामेण सपुत्रो हतः	४०/३/१
	= सूर्यस्य वरेण इन्द्रः सहस्राक्षतां गतः	६१/४/१०
सहिष्णुः	= अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य क्षमा माता	९/१/११
	= अत्र धरा श्रेष्ठा	११/१/१६
साक्षिणः	= कर्मसाक्षिणां नामानि, एते धर्म-सूर्य-चन्द्र- वह्नि-वायु-पृथिवी-जल-सन्ध्या-रात्रिदिनानि	१४/३/२२-२३
साक्षी	= अस्य गुणाः	४४/३/४-७
	= अयं निरीहः कृष्णः	३६/४/६६
	= अयं देहे परमात्मनः स्वरूपम्	९४/४/१०८

३२८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	= अयं ईश्वरो भवति	११९/४/३७
सागराः	= कृष्णात् विरजायां जाताः पुत्राः, विरजाशापेन समुद्रत्वं सप्तमस्य सर्वतः कनिष्ठस्य लवणसागरत्वं जम्बूद्वीपस्थत्वम्, अन्येषां अन्यद्वीपस्थत्वम्	३/४/२१-३१
	= एते सप्त	५५/४/६
साङ्ख्यः	= भगवन्तं ज्योतिरूपं वदति	१२९/४/७५
सात्विकः	= विष्णोः शिवस्य च स्वभावः	८/१/२१
साधुः	= एषां विच्छेदो मरणादतिरिच्यते	१३/४/२२१
	= अस्य प्रशंसा	१२५/४/४-११
साध्वी	= आसु पार्वती श्रेष्ठा	११/१/१७
	= इयं नारी, अस्या लक्षणम्	२३/१/२२
	= इयं पतिमादाय स्वर्गं याति	२८/३/५
	= पतिसेवासु रताः	३५/४/९६
साध्वीशापः	= अयं अनश्वरः	४२/४/३४
सान्दीपिनिः	= कृष्णस्योपनयने गायत्रीमन्त्रदः	१०१/४/१५
	= अस्य त्रिकोटिशिष्याः	१०४/४/३९
सान्नाहिकाः	= अयं युद्धादौ सहायकानां संज्ञा	११९/४/६
	= वाणस्यैषां नामानि (द्र. उन्मत्तभैरवः)	१२०/४/१२
सापराधः	= इमं धर्मिष्ठः क्षमया यदि न शपेत् सर्वनाशः तस्य भवति	५७/४/२४
	= अस्य दण्डादाने सर्वनाशः	५७/४/२४
	= धर्मः अस्य दण्डं करोति	५७/४/२५
साम	= साम्नां अयं कृष्णरूपः	७३/४/५५
सामवेदः	= अत्रोक्तेन स्तोत्रेण नारायणस्तुतिः	६/४/८८
	= अस्य कण्वशाखाया पुण्यकाण्डे स्वप्ना-ध्यायः	७७/४/२-३
साम्बः	= अयं विमातृशापेन गलत्कुष्ठी बभूव	५६/४/३५

सारः	=जम्बूलोके भारतं सारम्, तत्र वृन्दावनम्, तत्र गोधः, तासु राधा	९८/४/२०-२२
सारमेयः	=एते सरमापुत्राः	९/१/१८
सारमेयाः	=एते सरमासुताः	९/१/४६
सावर्णिः	=अयं गौतमस्य पुत्रः	१०/१/११
	=अयं श्राद्धदेवात्परं मनुः, अयं सूर्यपुत्रः	४१/४/१०८
सावित्री	=अस्याः कृष्णस्य रसनाग्राज्जन्म	४/१/२
	=अयं ब्रह्मणः पत्नी	६/१/२
	=इयं चतुर्थी प्रकृतिः, अस्याः स्वरूपं कार्यं च	१/२/३८-४४
	=इयमपि प्रकृतेः कला	१/२/१३६
	=(द्र. सुशीला, गायत्री)	४/४/१८३
	=इयं वेदजननी, प्रथममश्वपतिना पूजिता, तस्य पुत्री बभूव	२३/२/१-३
	=सकृज्जपेन दिनकृतस्य पापस्य नाशः, दशधा जपेन दिवारात्रि कृतस्य पापस्य नाशः, शतधाजपेन मासार्जितस्य पापस्य नाशः, सहस्रजपेन वर्षकृतस्य, लक्षजपेन जन्म- कृतस्य, दशलक्षजपेन त्रिजन्मकृतस्य, शतलक्षजपेन सर्वस्य पापस्य नाशः	२३/२/१४-१६
	=इयं गायत्रीवरेण अश्वपतेः कन्या, द्युमत्सेनसुतस्य सत्यवतः पत्नी	२४/२/१-६
	=ब्रह्मणः अस्यां वेदादयः पुत्राः जाताः	८/११/१-९
	=इयं राधा सखी	४/४/१८३
	=इयं कृष्णजन्मोपक्रमे अग्निचिती, वसुन्धरा, सत्यभामा, शैव्या च	६/४/१४४
	=इयं वेदमाता, अग्निचिती नाम्ना जाता	६/४/१४३
	=इयं षोडशसतीषु तृतीया	४५/४/८
	=अनया शिवः ताम्बूलदानाय प्रेरितः	४५/४/१५

	=इयं ब्रह्मलोके लक्ष्मीः	५६/४/७९
	=अस्याः वेदमातात्वगर्वः, कालेन सपुत्राया अस्याः दर्शनम्	५८/४/२
	=इयं साध्वीषु कृष्णरूपा, इयं वेदमाता	७३/४/७२
	=इयं वेदमाता, ब्रह्मपत्नी, पार्वतीरूपा	१२९/४/८९
	=अस्याः जन्मकथनम् (द्र. दुर्गा)	१२५/४/२६
सावित्रीव्रतम्	=ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां संयतः चतुर्दश्यामुपोऽस्य इदं व्रतं कुर्यात्	२३/२/४२-४४
	=अस्य पूजाविधिः, ध्यानम्	२३/२/४५-७३
	=अस्य स्तोत्रम्	२३/२/७९-८७
सावित्र्युपाख्यानम्	=त्रयोविंशोऽध्यायादारभ्य चतुस्त्रिंशं यावदध्यायेषु अस्य वर्णनम्	२३/२/१-८७, २४/२/१-३७, २५/२/१-३४, २६/२/१-७२, २७/२/१-१४५, २८/२/१-१८, २९/२/१-२७, ३०/२/१-२१८, ३१/२/१-६१, ३२/२/१-३३, ३३/२/१-१२१, २४/२/१-९९
साहसिकः	=अयं बलेः पुत्रः, अस्य रूपेण तिलोत्तमा मुमोह	२३/४/१५
	=अयं बलिपुत्रः, दुर्वाससः शापेन धेनुकत्वं गतः	२३/४/४६
	=दुर्वाससः शापकारणम्, निर्लज्जत्वात् गर्दभ- योनिप्राप्तिकरः शापः	२३/४/१३२
	=बलिपुत्रो दैत्यः, तालवने गर्दभाकृतिः धेनुको बभूव, कृष्णचक्रेण हतः	२४/४/८७

सिद्धः	= अयं चतुस्त्रिंशद्विधः सर्वकर्मोपहारकः, अयं द्वाविंशतिविधोऽपि सिद्धिसाधन कारणम्	७८/४/३१-३२
	= एषु गणेशः श्रेष्ठः	८८/४/५७
	= एषु कपिलः श्रेष्ठः	१३३/४/३८
सिद्धपीठम्	= यत्र एषां सतीदेहावयवपातः अस्य तत्रोत्पत्तिः	४३/४/२६
सिद्धमन्त्रः	= तपस्विना साधितस्य अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१६
	= ॐ सर्वेश्वराय सर्वविघ्नविनाशिने मधुसूदनाय स्वाहा	७८/४/३७
	= अनेन वाञ्छितां सिद्धिं लभते	८२/४/५४
	= अयं कृष्णेन नन्दाय कथितः	७८/४/३३
	= अयं मन्त्रः महागूढः सामवेदे कथितः सिद्धिदः, अस्य शतलक्षजपेन सिद्धिः, अस्य नारायण क्षेत्रे जपेन सिद्धिः	७८/४/३७-३८
सिद्धयोगिनी	= इयं गङ्गायाः रहस्यं विज्ञाय, श्रीकृष्णपाम्भोजे विवेश	११/२/८१-८२
	= इयं नाना रूपधरा	६९/४/७
	= इयं राधाया जननी	६९/४/८
सिद्धान्नम्	= अस्य दर्शनेन पुण्यम्	७६/४/१९
	= स्वप्नेऽस्य लाभे श्रीप्राप्तिः	७७/४/५४
(पक्वान्नम्)	= इदं अयः पात्रे न भक्ष्यम्	८५/४/४
सिद्धार्थम्	= यात्रायां दृष्टं शुभम्	३३/३/२५
सिद्धाश्रम्	= अत्र राधाया माधवेन सह गणेशपूजा कृता	१२३/४/३
	= भारतेऽस्य महत्त्वम्, अत्र सनत्कुमारः सिद्धिमाप्तवान्, अस्य नामकरण कारणम्, सिद्धानां नामानि	१२३/४/८-१२
सिद्धिः	= एषा अणिमादयः अष्टादश, ग्रन्थे गरिमाया नाम न दृश्यते	६/१/१८-२०
	= एताः विंशतिः, तासां नामानि, अणिमा- लघिमा, प्राप्तिः प्राकाश्यं, महिमा, ईशित्वं,	

	वशित्वं, कामावसायिता, दूरश्रवणम्, परकायप्रवेशनम्, मनोयायित्वं, सर्वज्ञत्वम्, वह्निस्तम्भं, जलस्तम्भं चिरजीवित्वं, कायव्यूहं, वाक्सिद्धिः, मृतानयनं, सृष्टिकरणं प्राणाकर्षणञ्च	७८/४/३३-३६
सिन्दूरम्	= मङ्गले तैलताम्बूलसहितसिन्दूरदानमुचितम् = इदं यात्रायां दृष्टं शुभम् = अनेन नार्यः स्वं प्रसाधयन्ति = इदं नारीभिर्मस्तके धार्यते	९/४/७९ ३३/३/२८ ५३/४/१९ ७२/४/३१
सिन्दूरबिन्दुः	= नारीभिः दाडिमीकुसुमाकृतिरियं धार्यः	७२/४/२६
सिन्धुकन्या	= इयं क्षीरोदे लक्ष्मीः = कृष्णमनसा लक्ष्मीरूपेणोत्पन्ना पार्वती	५६/४/७८ १२९/४/८९
सिंहः	= अयं चतुष्पदेषु श्रेष्ठः = अयं यात्रायां दृष्टः शुभः = अस्य दर्शनेन पापनाशः = अस्य मांसमभक्ष्यम् = कलिङ्गराजपुत्रः दारुणात् ब्रह्म-शापात् विप्रेणाभ्युदितस्तेन सिंहत्वं गतः	३/३/२५ ३३/३/१८ ७६/४/४८ ८५/४/१५ १२२/४/१८
सिंहगणः	= कृष्णस्य दक्षकर्णविवरात् अस्योत्पत्तिः, एषु एकः प्रकृत्यै वाहनाय दत्तवान्	५/१/५१-५२
सिंहद्वारः	= अयं राजद्वारस्य संज्ञा	१०३/४/२४
सिंहिका	= इयं दितेः पुत्री, हिरण्यकशिपुहिरण्याक्षयोः भगिनी, सैहिकेयस्य माता, निऋतेः पत्नी	९/१/३५
सीता	= इयं प्रकृतेः कला, स्वयं लक्ष्मीरूपा = इयं पूर्वं वेदवती, लक्ष्म्या अंशभूता, पूर्वतपसा रामं पतिं प्राप = इयं अयोनिसम्भवा, जनकस्य पुत्री, रत्नमालाया पुत्री, श्रीरामस्य पत्नी	१/२/१३९ १४/२/२१ १७/४/३५-३७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३३३

	= इयं कुशध्वजस्य पुत्री, वेदवती	१७/४/२०८
	= अस्या जन्मप्रकारः	२७/४/१४७-१६६
	= इयं जनकस्य अयोनिजा सुता	२७/४/१५८
सीमापहारी	= अयं कालसूत्रे पतति	८५/४/१४०
सीमाशैलाः	= एते सप्त	७/१/६
सुकर्म	= अस्य कीर्तिः पत्नी	१/२/११४
सुकृतम्	= इदं कर्म, इयं दुष्कृतं न नाशयति	८५/४/४१
	= इदं दुष्कृतेन न नश्यति	८५/४/४१
सुकृतिनः	= एषां कामः वाच्छामात्रेण सिद्ध्यति	२४/४/४३
सुखम्	= एषु हरिचिन्तनं श्रेष्ठम्	३/३/१४
	= स्पर्शसुखेषु स्त्रीस्पर्शसुखं श्रेष्ठम्	२४/१/२६
	= इदं सुदिने भवति	४७/४/१८
सुखसारः	= स्त्रीरसः	३०/४/७५
सुखा	= इयं राधासखी (द्र. सुशीला, पद्मालया, शुभा इति पाठान्तरम्)	४/४/१८३
सुखी	= सुभार्यः सुपुत्रः सुकर्मा भवति	११/३/२४
	= स्वप्ने दुःखी एनं दृष्ट्वा सुखी भवति	७७/४/७०
सुगन्धिपवनः	= अस्य दर्शनेन सद्यः पुण्यलाभः	७६/४/१३
सुचन्द्रः	= भारते राजा, अस्य गृहे रम्भा जन्म ललाभ	१४/४/४४
	= अयं हरेरंशः, मनुवंश्यः, कलावत्याः पतिः, अस्या विषयभोगात् विरतिः, अस्य वृषभानु- रूपेण जन्म	१७/४/३९-१०६
	= अस्य राजधानी अयोध्या, अयं पुष्कराक्षस्य पिता	३७/३/५
	= तुलस्यां शखचूडस्य पुत्रः	१८/२/८
	= रैवते मन्वन्तरे नृपः, ब्रह्मवरेण विष्णुपार्षदत्वं गतः	३१/४/१-२२
	= सूर्यवंशीयः क्षत्रियः, परशुरामेण युद्धे हतः	३६/३/१८-१९

३३४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

सुतः	= अयं शतकान्ताप्रियः	२४/१/२८
	= सप्तसुतानां नामानि	५९/२/७०
	= एते वरज-वीर्यज-क्षेत्रज-पालक-विद्या- गृहीतः-मन्त्रगृहीताश्च	५९/२/७०
	= स्वप्ने दृष्टोऽयं धनलाभाय भवति	७७/४/३२
सुतपाः	= अयं भारद्वाजः, अस्य पत्न्यां, अश्विभ्यां बलात्कारेण वैद्यं पुत्रं जनयामासतुः अयं कृष्णादेशेन पितृकन्यां परिणीय कल्याणमित्रं पुत्रं प्राप, अस्य शापेन अश्विनीकुमारस्य रोगीत्वं यज्ञ भागानधिकारित्वञ्च	११/१/२-११
	= अनेन सुयज्ञः शप्तः, विरूपस्य पुत्रः	५३/२/१८
	= अयं वसुदेवस्य पूर्वजन्मनि नाम, अस्य तपसा प्रीतः कृष्णपुत्रत्वेन वृतः, पृश्निरस्य पत्नी	७/४/९५-९६
सुतलम्	= इदं सप्तपातलेषु तृतीयम् (द्र. तलातलम्)	७/१/१३
सुता	= पिता इमं सत्पुरुषाय दत्त्वा सुखी भवति	४/३/७
	= इयं षोडशमातृषु द्वादशी (द्र. गर्भधात्री)	५९/४/५७
सुदर्शनम्	= इदं चक्राणां श्रेष्ठम्	३/३/२८
	= अयं गन्धर्वस्य गन्धवाहस्य पुत्रः, पार्वती- सरसः पुष्पचौर्येण प्रलम्बासुरत्वं गतः	१६/४/३७-७२
	= इदं हरेश्चक्रम्	२५/४/३१
	= इदं सुतीक्ष्णं षोडशारं च	२५/४/३१
	= अयं तेजसा नारायणशम्भुसमः	३६/४/११६
	= इदं हरेः अस्त्रम्, अस्त्रेषु प्रधानं च	३८/२६
	= शस्त्राणामिदं श्रेष्ठम्	७३/४/८५
	= अयं चक्रः कृष्णहस्ते उपस्थितः	१०३/४/४
सुदामा	= अयं कृष्णस्य सखा, विरजाकलहे राधया- शप्तः शंखचूडत्वं गतः, अस्य शापात् राधा भूमावगता	४९/२/२२-३१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३३५

	=अयं राधागृहस्य दशमद्वारे दौवारिकः	५/४/३६
	=अयं द्वादशगोपालेषु द्वितीयः	२७/४/६०
	=अयं पंचगोपेषु द्वितीयः (द्र. वसुदामा)	७५/४/११
	=अस्य दारिद्र्यं दूरीकृत्य कृष्णः सप्तपौरुषीं श्रियं ददौ	११३/४/४०-४१
सुदिनम्	=इदं कर्मसाध्यम्	४३/४/५३
	=इदं सुखस्य कारणम्	४७/४/१८
सुधर्मा	=इयं नगरी अत्र कृष्णस्य प्रवेशवर्णनम्, तत्र देवैः, राजभिः प्रजाभिश्च दत्तानामुपहाराणां वर्णनम्	१०४/४/८२-९३
	=अयं द्वारकायां कृष्णसमा	१०४/४/९९, १२१/४/१
सुन्दरः	=अयं द्वादशगोपालेषु सप्तमः	२७/४/५९
सुन्दराः	=एषां नामानि-मन्मथ-चन्द्रमित्र-जयन्त- नलकूबरअश्विनौ बुधदितिपुत्राः	३२/४/२०-२१
सुन्दरी	=इयं राधासखी (द्र. सुशीला, कृष्णप्रिया)	४/४/१८४
	=इयं शतशृङ्गे लक्ष्मीः	५६/४/८१
	=इयमप्सरस्सु श्रेष्ठा	५९/४/१६
	=इयं सुस्थिरयौवना	६९/४/५
	=आसु राधा श्रेष्ठा	८८/४/५९
सुपार्श्वः	=राधागृहे अष्टम् द्वारे द्वौवारिकः	५/४/२९
	=अयं द्वादशगोपालेषु पंचमः	२७/४/५७
सुपार्श्वकः	=अयं गन्धर्वस्य गन्धवाहस्य पुत्रः, पार्वती- सरसः पुष्पचौर्येण केशीत्वं गतः	१६/४/३७-७२
सुप्रभा	=इयं नदी, गन्धमादने पर्वते अस्यास्तटे, धराद्रोणयोस्तपवर्णनम्	९/४/२०
	=काचिन्नदी, यत्र धर्मवक्रात् नारायणेन कृष्णाख्यानप्रसङ्गेन श्रुतम्	१९/४/११०

३३६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

सुबलः	= अयं राधागृहस्य नवमद्वारे दौवारिकः	५/४/३३
	= अयं नन्दगोपकलावत्याः पिता	६/४/६४
	= अयं द्वादशगोपालेषु चतुर्थः	२७/४/५९
सुब्राह्मणः	= अस्य दर्शनेन तीर्थस्नानफलं भवति	७६/४/२
सुभद्रः	= अयं बाणस्य सेनापतिः, अनिरुद्धेन घातितः	
	अयं कुम्भाण्डस्य भ्राता	११६/४/३२-३९
	= अयं नारायणस्य सप्तद्वारस्य द्वारपालः, लक्ष्मीशापेन शतवर्षभोग्येन भ्रष्टः, स्वं वासुदेवं प्रख्याप्य कृष्णेन हतः बैकुण्ठं जगाम, अयमेव मिथ्यावासुदेवः, (द्र. शृगालः)	१२१/४/३३
सुमालिः	= शिवभक्तः, एकः राक्षसः, मालिनः भ्राता, अयं सूर्येण हतः, तेन शिवेन सूर्योऽपि हतः	१८/३/६
	= सूर्यकोपेनाऽयं कुष्टी, सूर्याराधनया तन्निवृत्तिः	१८/३/२१
सुमाली	= अस्य प्रभया रात्रेरभावः, अयं शिवभक्तः सूर्येण हतः (द्र. माली)	४८/४/२
सुमुखी	= इयं राधासखी (द्र. सुमुखी, सुखा)	४/४/१८३
सुमेरुः	= अयं ब्रह्मनिर्मितः प्रमुखः पर्वतः, अष्टसु पर्वतेषु प्रथमः (द्र. कैलासः)	७/१/३
	= वायुद्वारा अस्य शृङ्गभङ्गेन दर्पभङ्गकृतः	५६/४/६१
	= अयं पर्वतेषु कृष्णः	७३/४/७१
	= वह्निवीर्यात् अस्योत्पत्तिः अयं सुवर्णगिरिः	१३१/४/३७
	= अयं शैलेषु श्रेष्ठः	१३३/४/३६
सुयज्ञः	= अयं उत्कलस्यपुत्रः	५०/२/८-११
	= कश्चन राजा, रत्नमालावत्याः पिता	३०/४/६१
सुयज्ञोपाख्यानम्	= इदं ५०-५५ अध्यायेषु वर्णितः इदं राधोपाख्यानम्	
सुरः	= एषु कृष्णः श्रेष्ठः	११/१/१६
सुरतम्	= रतिकामयोः सुरतवर्णनम्	४६/४/१-१८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३३७

	= पार्वतीशिवयोः रतिवर्णनम्	४६/४/१९-४०
	= राधाकृष्णयोः वर्णनम्	४६/४/६२-६८
सुरथः	= अयं अत्रिपुत्रस्य चन्द्रस्य प्रपौत्रः, बुधस्य पौत्रः, चैत्रस्य पुत्रः	५८/२/४-५
	= अयं आधिरथस्य पुत्रः, कोलाधिपः, उत्कलाधिपेन नन्दिना पराजितः, निशायां हयमारुह्य गहनं वनं गतः, पुष्पभद्रातटे वैश्यं प्राप्य मेधसाश्रमं गतः अयं मनुस्वं प्राप	६१/२/२-८
	= अयं चैत्रवंशोद्भवो राजा, अयं दक्षसावर्णिनाम-मनुः	४१/४/१०९
सुरनिम्नगा	= सुरशरीरजा, इयं भगीरथेनानीता तम भागीरथी प्रकीर्तिता	३४/४/१६-२०
सुरभिः	= इयं दक्षस्य कन्या, कश्यपस्य पत्नी, गवां महिषाणां च माता	९/१/१७
	= इयं गोमहिषादीनां माता	९/१/४६
	= इयं प्रकृतेः कला, गवां जननी	१/२/१३०
	= यात्रायां दृष्टेऽयं शुभा	१६/३/२८
	= अस्याः मन्त्रः	४७/२/१६
	= अस्याः मन्त्रस्य लक्षजपेन सिद्धिः, अस्याः ध्यानम्	४७/२/१७-१९
	= अस्याः पूजाविधिः	४७/२/२१
	= अस्या महेन्द्रकृतास्तुतिः	४७/२/२४-३३
	= इयं वृन्दावने कृष्णेच्छया तस्य वामांगज्जाता	४७/२/५-६
	= अस्याख्यानम्	४७/२/१-३३
	= यात्रायां दृष्टा शुभा	१६/३/२८
	= इयं कामधेनुषु कृष्णरूपा	७३/४/६३
	= स्वप्ने अस्या अकस्माल्लाभे भूमिलाभः पतिव्रताभार्यालाभश्च	७७/४/४३
सुरसा	= इयं कालियनागस्य पत्नी	१९/४/१५

३३८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

सुरा

=अयं सप्तसमुद्रेषु तृतीयः (द्र. सर्पिः) अस्य
परिमाणम्

७/१/५

सुराः

=एते त्रिकोटिसंख्यकाः, कृष्णस्य पृष्ठतो जाताः

५/१/७६

=एते कश्यपाददित्यां जाताः

९/१/१९

=एते तिस्रः कोटयः

३/२/१८

=कृष्णाज्ञया एभिः दिव्यस्य गोलोकस्य दर्शनम्

४/४/६५-१८९

=इन्द्राद्याः कृष्णकलांशसम्भूता

३६/४/६४

=एषां दैत्यैः दर्पभङ्गकृतः

५६/४/५०

=एते मातुः शतगुणाधिकाः

८३/४/१२

=एते उद्देशो भोजिनः

८३/४/१३

=एते भगवतः प्राणाः

८३/४/४१

=नराणां वर्षेण एषां रात्रिदिनं भवति, तत्र
उत्तरायणं दिनम्, दक्षिणायनं रात्रिः

९६/४/८३

=एते भगवन्तं स्वेच्छामयं वदन्ति

१२९/४/७०

=एषु कृष्णः श्रेष्ठः

१३३/४/३७

सुरेन्द्रः

=अयं इन्द्रसावर्णेरुत्तराधिकारी, श्रीनिकेतोः
पिता

४१/४/११४

सुवर्णम्

=अस्य भूमौ स्थापनं नरकजनकम्

९/२/२०

=इदं तैजसानां श्रेष्ठम्

३/३/१०७

=यात्रायामस्य दर्शनं मङ्गलप्रदम्

१६/३/२४

=यात्रायां दृष्टमिदं शुभम्

३३/३/२०

=अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्

७५/४/७८

=अस्य भूमौ स्थापकः प्रजाहीनो भवति

७५/४/८०

=अस्य दर्शनेन पापनाशः

७६/४/७-८

=स्वप्नेऽस्य दर्शने कुटुम्बार्थयोर्लाभिः

७७/४/१९

सुवर्णः

=अस्य सहस्रं शिष्याः

१०४/४/४४

=अस्योत्पत्तिकथा प्रश्नः

१३१/४/७

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३३९

	=अस्य अग्निरेतसः उत्पत्तिः (द्र. सुमेरुः)	१३१/४/३४-३८
सुवसनम्	=अत्र पार्वतीस्कन्दगणेशानन्दिशिवदर्शनेन जन्मसाफल्यम्	७६/४/४३-४४
सुवाकः	=अस्य वृक्षः शिबिरस्य दक्षिणे पश्चिमे हर्षदः, ईशाने सुखदः, अन्यत्रापि शुभदः	१०३/४/४०
सुबेलः	=अयमष्टसु ब्रह्मनिर्मितेषु पर्वतेषु सप्तमः (द्र. गन्धमादनः)	७/१/३
सुवेषः	=अयं योषितामाकर्षकः	२३/४/७९
सुव्रतः	=अयं प्रियव्रतस्य मालिन्यां पत्न्यां जातः षष्ठीदेव्या रक्षितः पुत्रः	४३/२/३७
सुशीलः	=अस्य शान्तिः लज्जा च द्वे भार्ये	१/२/११९
सुशीला	=इयं राधासखी, एताः षट्त्रिंशसंख्याकाः	४/४/१८२
	=इयं गोपीनां त्रयस्त्रिंशद् सखीषु प्रथमा	६/४/२३२
	=इयं स्वाहावतारः	६/४/१४५
	=इयं गोपीषु प्रमुखा, एताः षष्टिसंख्याकाः	५३/४/३९
	=इयं केतकीवने लक्ष्मी	५६/४/८२
सुस्त्री	=इयं जन्मान्तरसंगिनी	२४/४/२१
सुस्वप्नदर्शनम्	=इदं नीचाय न वक्तव्यम्	७६/४/७८
	=इदं विप्राय वाच्यम्	७६/४/७९
	=देवालये देवाय, अश्वत्थाय, तुलस्यै, वटाय वा वाच्यम्, अकथने चतुर्गुणं फलम्	७६/४/८०
	=अत्र अस्य वर्णनम्	७७/४/१-७६
सूकरः	=हरेरनिवेद्यभोजनशीलः ब्राह्मणः अयं भवति	५९/४/७०
	=ब्रह्मस्वापहारी शतजन्मानि सूकरो भवति	७५/४/३२
	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१४
सूतः	=अयं ब्रह्मयज्ञे यज्ञकुण्डाज्जातः, ब्रह्मणाधीत- पुराणानां वक्ता	१०/१/१३४-१३५
	=पौराणिकेषु अयं कृष्णः	७३/४/८२

३४०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

सूतकम्	= पिता-माता-गुरुभार्या-शिशुः-अनाथबान्धवाः एते पुंसां नित्यपोष्या, ये एतां भस्मान्तं न पुष्णाति ते दैवैः पित्र्ये कर्मार्हः न भवन्ति	६०/४/६
सूतिका	= इयं प्रसविनी माता	९/४/६२
सूतिकागारम्	= प्रसवगृहम्, जयागारम् इति नामान्तरम्	९/४/५७
सूतिकागृहम्	= अत्र प्रसूतिकाले स्थाप्यवसूनां नामानि, एते खङ्ग-लोह-जल हुताशनाः	७/४/४९
सूत्रधारः	= अयं ब्रह्मशापात् पतितः वर्णसंकरः, अयाज्यः	१०/१/२१
सूत्रधारः (बढ़ई)	= यज्ञकाष्ठरचनायां बिलम्बकरणादयं ब्रह्मशापेन पतितो बभूव	१०/१/९३
	= अयं ग्राममध्ये न वसेत्	१०३/४/६७
सूनुः	= (द्र. जन्म)	१०/१/१४५
सूपकारः	= शूद्राणां सूपकारस्य दर्शनं पापाय	७६/४/४६
सूर्यः	= अयं देवहेलनात् शिवभक्तं वृषध्वजं शशाप, ततः शङ्करेण पीडितोऽयं ब्रह्मणा ततश्च कृष्णेन रक्षितः	१३/२/१४-२४
	= अस्य रवौ संक्रान्तौ वा पूजनफलम्	२७/२/९७-९८
	= अयं तेजस्विनां श्रेष्ठः	३/३/११
	= अस्य शापेन स्याद्भङ्गमभवत्	१२/३/४९
	= अयं सुमालिवधजन्यशिवकोपेन मृतः, पुनः शिवप्रसादाज्जीवितश्च	१८/३/१३
	= अयमाराधितः व्याधिं हन्ति	१९/३/१०
	= अस्य पूजामन्त्रः	१९/३/१६
	= इन्द्राय गुरुणोपदिष्टमस्य कवचम्	१९/३/१९-३३
	= अस्य स्तोत्रम्	१९/३/३६-४२
	= यात्राकाले दृष्टोऽयं शुभः	३३/३/२०
	= यात्रायां मेघाच्छन्नस्यास्योदयः दृष्टः शुभः	३३/३/२४
	= अयमीश्वराज्ञया तपति	६/४/३८
	= अस्यांशेन कर्णः	६/४/१८०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३४१

=कृष्णस्य तेजः	३६/४/६३
=अयं एकदैवोदयं कृत्वाऽस्तं गतः शिवभक्तौ मालिसुमालिनामानौ दैत्येन्द्रौ दीप्तिं कर्तुं समुद्यतौ, तेन रुष्टः अयं शूलेन तौ जघानौ इमं हन्तु महादेवः रुषा ज्वलन् दुद्राव ब्रह्मणः प्रार्थनयाऽस्य रक्षा	४८/४/१-१८
=अस्य तेजसो दर्पं शिवः शूलेन जहार तेनास्य मृत्युः पुनरुज्जीवनञ्च	५६/४/३६-४१
=अस्य पत्नी संज्ञा	५९/४/२२
=अयं तेजस्विनां कृष्णः	७३/४/५३
=अयं व्याधिविनाशाय पूज्यः	७५/४/१५
=अयं अस्तकाले न दर्शनीयः	७५/४/२४
=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/३-८
=अस्य कोणाकै उत्तरायणे दर्शनपूजनाभ्यां मुक्तिः	७६/४/४२
=अयं स्वप्ने दृष्टः व्याधिं निराकरोति	७७/४/२६
=अयं शेषः कलानिधिः	७८/४/२९
=अयं धर्मिणां साक्षी	७९/४/१९
=अत्र अस्य राहुग्रस्तताशापकथा वर्णितम्	७९/४/८-६०
=जमदग्निशापेन राहुग्रस्तता, मेघाच्छन्नता, हततेजस्कता चेति	७९/४/३१-३३
=जमदग्निना अस्य संवादः, परस्परं शापः, जमदग्निशापेनास्य राहुग्रहत्वादि वर्णनम्, सूर्यशापेन जमदग्नेः क्षत्रियेणापमानं मरणं च	७९/४/१४-४०
=अयं साक्षान्नारायणः	७९/४/४३
=ब्रह्मवरेण अस्य स्वल्पकालिकं घनाच्छन्नत्वम्, कदाचिद्राहुग्रस्तत्वम्, तत्र केषांचिददृश्यः अन्येषां कृते पुण्यदृश्यत्वम्, अन्यथा सर्वदा पुण्यदृश्यत्वम्, जन्मसप्ताष्टरिः फांकचतुर्थे- दशमे जन्मक्षेनिधनं नृणामदृश्यत्वम्	७९/४/४६-४९

३४२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं मस्तकाले, घनाच्छन्ने मध्याह्ने, जले अर्द्धोदिते च काले पापदृश्यः	७९/४/५०
	=भार्यादुःखनिमित्तेन भार्ययाहेतुभूतया अस्य श्वसुरेण श्यालकेन हततेजस्कत्वम्, मालीसुमालियुद्धे शङ्करेणास्य पराजयः	७९/४/५१-५२
	=अयं तेजस्विषु श्रेष्ठः	१३३/४/३८
सूर्यतनया	=इयं यमुना, कालिन्दीरूपेण कृष्णपत्नी	६/४/१४२
सूर्यप्रभा	=इयं यात्राकाले दृष्टा शुभा	३३/३/२०
सूर्यभानः	=अयं द्वादशगोपालेषु दशमः	२७/४/६०
सूर्यभानुः	=राधागृहेऽयं तृतीयद्वारस्य दौवारिकः	५/४/१२
सूर्यमणिः	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३४
सूर्यवेधः	=गृहे प्राङ्गणे न निषिद्धः	१०३/४/६२
सूर्यसुता	=यमुनाया नामान्तरम्	२७/४/३४०
सृगालः	=ब्रह्मस्वापहारी भवति	७५/४/३७
	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१५
सृञ्जयः	=एकः राजा, अस्य कन्या नारदेन विवाहिता	१३०/४/१६
सृञ्जयकन्या	=इयं तपसा शिवात् नारदं पतिं ययाचे	१३०/४/५
सृष्टिः	=अस्याः वर्णनोपक्रमः	३/१/१-८७
	=अस्या वर्णनम्	४/१/१२९
	=श्रीकृष्णेन सृष्टिक्रमवर्णनम्	२/२/२८-९०
	=कालप्रेरणया कृष्णस्य स्त्रीपुरुषरूपेण द्विधा- भवनम्	२/२/२८
	=अस्याः गणेशेन क्रमवर्णनम्	४२/३/३४-६९
सृष्टिक्रमः	=अस्य कथनम्	९/१/१-९९
सेतुः	=अस्य रचना फलम्	७६/४/४९
सेनाङ्गम्	=इदं हस्त्यश्वरथपादाति रूपेण चतुष्टयम्	८३/४/७३
सेनापतिः	=एषु स्कन्दः प्रधानः	७३/४/६०
सेनापतीश्वराः	=बाणस्य सेनापतीनां नामानि द्र. कुभांडः	१२०/४/१२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३४३

सैव्या	= इयं सगरस्य पत्नी, असमञ्जा नाम्नी एकस्याः कन्यकायाश्च माता	१०/२/४-६
	= इयमंशेन सावित्री	६/४/१४४
सैहिकेयः	= अयं राहुः, सिंहिकायाः पुत्र, निऋतिरस्य पिता, अयं नैऋतोऽपि	९/१/३५
सोदरः	= (द्र. भ्राता)	१०/१/१५०
सोमदत्तः	= अयं मिथिलेश्वरः, अस्य परशुरामेण युद्धम् वधश्च	३६/३/२-८
सोमपानम्	= अस्याधिकारीकथनम्, यस्य त्रैवार्षिकं धान्यम्, सैवास्य अधिकारी	६०/४/५८
सोमयागः	= अनेनेन्द्रस्य ब्रह्महत्या निवृत्तिः = अयं ब्रह्महत्याप्रशामकः, अत्र वर्षमेकं यज- मानः सोमलतापानम्, वर्षमेकं फलभोजनम्, वर्षमेकं जलमिति त्रैवार्षिकं व्रतम्, बह्व्रो भूरिदक्षिणः अयं न सर्वसाध्यः, अत्र देवो महाराजो वा कर्तुमलम्	६०/४/५१ ६०/४/५६-५९
सौदातिः	= अयं ब्रह्मपुराणस्य वक्ता	१/१/२
सौदामिनी	= इयं यात्राकाले दृष्टा शुभा	३३/३/५०
सौन्दर्यम्	= इदं रसिकालिङ्गनेन सफलम्	४२/४/८
सौभरिः	= कश्चन यमुनातीरवासी मुनिः, अस्य शापेन गरुडस्य यमुना हृदेऽप्रवेशः = अस्य सहस्रं शिष्याः	१९/४/१२३ १०४/४/३८
सौराष्ट्रम्	= भारते प्रदेशः अधुनापि तथैव	१०५/४/५६
सन्यासः	= अयं कलिवर्ज्यः	११५/४/११२
सन्यासी	= अस्य परिभाषा = हरौ सर्वन्यासोऽस्य धर्मः = अस्य चर्या = एषां दर्शने पापनाशः	३६/२/११८-१२६ ५९/४/७७ ५४/४/७८-८२ ७६/४/३-८

	=अयं विवेकिषु श्रेष्ठः	७३/४/८५
	=अस्मात् मन्त्रग्रहणे मृत्युः	८३/४/४८
	=अस्य धर्मः, अयं दण्डग्रहणमात्रेण नारायणो भवति, अस्य चरणस्पर्शेन वसुन्धरा पूता भवति, अस्य स्पर्शेन पापहानिः, एनं भोजयित्वा अश्वमेधफलं लभते, नमस्कारे राजसूयफलम्	८३/४/८३-८७
	=अस्य सायाह्ने भिक्षाचर्या, तत्र प्राप्तपरित्यागे दोषः, मिष्टान्नयाचननिषेधः, अयमेकवासा भवेत्, ग्रामे एकरात्रं वसेत्, यानारोहणे, धनग्रहणे स्वधर्म पातित्वम्	८३/४/८८-९१
	=कुवृत्या स्वधर्मादयं पतति	८३/४/९२
	=अयं कृष्णविवाहयात्रायां सम्मिलितः	१०५/४/८१
संयमिनी	=इयं यमस्य राजधानी	२४/२/१३
संवर्तः	=अयं क्षुद्रकल्पेषु गण्यते	५/१/१०
संवत्सरः	=अयं वत्सरेषु श्रेष्ठः	३/३/८
संवरणः	=अयं नागः, कद्रोः पुत्रः द्वादशः (द्र. धृतराष्ट्रः)	९/१/४०
संवादः	=मालावत्या ब्राह्मणस्य	१५/४/१-५६
	=गृहस्थाश्रमप्रवेशविषयकः ब्रह्मनारदसंवादः	२३/१/२-४५
	=शंखचूडेन शिवस्य	१८/२/६७-८४
	=सावित्र्या यमेन	२४/२/१४-३७
	=तक्षकस्य धन्वन्तरिणा संवादः	४६/२/१०७-१०८
	=तारा हेतो ब्रह्मणः शुक्रेण संवादः	६१/२/१-७४
	=गणेशपरशुरामयोः	४२/३/१-६९
	=सुरथेन मेधसः संवाद	६२/२/११-४२
	=प्रकृतिसुरथयोः संवाद	६५/२/१-४३
	=विप्रबालकेन्द्रसंवादे, अनन्तलोकब्रह्मेन्द्रादि- प्रतिपादनेन इन्द्रदर्पभङ्गः	४७/४/८७-१३४
	=कार्तिकेयेन कृत्तिकागृहे नन्दिना सहसंवादः	१५/३/१२-४३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३४५

	= ब्रह्मलोकं गतेन परशुरामेण ब्रह्मणा संवादः	२८/३/५१-८२
	= गणेशपरशुरामयोः संवादः	४२/३/१-६९
	= मालवत्या ब्राह्मणस्य	१५/४/१-५६
	= गणेशपरशुरामयोः संवादः	४२/३/१-६९
	= कृष्णानन्दसंवादे सांसारिकज्ञानकथनम्	७५/४/१-१०५
	= चन्द्रसम्बन्धे शुक्रेण ब्रह्मणः संवादः	८१/४/२१-२४
	= चन्द्रसम्बन्धे शुक्रेण शिवस्य	८१/४/२५-५०
	= परमात्मस्वरूपप्रतिपादनपरः राधोद्धवसंवादः,	९५/४/१-३७
	= उद्धवेन राधायाः	९३/४/१०
	= उद्धवाय रत्नादिदानम्	९३/४/५३-७४
	= राधासन्देशः	९३/४/८५-१००
	= वाणानिरुद्धयोः	११५/४/१-११६
	= शिवगणेशसंवादे कृष्णस्वरूपवर्णनम्, बाणरक्षणादेशश्च	११७/४/१-२०
संसर्गः	= अयं पुण्यतो भवेत्	४३/४/५५
संसारः	= अयं जलबुद्बुदवच्चञ्चलः	७८/४/१७
	= अयं स्वप्नवन्मिथ्या, मोहकरणम्, पाञ्च- भौतिकः, मायया सत्यबुद्ध्या प्रतीतिः, अयं कामादिभिवेष्टितः, निद्रादिभिवेष्टितः, मनोबुद्ध्याद्याश्रयः	७८/४/१८-२१
संसारबीजम्	= राधाकृष्णौ, अनयोः गुणगुणिनोरिव योगः	६/४/२१६
संसारमोहनकवचम्	= अयं गणेशकवचम्	१३/३/७८-९३
संसारविजयम्	= राधाषोडशनामस्तोत्रस्य नामान्तरम्	१७/४/२४८
	= शिवकवचमिदम्, असितकृतेन अस्य पाठेन देवलस्य जन्म	३०/४/५६
संस्कृताग्निः	= अनेन दाहो भवति, अत्र दग्धदेहा नारी पतिं याति	२८/३/१३
संहर्तृत्वम्	= सिद्धिष्वन्यतमा (द्र. अमरत्वम्)	६/१/१९

३४६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

संहार	= अयं भैरवेषु कृष्ण एव	७३/४/७८
संहारभैरवः	= अष्टभैरवेषु द्वितीयः (द्र. कालिगौरवः)	
	= अयं महाविष्णोः दर्पहारकः कृष्णावतारः	५६/४/५
	= नवभैरवेषु द्वितीयः अयं बाणस्य सान्नाहिकः	१२०/४/१३
संहितापञ्चकम्	= ब्रह्मसंहिता, शिवसंहिता प्रह्लादसंहिता, गौतमसंहिता, कुमारसंहिता चेति	१३३/४/२६
सांवत्सरिकज्ञानम्	= इदं नन्दाय कृष्णोपदिष्टम्	७४/४/२५
स्कन्दः	= देवप्रयत्नेन भूमौ पतितेन शिवरेतसा अस्य जन्म	१/३/२४-४३
	= कृतिकाभिः सहास्य शिवदूतैः शिवसमीपे आनयनम्	१६/३/१-५४
	= देवसेनया अस्य विवाहः	१७/३/१५
	= अस्य सैनापत्येऽभिषेकः	१७/३/१-२३
	= अयं सेनापतिषु कृष्णरूपः	७३/४/६०
स्कन्दपुराणम्	= अत्र शताधिकं एकाशीतिसाहस्रम् श्लोकाः	१३३/४/१८
स्कन्धः	= अयं पल्लवाधारः आधेयश्च तरोः	६/४/२०९
स्तुतिः	= नारायणेन कृता भगवतः श्रीकृष्णस्य स्वरूप-वर्णनपरा स्तुतिः	३०/१/१-२१
	= तुलसीस्तवः	२२/२/१८-३३
	= सावित्रीकृता यमस्तुतिः	२८/२/८-१८
	= गोलोके ब्रह्मकृता कृष्णस्तुतिः	५/४/९३-१२६
	= ब्रह्मकृता, कृष्णस्तुतिः	६/४/२१
	= शंकरकृता श्रीकृष्णस्तुतिः	६/४/२२
	= धर्मकृता श्रीकृष्णस्तुतिः	६/४/२३
	= देवैः कृता कृष्णचन्द्रस्य गर्भस्तुतिः, अत्र हरेः चतुर्विंशतिः नामानि	७/४/५४-६०
	= वसुदेवकृता कृष्णस्तुतिः	७/४/८२-९२
	= मालावती कृता विष्णुस्तुतिः	१८/१/९-४९

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३४७

= इन्द्रकृता कृष्णस्तुतिः	२१/४/१७९-१९९
= अस्य उपदेशपरम्पराकथनम्	२१/४/४९-१२६
= नन्दकृता कृष्णस्तुतिः	२१/४/२०४-२३३
= पूजान्ते श्रीकृष्णस्य स्तुतिः	२६/४/८२-८५
= गोपिकाभिः कृता पार्वतीस्तुतिः, अस्य सम्प्रदायक्रमः	२७/४/१७-३५
= असितकृताशिवस्तुतिः, ब्रह्मणा प्राचेतसे दत्तम तेनासितायेति सम्प्रदायः	३०/४/४३-५२
= कन्यादानोत्तरं हिमालयकृता शिवस्तुतिः	४४/४/६३-७१
= ब्रह्मकृता सूर्यरक्षार्थं शिवस्तुतिः	४८/४/१०-१८
= धन्वन्तरिकृता मनसादेवीस्तुतिः	५१/४/६३-६७
= घटकनाटकस्त्रीलुब्धकामिदरिद्रमूर्खाणां वचनं सदा स्तुतिपूर्वं भवति	१०५/४/४२
= दुर्वाससः कृता कृष्णस्य	११२/४/५०-५१
= दुर्वाससा विरचिता हरेः स्तुतिः	११२/४/५०
= शिशुपालकृता कृष्णस्य	११३/४/२८-३५
= गणेशकृता राधायाः	१२४/४/३-१८
स्तुतिपाठकः = (द्र. महः)	१०/१/१३६
स्तोत्रम् = नारायणकृता कृष्णस्तोत्रम्	३/१/१०-१७
= शम्भुना कृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्	३/१/२४-२९
= ब्रह्मकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्	३/१/३५-४०
= धर्मकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्	३/१/४१-५२
= सरस्वतीकृतं कृष्णस्तोत्रम्	३/१/६०-६४
= दुर्गाकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्	३/१/८०-८६
= सूर्यकृता सुतपसः विप्रस्य स्तुतिः	११/१/१२-२४
= महापुरुषस्तोत्रम्, कुमारेण शूद्राय नारदयो- पदिष्टम्	२१/१/३२-४४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

=सरस्वती स्तोत्रं याज्ञवल्क्येन प्रोक्तम्	५/२/१-३५
=विष्णुकृतं भूमिस्तोत्रं ध्यानं च	८२/२/५१-६२
=विष्णुपदीस्तोत्रं नारायणप्रोक्तम्, एकविंशति- पद्यात्मकम्	१०/२/११३-१३९
=गङ्गास्तोत्रम्	१०/२/९२-१३९
=ब्रह्मकृतं गायत्रीस्तोत्रम्, अश्वपतिना आरा- धितम्	२३/२/७९-८५
=स्वधास्तोत्रम्, ब्राह्मणा रचितम्	४१/२/२७-४८
=यज्ञकृतं दक्षिणास्तोत्रम्	४२/२/७२-८८
=मनसादेवीनां स्तोत्रम्, नागभयनिवृत्तिरस्य फलम्	४५/२/१५-२१
=सुरथेन जप्तं देवीस्तोत्रम्	६६/२/१-६६
=पार्वतीकृतं विष्णुस्तोत्रम्	७/३/१०९-१३१
=नारायणकृतं गणेशस्तोत्रम्	१३/३/४०-५८
=ब्रह्मकृतं सूर्यस्तोत्रम्	१९/३/३६-४२
=नारायणोक्तं लक्ष्मीस्तोत्रम्, इन्द्रेणाराधितम्	२२/३/२७-३८
=परशुरामकृतं शिवस्तोत्रम्	२९/३/३९-५१
=सामवेदोक्तं स्तोत्रम्, शिवेन परशुरामायो- पदिष्टम्	३२/३/२७-७६
=भृगुकृतं देवीस्तोत्रम्	३६/३/२९-३७
=गणेशनामाष्टकस्तोत्रम्	९४/३/८५-९८
=षट्श्लोकीविष्णुस्तुतिः, धर्मेण ब्रह्मणा च कृता	४/४/६०-६५
=गर्गकृतं कृष्णस्तोत्रम्	१३/४/१९३-२१८
=ब्रह्मकृतं राधास्तोत्रम्	१५/४/९४-११६
=राधानामस्तोत्रपाठस्य फलानि	१७/४/२४७
=विप्रपालिकृतं कृष्णस्तोत्रम्	१८/४/३६-४८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३४९

= नागपत्नीकृतं कृष्णस्तोत्रम्	१९/४/१७-३४
= नागराजकालियकृतं कृष्णस्तोत्रम्	१९/४/७४-९८
= दावग्निपीडितैः बालकैः कृतं कृष्णस्तोत्रम्	१९/४/१७२-१८०
= हरिणा ब्रह्मणे दत्तम्	२०/४/३७-५२
= सामवेदीयं कौथुमोक्तं इन्द्रस्तोत्रम्, इन्द्राधनाय नन्देन पठितम्	२१/४/१५०-१५९
= धेनुदानवकृतं कृष्णस्तोत्रम्	२२/४/३७-६०
= दुर्वाससोक्तं विष्णुस्तोत्रम्	२५/४/९४-१०७
= राधाकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्	२७/४/१००-११०
= अष्टावक्रकृतं शङ्करेण दत्तं कृष्णस्तोत्रम्	२९/४/४०-५३
= मोहिनीकृतं कामस्तोत्रम्	३१/४/६६-७८
= ब्रह्मकृतं विषयनिवर्तकम्	३२/४/७३-८३
= शिवकृतं पार्वतीस्तोत्रम्	३७/४/४१-४९
= हिमालयकृतं शिवस्तोत्रम्	३८/४/६५-७९
= शिवकृतं प्रकृतिस्तोत्रम्	४३/४/७४-१०७
= हिमालयकृतं विवाहात् परं शिवस्तोत्रम्	४४/४/६३-७१
= आस्तीककृतं मनसादेवीस्तोत्रम्	५१/४/६३-७२
= सामवेदोक्तं ब्रह्मणाकृतं कृष्णस्तोत्रम्	६९/४/२३-२७
= अक्रूरकृतं कृष्णस्तोत्रम्	७०/४/५६-७१
= पद्मया सृष्ट्यादौ कृतं पतिव्रतास्तोत्रम्	८३/४/१३७-१४८
= एषु स्तोत्रराजः श्रेष्ठः	८८/४/५९
= उद्धवकृतं राधास्तोत्रम्	९२/४/६४-९३
= विवाहप्रसंगे भीष्मककृतं कृष्णस्तोत्रम्	१०७/४/८८-९१
= शिशुपालेन कृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम्	११३/४/२८-३६
= बलिकृतं शिवस्तोत्रम्	११९/४/२३-६०
= फलश्रुतिः	११९/४/६१-७५

३५०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

स्तोत्रराजः

स्त्रियः

स्त्री

=राधाकृतं गणेशस्तोत्रम्	१२३/४/५८-६०
=ब्रह्मादिदेवकृतं राधास्तोत्रम्	१२४/४/९९-१११
=सर्वमोहनन्तिनम् शम्भुना त्रिपुरबधे आराधितम्	८८/४/१४-७५
=एता राधांशाः	१५/४/१०४
=आसां पतिः सर्वस्वम्	९/१/६५-६८
=असद्वंशप्रसूत स्वामिनं द्वेष्टि	९/१/६९
=इयं परस्यानुपभोग्या	२०/१/२६
=आसां स्वरूपम्, आसु कामः अष्टगुणः, आहारः द्विगुणः, नैष्ठर्त्यं चतुर्गणम्, कोपः षड्गुणः	२३/१/३२-३३
=इयं कुहूपूर्णेन्दुसंक्रान्तिचतुर्दश्यष्टमीषु रवौ श्राद्धे व्रताहे च दुष्टा	२७/१/३८
=इयं यस्य गृहे पुंवत् प्रगल्भा, तस्य जन्म- निष्फलम्	६/२/५७
=आसु शतरूपा श्रेष्ठा	३/३/१०
=पत्युरनुगामिनी एव वस्तुतः स्त्री	२८/३/७
=अस्याः वधे ब्राह्मणवधसदृशं पापम्	७/४/२७
=आभ्यः तैलसिन्दूरताम्बूलदानं मङ्गलकर्मणि	९/४/७९
=विवाहे पुरस्त्रीणां प्रगल्भता	४५/४/३६
=इयं भर्तुरसौभाग्या सर्वतः असौभाग्या	५७/४/७
=यस्याः कान्ते भक्तिर्नास्तिः सा अशुचि, धर्महीना, कर्महीना च	५७/४/९-१०
=पतिभक्तिहीनाया अस्याः व्रतादिकं निष्फलम्	५७/४/१५
=इयं बलात्कारेण न दुष्यति	६१/२/८१
=अहल्याकृतं स्त्रीजातिनिन्दनम्	६१/४/३४-४१
=आसां पतिरेव गुरुः	६९/४/६६
=आसां उरोमुखम्, स्नानम्, कटाक्षः, हास्यम्, विनाशबीजम्, आसां रूपं विपद्बीजम्	७५/४/२१

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३५१

= इयं वाक्तर्जनेन काकी भवति, हिंसया सूकरः, कोपेन सर्पः, दर्पेण गर्दभः, कुवाक्येन कुक्कुरी, विष दर्शनात् अन्धः, पतिव्रता वैकुण्ठं गच्छति	७५/४/४३-४५
= पतिं तर्जयित्वा कुम्भीपाके पतति	७५/४/४४
= अमापूर्णिमासंक्रान्तिचतुर्दश्यष्टमीषु एनां न सेव्या	७५/४/६०
= इयं कूष्माण्डघातिका रोगिणी दरिद्रा च भवति	७५/४/७६
= दिव्या विप्रा सस्मिता भूषिता च गृहे आयाति चेत् प्रियलाभः	७५/४/३८
= स्वप्ने दिव्यास्त्री यस्य गृहे पुरीषं कुर्यात् तस्य अर्थलाभो भवेत्	७७/४/५०
= अकामतो बलात्कृत्वा जारेण नेयं दुष्यति	८१/४/५९
= एषा ब्रह्मणा पतिव्रतैव रचिता, केदारकन्या- शापेन एषामाचारक्षयः तेन धात्रा कृत्या रचिता	८४/४/२४
= आसां मनः वेदैरपि दुर्बोधम्	११४/४/७५
= इयं परा निन्दा	२४/४/२६
स्त्रीकटूक्तिसहिष्णुः = अयं कालसूत्रे नरके पतति	८५/४/६०
स्त्रीघ्नः = अस्याः प्रशंसनं, बिडम्बननिषेधश्च	३३/४/४९-५९
स्त्रीजातिः = अस्याः भेदः	३२/४/३०-३५
स्त्रीजितः = अयं भुवनत्रये निन्दितः	२४/४/२६
= अस्य स्पर्शमात्रेण पुण्यं नश्यति, अयं महापातकी	४२/४/१६
स्त्रीरतिविच्छेदः = दुर्वाससः कृतं रम्भाशक्ररतिच्छेदात्, रोहिणी- चन्द्ररतिच्छेदात् गौतमस्य स्त्रीविरहः	४६/४/४५-४७
= गौतमस्य पुत्रविरहकारणम्, हरिश्चन्द्रस्य राज्यभ्रंशकारणम्	४६/४/४९-५३
स्त्रीरत्नम् = परं दुर्लभम्	३२/४/२३

३५२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

स्त्रीलुब्धः	=अयं स्तुतिपूर्वं वक्ति	१०५/४/४२
स्त्रीशोकः	=विदग्धानां सर्वशोकात् परः	२४/४/७०
स्त्रीसंभोगः	=अयं दिवसे सन्ध्ययोर्वा न कर्तव्यः	७५/४/८१
स्त्रीहत्या	=अस्यां गोहत्याया द्विगुणपापं भवति	५१/२/२९-३०
स्थलक्रीडा	=गोपीभिः सह अस्या वर्णनम्	२८/४/५५-८०
स्थापनम्	=कृष्णाष्टम्यां देववाहनम्, तेषां नामानि	८/४/१५-१९
स्नानम्	=अस्य विधिः, अस्य स्मरणीय तीर्थानां देवीनां च नामानि	२६/१/५६-८०
	=अस्य विधिः, पुष्करिणीस्नानविधिः, वापीस्नानविधिः, संकल्प्य स्नानं कुर्यात्	२६/१/५८-५९
	=परस्य तडागे पंचपिण्डमुद्धृत्य स्नायात्	९/२/१२
	=मौसलस्नानमस्य भेदः	१०/२/२८
	=माघेऽरुणोदयकाले गङ्गास्नानेन मुक्तिः	२७/२/६१-६२
	=प्रयागस्नानमहत्त्वम्	२७/२/६३-६५
	=गङ्गायां नित्यस्नायी भुवि सूर्यवद् पूतः, स पदे-पदे अश्वमेधस्य फलं लभते	२७/२/६७
	=इदं निर्मलेन जलेन कार्यम्	७५/४/५
स्नानमृत्तिका	=अस्या लेपविधिः मन्त्रश्च	२६/१/६१
स्पर्शः	=स्त्रीस्पर्शसुखं सर्वस्मात् परम्	२४/१/२६
	=एषु पुत्रस्पर्शश्रेष्ठः	३/३/१४
स्फटिकः	=यात्रायां दृष्टः शुभः	३३/३/२८
	=अयं भूमौ न स्थाप्यः	४/४/३३
	=अस्य दर्शनेन पुण्यलाभः	७६/४/१४
स्फटिकमाला	=स्वप्नेऽयं दृष्टा प्रतिष्ठां ददाति	७७/४/७२
स्मृतिः	=इयं दक्षकन्या, धर्मस्य पत्नी, जातिस्मरस्य माता	९/१/११
	=इयं प्रकृतेः कला, ज्ञानस्य पत्नी (द्र. मूर्तिः)	१/२/१२०

स्यमन्तकः	= अयं सूर्यस्य मणिः यः अष्टौ भारान् सुवर्णं प्रसूयते	५९/४/१०१-१०२
	= सत्राजिताय सूर्यदत्तः मणिः, अयं अष्टौ भारान् सुवर्णान् प्रसूते, अत्र विष्णो वासः	१२२/४/१३-१४
स्यमन्तकोपाख्यानम्	= अस्य वर्णनम्	१२२/४/१-३२
स्रष्टित्वम्	= सिद्धिषु चतुर्दशी (द्र. संहर्तृत्वम्)	६/१/१९
स्वधर्मनिरतः	= अयं विप्रः हुताशनादपि पवित्रः	८५/४/२०५
स्वधर्महीनाः	= एते नरके पतन्ति	५९/४/६७
स्वधा	= इयं पितृपत्नीषु कृष्णरूपा	७३/४/८०
	= इयं प्रकृतेः कला, पितृणां पत्नी (द्र. स्वस्ति देवी)	१/२/१०३
	= इयं ब्रह्मणः मानसी पुत्री, अस्याः स्वरूपम्, पितृणां पत्नी, पितृधामे इयं शस्ता	४१/२/१५
	= अस्याः ध्यानम्, मन्त्रः, पूजाविधानं स्तोत्रञ्च	४१/२/१९-४८
	= शरत्कृष्णत्रयोदशीमघानक्षत्रमस्याः पूजाकालः	४१/२/२१
	= इयं गोपी, कृष्णोनोरसि धारणात् स्वधेति नाम निर्वचनम्, राधाशापेन पतनम्	४१/२/३५-३७
	= इयं पितृपत्नीषु कृष्णरूपा	७३/४/८०
स्वधोपाख्यानम्	= अस्य वर्णनम्	४१/२/१-४८
स्वप्नः	= कार्तवीर्यजयाय प्रस्थानकाले मार्गे परशुराम-दृष्टस्य स्वप्नस्य वर्णनम्	३३/३/३४-६१
	= अस्य वर्णनम्, अक्रूरस्य स्वप्नवर्णनम्	७०/४/१-१९
	= मृत्युसूचकस्वप्नदर्शनम्	७२/४/७०-८०
	= प्रथमयामे दृष्टः सम्बत्सरफलप्रदः, द्वितीययामे, अष्टमासैः फलप्रदः, तृतीययामे दृष्टः त्रिभिर्मासैः फलप्रदः, चतुर्थयामे अर्द्धमासेन फलप्रदः	७५/४/६
	= अरुणोदये दृष्टः दशाहे फलप्रदः, प्रातः दृष्टः तत्कालफलप्रदः	७७/४/६-७

३५४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

	=अयं चिन्तया व्याधिना च भवति तन्निष्फलं भवति	७७/४/८
	=अयं काश्यपगोत्राय न वाच्यमन्यथा विपत्तिः	७७/४/११
	=अत्र विप्रः ब्रह्मविष्णुमहेश्वरः, अत्र स्त्रीकमला- शिवाद्याः, अत्र बालिका राधा, अत्र बालकः बालगोपालः	७७/४/७५
	=अशुभस्वप्नदर्शने रक्तचन्दन काष्ठस्य घृतेनाहुतिः शान्तये भवति	८२/४/४२
	=विष्णुसहस्रनामजपेन दुःस्वप्नं नश्यति	८२/४/४३
	=नामाष्टकजपेन दुःस्वप्नः शुभो भवति	८२/४/४४
	=प्राज्ञैः अस्य प्रकाशनबेला पूर्वोत्तराभि- मुखः, दिवा अयं अश्वत्ये, गणके, विप्रे, पितृदेवासनेषु आर्ये वैष्णवे मित्रे प्राज्ञेऽयं प्रकाश्यम्, काश्यपे दुर्गते नीचे देव- ब्राह्मणनिन्दके मूर्खेऽनभिज्ञे नायं प्रकाश्यः	८२/४/५६-५७
	=उद्धववचनरक्षायै कृष्णस्य स्वप्ने गोकुले गमनं गोपीनामाश्वासनञ्च	९८/४/४२-४४
	=अनिरुद्धस्य स्वप्ने उषया संगतिः	११४/४/१-४२
	=उषायाः स्वप्नवर्णनम्	११४/४/४३-५९
स्वप्नफलम्	=जडस्य मूत्रपुरीषेण पीडितस्य, दिगम्बरस्य, मुक्तकेशस्याऽयं निष्फलम्	७७/४/९
	=निद्रालुः स्वप्नं दृष्ट्वा यदि रात्रौ वक्ति तदायं निष्फलो भवति	७७/४/१०
स्वभावः	=जन्ये जनकस्यायं तिष्ठति	१/४/४१
	=अयं अभ्यासात् जायते	२१/४/११४
	=अयमभ्याससाध्यम्	४३/४/५४
	=अयं अभ्यासजीवकः	४७/४/१२९
स्वप्नाध्यायः	=सामवेदस्य कण्वशाखाया पुण्यकाण्डेऽयम्, अस्य श्रवणे गंगास्नानफलम्	७७/४/२-४

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३५५

स्वयंप्रभा	= इयं राधासखी (द्र. सुशीला, चन्द्रमुखी)	४/४/१८२
स्वयोषित्	= इमां रतार्थमुपस्थितां यः त्यजति स पापभाग् भवति, युक्तकाले अस्यां रतो द्विजः लोके परत्र च सर्वत्रपूजितः	३०/४/८५-८६
स्वर्गः	= अस्य साधनानि, जप-तप-दान-पूजन-तीर्थ- दर्शन-विप्रभोजन-होमाः	७/४/२९
	= अयं कर्मणा घटते	२१/४/११६
	= अयं भोगस्थलं, न कर्मस्थलम्	५९/४/९२
	= अयं सुकृतस्य फलम्	८५/४/४७
स्वर्गलक्ष्मी	= इयं स्वर्गे लक्ष्मीः	५६/४/७८
स्वर्गाः	= एते सप्त	५५/४/७
स्वर्णः	= स्वप्ने दृष्टोऽयं धनं ददाति	७७/४/३२
स्वर्णकारः	= अयं ब्रह्मणशापेन पतितः वर्णशंकरः, अयाज्यः	१०/१/२१
	= अयं ब्राह्मणानां स्वर्णचौर्यात् तेषां शापेन पतितो बभूव	१०/१/९२
	=(द्र. कायस्थः)	८५/४/१३७
	= अयं ग्राममध्ये न स्थाप्यः	१०/४/६७
स्वर्णदानम्	= अस्य श्रीप्राप्तिफलम्	७६/४/६३
स्वर्णदानग्राही	= अयं विटकुण्डे पतति	८५/४/१०७
स्वर्णरिखा	= एका नदी, यस्यास्तटे कार्तिकेयस्य जन्म	१४/३/३०
स्वर्णापहारी	= अयं कुष्ठी भवति	८५/४/१०७
स्वर्लोकः	= सप्तलोकेषु तृतीयः (द्र. जनोलोकः)	७/१/१०
स्वर्लोपः	= स्त्रीणां दिवाभोगः अस्य कारणम्	७५/४/२२
स्वस्तिकम्	= यात्रायां दक्षिणे दृष्टमिदं शुभम्	३३/३/२३
	= स्वप्ने भुक्तं राज्यं ददाति	७७/४/२२
	= इदं हस्ताद्धस्तगृहीतं न भक्ष्यम्	८५/४/११
	= माहिषं विप्रैरभक्ष्यम्	८५/४/२०

३५६

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

स्वस्तिदेवी	= इयं प्रकृतेः कला, वायोः पत्नी, अनया बिना आदान-प्रदानं निष्फलं भवति (द्र. पुष्टिः)	१/२/१०४
स्वस्तिवाचनम्	= अस्य पूर्वं करणीयाः नियमाः	८/४/१४
स्वस्त्ययनम्	= इदं उत्सवे प्राप्ते क्रियते, अत्र ब्राह्मण- भोजनमंगतया आपतति	११२/४/३१-३२
स्वस्त्री	= दिवा अनिषेव्या	२७/१/३९
	= अस्या सदा संसक्तिः न कार्या	३३/४/९४
स्वाभिप्रायः	= अयं न परप्रकाशयः, किन्तु स्वान्तं, कान्तं, स्वानुरक्तं सरलां सहचरीं कथयेत्	३१/४/४२-४३
स्वामिसेवा	= अस्याः महत्त्वम्	१७/४/६८-७८
स्वामिधनापहारी	= अयं तमः कुण्डे पतति	८५/४/१३५
स्वामी	= अस्य दाने पत्नी अनधिकारिणी पत्न्याः स्वत्वरूपत्वात्, स्वंशब्दो धनवाचकः इति वेदेषु निरूपितः (पार्वत्याः कथनम्)	७/३/४४
	= निर्वचनम्, अस्य दाने पत्न्याः अधिकारः इति धर्मस्य उक्तिः	७/३/४५
	= द्र. पतिः	१०/१/१४७
	= यः प्रियां धर्ममतिं करोति	२८/३/८
	= शरीरेशात् त्यस्य परिभाषा	४२/२/२४
	= अयं सर्वदेवमयः, अस्य महत्त्वम्	५७/४/१८
	= साध्वीनामयं शतपुत्रात् प्रियो भवति	६९/४/६१
स्वायम्भुवः	= अयं ब्रह्मणो मुखतो सस्त्रीको जातः प्रथमो मनुः	८/१/१४
स्वायम्भुवः मनुः	= अयं मुनीनां कृष्णरूपः	७३/४/८०
	= अयं मनुः प्रियव्रतोत्तानपादयोः पिता, केदारस्य वृद्धप्रपितामहः	८६/४/३
	= अयं ब्रह्मपुत्रः, पूर्वं राज्यं कृत्वा पत्न्या शतरूपया सह बैकुण्ठं गतः	४१/४/१०४-१०५

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३५७

	=अयं शतरूपायाः पतिः, उत्तानपादस्य पिता	५०/२/६-७
स्वारोचिषः	=स्वायम्भुवामनोन्तरमयं मनुः	४१/४/१०६
स्वास्थ्यम्	=यत्र भक्तास्तिष्ठन्ति भगवतः इदं तत्र तिष्ठति	६/४/५५
स्वाहा	=अग्नेः वामपार्श्वत् जाता, तत्पत्नी	४/१/१९
	=इयं प्रकृतेः कला, इयं अग्नेः पत्नी (द्र. दक्षिणाः)	१/२/१०१-१०२
	=इयं अंशेन सुशीला	६/४/१४५
	=इयं अग्नेः स्त्री, अस्या नामोच्चार्य मन्त्रान्ते दत्तं हविः देवायोपतिष्ठति	४०/२/१९-२२
	=इयं नग्निचितस्य पुत्री, अनाग्निचिती इति नाम	४०/२/३१
	=इयं तपस्यन्ती कृष्णं पतिं ययाचे, वाराहे तत्पत्पत्नीत्ववरप्राप्तिः	४०/२/३१
	=इयं अग्नेः दाहात्मिका शक्तिः	४०/२/३२
	=अस्या ध्यानम्, मन्त्रः, अस्याः षोडश- नामानि	४०/२/४६-५५
	=इयं पुरा राधासखी गोपी, स्वयं कृष्णमाहरती तेन स्वाहेति निर्वचनम्	४१/२/३८
	=इयं राधाशापेन पतिता	४१/२/४०
	=इयं अंशेन सुशीला	६/४/१४५
	=इयं षोडशसतीषु द्वादशी	४५/४/९
	=स्त्रीणां वचसि स्थिरो भव इति अस्याः कथनम्	४५/४/३६
	=इयं हुताशनस्य पत्नी	५९/४/२१
स्वाहोपाख्यानम्	=वह्निप्रियासु इयं कृष्णरूपा	७३/४/८०
	=अस्य वर्णनम्	४०/२/६-४५
स्वेच्छामयः	=अयं सृष्टिकर्ता, अस्य दक्षिणपार्श्वतः	
पुमान्	त्रिगुणोत्पत्तिः, ते च मूर्तिमन्तः	३/१/३-४

३५८

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

ह

हंसः	=कृष्णचरणनखरन्ध्रेभ्यो जाताः सस्त्रीका, एषु महाबलः ब्रह्मवाहनम्	५/१/४८
	=अयं ब्रह्मणः वामकुक्षेः जातः	८/१/२८
	=अयं ब्रह्मपुत्रः, ब्रह्मणो निर्देशं विहाय तपसि स्थितः	१२/१/४
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/५-८
हंसध्वजः	=अयं वृषध्वजस्य पुत्रः धर्मध्वजस्य कुश-ध्वजस्य च पिता	१३/२/५२
हंसी	=ब्रह्मपुत्रः निर्वचनम्	२२/१/११
हट्टिः	=चाण्डाल कन्यायां लेटात् अस्य जन्म, अस्य द्वितीयः भ्राता	१०/१/१०५
हततेजाः	=संज्ञाया भार्यायाः दुःखनिमित्तेन श्वशुरेण शालकेनवा अपमानः सूर्यस्य	७९/४/५१
हत्या	=इयं विष्णुसरोवरं गन्तुं न शक्या	५९/४/८
हनूमान्	=अयं वानरेषु श्रेष्ठः	३/३/१२
	=अयं रुद्रकलोद्भवः	६२/४/६३
	=वानरेषु अयं कृष्णः	७३/४/७४
हरः	=अयं कृष्णाज्ञया संहर्ता इति हरः स्मृतः परिभाषा	६/४/४३
	=सती देहत्यागेनास्य मोहवर्णनम्	४३/४/१-७३
	=अयं कामदर्पं जहार	५६/४/५३
हरिः	=अयं देवेषु श्रेष्ठः	३/३/५
	=अयं कृष्णावतारापक्रमस्य संयोजकः	६/४/२६४
	=गंगा सरस्वती लक्ष्मी तुलसी चेति अस्य चतस्रो भार्याः	१/२/४
	=अयमाराधितः सम्पत्तिं ददाति	१९/३/१०
	=छलेन दर्पभङ्गेन तुलसीयुक्ता इति पाषाण-हृदयत्वात् पाषाणत्वप्राप्तिकरः शापः	२१/२/२३

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

३५९

	=अयमशक्तानां बलम्	३५/३/९६
	=अयं विप्रबालकरूपेण इन्द्रस्य दर्पभङ्गं कृतवान्	४७/४/८७-१३२
	=अस्य दास्यं दुर्लभम्	४७/४/१५०
	=एनमनिवेद्य भोजी सूकरो भवति	५९/४/७०
	=अस्य लक्ष्मी सरस्वती च द्वे भार्ये	८६/४/३८
	=कलौ दशसहस्राणि वर्षाणि यावत् भूमौ तिष्ठति	९०/४/३२
	=अस्य निमेषपरिभाषा	९६/४/८८
	=अस्य निर्वचनम्	१११/४/४५
हरिकथा	=अस्याः महत्त्वम्, वक्तुः श्रोतुः प्रष्टुश्च फलानि	१/४/२७-३२
	=इयं विभवानां श्रेष्ठा	३/३/१३
हरिदास्यम्	=इदं ब्रह्मत्वात्, देवत्वात्, इन्द्रत्वात्, अमरत्वात्, अमृतत्वात्, सिद्धेरपि सुदुर्लभम्	९७/४/९
हरिद्रा	=यात्रायां दृष्टा शुभा	३३/३/२५
	=स्वप्नेऽस्या लाभे श्रीप्राप्तिः	७७/४/५४
	=इयं शिविरे शुभा	१०३/४/५२
हरिद्वेषः	=अत्र पैतृकमातृकमातामहगुरुनीतिदोषाः कारणम्	३८/२/७
हरिनमस्कारः	=लक्ष्म्याकृतः	३/१/६-८
हरिपूजा	=शालग्रामे, मणौ, मन्त्रे, प्रतिमायां जले, स्थले, गोपृष्ठे, गुरौ, विप्रे वा कार्या	२६/१/८०
	=शालग्राममहिमा	२६/१/८१-८६
हरिभक्तिः	=अनया हीना नरकगामिनो भवति	७५/४/४९
	=इयं पञ्चविधा, इयं मुक्तेः साधनम्, गरीयसी, सम्बद्धविषयेण सह	९७/४/८-२१
हरिभावना	=अनर्या शुद्धानां सुचिरजीविनां नामानि	९६/४/३१-४०
हरिशयनम्	=अत्र कलम्बीभक्षणं न कार्यम् (करेमू) इति हिन्दीभाषायाम्	२७/१/२६

३६०

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

हरिश्चन्द्र	=अयं हालिकवृषलीरतिविच्छेदेन राज्य- वित्तेभ्यः भ्रष्टः	४६/४/५१
हरिसेवनम्	=अत्र पुण्यम्	२१/४/८९
हरिसेवा	=इयं तपसां श्रेष्ठा	३/३/१५
हरिसेवी	=अस्य विप्रस्य महत्त्वं वर्णितम्	८३/४/३२
हरिस्मरणम्	=अत्र भयं नास्ति, संकीर्तनयोग्या मन्त्राः वर्णितम्	२२/४/२२-२८
हरीतकी	=इयं ग्रामे नगरे च शुभा	१०३/४/५३
हरेर्दास्यम्	=इदं कर्मणा घटते	२१/४/११६
हरेश्चराः	=श्यामवर्णाः चतुर्भुजाः शंखचक्रगदा- पद्मधारिणः वनमालिनः	२८/३/४४-४५
हर्षः	=अयं धर्मस्य पुत्रः, अस्य तुष्टिः माता, अस्य दर्पः भ्राता	९/१/१०
हली	=अयं कृष्णात् ज्येष्ठः, वसुदेवात् रोहिण्यां जातः	१३/४/८१
	=हलधारणादिति निर्वचनम्	१३/४/२८२
हविष्यान्नम्	=इदं सकृद्भुक्तं उपवासं न नाशयति	२७/१/१३
हस्ताब्दस्तगृहीतम्	=जलं, पायसं, चूर्णं, घृतं, लवणं, स्वस्तिकं, गुडं, क्षीरं तक्रं मधु गोमांससमं भवति	८५/४/११-१२
हस्ती	=स्वप्ने अयं करेण कृत्वा यं शिरसि स्थापयति, तस्य राज्य लाभः	७७/४/४४
	=अस्य मांसमभक्ष्यम्	८५/४/१७
हारः	=अयं कण्ठे शोभाप्रदः	५३/४/२२
हालिकः	=अयमपि धर्माधर्मज्ञो भवति	३५/४/९८
हिमालयः	=अयं पर्वतेषु श्रेष्ठः	३/३/२३
	=अयमष्टसु ब्रह्मनिर्मितेषु पर्वतेषु चतुर्थः (द्र. उदयः)	७/१/३
	=अयं शैलाधिपः, हरेरंशः, अयोनिभवायाः पार्वत्याः पिता	१७/४/३६-३८

	ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः	३६१
	=अयं रत्नालयेषु कृष्णः	७३/४/७१
	=रामावतारेऽयं जाम्बवानरूपेणावतीर्णः	
हिरण्यकशिपुः	=जयस्यावतारः नृसिंहेन दर्पभङ्गः अयं जन्मान्तरे रावणः	५६/४/४७
	=अयं दितेः पुत्रः, हिरण्याक्षस्य सिंहिकायाश्च भ्राता	९/१/३५
हिरण्यरेता	=अग्नेर्नाम (द्र. अग्निः)	१३१/४/३८
हिरण्याक्षः	=अयं दितेः पुत्रः, हिरण्यकशिपोः सिंहिकायाश्च भ्राता	९/१/३५
	=अयमनपत्यः युवा, सूकरेण हतः	९/१/३६
	=अस्य सूकरेण दर्पभङ्गः, अयं जन्मान्तरे कुम्भकर्णः	५६/४/४७
हिङ्गुला	=अत्र दुर्गाप्रतिमाया कार्तिकशुक्लष्टम्यां दर्शनं मुक्तिदम्	७६/४/२१
हिंसकः	=अयं खञ्जो भवति	८५/४/१२१
	=अयं केशहीनो भवति	८५/४/१२२
हिंसा	=गो ब्राह्मणवैष्णवहिंसा सर्वनाशकारणम्	७५/४/२९
हिंस्रः	=एषु खलः श्रेष्ठः	३/३/१४
	=अस्य समीपगमने दुःखम्	७५/४/२८
	=एषां हनने दोषो नास्ति	८५/४/८५
हीरकम्	=अस्य भूमौ स्थापनं दारिद्र्यजनकम्	९/२/२०
	=यात्रायां दृष्टमयं शुभम्	३३/३/२८
	=अस्य भूमौ स्थापनेनाधः पतनम्	७५/४/७८
	=अस्य भूमौ स्थापकः कुत्सितो भवति	७५/४/८०
	=अस्य दर्शनेन पापनाशः	७६/४/७-८
	=स्वप्नान्ते दृष्टमिदं धनं ददाति	७७/४/३१
हुताशः	=अयं सर्वदग्धः, किन्तु वरुणेनास्य निर्वाणः	१३१/४/३१

३६२

ब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमकोशः

हुताशनः	= अयं शुद्धेषु श्रेष्ठः	३/३/१७
	= अयमंशेन धृष्टद्युम्नः	६/४/१८२
	= कृष्णास्य भक्तः	३६/४/६०
हूतिः	= इयमपि प्रकृतेः, कला, कुबेरस्य पत्नी	१/२/१३५
हृदयम्	= इदं वचनेन व्यक्तं भवति	१/४/२४-२५
	= इदं शिष्ये, कलत्रे, कन्यायां, दौहित्रे, बान्धवे, पुत्रे, पौत्रे, वचसि, प्रतापे, आपदिस्त्रियां वृद्धौ, वैरिणी, विद्यायां ज्ञायते	१/४/२५
	= ब्राह्मणानामयं नवनीतवत् कोमलं भवति	५१/२/५
हेः	= अयं दीनार्थकः हेरम्बे	४४/३/८९
हेमन्तः	= अयं मार्गपौषयोः संज्ञा	९६/४/६१
हेरम्बः	= अत्र हेः दीनार्थे रम्बश्च पालकार्थे, दीनानां पालकः इति निर्वचनम्	४४/३/८९
होमः	= अत्र कर्माणि विप्रादिना यो नाधिकृतः, ततः ग्रहणे धनहानिः	८३/४/५२-५३
	= इदं स्वर्गसाधनम्	७/४/२८

